

Собир Мирвалиев
Рихсия Шокирова

ЎЗБЕК АДИБЛАРИ

XX аср ўзбек адабиёти
Ўқув қўлланма

Тошкент
Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси
"Фан" нашриёти
2007

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
МАДАНИЯТ ИНСТИТУТИ,
«ШАҲИДЛАР ХОТИРАСИ» ҲАЙРИЯ ЖАМҒАРМАСИ
«ҚАТАҒОН ҚУРБОНЛАРИ ХОТИРАСИ» МУЗЕЙИ, ЎЗБЕКИСТОН
ЎЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ НАШРГА ТАВСИЯ ЭТГАН

Масъул муҳаррир

*Наим Каримов, Ўзбекистон Республикаси фан арбоби,
филология фанлари доктори, профессор.*

Муҳаррир:

Умурзоқ Зокиров

Тақризчилар:

С. Саид, Ўзбекистон халқ шоири,

Б. Саримсоқов, филология фанлари доктори, профессор

XX аср ўзбек миллий адабиёти тарихи истеъодларга бойдир. Ҳар бир истеъод эгаси ўзига хос ижод усули ва услуби, ўз сози ва овози билан ажралиб туради.

«Ўзбек адиблари» китобининг қайта ишланган, тўлдирилган ва янги-ланган ушбу нашрини истеъод деб аталмиш анвойи гуллардан таркиб топган маънавий-маърифий гулдаста деса бўлади. Ўйлаймизки, адабиёт ихлосмандлари ва муҳтарам ўқувчилар ундан ўзлари учун керакли маънавий озуқа оладилар.

Асар академичей, коллеж ҳамда олий ўқув юрти талабалари ва кенг китобхонлар оммасига мўлжалланган.

480300000—111 —2006
360(04) — 2006

ISBN-974—9943—09—088—9

© Ўзбекистон Республикаси ФА
"Фан" нашриёти, 2007 йил

*Қатағонлик туфайли Сибирь сургуларида умри
завол кетган Отажонимиз ва унинг фиоқида
ҳаёти хазон бўлган Онажонимизнинг ёрқин
хотирасига бағишлаймиз.*

Муаллифлар

МУАЛЛИФЛАР

XX аср ўзбек миллий адабиётининг янги тарихини янгидан, қайта яратиш адабиётшуносликнинг долзарб вазифаларидан ҳисобланади. Зеро, Истиқлолгача яратилган адабиётимиз тарихи, асосан, «коммунистик мафкура ва социалистик реализм» талаблари доирасида эди. Натижада мазкур давр ўзбек миллий адабиёти тарихи тўлалигича ёритилмади. Дарҳақиқат, бу давр адабиёти мумтоз адабиётимизнинг тадрижий давоми, айна бир пайтда, халқимиз тарихидаги уч буюк ижтимоий-сиёсий воқеалар гувоҳи, иштирокчиси ҳам эди. Жумладан, Уйғониш, Шўролар ва Истиқлол даврларини ўзига сингдирганлиги билан характерланади. Аниқроғи, шу давр адабиёти ҳам шакл, ҳам мазмун жиҳатидан бир-бирига ёнма-ён тарзда раванқ топиши билан халқимиз бадиий-эстетик тараққиётининг муҳим бир даври ҳамда босқичи бўлиб ҳисобланади. Хусусан, ислом ва жадид маърифатининг ўзаро уйғунлашган даври ҳамдир.

Ўзбек халқи тарихи ва маданияти, санъати ва адабиёти қадим замонлардан буён сермазмун, сержило ва бой тафаккури билан бошқа халқлар маънавиятидан ажралиб туради. Шўролар даврида ўзбек адабиёти ҳар қандай сиёсий-ижтимоий «қолиплар» ичида бўлса-да, ривож топди, энг муҳими, маънавият хазинаси, тарғиботчиси, тарбиячиси бўлиб хизмат эта олди. Айна бир пайтда, истеъдодли устоз алиблар қаторига ўнлаб, юзлаб ёш, исёнкор ижодкорлар кириб келди. Адабий жараёндаги улар ижодини, қолаверса, адабиёт тараққиёти тарихидаги ўрнини, родини изоҳловчи, баҳоловчи ўнлаб мақола-лар, монография, дарслик ҳамда қўлланмалар яратилди.

Бироқ умумий ўрта таълим ва олий ўқув юртларида, академлицей ва коллежларда адабиёт фанини ўқитиш тажрибалари, умуман, ҳозирги давр талаби ва эҳтиёжидан келиб чиқиб, истеъдодлар ҳақида мавжуд йирик илмий тадқиқотлар, китоблар қатори улар тўғрисида ихчам, илмий-оммабоп адабий портретлар яратиш вақти етилди.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг «Писатели советского Узбекистана» (1977, 1979, 1984- йиллар) каби маълумотномалари ўз маъно ва мазмунига, мақсадига кўра анча тор ва мафкуравий-маърифий

жиҳатдан ҳам ҳозирги кун талабларига нисбатан эскирганлиги ҳеч кимга сир эмас. Бунинг устига мазкур маълумотномаларда Фитрат, Чўлпон, Абдулла Қодирий, Усмон Носир каби Уйғониш даврининг ўнлаб истиқлолчи адибларининг номи учрамайди.

Профессор Лазиз Қаюмовнинг «Замондошлар» (1985) китобида бу борада янги бир ижобий қадам қўйилган. Унда қирқдан ортиқ замондош адиблар ҳақида хотиралар, адабий-ижодий лавҳалар эссе тарзида баён қилинган. Аммо муаллифлар ўз тўпламида у ёки бу адибнинг ижодий йўли, таржимаи ҳоли, адабий портрети ҳақида ихчам бўлса-да, изчил маълумот беришни ўз олдига мақсад қилиб қўймаган.

Мустақиллигимиз шарофати билан фақат олий ўқув юртларининг филология факультетларидагина эмас, балки барча олий билим даргоҳларида, лицей ва коллежларда ҳам адабиёт фани тўла ўқитиладиган бўлди. Мавжуд умумий ўрта таълим мактаблари учун яратилаётган қўлланма ва дарсликларнинг ҳаммасини ҳам бугунги кун талаблари даражасида, деб бўлмайди. Уларни қайта яратиш, тўлдириш ва такомиллаштириш учун эса фурсат керак. Худди шу жиҳатдан «Ўзбек адиблари» китоби Сизнинг бундай эҳтиёжингизга озми-кўпми хизмат қилади, деб умид қиламиз.

Гарчи «Ўзбек адиблари» бир неча бор нашр этилган бўлса-да, унга бўлган талаб тобора ортиб бормоқда. Шуни ҳисобга олиб, биз қўлланманинг мазкур нашрида адабий портретларни қайта ишлаб, янги маълумотлар билан бойитдик, адиблар сони ошди. Биринчи навбатда XX аср ўзбек миллий адабиётига тамал тошини қўйган маърифатпарварлар, жадидчилик ҳаракати бошида турган йирик намояндалар, шўролар даврида ўзбек адабиёти тараққиётига муҳим ҳисса қўшган ва Истиқлол даври адабиётининг пешқадам вакиллари ушбу китобга киритилди. Шунингдек, ёш, истеъдодли, адабиётимиз тарихининг истиқболлини ярата олиши мумкин бўлган кенжа авлоднинг айрим вакиллари ҳам тўпламдан ўрин олди.

Шуни ҳам алоҳида қайд этиш жоизки, аввалги нашрларда мавжуд айрим адабий портретлар туширилиб қолдирилди. Негаки, қарийб ўн йиллар давомида бирор-бир жиддий асар ёки китоб чоп этмаган ёки ярата олмаганликлари инобатга олинди. Шунингдек, авваллари китобга кирмай қолган бир қатор шоир ва ёзувчилар мазкур нашрга илк бор киритилди, тўлдирилди. Энг муҳими, китобдан ўрин олган деярли барча адабий портретлар имкон даражасида қайтадан кўриб чиқилди, таҳрирдан ўтказилди. Айрим портретлар эса янгидан ёзилди. Айни чоғда, «Ўзбек адиблари»да аввал йўл қўйилган камчилик, хато ва ноаниқликлар имкон донрасида тузатилди. Хуллас, «Ўзбек адиблари» замон ва китобхон ҳамда мутахассисларнинг талаби

ва эҳтиёжидан келиб чиқиб, доимо ҳаракатдаги, шу билан бирга, янгилиниб ва янги номлар билан тўлдирилиб борувчи нашр мақомига айлантирилди.

«Ўзбек адиблари» китобидаги адиблар одатдагидек алифбо тартибида эмас, тарихий таваллудига қараб тартиб берилди. Адабий портретлар маълумотномасини яратишда адиблар ҳаёти ва ижодига доир мавжуд асосий илмий ишлар, мақола ва қўлланмалардан ҳам самарали фойдаланилди.

Аёнки, адабий-бадиий жараёнда ўз ўрни, ўз сози ва оҳанги, ўз номига эга бўлган ижодкорнинг шахсий таржимаи ҳоли ҳам жонли тарихимизнинг бир парчаси — ўз ўқувчиси учун ибрат-намуна бўла оладиган ҳодисадир. Китоб ўзбек миллий адабиётимизни ўрганувчи ўқувчи-талабалар, муаллим-домлалар учун қўлланма, нафис адабиётимиз ихлосмандлари учун доимий ҳамроҳ бўлиб қолади, деган умиддамиз.

* * *

Муаллифлар ушбу қўлланмани нашрга тайёрлашда яқиндан ёрдам кўрсатганликлари учун Чўлпон номидаги матбаа ижодий уйи маъмуриятига миннатдорчилик билдирадилар.

ИСҲОҚХОН ТҶҶРА ИБРАТ (1862—1937)

Миллий уйғониш даврининг ёрқин намояндаларидан бири, маърифатпарвар шоир, олим, сайёҳ, матбаачи ва муаллим Исҳоқхон Тўра Иброт 1862 йили Наманган вилоятининг Тўрақўрғон қишлоғида зиёли оилада таваллуд топган. Отаси Жунайдулла хўжа ва онаси Ҳурибибилар хат-

саводли кишилардан бўлиб, мактабдорлик ҳам қилганлар. Исҳоқхон она-отаси қўлида савод чиқариб, кейинчалик турли мактаб ва мадрасаларда таълим олган.

У энг аввало онаси Ҳурибибини устоз деб билган. Негаки, Исҳоқхон Ибротни Қўқон мадрасасига ўқишга юборган ҳам онаси эди. Ана шу таҳсил (1878—1886) йилларида унинг, албатта, Қўқон адабий муҳити намояндалари, жумладан, Муқимий, Фурқат, Завқий, Ҳазиний ва Нодим каби шоирлар ижоди билан ошно бўлиши табиий эди. Бунинг устига, у Шарқ олимлари асарларини мустақил мутолаа қилади, фаннинг кўпгина соҳаларини бир мутахассис сифатида эгаллайди. Таниқли маърифатпарвар шоир Иброҳим Даврон ҳам шу даврда «Туркистон вилоятининг газети», Исмоил Фаспирали нашр қилган «Таржимон» газеталари билан Қўқон мадрасаларида ўқиб юрган кезларида танишган.

Иброт 1886 йилда Қўқон мадрасасини тугатгач, она қишлоғи Тўрақўрғонга қайтади. Ўз фаолиятини маърифат тарқатишга қаратади. «Усули қадим» қабилдаги мактабларни ислоҳ этиб, жадид мактабларини очишга киришади, меҳнаткаш халқ болаларини мактабга тортади. Аммо кўп ўтмай, мутаассиб кимсалар бу мактабларни «кофирлар мактаби» деб ёпиб қўйишади.

Шундан сўнг у 1887 йилда, яъни 25 ёшларида онаси Ҳурибидини ҳажга олиб бориш баҳонасида Жидда шаҳрига йўл олади. Аммо онаси ўпка шамоллаши орқасида вафот этгач, у Шарқ ва Фарб мамлакатларига сафар қилиб, Истамбул, София, Афина, Рим, шунингдек, Кобул, Макка, Калкутта, Бомбей каби шаҳарларда бўлади. Сафар давомида араб, форс, ҳинди, урду, инглиз тилларини мукамал ўрганadi. Шарқ халқлари тиллари қаторида Фарб халқлари тилларини ҳам ўрганиш иштиёқида бўлади. Энг муҳими, ёзилажак илмий асарлари учун бой материал тўплайди.

Ибрат 1896 йили Ҳиндистон, Бирма, Хитой, Қашқар орқали ўз ватани Наманганга келади. Сафар натижаси ўларoқ, унинг «Лугати ситта ал-сина» асари майдонга келади.

Асар 1901 йилда нашр этилиб, у ўзбекча-русча ва кўп тиллик лугат яратишда муҳим тажриба ролини ўтайди. Муаллифнинг «Жомеъ ус-хутут» асари эса 1912 йилда яратилган, у дунёдаги қирқдан ортиқ тиллар ва ёзувлар ҳақида маълумот беради. У тарихчи олим сифатида «Тарихи Фарғона» (1916) асарини яратади. Унда Қўқон хонлиги ва, умуман, Туркистондаги хонликларнинг инқирози, мустамлакачилик зулми, энг муҳими, ўз халқининг ёрқин келажакига ишонч руҳи ўзифодасини топган. Шунингдек, 1928 йилда унинг яна бир асари — «Мезон ул-замон» юзага келди.

Исҳоқхон Ибрат матбаачи сифатида 1908 йилдаёқ Наманганда «Матбааи Исҳоқия»ни ташкил этиб, китоб нашрига киришган эди. Бу ерда у кўплаб илмий, тарихий, бадий асарлар билан бирга, замонавий мавзулардаги китобларни ҳам нашр этиб, илм-маърифат ва маънавият ривожини йўлида хизмат қилган.

Ибратнинг шоир сифатида ҳам кўплаб шеърлар яратгани маълум. У махсус девон тузганлиги ҳақида маълумотлар бор бўлса-да, улар бизгача етиб келмаган. Аммо кўп шеърлари матбуот саҳифаларида сақланиб қолган бўлиб, улар ҳаётнинг турли жабҳаларидан ҳикоя қилади. Унинг аксар шеърлари тарбиявий-дидактик характерда бўлиб, жумладан, у бир шеърда:

*Сенга бу олам ғаниматдур,
Барча ашёси неъматдур, —*

деб ёзган.

Ибратнинг миллий кутубхона, китобхонлик ишларининг илк ташкилотчиси ва тарғиботчиси сифатида ҳам хизматлари беқиёсдир. У асос солган «Кутубхонаи Исҳоқия» фонди бу жиҳатдан анча бой бўлиб, унда китоб бериш ва олиш маълум тартиб-қоидага мослашган эди.

Исҳоқхон Тўра Ибрат хайрли ишлари туфайли халқ хурматини қозониб, қозилик даражасига кўтарилган бўлса, илм-фан, маданият, мактаб-маориф соҳасидаги жонбозлиги туфайли айрим мутаассибларнинг нафратига учраган.

1937 йилга келиб унинг барча фаолиятига чек қўйилди, китоблари ёқиб, йўқ қилиб юборилди. Ўзи эса қатагонга учради. Фақат истиқлол даврига келиб унинг номи ва ижоди асл қадр-қимматини топди. Китоблари чоп этилиб, ўзи туғилиб ўсган Тўрақўрғонда музей ҳам ташкил этилди.

МАҲМУДХҲҲА БЕҲБУДИЙ (1874—1919)

Буюк маърифатпарвар аллома, ёзувчи, драматург ва жамоат арбоби Маҳмудхўжа Беҳбудий 1875 йилнинг 19-январида Самарқанд шаҳрида муфтий оиласида дунёга келди. Оиладagi муҳит ундаги маърифат, адабиёт ва ижтимоий ҳаётга бўлган қизиқишнинг кучайишига имкон туғдирди.

Беҳбудийнинг отаси ислом ҳуқуқ-шунослиги бўйича йирик мутахассис бўлиб, бу борада кўплаб китоб ва рисоалар яратган эди. Бу, ўз навбатида, Маҳмудхўжага таъсир ўтказмай қолмади. У кейинчалик бу ҳақда сўзлаб, мақолаларидан бирида отаси ёзган «Ҳидоя», «Ислом ҳуқуқига шарҳлар» асарининг ўз тақдирида катта роль ўйнаганини алоҳида қайд этган.

Маҳмудхўжа Беҳбудий адабиёт ва тарих қатори сиёсатшунослик билан ҳам жиддий шуғулланди. Газета ва журналлар орқали жаҳонда содир бўлаётган сиёсий воқеалар билан яқиндан танишиб борди. У Мақкага бориш мақсадида араб тилини мукамал ўрганиб, ислом тарихи ва назарияси билан жиддий шуғулланди. У 1899 йилда ҳажга бориб, у ердан муфтий унвонига эга бўлиб қайтди. Ҳаж баҳонасида Миср ва

Истамбулда бўлди. Бу ерда давом этаётган ислохотлар, сўзсиз, унинг дунёқарашида бурилиш ясади. Сўнгра Қозон ва Уфа шаҳарларида бўлиб, Европа маданияти билан ҳам қизиқди. Ўша даврда Қозон ва Оренбургда чиқадиган журнал ва газеталар билан ҳамкорлик қилди. Унинг қатор мақолалари мазкур нашрларда чиқа бошлади. Мактаб, маориф ва маданият масалалари ҳамда маърифатпарварлик ғояларининг тарғиботи ушбу мақолаларнинг марказида турди.

Қрим-татар алломаси Исмоил Фаспирали (Гаспринский) ва у бош муҳаррир бўлган «Таржимон» газетаси М. Беҳбудийни буюк маърифатчи ва ўзбек жадидчилик ҳаракатининг раҳбарларидан бири бўлиб етишишида муҳим аҳамиятга эга бўлди.

Беҳбудий дунёқарашининг шаклланишида Россиянинг сиёсий ҳаётида муҳим роль ўйнаган кадетлар партияси ва уларнинг дастурлари таъсири ҳам катта бўлган.

1912—1913 йилларда Беҳбудий Самарқандда «Самарқанд» газетаси ва «Ойна» журнаliga асос солади. У 1914 йилда яна Туркия, Мисрга бориб, у ердан муҳим китоблар, ўқув қўлланмаларини олиб келади, янги усулдаги мактаб дастури устида ишлашга киришади. Бироқ у турли тўсиқларга учраб, «жадидлар раҳнамоси», «дахрий» деб эълон қилинади.

Шунга қарамай у татар мутафаккири Исмоил Фаспиралининг маърифатпарварлик борасидаги таълимотини қўллаб-қувватлаб, ўз ўлкасида ҳам шундай ишларни амалга оширишга киришади ва кўп ўтмай, маърифатпарвар сифатида халқ ҳурматига сазовор бўлади. У бир қатор Шарқ ва Ғарб тилларини билган юксак маданият соҳиби бўлиши билан бирга, умуминсоний маданиятнинг толмас тарғиботчиси ҳам эди.

Беҳбудий ўзбек ва форс-тожик тилларида икки юздан ортиқ мақола ва асарлар яратган. Жумладан, «Мунтахаби жуғрофияи умумий» («Қисқача умумий жуғрофия» 1903), «Китоб-ульфол» («Болалар учун китоб», 1904), «Мухтасари тарихи ислом» («Ислоннинг қисқача тарихи», 1904), «Амалиёти ислом» (1905), «Русиянинг қисқача жуғрофияси» (1908) каби дарслик ва китоблар ёзган.

Унинг 1901 йилдан бошлаб «Туркистон вилояти газети», «Тараққий», «Хуршид», «Шуҳрат», «Тужжор», «Осиё», «Хуррият», «Турон», «Садои Туркистон», «Улуғ Туркистон», «Нажот», «Меҳнаткашлар товуши», «Тирик сўз», «Таржумон»,

«Шўро», «Вақт», «Тоза ҳаёт», «Самарқанд», «Ойна» каби газета ва журналларда чоп этилган мақолалари эса тараққийпарвар кишилар ва, айниқса, ёшларнинг диққат-эътиборини қозонган.

Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг мазкур газета ва журналларда чоп этилган илм-маърифат, адабиёт-санъат, тарих-сиёсат, дин ва ҳаётга доир ўз замонасининг ўта долзарб муаммоларини акс эттирувчи ўнлаб мақолалари янги авлоднинг камол топишида жуда катта тарбиявий-тарғибот вазифасини ўтади.

Мактаб ва маориф, миллий маданиятга оид қарашлари эса асосий диққат-марказида бўлади.

У айти чоғда янги усулдаги мактабларнинг асосчиси ва тарғиботчиси, янги дарсликларнинг илк муаллифи ҳам бўлди. Хуллас, Маҳмудхўжа Беҳбудий буюк маърифат-парвар ва етакчи жадидчи сифатида миллий маданиятимиз тарихидан мустаҳкам ўрин эгаллайди.

Беҳбудий адиб сифатида «Падаркуш ёки ўқимаган боланинг ҳоли» драмасини яратган. Бу драмада у ёшларнинг (улар хоҳ камбағал, хоҳ бадавлат оилага мансуб бўлсин) илмли, маданиятли бўлишлари лозимлигини қайд этган.

Драма 1911 йилда ёзилган бўлиб, дастлаб 1912 йилда «Турон» газетасида босилган. 1913 йилга келиб Самарқандда китоб ҳолида чоп этилган. Шундан сўнг тез фурсатда Самарқанд, Бухоро ва Тошкент театрлари сахналарида ижро этилган.

Драма композицион қурилишига кўра оддий бўлган ҳолда мазмун-гоя жиҳатдан анча қамровлидир. Хусусан, ундаги характер ва ҳаракат, шакл-шамойил мазкур жанр талабларига анча мос эди.

Драмадаги қаҳрамонлар эса икки қутбда — икки хил ҳаракат билан яшайдилар. Бир томонда бой, ўгли ва унинг гумашталари бўлса, иккинчи томонда домла, зиёли образлари асар гоясини очишда муҳим ўрин эгаллайди.

Ўзбек драматургиясига, умуман, театрига пойдевор қўйган бу асар ўз даврида Абдулла Қодирийнинг «Бахтсиз куёв» драмаси, Мирмуҳсин-Фикрийнинг «Бефарзанд Очилдибой», Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг «Янги саодат» каби қиссаларининг яратилишига туртки берган.

Албатта, Беҳбудийнинг халқ ўртасида ортиб бораётган обрў-эътибори нафақат амирлик раҳбарлари, балки болшевикларнинг ҳам режа ва ниятларига зид эди. 1919 йилда хориж сафарига чиққан Беҳбудий улар чақуви билан Қаршида ушланиб, Саид Олимхон фармони билан қатл қилинади.

Садриддин Айний алломанинг фожиали вафоти муносабати билан бундай ёзган: «Жафокаш шоир Беҳбудийнинг номини мусулмон Шарқи ҳурмат билан тилга олади, чунки у 20 йил мобайнида ўзининг онги ва инсоний қадру қимматини билган барча мавжудотни эркин ҳаёт, нур ва маърифат учун курашга чорлаб келди».

Қарши шаҳри 1920—1930 йилларда Беҳбудий номи билан аталган. Беҳбудий номи 1937 йилга келиб қатағон қилинади ва 1956 йилда оқланади.

1977 йили алломанинг асарларидан «Сайланма» чоп этилди. Унинг айрим асарлари дарслик ва қўлланмаларга киритилиб, бир қатор мактаб, кўча ва маҳаллалар унинг номига қўйилди.

Ҳозирги кунда аллома қолдирган бой ва ранг-баранг адабий, маданий ва маърифий мерос ўз халқининг истиқлолига хизмат қилмоқда.

АБДУЛЛА АВЛОНИЙ (1878—1934)

XX аср ўзбек миллий маърифатпарварлиги йўналишининг атоқли намояндаси, истеъдодли шоир ва драматург, педагог Абдулла Авлоний 1878 йили Тошкентда қосиб оиласида дунёга келган. Аввалига эски мактаб ва мадрасаларда таълим олади.

У таржимаи ҳолида бу ҳақда шундай ёзган: «12 ёшимдан Ўқчи маҳалласидаги мадрасада дарс ўқий бошладим. 13 ёшимдан бошлаб ёз кунлари мардикор ишлаб, оиламга ёрдам қилиб, қиш кунлари ўқир эдим. 14 ёшимдан бошлаб ўша замонга мувофиқ ҳар хил мавзуда шеърлар ёза бошладим. Бу замонларда «Таржимон» газетасини ўқиб, замондан хабардор бўлдим».

Авлоний мадрасани битириб, мактабдорлик билан шуғулланди. Ўқиш ва ўқитиш усулига ислоҳ киритиб, янги тизимдаги мактаб ташкил этди ва ёш педагог-ўқитувчиларга замонавий билимлар бериш, Шарқ ва Ғарб тилларини ўргатиш каби муҳим таълим-тарбиявий ишларни амалга оширди. У 1907 йилнинг 1 декабрида «Шуҳрат» номли адабий-маърифий, сиёсий газета чиқаради.

Абдулла Авлоний мактаб ўқувчилари учун «Биринчи муаллим», «Иккинчи муаллим» (1912), «Тарих», «Туркий гулистон ёхуд ахлоқ» (1913) каби замонаси учун ҳодиса бўлган дарсликларни ёзган.

1895 йилдан ижодий фаолияти бошланган Авлоний «Қобил», «Шуҳрат», «Ҳижрон», «Авлоний», «Сурайё», «Абулфайз», «Индамас» тахаллуслари билан шеър, ҳикоя, фелъетон ва кичик ҳажмли драматик асарлар яратган. Шоир ўз асарларида замонасидаги қолоқликни, жоҳилликни танқид қилади ва кишиларни билимга, маърифатга чақиради. Абдулла Авлоний 1917 йилгача маҳаллий халқ орасидан етишиб чиққан ношир ва журналист сифатида Тошкентда «Шуҳрат», «Осиё» каби газеталарни ташкил этади. У «Адвокатлик осонми?», «Икки муҳаббат», «Тўй», «Съезд», «Лайли ва Мажнун», «Ўликлар» каби драматик асарлар ёзиб, уларда жаҳолат, бидъат, билимсизликнинг фожиали оқибатларини, кўпол ва ярамас урф-одатларни фош этади.

Абдулла Авлоний шоир сифатида кўплаб шеърлар битган. Унинг шеърлари хоҳ эски урф-одатларга қарши қаратилган бўладими, хоҳ муҳаббат ёки мактаб-маориф ҳақида бўладими, ҳамма-ҳаммасида инсон, унинг ахлоқий гузаллиги ва маънавий бойлиги куйланади. Жумладан, «Ўз мамлакатимизда» шеърида маишат учун пул-бойликни мўл-кўл исроф этган, аммо бола тарбияси учун сариқ чақани раво кўрмаган хасисларни «Илм учун пулни кўзлари қиймас», деб қоралайди.

Ёки «Мактаб» шеърида:

*Мактаб мисни тилло қилур,
Мактаб сизни мулло қилур,
Файрат қилиб ўқинг ўғлон, —*

дейиш орқали шоир мактабни инсон учун зулм, ноҳақлик, адолатсизликдан халос этувчи нажот йўли эканлигини айтади. Айниқса, унинг «Адабиёт» (1915) китоби бу жиҳатдан алоҳида ажралиб туради.

Авлоний 1913 йили «Турон» театр труппасини ташкил этди ва шу театр учун оригинал саҳна асарларини яратиш билан бирга қардош драматургларнинг пьесаларини ўзбек тилига таржима ҳам қилди.

Абдулла Авлоний 20-йилларда ўзбек халқи маорифи ва маданияти тараққиётида иштирок этибгина қолмай, кўшни афгон халқининг ижтимоий-сиёсий ҳаётида ҳам муайян роль

ўйнаган. У маълум муддат Афғонистон халқ маорифи вазири, сўнг Шўролар Иттифоқининг Афғонистондаги консул-элчиси вазифаларида хизмат қилган. Авлоний умрининг сўнгги йилларида Ўрта Осиё Коммунистик университетида дарс бериш билан бирга, қатор ўзбек адабиёти дарсликларини яратган.

У 1934 йили 56 ёшида оғир бетобликдан сўнг вафот этган.

САДРИДДИЙ АЙНИЙ

(1878—1954)

XX аср ўзбек ва тожик адабиётларига улкан ҳисса қўшган атоқли адиб, олим ва жамоат арбоби Садриддин Айний 1878 йилнинг 15 апрелида Бухоро амирлигига қарашли Фиждувон туманининг Соктаре қишлоғида дунёга келган.

Олти ёшидан мактабга қатнай бошлаган Садриддин 1890 йилда Бухорога келиб, Мир Араб, Бадалбек, Олимхон мадрасаларида таълим олган. Мадрасани тугатгач, янги усул мактабларида муаллимлик қилган.

Садриддин Айнийнинг адабий фаолияти ўтган асрнинг 90-йилларида шеър ёзиш билан бошланган. Унинг биринчи асари «Гули сурх» («Қизил гул») 1897 йили яратилган. Шундан сўнг мактаблар учун «Таҳсиб ус-сиёбон» («Болалар тарбияси» 1909) номли ўқиш китобини тузиб, нашр эттирган.

1917 йил Февраль инқилобидан кейин Ўрта Осиёнинг турли шаҳарларида истиқлол учун кураш ҳаракатлари бошланиб кетди. Садриддин Айний амирликка қарши ҳаракатларда қатнашгани учун зиндонга ташланди. У Октябр тўнтаришидан кейин ўзбек ва тожик тилларида даъваткор шеърлар, маршлар яратиб, уларни «Инқилоб учқунлари» (1923) тўпламида нашр этди.

Ёзувчи «Бухоро жаллодлари» (1922) қиссасида амир амалдорларининг даҳшатли жабр-зулмини, гуноҳсиз кишиларнинг қатл этилишларини, «Одина» (1927) қиссасида эса меҳнаткаш халқнинг оғир қисмати ва фожиали ҳаётини жонли тасвирлаб берди.

С. Айнийнинг дастлабки «Дохунда» романи 1929—1930

йилларда яратилган бўлиб, унда маърифатга интилган ёш тоғли йигитнинг ҳаёт йўли умумлашгандир. Кейинги «Қуллар» романи 1934 йилда Тошкентда ўзбек тилида, 1935 йилда эса Душанбеда тожик тилида нашр қилинди.

«Қуллар» романининг бош қаҳрамони тарихни ҳаракатга келтирувчи куч халқ ва унинг содиқ фарзандларидир, деган хулосага етаклайди.

С. Айнийнинг «Судхўрнинг ўлими» (1937) қиссасидаги бош қаҳрамон Қори Ишкамба жаҳон адабиётидаги Плюшкин ва Гобсек каби мумтоз образлар билан бир қаторда туради. Иккинчи жаҳон уруши йилларида С. Айний «Марши интиқом», «Муқанна қўзғолони», «Темур Малик» каби ватанпарварлик руҳидаги илмий ва бадиий асарларини яратди. У халқ ижодидан, фольклор асарларидан кенг фойдаланган ҳолда «Етти бошли дев» асарини ёзди.

С. Айнийнинг урушдан кейинги тикланиш йилларида яратган асарлари орасида тўрт жилдлик «Эсдаликлар»и (1949—1954) алоҳида ажралиб туради. С. Айнийнинг «Эсдаликлар», «Судхўрнинг ўлими» қиссалари, шунингдек, «Дохунда» ва «Қуллар» романлари болгар, немис, поляк, венгер, хитой, француз, румин, ҳинд, чех ва бошқа тилларга таржима қилинган. С. Айний моҳир олим, тарихчи ва адабиётшунос сифатида ўзбек ва тожик адабиёти тарихи юзасидан катта илмий-тадқиқот ишларини олиб борди. Унинг Ўрта осиелик буюк шоир ва олимлар — Рудакий, Саъдий, ибн Сино, Васфий, Бедил, Алишер Навоий, Аҳмад Дониш каби сиймолар ҳақида ёзган илмий асарлари ниҳоятда қимматли. Ана шундай салмоқли тадқиқотлари учун унга филология фанлари доктори илмий даражаси берилган.

Адиб Ўзбекистон Фанлар академиясининг фахрий аъзоси ҳамда Тожикистон Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси қилиб сайланган. Бир неча йиллар давомида Алишер Навоий номидаги Самарқанд Давлат дорилфунунининг профессори ва Тожикистон Фанлар академияси ташкил топган кундан бошлабоқ унинг президенти сифатида хизмат қилган.

Садриддин Айний 1954 йилнинг 15 июлида Душанбе шаҳрида вафот этган. Не бахтки, адиб вафотидан кейин ярим аср ўтган бўлса ҳам, Ватан олдидаги унутилмас хизматлари инobatга олиниб, 2001 йилда унга «Буюк хизматлари учун» ордени берилди.

МУҲАММАДШАРИФ СЎФИЗОДА (1880—1937)

Муҳаммадшариф Эгамберди ўгли Сўфизода ўзбек демократик ва маърифатпарварлик даври адабиёти анъаналарини давом эттирган адиблар сирасига киради.

Адибнинг таваллуд тарихи шу вақтгача 1869 йил деб кўрсатиб келинган. «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси (1993, 23 июл)да берилган янги маълумотга кўра, Сўфизода ўз таржимаи ҳолида: «Мен 1880 йилда Чуст шаҳридаги кўнчигарлик жамоасида туғилганман», — деб ёзган. Унинг шахсий ишидаги савол варақасида эса: «Сўфизода 1880 йилнинг 29 январидида камбағал деҳқон оиласида туғилган, маълумоти ўрта, асосий касби ўқитувчилик, қилиб турган вазифаси ва иши шоирлик бўлиб, оиласи 8 жондан иборат», деб кўрсатилган.

Сўфизоданинг адабиётга ихлоси эрта уйғонган. У онаси Зайнаб хола хоҳишига кўра, кўшниси Манзура отиндан хат-савод ўрганиб, эски мактабда таълим олган. Айниқса, зукко ва хушовоз Манзура отин айтган эртақ, дoston ва кўшиқлар ёш Муҳаммадшарифда адабиётга ҳавас уйғотган. У Ҳофиз, Бедил, Алишер Навоий, Муқимий, Фурқат каби алломалар ижодини чуқур ўзлаштириб, шеърлар машқ қила бошлаган. Тошкентда чиқадиган «Туркистон вилояти газети» каби Қозон, Оренбург ва Бокчасаройда чиқадиган нашрлар билан қизиққан. Боку ва Тифлисида чоп этилган озар тилидаги асарларни мутолаа қилган.

1893—1898 йилларда у Кўқонда яшаб, Муқимий, Фурқат таъсирида «Ваҳший» тахаллуси билан ҳажвий асарлар яратди. Унинг, айниқса, «Дакананг», «Бедананг», «Айтинг бу сўзимни», «Ўпай», «Ғубор дарду олам» каби ҳажвий ва лирик ғазаллари эътиборга лойиқ. Бироқ ҳали Муқимий ҳажвияси зарбидан қутулиб улгурмаган замона ҳокимлари ёш Муҳаммадшарифнинг кескин танқидига қарши ҳужум бошлайдилар. Оқибатда у 1899 йили Кўқондан Чустга қайтиб келади. Орадан икки йил ўтгач, уни амир амалдорлари даҳрийликда айблаб, қатл этишга ҳукм чиқарадилар.

Сўфизода Чустдан кетиб, 14 йил мобайнида турли Шарқ мамлакатларида умр кечиради. Худди шу йиллар (1900—1914)

Сўфизода ижодининг янги босқичини ташкил қилади. У Аввал Бокуга бориб, Жалил Маматқулизода, Собир Тоҳирзода, Муҳаммад Ҳодий каби озарбайжон адабиётининг тараққийпарвар вакиллари билан танишади. Сўнг Арабистон, Ҳиндистон ва Туркия мамлакатларида бўлиб, оддий халқ ҳаётини кўради.

1910—1913 йилларда Қўнгиротда муаллимлик қилади, маърифатпарварлик руҳидаги шеърларини ёзиб, Боку ва Оренбургда чиқадиган газета ва журналларда тез-тез кўрина бошлайди.

Унинг шу йилларда яратган шеърлари орасида «Ўзбек хонимига», «Хонимлар исминда», «Ватан», «Муслималар» асарлари, айниқса, диққатга сазовордир.

Сўфизода 1913 йилда Чустга қайтиб келиб, етим болалар учун мактаб очади ва унда муаллимлик қилади. Дунёвий фанларни энгил ва янги усулда ўргатишга бел боғлайди. Айни чоғда айрим шариат пешволарини, бой-амалдорларни ҳажв қамчиси билан савалайди. Бунга чидай олмаган ҳоким синф вакиллари уни ўлдириш пайига тушадилар.

Буни сезган шоир 1915 йили яна хорижий мамлакатларга кетишга мажбур бўлади.

*Кувди мени жоҳиллар ўшандоғ ватанимдан,
Лекин қува олмас суханимни даҳанимдан, —*

деб ёзади у шу йилларда.

Бу сафар давомида у дастлаб Ҳиндистон, сўнг Афғонистонда ўқитувчилик билан машғул бўлади. 1918 йилда Афғонистон маориф вазирининг ўринбосари сифатида Туркистон (Тошкент)га келиб, афғон ваколатхонасида таржимон бўлиб ишлайди. Сўфизода ўз Ватанига қайтиб келгач, яна ҳажвий шеърлар ёзишда давом этади.

У мунофиқ раҳбарлар ва ганимлар қаршилигига дуч келса ҳам ўз халқига хизмат қилишдан заррача тўхтамайди. Унинг асарлари «Қизил Ўзбекистон», «Муштум», «Фарғона» каби газета ва журналларда тез-тез босилиб туради.

1925 йил 13 августда «Фарғона» газетасида «Хушчақчақ қаламлар» сарлавҳаси остида унинг бир қатор ҳажвий шеърлари чоп этилади. «Ҳақиқатдан кўз юмганлар», «Қалайсизлар?», «Сайловга» каби шеърларида ўша суронли йиллар нафаси баралла эшитилади.

1934 йилда эса Сўфизода «Байрам нашидалари» достонини ёзади.

Сўфизодага ўзбек адабиёти олдидаги хизматлари учун Ҳамза

Ҳакимзода Ниёзий билан бир кунда 1926 йил 27 февраль санали қарор билан «Ўзбекистон халқ шоири» деган юксак унвон берилган. Сўфизода ҳам қатағон бўлган авлод вакили сифатида 1937 йил «халқ душмани» сифатида 57 ёшида отиб ташланади.

Афсуски, Ғайратий муҳаррирлигида нашрга тайёрланган сайланма шеърлари шоирнинг 1937 йилда қамоққа олиниши муносабати билан эълон қилинмай қолган ва куйдириб юборилган. Унинг «Тарона» сарлавҳали ягона шеърлар тўплами 1968 йили нашр этилган.

ТАВАЛЛО (1882—1937)

Шоирнинг асли исми шарифи Тўлаган Хўжамёров бўлиб, «Тавалло» унинг адабий тахаллусидир. У 1882 йил Тошкентнинг Кўкча даҳасида, зиёли оиласида таваллуд топган.

Аввал эски мактабларда ўқиб, кейинчалик ўз даврининг машхур «Бекларбеги» мадрасасида таҳсил олди.

Мадраса Тошкентнинг Эски Жува мавзеида жойлашган икки қаватли бино бўлиб, унда Муқимий, Фурқат каби мумтоз шоирлар ҳам истиқомат қилишган, баҳс-мушоиралар давом этган. Ана шу ижодий муҳит Таваллонинг шоирлик ҳавасига қанот бағишлайди.

У 1906 йиллардан бошлаб матбуотда қатнашади. Абдулла Авлоний «Турон» жамияти фаолиятида иштирок этиб, маслакдошлари билан бирга «Нашриёт» ширкатини тузади. Унинг шоир сифатида шаклланишида эса ўз даврининг машхур шоири Юсуф Сарёмийнинг таъсири катта бўлган. «Тавалло» тахаллусини ҳам ушбу устози бергани маълум. Унинг кўп шеърлари XX аср бошларида турли матбуот саҳифаларида тез-тез учраса ҳам, китоб ҳолида илк бор 1914 йилда «Сабзавор» шеърый тўпламида чоп этилган. Мажмуанинг кўп қисмини Тавалло шеърлари ташкил этади.

Худди шу йили татар шоири Абдулла Тўқай вафотига бир йил тўлган кунда унга бағишлаб алоҳида шеър яратади. Шеърда унинг хотираси баҳонасида ўз миллати равнақи йўлида Абдулла Тўқайдек хизмат қилишга аҳд этади.

1905 йилдан жадидчилик ҳаракатига қўшилган Тавалло ўз даврининг илк газеталари «Тараққий», «Шухрат», «Садои Туркистон», «Садои Фарғона» саҳифаларида фаол иштирок этади. Тошкентдаги «Колизей» (эски Свердлов концерт зали) театрида илк бор намоиш этилган Маҳмудхўжа Беҳбудийнинг «Падаркуш» асарини саҳналаштиришда ташкилотчилик ҳам қилади.

Бу ҳақда шеър ҳам ёзади. Ниҳоят, 1916 йилга келиб у матбуотда чоп этилган ва эълон қилинмаган сара шеърларини тўплаб «Равнақ ул-ислом» деган номда бостиради.

Тўплам гарчи исломий руҳда номлангани билан биринчи бағишлов шеърдан бошқа етмишга яқин шеърларининг барчаси ҳажвий, ижтимоий шеърлардан ташкил топган эди. Энг муҳими, шеърлар қайси кўринишда бўлмасин, деярли барчаси оташин маърифатпарварлик руҳида эканлиги билан эътиборли эди.

Айтилгандек, шоирнинг бизгача етиб келган ушбу ягона «Равнақ ул-ислом» тўпламида етмишга яқин шеърлар жамланган бўлиб, мавзу жиҳатдан ранг-баранг, жанрига кўра хилма-хил эканлиги билан ажралиб туради.

Жумладан, илм-маърифат, одоб ва адабиёт, тарбия ва ахлоқ, дин, шариат ва бидъат мавзулари ўзаро бир-бирига омухта тарзда ифодага эга. Айни чоғда, оддий баён қатори ҳажвий-кулги руҳидаги асарлар ҳам кўп ўрин эгаллайди.

Масалан:

*Эй қўлум, пул тутма ҳеч, миллатга ёрдамлашмасанг,
Бўлма хушнуд, эй дилим, миллат ғамин ғамлашмасанг, —*

дея миллатга, унинг тақдири, келажакига бўлган эҳтиромини изҳор этади.

Ватан ва миллат истиқболига бўлган ишонч ва муҳаббат унинг кўпчилик шеърларини, ҳатто бутун ижоди мазмунини ташкил этади, десак хато бўлмас. Атоқли адиб Ойбек ҳам ўзининг «Болалик» қиссасида шуни кўзда тутган ҳолда Тавалло ижодига катта ҳурмат ва эҳтиром изҳор этади.

Тавалло Октабрь тўнтаришидан сўнг шўро идораларида ҳам ишлади. «Муштум» журналида фаол иштирок этди. Аммо мустабид совет давлати уни ҳам 1939 йилда қатагон этди.

Тавалло ва унинг «Равнақ ул-ислом» тўплами фақат истиқлол даврига келибгина ўз қадрини топди ва қайта нашр этилди (1992).

ФИТРАТ (1886—1938)

Абдурауф Абдурахмон ўгли Фитрат маданиятимиз тарихида шоир ва носир, драматург ва публицист, тилшунос ва адабиётшунос, тарихчи ва файласуф, санъатшунос ва жамоат арбоби сифатида қолган.

У 1886 йил Бухорода зиёли оиласида туғилган. Бухоро, Истамбул мадрасалари ва дорилфунунларида ўқиган. Фитрат араб, форс, турк тилларини мукаммал билганлиги туфайли Шарқнинг буюк алломалари ижодини яхши ўзлаштирган.

Адибнинг отаси савдо ишлари билан шуғулланган бўлиб, 1918 йилгача Қашқарда туриб қолган. У, асосан, онаси Мустафо биби (Бибижон) тарбиясида бўлган. Мустафо биби Шарқ адабиётини яхши билгани туфайли Бедил, Навоий, Фузулий, Зебунисо, Увайсий каби улкан шоирларнинг газалларидан хабардор бўлган.

Фитрат 1909 йили Туркияга ўқишга бориб, 1913 йилгача Истамбул дорилфунунида таҳсил кўрган. Туркияда ташкил топган «Бухоро таълими маорифи» уюшмасида фаоллик кўрсатган. Унинг илк шеърий тўплами 1911 йилда «Сайҳа» («Чорлов») номи билан шу ерда чоп этилган. «Сайёҳи ҳинди», «Мунозара» каби асарлари ҳам шу йилларда Туркияда босилган.

1909—1913 йилларда Туркия дорилфунунида ўқиётганида жадидчилик ғоялари билан танишиб, шу ғоялар билан сугорилган қатор асарлар ёзган. У Туркиядаги таҳсили даврида ўзига Фитрат (зукко, доно, билимдон) деб тахаллус олган.

Фитрат ижодининг бошланиши Туркистонда инқилобий ҳаракатлар кучайган, Шарқ уйғонган даврларга тўғри келади. У 1913 йили форс-тожик тилида яратган «Мунозара» асарида Бухоро амирлигининг диний жаҳолат ва хурофот орқасида бошқа мамлакатлардан орқада қолгани сабабларини очиб ташлайди. Бу даврда Оврўпо фани ва маданиятини тарғиб қилиш ҳам Фитрат маърифатпарварлигининг муҳим йўналишини ташкил этган.

Фитрат 1917 йили Февраль инқилобидан кейин «Хуррият» газетасини ташкил этиб, унда халқни истиқлол учун курашга

даъват этувчи шеър ва мақолаларини эълон қилган. Унинг «Хуррият» газетасида босилган «Юрт қайғуси» номли шеър ва сочмаларида Туркистоннинг хурлиги учун курашга бел боғлаган лирик қаҳрамоннинг «Мен сен учун туғилдим, сен учун яшарман, сенинг учун ўларман, эй туркнинг муқаддас ўчоғи!» деган даъвати баралла эшитилади. Фитрат фақат етук шоир, публицист ва ҳикоянависгина эмас, етук драматург сифатида ҳам адабиётимиз ва маданиятимиз тарихидан мустаҳкам ўрин эгаллайди. Унинг «Қон», «Бегижон», «Темур сағанаси», «Ўғизхон», «Або Муслим», «Ҳинд ихтилолчилари», «Чин севиш» каби драмаларида миллий мустақиллик учун кураш гоёси ёрқин ифодасини топган.

1922 йили нашр этилган «Ўзбек ёш шоирлари» тўпламида Чўлпон, Элбек шеърлари билан бирга, Фитратнинг бир қатор шеърӣ асарлари ҳам илк бор ўзбек ўқувчисига ҳавола этилган. У мазкур тўпламга кирган «Миррих юлдузига», «Беҳбудийнинг сағанасини излаб», «Шарқ», «Шоир» каби шеърларида миллатпарвар ва ватанпарварлик позициясида қатъий турганини яна бир бор намоиш этиб, Октябрдан кейинги воқеаларнинг ғайриинсоний моҳиятини фош этади. Шоир ижоди ва дунёқарашидаги ана шу ҳол кейин ҳам сусаймай, «Абулфайзхон», «Арслон» ва «Восеъ қўзғолони», «Шайтоннинг тангрига исёни» каби драмаларида янада чуқур ўз ифодасини топди. Унинг «Қиёмат» каби ҳикояларида диний фанатизм ижтимоӣ тараққиётга тўсиқ бўлган куч сифатида фош этилади.

Фитрат йирик адабиётшунос олим сифатида ҳам бир қанча асарлар яратган. Жумладан, «Адабиёт қоидалари», «Аруз ҳақида» каби илмӣ рисоалари «Эски ўзбек адабиёти намуналари» сингари тазкиралари ўзбек адабиётшунослиги фанининг шаклланишида муҳим роль ўйнади. Шунингдек, унинг Умар Хайём, Фирдавсий, Навоӣ, Бедил ҳақидаги тадқиқотлари адабиётимиз тарихини ўрганишда муҳим манба бўлиб хизмат қилади. Фитрат Аҳмад Яссавий, Сулаймон Боқиргоний каби ўндан ортиқ мумтоз адабиёт вакиллари ҳақида ҳам мақолалар ёзган. Шу тарзда уларнинг адабиётимиз тарихидаги ўрни ва аҳамиятини белгилаб ҳам берган.

Фитрат, айни пайтда, давлат ва жамоат арбоби сифатида ҳам фаол хизмат қилган. Жумладан, 1921—1923 йилларда Бухоро Халқ Жумҳуриятида маориф халқ нозири бўлиб хизмат қилган. 1923—1924 йилларда эса фрунзечилар

томонидан қувғин қилинган шоир Москвадаги Шарқ тиллари институтида илмий фаолият билан шуғулланган, маърузалар ўқиган. Фитратнинг ўзбек тили грамматикасига оид дарсликлари 1925—1930 йилларда беш марта чоп этилган. Тилшунослик ва адабиётшунослик бўйича олиб борган тадқиқотлари учун Фитратга ўзбек олимлари орасида биринчилардан бўлиб профессор унвони берилган.

Фитрат ҳам мустабид тузум тазйиқи остида 1937 йилда ҳибсга олиниб, 1938 йил 4 октябрда Абдулла Қодирий, Чўлпон сингари ёзувчилар билан бирга отиб ташланган. Фитрат гарчи 60-йилларда оқланган бўлса ҳам, фақат истиқлол даврига келиб рўшнолик юзини кўрди. Бу даврга келиб унинг «Чин севиш» тўплами нашр этилди. Шунингдек, сўнгги йилларда унинг кўп жилдлик «Танланган асарлар»и чоп этилмоқда. Энг муҳими, фитратшунослик илми авж олиб, ўнлаб диссертациялар, юзлаб илмий мақола ва рисоалар яратилди.

1991 йил 25 сентябрда Фитратга вафотидан кейин ўзбек адабиётини ривожлантиришдаги хизматлари учун Алишер Навоий номидаги Республика Давлат мукофоти берилди.

ҒОЗИ ЮНУС (1887—1942)

XX аср миллий уйғониш даври ўзбек адабиётининг кўзга кўринган вакилларида бири Ғози Юнусдир. У моҳир журналист, етук ҳикоянавис ва бир қатор халқона шеърлар муаллифи, кўзга кўринган драматург, ҳажв устаси ҳамда жамоат арбоби сифатида маданиятимиз тарихидан муносиб ўрин эгаллайди.

Ғози Юнус 1887 йилда Тошкентнинг Охунгузар маҳалласида зиёли-хунарманд оиласида дунёга келган. Оиладаги тўрт ўғил ота-она тарбиясида ҳам саводли, ҳам устачилик касбига эга бўлишган. Ғози Юнус отаси ёнида иморат устаси сифатида янги шаҳар қурилишида қатнашганлиги туфайли рус тилини эрта ва мукамал эгаллаган. Мадрасада араб ва форс тилларини пухта ўрганган.

Ғози Юнус 1915 йилда мадрасани имтиёзли битиргач, халқ

қўшиқлари, мусиқасига ҳаваси ортиб, дутор, танбур чалишни ўрганади, хонанда сифатида ҳам танилади. 1916 йилда мардикорликка олиниб, Болтиқбўйи frontiда қатнашади ва кўп ўтмай, у ердан ногирон бўлиб қайтади. Инқилоб арафасида Эшонгузар маҳалласида ташкил топган «Оғаларга ёрдам қўмитаси»да саркотиб бўлиб ишлайди ва туҳмат орқасидан бироз муддат қамалиб ҳам чиқади. Шу тарзда унинг «Турма хотираси ёки Ҳақсизлик касофати» деган достони юзага келади. Шундан сўнг у секин-аста ўз шеърлари билан матбуот саҳифаларида кўрина бошлайди, театр саҳналарида роллар ижро этади. Хусусан, Абдулла Қодирийнинг «Бахтсиз куёв» драмасида актёр сифатида иштирок этади. Кейинчалик ўзи яратган «Заҳҳоки морон» драмасида Заҳҳокнинг отаси адолатпеша Темиртош ролида қатнашади. Шунингдек, у миллий ўзбек матбааси, нашриётимиз ташкилотчиси сифатида элга танилган. Бухоро, Боку шаҳарларидан босмахона учун техника воситалари, ҳарфлар келтирган. Тошкентдаги Эски Жува босмахонасини ташкил этишда жонбозлик қилган. «Туркистон», «Қизил байроқ», «Зарафшон» газеталари ва «Муштум» журнаlining ташкилотчиси сифатида фаолият кўрсатган. Кўп вақт «Қизил байроқ», «Муштум» каби газета-журналларга муҳаррир бўлган. Унинг ўзи ёзади: «Мен давлат нашриётида ишладим. Газеталардан «Иштирокиюн», «Қизил байроқ», «Қизил Ўзбекистон», «Зарафшон», «Янги йўл», «РОСТА»ларда қатнашдим ва кўпларида муҳаррирлик қилдим». Шундай кенг жабҳадаги фаол хизматлари учун Тошкент шаҳар ижроқўми 1921 йилда унга Меҳнат ва матбуот қаҳрамони унвонини беради.

Бироқ 1929 йиллардан бошлаб унга бўлган қараш ўзгаради ва у сиёсий таъқиб остида қолади. У ҳам, бошқалар қатори, «халқ душмани», «пантуркист», «панисломист» тамгаси остида 1937 йилнинг 6 августида ҳибсга олинади. 1942 йилнинг 5 май куни очлик ва бетоблик туфайли Вологда шаҳри қамоқхонасида оламдан ўтади.

Ҳозир Фози Юнуснинг ижодкор сифатидаги фаолияти асримиз бошларидан бошланган. У Октябрь тўнтаришигача кўпгина публицистик мақолалар ёзган. Бинобарин, Фози Юнус адабиётга даставвал публицист сифатида кириб келган. У бутун ижоди давомида юз элликдан ортиқ турли мавзу ва муаммоларга бағишланган публицистик мақолалар ёзган бўлиб, уларда кўпроқ ижтимоий-сиёсий, миллий маданият,

миллий маънавият, миллий театрга оид қарашларини ифодалайди.

У «Касалимиз ва анинг доруси», «Ал уламоу ворисат ул анбиё» («Уламолар набийларнинг ворисидирлар») каби дастлабки мақолаларида исломий ақидалар асосида кишиларни ўзаро нифоқлардан қайтариб, бирлик, иттифоқликка даъват қилса, кейинги «Хурриятми ёки истибдод?», «Ерлилаштириш теварагидаги лўттибозликлар», «Дин номидан иғво тарқатувчилар», «Ўзбекистон» каби ўнлаб мақолаларида ҳаётдаги ноҳақликлар, нопокликларни аёвсиз тарзда фош этиш йўлидан боради. Оқибатда 1924 йилга келиб фирқа аъзолигидан ўчирилади. (1918 йилда фирқага кирган эди).

Шунга қарамай у «Франция инқилоби натижалари», «Инглиз ҳокимиятининг иккинчи даври», «Сиёсат майдонларида» каби бир қатор мақолалар ёзиб, халқаро масалаларни ҳам кўтариб чиқади. Кенг қамровли моҳир журналист сифатида танилади.

Қолаверса, Ғози Юнус моҳир ҳикоянавис, ҳажвчи, етук шоир сифатида ҳам эътиборга сазовор. Унинг «Саидзодалар», «Бачажиш» каби ҳажвий ҳикоялари ҳар жиҳатдан мукамал бўлиб, ўзбек миллий ҳикоячилигининг туғилиши ва шаклланишида сўзсиз ўз ўрнига эга.

Маълумки, Ғози Юнус ҳам маърифатпарварлик ва жадидчилик ҳаракати даври адабиётининг кўзга кўринган намояндаси сифатида давр олға сурган масала ва муаммоларни ечиш йўлидан борган. Хусусан, унинг ижодида жадид адабиёти йўналишига мойиллик устувор бўлган. Шу жиҳатдан қараганда у қайси жанрда қалам тебратмасин ва нима мавзуда асар ёзмасин, адиб ижодида жадид адабиётига хос фош этувчи услуб етакчилик қилади. Ҳатто у яратган шеърый дасталар ҳам ҳажв тигидан бегона эмас.

Бинобарин, унинг дастлабки «Кўз очинг, Турон эли» деб бошланувчи «Эски мактаблар ҳақида» номли шеърдан тортиб, «Порахўр тилидан», «Савдогар тилидан», «Бир мунофиқ тилидан», «Рамазон айтгувчи тилидан» каби туркум шеърларигача ана шу фош этувчи усул-услуб, ҳажв етакчилик қилади.

*Сариқ ёғдек ёқимлидир пора олмоқ, ёр-ёр,
Кўл узатиб, секин олиб, ёнга солмоқ, ёр-ёр.
Пора олиш қандай яхши, бел оғримас, ёр-ёр,
Менга деса, бергувчилар қоқилиб ўлсун, ёр-ёр.*

*Пора берсанг, Аълам домла фатво берар, ёр-ёр,
Гар бермасанг, ҳалол ишни ҳаром қилар, ёр-ёр.
Қул хўжа «Мих»¹ порахўрни тишла энди, ёр-ёр,
Юртимизни тўғри йўлга бошла энди, ёр-ёр.*

Кўрииб турибдики, Ғози Юнус халқона шеърияти билан ҳам ўзбек ҳажвий адабиётининг бойишига хизмат этган.

Ғози Юнус таржимон ва драматург сифатида ҳам танилган. У ўттиздан ортиқ сахна асарлари яратган бўлиб, уларнинг йигирма саккизтаси 1926 йилларда алоҳида-алоҳида китоб ҳолида Тошкентда Ўзбекистон Давлат нашриётида чоп этилган. Улар мавзу ва муаммолари жиҳатидан турли-туман бўлгани ҳолда кузатилган мақсад ягона эканлиги билан характерланади. Яъни, Ғози Юнус драматург сифатида хоҳ табилад, хоҳ оригинал асар яратадими, ҳамма-ҳаммасида ўз халқининг маънавий-маданий жиҳатдан юксалишини, эркин, озод ва фаровон яшашини орзу қилади.

Шу мақсад йўлида гоҳ болшевиклар тузуми билан муросаи мадора қилади, гоҳ ниқобга киради, гоҳ очиқ курашда бўлади. Бинобарин, адиб бизнинг миллий уйғонишимизга маъно жиҳатдан яқин асарларни сайлаб, таржима тарзида ёинки мослаштириш — табилад тарзида ҳам самарали йўл тутди. Жумладан, унинг «Луқмони ҳаким», «Йўлбосар Алим», «Жаҳолат қурбони», «Исломият уйи», «Фарзанд дуоси» (А. Қодирий сўзбошиси билан нашр бўлган), «Саводсизлик балоси» каби бир қатор пьесалари худди Уйғониш даври ғоялари, мақсадлари билан ҳамоҳанг бўлганлиги учун муҳим бадиий-эстетик аҳамиятга молик.

Шуни алоҳида қайд этиш керакки, Ғози Юнус ижодида «Заҳҳоки морон» («Заҳҳоқнинг илонлари») асари алоҳида аҳамиятга эга. Асар Фирдавсийнинг ўша машҳур «Шоҳнома» достони асосида яратилган бўлиб, ундаги «Заҳҳоқ ва темирчи Кова» воқеаси драма марказида туради. Асарда ё тахт, ёки ота муаммоси бош қаҳрамон Заҳҳоқ тақдирини белгилайди. Отадан кўра тахт Заҳҳоқ учун афзал кўрилади, отани ўлдириб, тахтга чиқади. Аммо қайтар дунё деганларидек, кўп ўтмай оқпадар Заҳҳоқ Шайтон васвасасига учиб, зулм зўрайгач, халқ исёнига учрайди.

Ўн етти фарзандини Заҳҳоқ учун илонларга ем қилган ота Фаридун лашкарларига қарата темирчи Кова халқ вакили сифатида курашга киради. Кова ва унинг ўғилларини ҳам Шайтон

¹ Бу ўринда «Мих» Ғози Юнус таҳаллуси сифатида қўлланилган.

йўлдан оздирмоқчи бўлади, лекин эплотмайди. Пироварди, Заҳҳок енгилиб, ўлимга маҳкум этилади, халқ ғолиб келади.

Драматург эса бу билан шайтон ҳамиша ожиз инсонлар қалбида яшашини эслатиб, ундан доимо огоҳ бўлишга чорлайди. Мазкур асар даставвал 1919 йилнинг 28 сентябрида Маннон Уйғур режиссёрлигида «Колизей» театрида сахналаштирилган. Чўлпон ҳам бу асар ҳақида илиқ фикр билдириб, «халқ соғинадиган» асар, деб баҳолаган. Хуллас, Ғози Юнус ижодини ўрганиш ва баҳолаш унинг тарихдаги ўрнини аниқлаш учунгина зарур бўлмай, балки қатагон даври ижтимоий-сиёсий муҳити ва унинг мақсад-моҳиятини янада чуқурроқ тушуниш, миллий тафаккур жараёнларини тўғри англаш учун ҳам муҳимдир.

ҲАМЗА ҲАКИМЗОДА НИЁЗИЙ (1889—1929)

Янги давр ўзбек адабиётининг на-
мояндаларидан бири, шоир ва
драматург, бастакор ва режиссёр,
маърифатпарвар- педагог ва жамоат
арбоби Ҳамза Ҳақимзода Ниёзий 1889
йил 7 мартда Қўқон шаҳрида табиб
оиласида туғилди. Ҳамза аввал эски
мактаб ва мадрасаларда ўқиб, форс,
араб тилларини, рус-тузем мактабида ўқиб эса рус тилини
ўрганишга муваффақ бўлган. Ҳамзанинг бадиий ижодга
қизиқиши барвақт бошланган. Ҳамза 1903—1914 йиллар орасида
Ниҳоний таҳаллуси билан 197 та шеър ёзиб, уларни қўлёзма
девон шаклига келтирган.

Бу шеърларида Ҳамза ўзбек мумтоз адабиёти
анъаналарининг давомчиси сифатида намоён бўлади.

У 1909—1910 йилларда Тошкентда бўлганида Мунаввар
қори, А. Авлоний, С. Раҳимий сингари маърифатпарварлар
билан танишиб, улар таъсирида жадидчилик ҳаракатига келиб
қўшилади. Бу, уч йўл билан амалга оширилади. Аввало,
Тошкент, Маргилон ва Қўқонда янги усул мактабларини очиб,
муаллимлик қилади. Қолаверса, мазкур мактаблар учун «Енгил
адабиёт», «Ўқиш китоби», «Қироат китоби» каби дарсликлар

ҳам яратади. Ва, ниҳоят, ўзининг шеър ва драмалари, публицистик мақолаларида ўз халқини маърифатга чорлайди.

1915—1916 йилларда нашр этилган «Миллий ашулалар» учун миллий шеърлар мажмуаси, «Оқ гул», «Қизил гул», «Сариқ гул» каби шеърий тўпламларида ва «Янги саодат» каби насрий асарларида унинг маърифатпарварлик ғоялари тўла намоён бўлган. Ҳамза шу даврда ёзилган «Йиғла, Туркистон», «Оқибатсиз Туркистон», «Ватандошларимга хитоб», «Дардига дармон истамас» каби шеърларида халқнинг «руҳсиз тандур, ханжар урса қони сочулмас» ҳолига келганлигидан нола чекади, уни хурофот ва жаҳолат ботқоғидан чиқиб, тараққий этган халқлар қаторидан ўрин олишга даъват этади.

Масалан: «Миллат деганларнинг оқар кўз ёши» шеърида шоир:

*Ё миллат деб кўйида ўл, Ниҳоний,
Ё дунё деб миллатдан уз вафони, —*

дея даъваткор йўлга ўтади.

Зеро, шоир кеча маърифатпарвар адиб сифатида камбағал ва етим-есирлар ёнини олиб: «Бошида посбони йўқ деб, етим аҳлини қақшатма!» деган бўлса, бугун у жадидчилик ҳаракатида туриб, «Шундоқ қолурму?!» шеърида:

*Туркистоннинг истиқболи
Сиз хоинларга қолурму?! —*

дея курашга чорлайди.

Шу ҳолат унинг бир қатор драмаларида ҳам ўз маромига кўтарилади. Бу даврга келиб драматург-маърифатпарвар адиб сифатида ҳам самарали фаолият кўрсатади. «Илм ҳидояти», «Нормуҳаммад домланинг куфр хатоси», «Ўч» ва «Заҳарли ҳаёт» каби илк драмаларида зулм ва хурофотдан халос бўлишнинг бирдан-бир йўли маърифатдадир, деган фикрни олға суради.

Ҳамза ижодида 1916 йилги мардикорликка олиш воқеалари ҳам ўз аксини топади. Хусусан, унинг «Сафсар гул» (1917) шеърий тўплами ва «Лошман фожеаси» (1916—1918) трилогияси шу жиҳатдан муҳимдир.

1917 йил Февраль инқилобидан кейин Ҳамза дунёқарашида тебраниш пайдо бўлиб, у гоҳ мухториятчилар, гоҳ ишчилар тарафига ўтади. Туркистон мухторияти тор-мор этилгандан кейин болшевиклар тарафига ўтиб, сайёр драматик труппаси

билан гражданлар уруши фронтларида хизмат қилади. Бу даврда у «Бой ила хизматчи» (1917), «Ким тўғри?» (1918), «Тухматчилар жазоси» (1918) сингари пьесаларини ёзади.

Фаолият доираси бениҳоя кенг бўлган Ҳамза 20-йилларнинг бошларида Хоразм Халқ Жумҳуриятига бориб, мактаб ва маориф ишлари билан шуғулланади. У ердан қайтгач, фақат ижодий ишлар билан машғул бўлиш истагида Аввал қишлоғига боради ва драматик ижодининг гултожи бўлган «Майсаранинг иши», «Паранжи сирлари» (1926) драматик асарларини яратади.

Ҳамза 1928 йил август ойида Шоҳимардонга юборилади. У ерда маданий-оқартув ишлари, хотин-қизлар озодлиги масалалари билан шуғулланади. 1929 йил 18 мартда у шу ерда фожеона ҳалок бўлади.

1926 йил 27 феввалида Ҳамзага биринчилардан бўлиб «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвони берилган.

ФУЛОМ ЗАФАРИЙ (1889—1938)

Фуллом Зафарий кўп қиррали ижод соҳиби бўлиб, у ўзбек миллий театри, театр танқидчилиги, мусиқа маданияти, қолаверса, миллий адабиётимиз тарихида муносиб ўрин эгаллайди. У 1889 йили Тошкентнинг Бешёғоч даҳасига қарашли Каттабоғ маҳалласида таваллуд топган. Аввал эски мактабда, кейин хусусий рус мактабида, Кўкалдош мадрасасида таълим олди. 1912—1924 йилларда Ўш шаҳрида ўқитувчилик қилди. 1914 йилдан бошлаб Тошкентдаги «Турон» труппасида актёрлик қилди, ўқитувчи бўлиб ишлади.

1917 йилдан «Ишчилар дунёси» журнали, шунингдек, билим юртларида фаолият кўрсатади. Фулом Зафарий ижоди 1914 йилдан бошланган бўлиб, у дастлаб ўз шеърлари билан танилади. Сўнгра эса «Бахтсиз шогирд» (1914) номли бир пардали пьеса ёзади, кейин «Баҳор», «Гунафша», «Тўсқинчилик», «Ёрқиной», «Раҳимли ўқитувчи», «Мозорликда», «Мақтанган киши», «Татимбой ота» ҳамда «Чўпон Темир» (1924), «Ёшлар энди берилмас» (1926) каби пьеса ва дostonлар яратади. Фулом Зафарий драматург сифатида «Ҳалима» пьесаси билан машҳур бўлган. «Ҳалима» 1920 йилда

ёзилган бўлиб, ўша йилнинг 14 сентябрида «Турон» труппасида Маннон Уйғур томонидан саҳналаштирилган.

Мазкур асар тўнғич миллий мусиқали драма бўлиб, унинг мусиқий беагини ҳам муаллифнинг ўзи машҳур созанда Шораҳим Шоумаров ҳамда Мулла Тўйчи ҳофиз ёрдамида бажарган. Айни чоғда, «Ҳалима» ўз даврида миллий опера сифатида баҳоланган.

Фулом Зафарий ўзбек миллий куйлари, мақом ва мақом шўъбаларини жуда яхши билган том маънодаги зиёли эди. Унинг «Шарқ мусиқалари ва чолғулари», «Мусиқа муаммоси», «Ўзбек мусиқаси тўғрисида» каби мақолалари шулар жумласидандир.

Фулом Зафарий 1937 йилда қатағонга учраган зиёлилاردан биридир. Ўзбекистон Миллий хавфсизлик хизмати архивида сақланаётган «дело»га қараганда, Фулом Зафарий икки бор ҳибсга олинган.

Илк бор ОГПУ коллегиясининг 1933 йил 21 май қарори билан «аксилинқилобий миллатчилик фаолияти» учун уч йилга ғарбий Сибирга сургун қилинган. Қайтиб келгач, иккинчи бор 1937 йилнинг 28 октябрида яна НКВД ходимлари томонидан ҳибсга олинган ва 1937 йил 4 декабрда отишга ҳукм қилинган. Ҳукм, «дело»да қайд этилишича, «28 декабрь 1937 йилда ижро этилган».

ҲАБИБИЙ (1890—1982)

Зокиржон Холмуҳаммад ўғли Ҳабибий мумтоз шеърятимизнинг энг яхши анъаналарини давом эттирган ва ривожлантирган шоирдир. У ўз газаллари билан халқимизнинг умид ва интилишларини, руҳий камолотини ифодалаб келди. Ҳабибий 1890 йили Андижон вилоятининг Пахтаобод туманига қарашли Кўқонқишлоқда деҳқон оиласида тугилди. У эски мактабда, Андижон ва Кўқон мадрасаларида таълим олди. Навоий, Фузулий, Муқимий ва Фурқат ғазалларини мутолаа қилди, уларга эргашиб, шеърлар ёзди, Шарқ адабиёти анъаналарини давом эттириш йўлидан борди.

1919 йилда Ҳабибий Андижоннинг Бўтақора қишлоғида яшаб, деҳқончилик билан шуғулланган. 20-йилларда халқ

қўшиқлари услубида кўплаб шеърлар яратган. Ҳабибий ўз замонаси мавзулари, колхоз тузуми, каналлар қурилиши, чўлларни ўзлаштириш, Фарҳод ГЭСининг бунёд этилиши ва бошқа ўзгаришларни қаламга олади.

Шоир ижодида она Ватан ва халқимиз ҳаёти, кураши ва интилишлари ҳақидаги шеърлар етакчи ўринни ишғол этади. У бир шеърда:

*Эй, ҳур Ватаним, тоза тану жон ила севдим,
Жон ила тану покиза виждон ила севдим, —*

дея Собир Абдулла, Чархий, Чустий каби газалнавис шоирларга ҳамовоз бўлди. Шу ғоя унинг «Ўлкам», «Фарҳод қўшиғи», «Муборак ёш», «Инсон азиз», «Улуг бурч», «Чеварлар», «Муд-дао билан» каби шеърларида ўз маромига етказилди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларида шоир қаламини найзага айлантирди.

Унинг бу даврдаги газаллари орасида «Жангчи йигит қўшиғи», «Боладан ота-онага хат», «Онадан болага хат» каби газаллари, айниқса, характерлидир. Шунингдек, Ҳабибийнинг «Кўнгил тароналари» (1957), «Танланган асарлар» (1967), «Девон» (1971) каби шеъррий тўпламлари ҳам халқ эътиборига сазовор бўлди. Ҳабибий 1974 йили 85 ёшга тўлиши муносабати билан «Ўзбекистон халқ шоири» унвони билан тақдирланган.

У ўзбек шеърятининг ғазал ва қўшиқчилик бобида ўзига хос мактаб яратиб, аруз вазнидан муваффақиятли фойдаланган катта истеъдод соҳибидир. Шоир 1982 йили 92 ёшида вафот этди.

**ХУРШИД
(ШАМСИДДИН
ШАРАФИДДИНОВ)
(1892—1960)**

Ўзбек мумтоз адабиёти билан ХХ аср янги адабиётини бир-бирига боғлаб турувчи кўприклардан бири Шамсиддин Шарафиддин ўғли Хуршиддир.

У ўзбек драматургиясига пойдевор қўйган ижодкорлардан бири, шоир, ёзувчи, таржимон ва режиссёрдир. Ана шу кўп қиррали ва самарали ижодий фаолияти учун 1941 йилда унга

«Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» деган юксак унвон берилган.

Хуршид 1892 йилнинг 10 майида Тошкентда, боғбон оиласида таваллуд топган. Мадраса ва эски мактабда таҳсил олган. У асримиз бошларидан, аниқроғи, 1905—1906 йиллардан бошлаб жадид адабиётининг навқирон намояндаларидан бири сифатида қалам тебрата бошлаган. Шу маънода у маърифатпарварлик руҳида «Эскилик ва янгилик» деган дастлабки пьесасини, кейинроқ «Ориф ила Маъруф», «Қора хотун», «Кичик аскар» каби пьесаларини, «Лайли ва Мажнун», «Фарҳод ва Ширин», «Сиёвуш», «Ойбону» сингари мусиқий драма либреттолари яратган. Унинг, айниқса, Алишер Навоий дostonлари асосида яратилган икки драмаси ўз даврида жуда машҳур бўлган. Хуршид қатор опера либреттолари ҳам ёзган.

Хуршид таржимон сифатида ҳам самарали ижод этган. Хусусан, Шиллернинг «Қароқчилар», В. Шекспирнинг «Қора араб» («Отелло»), У. Ҳожибековнинг «Аршин мол-олан» каби машҳур асарларини ўзбек тилига ағдарган. Шунингдек, Шарқнинг буюк шоирларидан бири Ҳофиз Шерозийнинг юзга яқин ғазалини она тилига таржима қилган. Бундан ташқари, у ўзбек мумтоз адабиётининг ёрқин намояндалари Мунис ва Огаҳий каби шоирлар девонларини нашрга тайёрлаган. Хуршид етук ғазалнавис шоирдир. Унинг «Чоргоҳ», «Гиря», «Баёт», «Ушшоқ», «Сегоҳ», «Дугоҳ», «Сувора» каби куйларга солинган оҳанграбо шеърлари машҳур ҳофизлар томонидан ҳамон ихлос билан айтиб келинмоқда.

Моҳир ғазалнавис шоир, етук драматург ва таржимон Хуршиднинг ижодий мероси анча бой, серқирра ва сермазмун бўлиб, у ҳозир Ўзбекистон Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Адабиёт музейида авайлаб сақланмоқда.

Хуршид 1960 йилда вафот этган.

АБДУЛЛА ҚОДИРИЙ

(Жулқунбой)

(1894—1938)

XX аср ўзбек миллий адабиётининг йирик намояндаларидан бири, буюк романнавис Абдулла Қодирий 1894 йил 10 апрелда Тошкент шаҳрида тугилди. Унинг таржимаи ҳолидаги қуйидаги сўзлар ёзувчининг 1926 йилга қадар кечган ҳаётига оидинлик киритади:

«Ҳар ҳолда бемавридроқ бўлса керак, камбағал, боғбонлик билан кун кечиргучи бир оилада... тугилгонман. Ёшим тўққиз-ўнларга боргондан сўнг мени мактабга юбордилар. Мактабда икки-уч йил чамаси эски усулда ўқиб, кейинги вақтларда оиламизнинг ниҳоятда қашшоқ кун кечиргани важҳидан ўн икки ёшимда мени бир бойга хизматчиликка бердилар.

Хўжайиним ўзи савдогар киши бўлуб, ўрисча ёзув-чизув билатургон одамга муҳтож эди. Шу таъма бўлса керак, мени ўрис мактабига юборди... 1912 йилда манфактур билан савдо қилувчи бир кишига йилига 50 сўм баробарига приказчик бўлуб кирдим...

Шу миёналардан бозор воситаси билан татарларда чиқадигон газеталарни ўқиб, дунёда газета деган гап борлиғига имон келтирдим, 1913 йилда ўзбекча «Садои Туркистон», «Самарқанд», «Оина» газеталари чиқа бошлағоч, менда шуларга гап ёзиб юриш фикри уйгонди... 1913 йилда чиққан «Падаркуш» таъсирида «Бахтсиз кўёв» деган театр китобини ёзиб юборганимни ўзим ҳам пайқамай қолдим (1915 йилда). Яна шу йилда театрларда чиқиб тургон ҳикоя ва рўмонларга тақлидан «Жувонбоз» отлиқ ҳикоячани ёзиб, ношир топилмоғонидан, ўзим нашр қилиб юбордим.

Николай тахтдан йиқилгондан кейин оддий халқ милициясига кўнгилли бўлиб ёзилдим...

1918 йил бошларида Эски шаҳар озиқ кўмитаси бойлар кўлидан олиниб, кўмитанинг раислиғига ўртоқ Султонхўжа Қосимхўжаев тайин қилингон эди ва мен мазкур кўмитанинг ўзбекча саркотиблиғига кирдим. 1919 йилнинг аввалларида озиқ кўмитасининг исмидан чиқарилмоқчи бўлгон «Озиқ ишлари» газетасига муҳаррир бўлиб тайинландим...

Шу кунгача шўро идораларида қилгон хизматларимни бирма-бир санаб ўлтиришим узоққа чўзиладургон бўлгонлиқдин мундан кейин муассаса исмларинигина аташ билан кифояланаман: «Русто» деворий газетасига муҳбир бўлиб, «Иштирокиюн» ва «Қизил байроқ» газеталарида сотрудник...

«Муштум» журналининг муанниси ва таҳририя аъзоси бўлиб, то 1924 йилгача меҳнаткашлар манфаатига холис ишлаб келдим. Шу ўтган етти йил орасида Шўролар ҳукумати ва фирқадан бир огиз танбеҳ олмадим.

Хулоса — бошқаларнинг хизмати дафтар билан собит бўлса, менинг хизматларим матбуот билан равшандир... Ишчи-деҳқонлар ёзгон асарларимни суюниб ўқийдилар ва мени ёзувчилар қаторига киргаздилар ва мени ҳамон ўқирлар ва унутмаслар...».

Адибнинг илк ижоди 1913—1914 йилларда бошланган бўлиб, дастлаб у шоир сифатида қалам тебратган. Унинг «Аҳволимиз», «Миллатимга», «Тўй», «Фикр айлагил» каби шеърлари «Садои Туркистон» газетаси ва «Оина» журналида (1914—1915) босилган. А. Қодирий мазкур шеърларида миллатдошларини жаҳолат ва хурофотга қарши курашга чақириб, маърифатпарвар шоир сифатида майдонга чиққан. Бу йилларда у «Бахтсиз куёв», «Ҳеч ким билмасин» (1915) каби саҳна асарларини ҳам ёзган. Унинг «Жувонбоз», «Улоқда» (1916) каби ҳикояларида ўз халқини саводли, билимли, маданиятли ва озод кўриш истаги сезилиб туради.

Адиб дастлабки асарларини турли тахаллуслар остида эълон қилган. Шу тахаллуслардан бири ва халқ ўртасида машҳур бўлгани Жулқунбойдир.

1924 йили Абдулла Қодирий Москвага бориб Журналистлар институтида таҳсил олди. Москвадан қайтиб, «Муштум» журналида штатсиз мухбир бўлиб ишлай бошлади. Унинг «Тошпўлат тажанг нима дейди?» ва «Калвак маҳзумнинг хотира дафтаридан» туркумидаги ҳажвий ҳикоялари шу журналда илк бор босилди.

Абдулла Қодирий 1917—1918 йиллардан бошлаб «Ўтган кунлар» романи учун материал йиғишга киришди. 1922 йилда биринчи ўзбек романининг дастлабки боблари «Инқилоб» журналида чоп этила бошлади. 1925—1926 йилларда «Ўтган кунлар» уч бўлим ҳолида китоб бўлиб нашр этилди. 1928 йили ёзувчининг иккинчи тарихий романи — «Меҳробдан чаён» нашрдан чиқди. Ҳар икки тарихий романда ҳам адиб халқнинг миллий мустамлака зулмидан озод бўлиш ҳақидаги орзу-умидларини ифода қилади.

1934 йилга келиб Абдулла Қодирий қишлоқ ҳаёти мавзуига бағишланган «Обид кетмон» қиссасини яратди. Шунингдек, у Гоголнинг «Уйланиш» комедияси ва ғарб ёзувчиларининг ҳажвий ҳикояларини ўзбек тилига таржима қилди.

Абдулла Қодирий Амир Умархон даври ва Намоз ўғри ҳақида романлар яратиш орзусида бўлган. Аммо мустабид тузум бу орзуларининг тўла рўёбга чиқишига имкон бермади. Абдулла Қодирий 1926 йилда «Муштум»да босилган «Йиғинди гаплар» мақоласи туфайли қисқа муддат қамалган. 1937 йилнинг 31 декабрида эса «халқ душмани» сифатида иккинчи бор қамоққа олиниб, 1938 йил 4 октябрда Тошкентда отиб ташланган.

Унинг асарлари 1956 йилда оқлангандан бошлаб янгидан

нашр этилди. Аслида Абдулла Қодирий истиқлол даврига келиб чин маънода хурмат ва эъзозга кирди. 1990 йилда Республика Президентининг фармони билан Абдулла Қодирий номидаги Республика Давлат мукофоти таъсис этилди. 1991 йили эса Абдулла Қодирийга Алишер Навоий номидаги Республика Давлат мукофоти берилди. 1994 йили — Мустақилликнинг учинчи йилида унга «Мустақиллик» ордени берилди.

Ҳозирги кунда эса бир қатор кўчалар, боғлар, мактаблар, кутубхона ва институтлар ёзувчининг табаррук номи билан аталади. Адиб номидаги Тошкент Давлат маданият институтида энг билимдон талабаларга Абдулла Қодирий номидаги стипендия белгиланган. Бу даврга келиб қодирийшунослик деган фаннинг алоҳида йўналиши янгидан ривож топа бошлади.

ЧЎЛПОН

(Абдулҳамид Сулаймон ўғли)
(1898—1938)

Ўзбек адабиётининг ёрқин намояндаларидан бири Абдулҳамид Сулаймон ўғли Чўлпон 1898 йилда Андижоннинг Қатортерак маҳалласида савдогар оиласида дунёга келган. Отаси Сулаймонқул Мулла Муҳаммад Юнус ўғли (1874—1929) дастлаб деҳқончилик,

сўнгра баззозлик билан шуғулланган.

Таниқли журналист ва ёзувчи Мўминжон Муҳаммаджонов «Турмуш уринишлари» китобида қайд этишича, Чўлпоннинг отаси Сулаймонқул ўз даврининг етук зиёлиси, маърифатпарвар кишиси бўлган. У «Расво» тахаллуси билан шеърлар ҳам ёзган, девон яратган.

Чўлпон аввал эски мактабда, сўнгра мадрасалар ва рус-тузем мактабида таҳсил олиб, араб, форс ва рус тилларини мукамал ўзлаштиради. Мутолаа йўли билан турк, немис ва инглиз тилларини ўрганади. Шарқ ва Ғарб ижтимоий-сиёсий қарашларидан озиқланади. Фирдавсий, Саъдий, Ҳофиз, Умар Хайём, Алишер Навоий каби буюк сўз санъаткорлари ижодини меҳр билан ўрганади. Чўлпон дунёқараши ва ижодинининг шаклланишига аср бошларидаги демократик инқилоблар ҳамда жаҳидчилик ҳаракати катта таъсир кўрсатган.

Чўлпоннинг ижоди 1913—1914 йиллардан бошланган бўлиб, у аввал «Қаландар», «Мирзақаландар», «Андижонлик» ва, ниҳоят, «Чўлпон» («Тонг юлдузи») тахаллуси билан ижод қилди.

Профессор Наим Каримов қайд этишича, шоирга «Чўлпон» тахаллусини буюк маърифатпарвар ва истиқлолчи Мунаввар қори Абдурашидхонов берган. Чўлпон ҳам шоир, ҳам носир, ҳам драматург сифатида ўз халқи адабиёти равнақига салмоқли ҳисса қўшди. Унинг дастлабки асарлари «Садои Туркистон», «Садои Фаргона» каби маҳаллий газеталарда, шунингдек, Оренбургда чиқадиган «Шўро» журналида нашр этилади, Чўлпоннинг «Иштирокиюн», «Қизил Байроқ», «Туркистон», «Бухоро ахбори» каби газеталардаги фаолияти ҳам унинг ижодий шаклланишида маҳорат мактаби бўлиб хизмат қилади.

Чўлпон очеркнавис ва публицист сифатида ҳам баракали ижод қилди. Бу борада унинг, айниқса, «Адабиёт надир?», «Муҳтарам ёзувчиларимизга» каби мақолалари адабиётнинг мақсад ва вазифаларини англашда муҳим рол ўйнади.

У 1914—1917-йилларда яратган «Қурбони жаҳолат», «Дўхтир Муҳаммадиёр» сингари ҳикоялари, «Ватанимиз Туркистонда темир йўллар» сингари мақолаларида маданият ва маърифат тарғиботчиси сифатида майдонга чиқди.

У Октябрь тўнтаришидан кейинги йилларда ҳаётда содир бўлаётган хуш ва нохуш ўзгаришларни қаламга олди. «Йўлда бир кеча», «Шарқ поезди келди», «Шарқ уйғонган», «Қутурган мустамлакачилар», «Йўл эсдалиги» сингари ўнлаб очерк ва публицистик мақолаларида чор мустамлакачилари ва маҳаллий ҳоким синф вакиллари етказган жабру жафолар етмаганидек, фуқаролар уруши даврида рўй берган фожиаларни ҳам тасвирлади.

Чўлпон 1922—1935 йилларда ўзининг «Уйғониш» (1922), «Булоқлар» (1923), «Тонг сирлари» (1926), «Соз» (1935) каби тўртта шеърий тўпламини нашр эттирди. 30-йилларга келиб «Жўр» каби шеърий тўпламини тайёрлади. Аммо «Соз»и чоп этилади-ю, «Жўр» тўплами қатағонлик тузоғига илиниб, қолиб кетади. Шоирнинг тўпламлари орасида «Булоқлар» (1923) алоҳида ажралиб туради.

Тўплам беш бўлимдан иборат бўлиб, улар «Шарқ учун», «Сезгилар», «Севги», «Қора йўллар» ва «Қор қўйнида» деб номланади. Шоирнинг ўзи қайд этишича, мазкур шеърий

гулдаста «жаҳон фотиҳлари чангалида эзилиб ётқон Шарқ ўлкаларига» бағишланган. Жумладан, «Амалнинг ўлими» шеърида шундай мисраларни ўқиймиз:

*Кўнглимда йиғлаган малаклар кимлар,
Шарқнинг оналари, жувонларими?
Қаршимда инграган бу жонлар кимлар,
Куллар ўлкасининг инсонларими?*

Чўлпон 1925 йилга келиб, «Муҳит кучли экан, эгдим бўйнимни» дея ижтимоий қарашларини ўзгартиришга мажбур бўлганлигини эътироф этади. Аммо шунга қарамай, шоир яратган икки юздан ортиқ шеърий асарлар эл-юрт бахти, келажаги, мустақиллиги, озодлиги учун курашнинг ёрқин солномаси, деса бўлади.

Гарчи вақти-вақти билан унинг туйғу ва тафаккурида тебранишлар бўлиб турган бўлса-да, аслида, миллий истиқлол учун курашдан заррача қайтмади. Жумладан, «Тилак йўлида» шеърида:

*Кетган йўлим тўғри йўлдир, кетамен,
Қандай тўсиқ мене бўлса, ўтамен,
Мен кетамен, тилак, дея кетамен,
Ҳеч тилаксиз қуруқ танни нетамен?
Бир жон экан, майли қурбон этамен!.. —*

дея эл-юрт, она-Ватан йўлида қурбон бўлишдан ҳам қайтмади.

Чўлпон етук лирик шоиргина эмас, балки «Новвой қиз», «Ойдин кечаларда», «Қор қўйнида лола» каби ўнлаб ҳикоялар, «Кеча ва кундуз» (1936) каби ажойиб роман ҳам яратган истеъдодли адибдир.

У драматург сифатида ҳам салмоқли ижод қилган. Унинг «Ҳалил фаранг», «Чўрининг исёни» каби кичик пьесалари, «Ўртоқ Қаршибоев», «Муштумзўр» каби драмалари ҳамда кўп вақт саҳнадан тушмаган «Ёрқиной» пьесалари машҳур бўлган. Шунингдек, рус ёзувчиси В. Ян билан ҳамкорликда «Хужум» драмасини яратган.

Чўлпон моҳир таржимон сифатида В. Шекспирнинг «Ҳамлет» фожиасини, А. С. Пушкиннинг «Дубровский» қиссаси ва «Борис Годунов» пьесасини, М. Горкийнинг «Она» романини ва бошқа кўплаб асарларни ўзбек тилига ўгирган.

Чўлпон ҳам Фитрат ва Абдулла Қодирийлар каби қатағон даврининг қурбони бўлган. У 1937 йилнинг 14 июлида қамоққа

олиниб, 1938 йилнинг 4 октябрида отиб ташланган. Чўлпоннинг асарлари узоқ вақт давом этган танаффусдан кейин 1991 йили «Яна олдим созимни» номи билан нашр этилди.

Ҳозирги кунда Чўлпон номида нашриёт, кўча, маҳалла, кутубхона ва мактаблар бор.

1991 йил 25 сентябрда Чўлпонга вафотидан кейин Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Республикаси Давлат мукофоти, 1999-йилда эса «Мустақиллик» ордени берилган.

1997 йили адиб таваллудининг 100 йиллиги муносабати билан унинг кўплаб асарлари янгидан нашр этилди ва у ҳақда илмий тадқиқотлар яратилди.

ЭЛБЕК (1898—1942)

Қатағон даври ўзбек адабиётининг кўзга кўринган вакилларида бири Элбек (Машриқ Юсупов)дир. У 1898 йилда Тошкент вилояти Бўстонлик туманининг Хумсон қишлоғида таваллуд топган.

«Мен, — дейди шоир ўз таржимаи ҳолида, — 1905 йилда эски қишлоқ мактабига кириб ўқидим. Бу мактабда тўрт йил ўқиб, ўқув, ёзувни ўргандим... 1910—1911 йилларда жуда қийналдик ва шунинг натижасида бошқа ака-укаларим қатори мен ҳам уйни ташлаб кетишга мажбур бўлдим».

Элбек 1911 йили Тошкентга келиб, бир бойга қарол бўлиб ёлланади. Айни пайтда Тошкентнинг Эски шаҳар мавзеидаги Девонбеги маҳалласида жойлашган «Хоний» мактабида, 1914 йили Шайхонтоҳур маҳалласидаги «Намуна» номли мактабда ўқишни давом эттиради. Шу билан бирга, босмахонада ишлаб, газеталар сотиш билан кун кўради.

Элбек 1919 йили саккиз ойлик муаллимлар курсини битириб, ўқитувчилик қилади. 1921 йилдан бошлаб Туркистон Халқ маорифи комиссарлиги қошидаги илмий муассасаларда фаолият кўрсатади. Ўша даврда нашр этилган «Маориф ва ўқитғувчи», «Инқилоб», «Билим ўчоғи» каби журналлар билан ҳамкорлик қилади.

Элбекнинг дастлабки шеърлари «Эл байроги», «Турон», «Турк сўзи», «Улуғ Туркистон» каби газеталарда босилиб чиққан. 1922 йилга келиб унинг «Бир сўроқ», «Ўксизнинг ўлими», «Қарға», «Бибихоним мадрасаси», «Туркистон» каби шеърлари «Ўзбек ёш шоирлари» тўпламида Фитрат ва Чўлпон шеърлари билан бирга эълон қилинган.

Шоирнинг илк тўплами — «Армуғон» 1921 йил нашр этилган бўлиб, у, асосан, масаллардан иборат эди. Унинг дастлабки шеърларида кўзга ташланган мавҳумлик бу тўпламдаги «Қайси бири бўри» масалида ҳам сезилиб туради. Аммо «Кучсизлар дунёси» масалида шоирнинг ният ва мақсади хийла ёрқинлик касб этганки, бу ҳол муаллиф ижоди шаклланиб бораётганидан дарак беради. Мазкур масалда тасвирланишича, энди азоб чеккан эл қонхўрликдан ўч олиш учун курашга киришади. Шундай қилиб, шоир босқичма-босқич маҳорат сари кўтарила борди.

Ўз ижодининг тетапоя ҳолатида эканини сезган Элбек «Менинг ҳикоям» шеърисида «Мен ҳали битта ҳам шеър айтмадим, Фақат шеър йўлидан қайтмадим», — деб бежиз айтмаган. Яна у бундай ёзган:

*Шоирликдан мақсад, сўз кўчиришмас,
Шеърда ҳам мақсад ўй ўчиришмас,
Шоирлик маънони тиза билишдир,
Мазмунни рассомдек чиза билишдир.*

Элбекнинг кейинчалик яратган «Меҳнат куйлари», «Фунчалар», «Чирчиқ бўйларида» (1935), «Ашулалар тўплами», «Болалар қўшиғи», «Шеърлар тўплами» (1936) каби китобларидаги шеърларида шоир дунёқарashiдаги, бадий маҳоратидаги такомиллик «мана-ман» деб туради. Айниқса, шоирнинг «Сезгилар» тўпламига кирган қатор шеърлари ўзининг даъваткорлиги билан ажралади.

Элбек қатор шеърини тўпламлар яратибгина қолмай, ўнлаб дostonлар ҳам ижод этган. Унинг «Гўзал қиз» (1927), «Бизники», «Пахта» (1929), «Ўтмишим» (1929), «Чирчиқ» (1929), «Батрак колхозиси» (1930), «Тозагул» (1934), «Ўзбекистон» (1934), «Боғбон» (1935), «Этик» (1935), «Мерган» (1935) асарлари шулар жумласидандир.

Элбек болалар шоири сифатида ҳам анча баракали ижод қилди. Унинг «Армуғон» тўпламидаги «Фунчалар», «Чирчиқ

бўйларида» ҳамда «Камбагал йигит ва пардастурхон», «Омонат», «Эрксиз полчи», «Она», «Болалар қўшиғи» каби бир қатор шеърлари, дostonлари, баллада ва эртаклари фикримизнинг далилидир. Айни чоғда адиб «Ёзув йўллари», «Ўрнак», «Бошлангич мактабда она тили», «Гўзал ёзғичлар» (1934) каби қатор дарслик ва қўлланмалар муаллифи сифатида ҳам маълумдир.

Элбек ҳикоянавис сифатида ҳам адабиётимиз тарихида из қолдирган. Унинг «Дадамат» (1936) тўпламига кирган «Чирчиқ», «Мен ким бўламан», «Ана», «Аноргул», «Қаҳҳорхўжа», «Дадамат» каби ҳикоялари адибнинг дурустгина носир бўлганлигидан ҳам далолат беради.

Элбек бор-йўғи қирқ йил яшади. У ҳам «халқ душмани» сифатида 1937-йилнинг 7-августида қамоққа олинган ва 12 йилга озодликдан маҳрум қилинган, охир-оқибат оғир касаллик туфайли Магаданда вафот этган. Аммо Элбек ўзи ёзганидек, адабиётимиз бўстонида турфа гуллар экиб кетди. Бу унинг асарларидир. У:

*Бу менинг қўлим-ла яратилган гул,
Қандай қила олай, менинг совгам шул, —*
деб ёзган эди.

РАФИҚ МҶМИН (1900—1951)

Рафиқ Мўмин ХХ аср билан эгизак шоир. У 1900 йилнинг 7 февралда Наманганда ғоят фақир ва серфарзанд бир оилادا таваллуд топган. Унинг отаси Мулла Мўмин ночор ҳаёт кечирса ҳам, аммо маънавий соғлом, бой турмуш кечирган, десак хато бўлмас. Нега деганда, у ўз хонадонида қишнинг узоқ тунларида ҳаммаслак дўстлари билан сандал атрофида навоийхонлик, фузулийхонлик, машрабхонлик гашти билан очлик, ночорликни ҳам унутиб яшаганлар. Мулла Мўмин асли касби косибчилик бўлганидан, зериккан дамларида ўша устоз шоирлардан хиргойи ҳам қилиб турган. Табиатан иқтидорли, сезгир бўлган ёш Рафиқ ана шу газалхон муҳитда тарбия топди.

Мадрасада таҳсил кўрди, хусусий мутолаага берилди. Шу

йўсинда у мумтоз адабиётимиз намояндалари ижодини ўрганди, эргашиди, баъзан тақлид ҳам қилди. Айниқса, Машраб ижоди уни ўзига ром этди. Машрабнинг кўпгина шеърларини ёдлаб улгурди, ёдлабгина қолмай, ундаги асл маънолар мағзини, шеърини шаклларни ҳам ўзича таҳлилдан ўтказиб борди. Ўзи ҳам ижод билан шуғулланган дастлабки кезларда «Машраб» тахаллуси билан шеърлар ҳам ёзди.

Фақир бўлса ҳам, дунёнинг паст-баландлигини англаган ота ўғли Рафиқнинг келажagini ўйлаб рус-тузем мактабида ўқитади. Шу баҳона у Шарқ мумтоз адабиёти қаторида А. С. Пушкин, Л. Н. Толстой каби рус адабиёти намояндалари ижоди билан танишиш, ўрганиш имкониятига эга бўлади. Хуллас, оқ-қорани эрта англаган йигит Октябрь тўнтариши кезларида большевикларга катта умид тутди. Шунинг оқибатида маҳаллий инқилобчиларнинг кўзга кўринган намояндаларига эргашиб янги мактаблар, янги маданият ўчоқларини ташкил этиш ишларига ҳам аралашди, саводсизликка қарши курашда иштирок этди. Асли касби ўқитувчилик бўлган Рафиқ Мўмин дастлаб Намангандаги болалар уйларида тарбиячи ва ўқитувчи бўлиб ишлади. Айниқса, ота-онасиз қолган етим-есирларнинг бошини силайди, ўқитади.

Шулардан айримлари, жумладан, Раззоқ Ҳамроев, Санжар Тилла, Учқун Раҳмон ва бошқалар ўз илмий ижодий ишлари билан халқимиз орасида машҳур бўлиб кетишган. Унинг ташаббуси билан 1925—1927 йилларда Наманганда тўртта янги мактаб бунёд бўлган.

Раззоқ Ҳамроевнинг кейинчалик эслашича, «Рафиқ Мўмин фақат қалбдангина шоир бўлмай, ташқи қиёфаси, хатти-ҳаракати билан ҳам шоирона одам эди. Рафиқ аканинг Навоий, Лутфий, Фурқат ижоди ҳақидаги ҳикоялари жуда мароқли бўларди... Рафиқ ака яхши хонанда ва бастакор ҳам эди. У ўз шеърларига куй тўқиб, болаларга ўргатар эди».

Рафиқ Мўмин ўқитувчи, шоир ва публицист, сифатида 20—30 йиллардаёқ Ғайратий, Ҳ. Олимжон, Миртемир каби машҳур адиблар эътиборига тушган. У ўз даврида лирик шеърлар қатори, сиёсий лирика намуналари ҳамда қиличдек кескир ҳажвий асарлари билан машҳур бўлган. Унинг кўпгина ҳажвий асарлари «Муштум», «Машраб» каби журналларда тез-тез босилиб турган. Унда олғир, текинхўр ва порахўрлар, ландавур, ишёқмас, такасалтанглар, эски урф-одат ва бидъат ишлар кескин танқид қилинган. Айни чоғда ўнлаб лирик шеърларида

баҳор, гул, булбул образларининг ёрқин бир гулдастасини ўз ўқувчисига совға этади. Жумладан, «Эй, гўзал гунча», «Гул капалаклари», «Яна баҳор» каби шеърларида ўзининг ҳаёт ва одамлар, табиат ҳақидаги нозик туйғуларини омухта ифодалайди. «Эй, гўзал гунча» шеърисида:

*Ҳасратда йиғлама, эй гўзал гунча,
Йиғласанг йиғларман сенга ҳам шунча, —*

дея лирик қаҳрамоннинг руҳий ҳолатига яхлитлик бағишлайди. «Яна баҳор» шеърисида:

*Яна баҳор... яна ҳаёт қайнайди.
Мудраб ётган табиатга жон кириб.
Яшил ўтлар... себаргалар тирилиб
Яна борлиқ нурга тўлиб яшнайди, —*

каби халқона, бахшиёна мисралар яратади. У лирик ва ҳажвий шеърлар қатори «Иброҳим», «Қапчиғай», «Қизил қиз», «Занглаган пичоқ», «Болақўр», «Тиёншон қизи» каби ажойиб дostonлар, «Ёрилтош», «Ишчи бобо», «Ойдин» каби пьесалар ҳам яратди. У ана шундай ижодий камолот сари парвоз этаётганда қатагон занжири унинг ҳам елкасидан тортди.

У 1937 йилнинг 25 майида ҳибсга олиниб, ўн йилга Куйбишевдаги қamoқ лагерига сургун қилинди. Ўн йиллик қийноқлардан сўнг 1947 йилнинг ёзида ўз ватанига кириб келди. 1951 йилнинг 5 майида орттириб келган оғир касаллик туфайли вафот этди. Вафотидан, аниқроғи, истиқлолдан сўнг унинг «Қапчиғай» (1998) номи билан шеърлар ва дostonлар китоби босилиб чиқди.

ШОКИР СУЛАЙМОН (1900—1942)

XX асрнинг 20—30 йилларида Ўзбекистондаги ижтимоий, адабий ва маданий ҳаракатда фаол қатнашган сиймолардан бири Шокир Сулаймондир.

У шеърят ёки наср билан шуғулланмасин, публицист ёки адабий мунаққид сифатида қалам тебрат-

масин, ҳамиша маърифатпарварлик гоёларининг толмас тарғиботчиси сифатида фаолият кўрсатган.

Шокир Сулаймон 1900 йилда Наврўзи олам арафасида Қўқонда таваллуд топди. XIX асрда қатор машхур шоирларни етказиб берган Қўқон адабий муҳити ўзининг адабий-маънавий нуфузини ҳали ҳам йўқотмаган эди. Бу ҳол Шокир Сулаймон адабий ва ижтимоий фаолиятининг шаклланишига таъсир ўтказмай қолмади.

У шу ерда 1916 йилгача янги усулдаги мактабда таълим олди. Сўнгра Оренбургга бориб, машхур Мадрасаи Хусайнияда ўқишни давом эттирди. Бу унинг араб, форс, турк, татар, рус тилларини ўрганиши ҳамда шу тилларда чоп этилган газета ва журналларни ўқишига имкон яратди.

Шокир Сулаймон Октябрь тўнтаришидан сўнг Ўзбекистонга қайтгач, маҳаллий матбуот саҳифаларида маърифатпарварлик гоёларини тарғиб этиш йўлидан борди.

1922—1926 йилларда аввал Москвадаги ишчилар факультетида, сўнг Крупская номидаги педагогика институтида ўқиди.

Шундай қилиб, Шокир Сулаймон 20-йилларнинг ўрталаридаёқ публицист, ҳикоянавис, шоир ва таржимон, адабиётшунос ва мунаққид, шунингдек, дарслик ва кўплаб кўлёмалар муаллифи сифатида майдонга чиқа бошлади.

Агар у ўнлаб мақола ва очерклар яратиб, уларда ўз халқини маърифатга ва маданиятга чорлаган бўлса, «Қотил», «Ҳукм», «Фармоза отаси», «Лолазордаги шумғия», «Паразитлар», «Ямо билан Хамо» каби бир қатор ҳикояларида янгилик билан эскилик ўртасидаги курашни кўрсатишга ҳаракат қилди.

Шокир Сулаймон шоир сифатида ўз даврида анчагина шуҳрат топган эди. Унинг «Эрк куйлари» (1926), «Ғалаба марши» (1928), «Давр ҳайқириғи» (1932) каби шеърӣ тўпламлари ва дostonларида «янги ҳаёт» қувончи ва ташвишлари баралла куйланди.

Унинг шоир сифатидаги ижодида чет эл Шарқи мавзуидаги асарлари диққатга сазовордир. У, жумладан, «Куллари кўкларга!» шеърӣда ҳинд халқининг мустамлакачилик сиёсатиға қарши олиб борган курашини акс этгирса ва унда: «Ҳой, Ғарб золимлари! Улимдан-да, ўтдан-да кўрқмайди Буюк Ҳиндистон», — дея қардош мамлакатнинг озод ва ҳур келажакига ишонч билдирса, «Шарқ қизи», «Кул» каби шеърларида Шарқдаги озодлик кураши манзараларини

кўрсатишга интилади. Шокир Сулаймоннинг ҳаётида педагогик фаолият муҳим ўрин тутади. У ўрта ва олий ўқув юртлари учун бир қатор дарслик ва қўлланмалар яратиб, уларда, хусусан, Сўфизода, Ҳамза, Мирмуҳсин, Фитрат, Чўлпон ижодига оид қимматли маълумотларни берди.

Унинг А. Саъдий, О. Иброҳимов, Ҳоди Тоқтош, Ҳасан Тўфон, С. Айний, А. Лоҳутий каби қардош халқлар адабиёти намояндалари ҳақидаги чиқишлари қон-қардошликни мустаҳкамлаш ва адабий-маданий алоқаларни чуқурлаштириш ишига хизмат қилди.

Ижодий ва ижтимоий-маърифий фаолияти қизгин тус олган уруш йилларида қатағон даври нафаси Шокир Сулаймонга ҳам етиб келди.

У 1941 йилнинг 25 августида қамоққа олиниб, 1942 йилнинг 8 августида 42 ёшида жувонмарг этилди.

У 60-йилларга келибгина оқланди ва 1964 йилда унинг «Ўч» номли ҳикоялар тўплами нашр этилди.

ЧАРХИЙ (1900—1979)

Мумтоз адабиётимизнинг энг яхши анъаналарини янги тарихий даврда давом эттирган шоир Асқарали Ҳамроали ўгли Чархий Қўқонда 1900 йилда таваллуд топди. Бошланғич маълумотни эски мактабда олган Асқарали отасидан ҳуснихат машқ қилишни, онасидан эса шеър ёзишни ўрганди. Бўлгуси шоир Ҳофиз,

Саъдий, Навоий, Бедил ғазалларини меҳр билан ўқиди. Сулаймонқул Рожий, Мирза Ҳўқандий каби қўқонлик шоирлардан аруз вазни қоидаларини ўрганди, кўпроқ ҳажвиётга мойиллик кўрсатди.

У Октябрь тўнтаришидан кейин Чархий тахаллуси билан шеърлар ёзиб юрган бўлса-да, уларни узоқ вақтгача матбуотда эълон қилмади.

Чархий 1938—1939 йиллардан бошлаб Қўқонда чоп этилган «Янги Фарғона» газетасида, «Муштум» журналида фаол қатнаша бошлади. Шоир «Ширин ва аччиқ» (1959), «Шеърлар»

(1966), «Алихўжа ва Хўжаали» (1970), «Девон» (1972) номли китобларини ўқувчиларга тақдим этди. Чархий ижодида лирик шеърлар билан бир қаторда, ҳажвий шеърлар ҳам алоҳида ўрин тутди.

Айниқса, у яратган қўшиқлар ўзининг оҳанграбоси ва нафислиги, ҳаё ва андишага лиммо-лимлиги билан тингловчи қалбини ўзига ром этади. Хусусан, унинг Акмал ва Комила исмли икки ёшнинг бегубор муҳаббатига бағишланган «Қиёлаб ўтди» қўшиғи машҳур бўлиб кетган:

*Тонг чоғи сарвинозим аста қиёлаб ўтди,
Тушгач нигоҳи менга, таъзим бажолаб ўтди...*

Чархий мумтоз адабиётимизнинг асосий вазни — арузда ва классик шеърятнинг турли жанрларида муваффақиятли ижод этган ва уни ривожлантирган истеъдодли шоирдир. У кўп йиллар давомида Қўқондаги Муқимий уй-музейида илмий ходим бўлиб ишлаб, Муқимий адабий меросини тўплаш ва авайлаб-асраш ишига муносиб ҳисса қўшган.

1975 йилда Чархийга «Ўзбекистон халқ шоири» деган фахрий унвон берилган. Чархий истеъдодли ғазалнавис, ажойиб қўшиқчи-шоир сифатида ихлосмандлари хотирасида ўчмас из қолдирган.

У 1979 йил 18 декабрда Қўқонда вафот этган.

ФАЙРАТИЙ **(1902— 1976)**

Ўзбек адабиёти равнақига ўз улушини қўшган адиблардан бири Файратий — Абдурахим Абдулла ўғлидир.

У 1902 йилда Тошкентнинг Дегрез маҳалласида хунарманд оиласида дунёга келди.

Унинг отаси ўқимишли, адабиётга қизиққан киши бўлган. Онасидан эрта жудо бўлган Абдурахим маҳалладаги Ойимхон ая қўлида гарбия топган. Унинг адабиётга қизиқишида ҳам ая айгган эртаклар муайян роль ўйнаган.

1912—1915 йилларда у эски мактабда, сўнг мадрасаларда таҳсил олади. Шу йилларда Навоий, Муқимий, Фурқат асарлари билан танишади. Октябрь тўнтаришидан сўнг Тошкент (Хадра)даги «Намуна» мактаби қошидаги ўқитувчилар тайёрлаш курсини тугатиб, сўнг халқ маорифи соҳасида ишлайди. Бўлғуси адибнинг илк шеъри 1921 йилда «Болалар ҳафтаси» номи билан «Қизил байроқ» газетасида босилиб чиқади.

1926 йилга келиб, Файратий Озарбойжонга бориб, Бокудаги билим юртида ўқийди. У ерда М. Ўрдубодий, М. Мушфиқ, С. Рустам, Ж. Жабарли каби таниқли адиблар билан танишади ва мулоқотда бўлади. Бокудан қайтгач, Тошкентдаги мусиқали драма театрида адабий эмакдош бўлиб хизмат қилади.

1929—1931 йилларда Ўзбекистон Давлат нашриётида муҳаррир ва бўлим бошлиғи бўлиб ишлайди. Унинг биринчи шеърий тўплами 1927 йилда «Эрк товуши» номи билан нашр этилади. 1928 йилда «Яшаш тароналари» шеърий тўплами, «Қутулиш» номли ҳикоялар тўплами чоп этилади.

Шеърий тўпламга кирган «Шеърим», «Шоир», «Танбурчи қизга», «Менинг туйгуларим» каби шеърларида шоирнинг беминнат, беғараз, илиқ туйғулари гавдаланади.

Шундан сўнг адибнинг «Ҳашар» (1929), «Қора юраклар» (1931), «Ошиқ ҳукми» (1932), «Онамга хат» (1933), «Танланган асарлар» (1934), «Шикаста» (1935), «Маҳкам» (1935), «Севги» (1939), «Олтин ёшлик» (1940), «Ҳикоялар» (1957), «Танланган асарлар» (1958) каби қатор тўплам ва дostonлари нашрдан чиқди. Файратий Иккинчи жаҳон урушидан кейинги йилларда Фурқат ва Ҳамза каби устозлари ҳақидаги «Фурбатда Фурқат», «Шоир», «Ўлмас қўшиқ» каби китобларини чоп этди. «Тепалик мозор» (1956), «Ҳилола», «Сабаби — тириклик» (1958), «Махсум қочди» (1960) каби ҳажвий ҳикоялар ҳам яратди. «Довдираш» номли ҳажвий ҳикоялар тўпламини нашр эттирди.

1973 йилда эса икки жиллик танланган асарлари нашр бўлди. Айниқса, унинг «Рустамнинг саргузаштлари» қиссаси ёшлар ва ўсмирларнинг сеvimли китоби бўлиб қолди. Файратий айна чоғда Э. Воҳидов, Сайёр, Ю. Шомансур, Х. Салоҳ, Тўлқин, А.Эшонов каби истеъдодли шоирларга мураббийлик қилди.

1972 йилда Файратийга «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилган.

У 1976 йил 22 январда вафот қилган. Вафотидан сўнг «Қуёшга муҳаббат» (1980) номли шеърий тўплами нашр этилган.

ФАФУР ФУЛОМ (1903—1966)

Ўзбек адабиётининг машхур на-
мояндаларидан бири Фафур Фулом
1903 йил 10 майда Тошкент шаҳрининг
Қўрғонтеги маҳалласида таваллуд
топди. Тўққиз ёшида отасидан, ўн беш
ёшида онасидан етим қолган Фафур
аввал эски мактабда, сўнгра рус-тузем
мактабида таълим олди. У Октябрь
тўнтаришидан кейинги йилларда

муаллимлар тайёрлов курсини битириб, янги мактабларда ўқитувчилик қилди.

1923 йилдан болалар уйида мудир ва тарбиячи, сўнг «Камбағал деҳқон», «Қизил Ўзбекистон», «Шарқ ҳақиқати» газеталари таҳририятларида ишлади. Газета унинг учун дорилфунун ролини ўтади, халқ ҳаётини ўрганиш, унга фаол аралashiш йўлида муҳим восита бўлди.

Унинг мамлакатни ҳимоя қилиш ҳақидаги тантанавор шеърлари, ўтмиш сарқитларини қораловчи ҳажвиялари ва халқнинг кундалик ижодий меҳнатини олқишловчи асарларидан жамланган «Динамо» ва «Тирик қўшиқлар» номли дастлабки шеърий тўпламлари 1931—1932 йилларда чоп этилди. Шоир 1930—1935 йилларда «Кўкан» достонини, «Тўй», «Икки васиқа» балладаларини яратди. Бироқ шоирнинг бир қатор шеърлари, хусусан, «Кўкан» достонида совет давлати жамоалаштириш сиёсатининг қишлоқ аҳлига чексиз кулфат ва фожиалар келтиргани четлаб ўтилди.

Унинг партия, В. И. Ленин ва Октябрь ҳақидаги шеърларида замонасозлик майллари сезилиб туради. Тўғри, адиб барҳаёт давридаёқ шахсга сифиниш таъсирида яратилган айрим асарларини қайта кўриб чиққан. Айрим мисраларни янгидан ёзиб, шеърга табиийлик ва ҳаётийлик бағишлаган. Жумладан, «Соғиниш» шеърининг аввалги нусхасидаги:

*Боғда товус каби хиромон бўлиб,
Умид данагини бирга экингиз.
Ғолиб келажакни сайр қилайлик...*

гўртлигининг сўнгги мисраси:

Мушфиқ онагинанг билан иккимиз, —

деб ўзгартирилган. Натижада шеър бир бутун, тугал ва ҳаётий маънога эга бўлган. Энг муҳими, гафуруна фалсафа ўз бадиий ифодасини топган. Худди шу ҳол унинг «Кузатиш», «Сен етим эмассан» шеърларига ҳам хос бўлиб, улар ҳам адиб томонидан қайта ишланган.

30-йилларда Фафур Фулом ҳикоя, очерк, фелъетонлар қатори «Нетай», «Ёдгор», «Тирилган мурда» каби қиссаларини ҳам яратди. Уруш йилларида шоир ўз ижодининг бутун ҳароратини фашист босқинчиларига қарши курашаётган халққа бағишлади, унинг муқаррар ғалабасига ишонч руҳи билан суғорилган шеърлар яратди. У «Сен етим эмассан», «Кузатиш», «Вақт», «Соғиниш» каби шеърлар, публицистик очерк ва мақолалар ёзиб, халқни жанг ва меҳнат ғалабасига отлантирди.

Фафур Фулом урушдан кейинги йилларда ҳам самарали қалам тебратиб, юксак бадиий асарлар яратди; публицистика ва адабиётшуносликка оид қатор ажойиб мақолаларини эълон қилди. Унинг ижоди халқ ҳаётининг шу даврдаги ўзига хос йилномаси ўлароқ намоён бўлди. Агар Фафур Фулом шу даврда шеърини асарлари билан файласуф шоир даражасига кўтарилган бўлса, «Шум бола» қиссаси, «Менинг ўғригина болам» сингари ҳикоялари билан халқ турмуши ва руҳини яхши билувчи моҳир носир эканлигини намоён этди. Ғ. Фуломнинг бир неча бор сайланма асарлари, тўпламлари йиллар давомида изчил босилиб турган. Унинг ўн жилдлик танланган асарлари чоп этилган.

Фафур Фулом ўзбек таржима мактабининг майдонга келишига ҳам улкан ҳисса қўшган. У «Отелло», «Қирол Лир» сингари жаҳон адабиёти дурдоналарини ўзбек тилига катта маҳорат билан ўгирган. Фафур Фулом Ўзбекистон Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси (1943) эди.

У 60 йиллик юбилеи муносабати билан «Ўзбекистон халқ шоири» фахрий унвонига сазовор бўлган (1963). 2000 йилда эса Ватан олдидаги унутилмас хизматлари учун унга «Буюк хизматлари учун» ордени берилди.

Шоирнинг кўпгина асарлари қатор халқлар тилларига таржима қилинган.

Ўзбек шеърятининг оташин жарчиси, улкан сўз санъаткори Фафур Фулом миллий адабиётимизнинг ривожига катта ҳисса қўшган адибдир. Адиб 1966 йилда вафот этган. Унинг:

Азиз асримизнинг азиз онлари,

Азиз одамлардан сўрайди қадрин.

Фурсат ганиматдир, шоҳ сатрлар-ла

Безамоқ чоғидир умр дафтарин, —

деган ҳикматли мисралари кишиларни ижодий меҳнатга илҳомлантирувчи учқур сатрлар бўлиб қолган. Адиб таваллудининг 100 йиллигида эса бир жилдлик (назм ва наср) «Танланган асарлар»и (2003) нашр этилган.

БОТУ
(Маҳмуд Ҳодиев)
(1904—1938)

Боту истеъдодли шоир ва жамоат арбоби эди. У ўзининг таржимаи ҳолида: «Мен Боту — Маҳмуд Мақсудович Ҳодиев 1904 йилда Тошкентнинг Қалдирғоч маҳалласида, маҳсидўз — камбағал оиласида туғилганман...» деб ёзади. Бошланғич таълимни эски усулдаги мактабда олган Боту дастлаб Москвадаги Покровский номли институт қошидаги ишчилар факультетида (1921), сўнгра Москва давлат дорилфунунининг иқтисод факультетида ўқиб (1921—1927), олий маълумотли бўлиб етишади.

Шундан кейин у республикамиз собиқ пойтахти Самарқандга қайтиб, адабий ва ижтимоий фаолият билан машғул бўлади: партия ва давлат муассасаларида фаоллик кўрсатиб, ёшларнинг «Аланга» журнаliga муҳаррирлик қилади. Шу даврдан бошлаб унинг шеър ва ҳикоялари, публицистик мақола ва очерклари «Билим ўчоғи», «Инқилоб», «Аланга», «Маориф ва ўқитувчи» сингари журналларида чоп этилади.

Унинг «Ҳайит ҳаром бўлди» (1929), «Турсун» (1930) каби ҳикояларида эскилик билан янгилик ўртасидаги кураш, зиддият ўз ифодасини топган. «Умид учқунлари» (1925), «Тўлқинларим» (1929) каби тўпламларидаги шеърларида ёш шоирнинг самимий ва ҳаяжонли туйғулари ифода этилган. Энг муҳими, унинг шеърларида порлоқ келажак сари интилиш бош мавзу даражасига кўтарилган. Шу жиҳатдан шоирнинг «Кўзголиш», «Исён», «Бизнинг товуш», «У кун», «Ёш юрак тўлқинлари» каби ўнлаб шеърлари эътиборга сазовор. Масалан, шоир қуйидаги сатрларида ўз юрти осмонини мусаффо кўришни хоҳлаб ёзади:

*Йиртилдингиз, эй ярамас қора қалин пардалар,
Ҳеч ёвуқсиз юлдузларнинг нурли юзи очилсин!
Йўқолингиз, ёруғликни тўсатурган булутлар,
Юртимизга энг юксакдан ёруғликлар сочилсин!*

Боту жамоат арбоби сифатида республикамызда мактаб-маориф, фан ва маданиятни ривожлантиришда жонбозлик кўрсатган. У кўпчилик ўзбек зиёлилари қатори 1929 йили қамоққа олиниб, Соловес оролларида сургун қилинган. 1938 йил 8 майда Москвага олиб келиниб, отиб ташланган.

Ботудан икки фарзанд қолган бўлиб, уларнинг ҳар иккиси — ўгли Эркили Ҳодиев ва қизи Наима Маҳмудова тиббиёт фанлари докторлари, профессорлардир.

ЧУСТИЙ **(1904—1983)**

Чустий совет даврида мумтоз адабиётимиз анъаналарини давом эттирган шоирлар сирасига киради. Шунга кўра у Ҳабибий, Собир Абдулла, Чархий каби газалнавис ва кўшиқчи шоирлар қаторидан муносиб ўрин эгаллайди.

Чустий — шоирнинг адабий тахаллуси бўлиб, у Наманганнинг Чуст шаҳрида таваллуд топган. Асл исм-шарифи Набихон (Набихўжа) Нуриллахўжа ўгли бўлиб, 1904 йилнинг май ойида тўқувчи-хунарманд оиласида дунёга келган. 1916 йилда ўлкада ҳукм сурган ўзгариш ва бебошликлар туфайли ўн тўрт жонли Набихонлар оиласи Қўқонга кўчиб бориб, тўқувчилик ишлари билан шугулланади. Бўлажак шоир ҳам ўн икки ёшидан ота касбига меҳр қўяди, оилага ёрдамлашади. Айни пайтда эски мактаб ва мадрасаларда таълим олади.

Чустий Октябрь тўнтаришидан кейинги қарийб 60—70 йил давомида шўро хўжалик тармоқларида, маданий-маърифий ва илмий муассасаларда фаолият кўрсатади. Жумладан, 1930—1939 йилларда колхозларда, матлубот жамиятларида турли лавозимларда ишлайди.

1940—1943 йилларда Муқимий номидаги мусиқали драма театрида аввал адабий эмаклош, сўнг директор лавозимида

хизмат қилади. 1944—1945 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмаси Адабиёт жамғармасида директор бўлиб ишлайди. Сўнг нашриётларда таржимон сифатида фаолият кўрсатади.

1950—1976 йилларда у Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтида илмий ходим бўлиб ишлайди. 1976 йилдан бошлаб унга республика аҳамиятига молик нафақа тайинланади. Ундаги шеърятга, ижодга ҳавас анча эрта уйгонган бўлса ҳам, мустақил ижод йўлига ўн саккиз-йигирма ёшларида қадам қўяди. Бунда Шарқ мумтоз адабиёти намояндалари ижодининг таъсири кучли бўлади. Чустийнинг шоир сифатида шаклланишида Туробий таҳаллуси билан ғазал, мухаммас ва маснавийлар яратган отаси Нуриллахўжанинг ҳам таъсири йўқ эмас.

Чустий бутун умри давомида йигирмага яқин шеърый тўплам яратган ва нашр эттирган бўлиб, улар жанр ва услуб жиҳатидан бой ва ранго-рангдир. Унинг «Қўзғол» (1942), «Шамшир», (1943), «Лолазор» (1945), «Ҳаёт завқи» (1951), «Гул мавсуми» (1969), «Ғазаллар» (1978), «Ёд этинг камтарин Чустийни ҳам» (1984) каби қатор шеърый мажмуалари қаторида «Зафарнома» (1939), «Тириклайин жаннатга кирган кампир» (1939), «Кийикнома» (1940), «Гул садоси» (1949), «Уйғуробод» (1948), «Боғи Эрам» (1978) каби дostonлари ҳам китобхонлар томонидан илиқ кутиб олинган. Шунингдек, шоирнинг мумтоз адабиётимиз анъаналаридан озиқланган «Ҳаётнома» (1988), «Садоқат гуллари» (1992), «Кўнгил тилаги» (1994) каби девонлари китобхонга Шарқ ахлоқи фалсафасини сингдиришда муносиб роль ўйнайди. Унинг сўнги «Кўнгил тилаги» девонига кирган бир қатор ғазаллар, мухаммас ва маснавийлари бу жиҳатдан муҳим қимматга эгадир.

Унда шоир авлодларга, ўғил-қиз, набираларга, келажакка мурожаат қилар экан:

*Жаҳонда бебаҳо гавҳарга ўхшанг,
Ҳаёт осмонида ҳулқарга ўхшанг, —*

деб даъват қилади.

Шуни алоҳида қайд этиш керакки, Чустий ижодида «Индамаслар олами» (1969) асари алоҳида қимматга эга бўлиб, унда мавжуд ҳаёт неъматларини, миллий қадрият ва урф-одатларни сақлаш, эъзозлаш ғояси етакчилик қилади.

Чустий қўшиқчи шоир сифатида, айниқса, машҳур эди. Унинг ўнлаб ғазаллари 30-йиллардаёқ граммпластинкаларда

муҳрланиб қолган. Шоирнинг «Ёримга савол», «Ноз этма», «Авора бўлма дейди», «Минг балони енгади», «Муҳтож бўлмагай», «Сурмага муҳтож эмас», «Бевафоларнинг иши», «Ошно бўлмай туриб» каби ўнлаб қўшиқлари ҳозирги кунда ҳам хонандаларимиз ижросида баралла янграмоқда. Чустий драматург ва таржимон ҳам эди.

У бошқа муаллифлар билан ҳамкорликда «Даврон ота», «Қурбон Умаров» ва «Жасур оила» каби сахна асарларини ёзган. Ҳофиз, Собир Термизий, Мирза Ғолиб, Али Сардор, М. Турсунзода асарларини ўзбек тилига таржима қилган. Чустий 1983 йил 12 августда вафот этган.

ОЙБЕК (1905—1968)

XX аср ўзбек адабиётининг ривожига улкан ва бебаҳо ҳисса қўшган улуғ адиб, шоир, олим, жамоат арбоби, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Мусо Тошмуҳаммад ўгли Ойбек 1905 йилнинг 10 январида Тошкент шаҳрида, бўзчи оиласида дунёга келди.

Олдин ўрта мактабда, 1922—1925 йилларда эса Тошкент таълим ва тарбия техникумида таҳсил олди. Сўнгра Ўрта Осиё Давлат университетининг ижтимоий фанлар факультетида ўқишини давом эттирди. 1930 йили университетни тугатиб, шу ерда сиёсий иқтисоддан дарс берди.

Ойбек адабиётга 1926 йили чоп этилган «Туйғулар» шеърий тўплами билан кириб келган. Шоирнинг «Дилбар — давр қизи» (1931), «Ўч» (1932), «Бахтигул ва Соғиндиқ», «Темирчи Жўра» (1933) дostonлари ўз даврининг шеърий йилномаларидир. У тарихий ва замонавий мавзуларда йигирмага яқин дostonлар яратган. Ойбек шеърияти ниҳоятда гўзал бўлиб, ўзининг содда, раvon ва ифодали тилда, бой ва ранг-баранг тасвир санъат воситаларида яратилганлиги билан алоҳида ажралиб туради. Жумладан, «Қуёш қўшиғи» шеърида:

*Қуёш, нуринг тўкабер мўл-кўл!
Баҳор, кетма, бизнинг бошлардан.
Юртимизда қолмасин дашт-чўл,
Чаман кулсин ҳатто тошлардан!*

Ёки:

*Ёр кетди, кўзим булоғи қолди,
Сийнамда тирик фироқи қолди.
Ишқ хотираси каби сочимнинг
Ёшликда кўпайган оқи қолди...*

дейди.

Ойбек моҳир шоир бўлгани каби етук романнавис ҳам эди. У яратган «Қутлуг қон», «Навоий», «Улуғ йўл», «Олтин водийдан шабадалар», «Қуёш қораймас» каби эпик полотнолар ўзбек реалистик романчилиги тараққиётида муҳим бир даврни ташкил этади.

Ўзбек халқининг 1916 йилги миллий озодлик қўзғолони ёзувчининг «Қутлуг қон» (1940) романида зўр маҳорат билан реалистик ифодаланган бўлса, «Навоий» (1944) романида ўзбек адабиётида биринчи бўлиб улуг шоир ва мутафаккир Алишер Навоий образи яратилган.

Унинг «Олтин водийдан шабадалар» (1949) асарида халқимизнинг урушдан сўнгги даврдаги яратувчилик меҳнати, «Қуёш қораймас» (1958) романида Иккинчи жаҳон уруши фожиалари ўз ифодасини топган. Адибнинг «Улуғ йўл» (1977) асари эса «Қутлуг қон» романининг мантиқий давоми бўлиб, унда ёзувчи халқ миллий онгининг шаклланишини кўрсатишга интилган.

Ойбек 1949 йилда Покистонга саёҳат қилган. Адиб қардош халқ ҳаётини, кураш ва интилишларини «Покистон хотиралари» очерклари, қатор шеърлари, «Зафар ва Заҳро», «Ҳақгўйлар» дostonларида, ниҳоят, «Нур қидириб» қиссасида тасвирлаган.

Адибнинг «Болалик хотираларим» автобиографик қиссаси 1963 йилда яратилган. Қиссанинг бош қаҳрамони ёш Мусо, яъни Ойбекнинг ўзидир.

Ойбек истеъдодли шоир, йирик носир бўлибгина қолмай, машҳур олим, публицист, танқидчи, таржимон ва жамоат арбоби ҳамдир. Ўзбек китобхони Пушкиннинг «Евгений Онегин» шеърӣ романини, Лермонтовнинг «Маскарад», Мольернинг «Тартюф» драмаларини, шунингдек, антик адабиёт намуналарини Ойбек таржимасида ўқишга муяссар бўлган.

Ойбек 1943 йилда Ўзбекистон Фанлар академиясига ҳақиқий аъзо этиб сайланган ва 1950 йилгача академияда ижтимоий фанлар бўлимининг раиси ва Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг биринчи котиби бўлиб ишлаган. У юқори малакали филологлар тайёрлашга катта ҳисса қўшган устоздир.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти лауреати унвонларига сазовор бўлган.

Ёзувчи асарлари ўзбек адабиётининг жаҳонаро шуҳратини янада оширди. Устоз маҳорати ёш ёзувчилар учун ижод дорилфунунига айланди. Ойбекнинг ўлмас асарлари маънавий хазинамиздан мустаҳкам ўрин олди ва умумхалқ мулки бўлиб қолди.

Ойбек 1968 йил 1 июлда 63 ёшида вафот этган. Вафотидан сўнг унинг 20 жилдлик тўла асарлари мажмуаси нашр этилган.

Адиб истиқлол даврида «Буюк хизматлари учун» ордени билан тақдирланган (2000).

УЙГУН **(1905—1990)**

Раҳматулла Отақўзи ўғли Уйгун 1905 йили ҳозирги Қозоғистон Республикаси Жамбул вилоятининг Марки қишлоғида хизматчи оиласида дунёга келди.

У қишлоғидаги мактабни тугатгач, Тошкент педагогика техникумида ўқиди. 1925 йилдан бошлаб Тошкент қишлоқ хўжалик техникумида ўзбек тили ва адабиётидан дарс берди.

Уйгун 1927 йили Самарқанддаги Педагогика академиясига ўқишга кириб, Миртемир, Ҳамид Олимжон, Амин Умарий, Ҳасан Пўлатлар билан танишади.

Уйгун ёшлигидан шеърлар ёзиб, вақтли матбуотда фаол иштирок эта бошлади. 1929 йили шоирнинг «Баҳор қувончлари» номли биринчи шеърлар тўплами чоп этилди. 30-йилларда шоирнинг «Иккинчи китоб», «Куёш ўлкаси», «Шеърлар», «Муҳаббат» каби янги шеърӣ тўпламлари ва бир қатор ҳикоя ва дostonлари босилиб чиқди.

Уйғун шеърляти марказида баҳор, муҳаббат, Ватан, тинчлик, дўстлик мавзулари туради. Дастлабки шеърлий тўпламининг «Баҳор қувончлари» деб аталиши ҳам бежиз эмас. «Ватан — Она сўзи нақадар азиз» деб бошланувчи «Ватан» номли шеъри ўзбек шеърлятидаги она-Ватан ҳақидаги энг яхши асарлар сирасига киради. У «Дўстлик қўшиғи» шеърлида:

*Ёру биродарлик, меҳру оқибат,
Ҳамкорлик, бирдамлик кўп яхши одат.
Дўстлик — энг инсоний фазилат бизда,
Бизнинг қудратимиз дўстлигимизда, —*

деса, «Ўчмас муҳаббат» шеърлида:

*Севгисиз қалб — эгаси йўқ уй,
Севгисиз қалб — вайрона, бўм-бўш!
Муҳаббатдан ажралган юрак
Юрак эмас, чорак қадоқ гўшт, —*

деб таърифлайди.

Шоирнинг, хусусан, 60-йиллардан кейин яратилган шеърларида кўпроқ умуминсоний қадриятларни ардоқлаш етакчилик қилади. Бу жиҳатдан «Хиросима такрорланмасин», «Ҳимолай», «Чодир ёпинган аёл», «Шаҳрингга йўл олдим», «Ҳинд раққосасига» каби шеърлари эътиборга лойиқ. Уйғун шеърляти жанрига кўра ҳам бой. Унда муҳаббат лирикаси, сиёсий лирика, баллада, қўшиқ, латифаларгача мавжуд. Шунингдек, у «Украина еллари», «Жонтемир», «Гуласал» каби дoston ва балладалар ҳам яратган. Иккинчи жаҳон уруши йилларида халқимизнинг фашизмга қарши курашдаги юксак ватанпарварлик фазилатларини куйлаган шоир шеърляти янги тараққиёт босқичига кўтарилди. Уйғун бу даврда «Она» (1942), «Алишер Навоий» (1943, Иззат Султон билан ҳамкорликда), «Қалтис ҳазил» (1944) каби саҳна асарларини ҳам яратди.

Уйғуннинг урушдан кейинги йиллардаги ижодида уруш ва тинчлик, фидокорона меҳнат мавзулари етакчилик қилди. Шоир шу даврда «Ҳаёт чорлайди» (1954) шеърлий тўпламини эълон қилди. «Ҳаёт қўшиғи» (1947), «Олтинқўл», «Навбаҳор» (1948), «Сўнгги пушаймон» (1955) сингари драматик асарларини ёзди. Унинг кейинги йилларда ижод қилган «Парвона» (1956), «Абу Райҳон Беруний» (1973), «Ибн Сино», «Зебуннисо» каби саҳна асарлари ўзбек драматургиясининг яхши намуналаридан

ҳисобланади. Уйғун 1952—1954 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси бўлиб ишлади. У ўзбек адабиёти тараққиёти йўлидаги хизматлари учун 1956 йили «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби», 1965 йили эса «Ўзбекистон халқ шоири» фахрий унвонларига, шунингдек, Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотиغا сазовор бўлди. Уйғун 1974 йилда Ўзбекистон Фанлар академиясига мухбир аъзо қилиб сайланган. У А.С.Пушкин, М.Ю.Лермонтов, А.П.Чехов, Л.Н.Толстой, В.Шекспир асарларини ўзбек тилига таржима қилган. Уйғун 1990 йилнинг феврал ойида 85 ёшида оламдан ўтган.

СОБИР АБДУЛЛА (1905—1972)

Ўзбекистон халқ шоири, таниқли драматург Собир Абдулла 1905 йили Кўкон шаҳрида, хизматчи оиласида дунёга келди.

Эски ва янги мактабларда билим олган Собир Абдулла 1924—1926 йилларда ишчилар тайёрлов курсини тамомлади. 1925—1948 йилларда «Янги Фаргона», собиқ «Ёш ленинчи» газеталари, «Муштум» журналида адабий ходим, Андижон театрида эса адабий эмалдош бўлиб ишлади.

Собир Абдулла ижоди 1925 йилдан бошланган. Шоирнинг «Эрк илҳомлари» номли биринчи тўплами 1931 йилда босилиб чиққан. Унинг «Кўклам нашъаси» (1932), «Таажжуб», «Гулшан» (1939) шеърлар тўплами, «Навбахор» (1930), «Дўстлик» (1937) каби ҳикоя тўпламларида халқ ҳаёти, шоирнинг маънавий дунёси ўз ифодасини топган. Собир Абдулла сермахсул драматург эди. Унинг «Боғбон қизи» (1930), «Ойхон» (1935), «Тоҳир ва Зухра» (1939), «Алпомиш», «Муқимий» каби саҳна асарлари театрларимизнинг кўрки бўлган.

Уруш йилларида адиб жангчилар ҳаёти ва фронт орқасидаги кишиларнинг фидокорона меҳнатини акс эттирувчи шеърлар ёзиш билан бирга, «Қурбон Умаров» (1941), «Даврон ота» (1942) каби пьесаларнинг яратилишида ҳам фаол иштирок этган.

Урушдан кейинги йилларда Собир Абдулла яратган «Ватан севгиси», «Бахтим қилур намоиш», «Пахтакор тонги», «Равшан замон» қўшиқлари халқимиздаги ватанпарварлик ва меҳнатсеварлик фазилатларини улуғлашга хизмат қилган. Фазалнавис шоир умрининг сўнгги йилларида маърифатпарвар шоир Муқимий ҳаётини акс эттирувчи «Мавлоно Муқимий» романини яратган.

Ўзбекистон халқ шоири, Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти лауреати Собир Абдулла 1972 йилда вафот этган.

НАЗИР САФАРОВ (1905—1985)

Ўзбек адабиётида публицист, очеркнавис ва драматург сифатида танилган Назир Сафаров 1905 йили Жиззах шаҳрида, темирчи оиласида туғилди.

У янги мактабларда ўқиди, биринчи зиёлилар қатори узоқ қишлоқларга бориб дарс берди. Жиззахда ташкил қилинган «Санойи

нафиса» тўғарагидаги иштироки бўлғуси драматург тақдирини бир умрга белгилаб берди.

Назир Сафаров ўзбек драматургиясининг шаклланишида маълум из қолдирган «Тарих тилга кирди» (1931), «Уйғониш» (1939), «Шарқ тонги» (1954) каби сахна асарларини яратди.

Уруш даврида Назир Сафаров ҳарбий журналист сифатида фронтнинг олдинги жабҳаларида бўлиб, жангчиларнинг қаҳрамонлиги ҳақида ҳикоя қилувчи «Ўқ ўтмас ботир», «Водиллик қаҳрамон», «Комиссар Қорабоев», «Севги», «Сўнгги нафасгача», «Ўзбек фарзандлари», «Қаҳрамоннинг туғилиши» каби қатор очерклар ёзди.

Унинг урушдан кейинги даврда ҳаётдаги янгиликлар, яхши ташаббуслар тарғиботчиси сифатида яратган асарлари алоҳида диққатга сазовор. «Узоқни кўзлаган аёл» қиссаси шулар жумласидандир. Ёзувчининг 1954—1957 йилларда яратган замонавий мавзудаги катта асарлари «Ҳаёт мактаби», «Элмурод» (М. Худойкулов билан ҳамкорликда) пьесаларидир. Драматург сўнгги йилларда яратган «Кимга тўй, кимга аза»

пьесасида ишчилар синфининг янгилик учун олиб борган кураши асосий мавзу қилиб олинган. Драматургия соҳасидаги катта хизматлари учун Назир Сафаровга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» унвони берилган (1955 йил).

Адиб Иккинчи жаҳон урушида қозонилган галабанинг 30 йиллигига бағишлаб, ўзбек жангчиларининг қаҳрамонликларидан ҳикоя қилувчи «Лукаш ботир» (Й. Худойқулов билан ҳамкорликда) драмасини яратган.

Назир Сафаров бир қанча ҳикоялар ҳам ёзган. «Олтиной», «Олма олмадан узоққа тушмайди», «Аҳмадали ўз бахтини қандай топди» ҳикоялари гоъвий-бадиий жиҳатдан пухталиги билан ажралади. Унинг «Бир томчи қон» (1967), «Кўрган-кечирганларим» (1968) номли қиссалари, «Наврўз» (1973) романи 60-йиллар адабиётида сезиларли воқеа бўлган. «Кўрган-кечирганларим» асари учун муаллифга Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти берилган (1968).

У 1975 йилда 70 ёшга тўлиши муносабати билан «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвонига муяссар бўлган.

Назир Сафаров 1985 йилда 80 ёшида вафот этган.

ОЙДИН (1906—1958)

Ўзбек хотин-қизлари орасидан етишиб чиққан адиба Ойдин (Манзура Собирова) 1906 йили Тошкентда, ҳунарманд оиласида туғилган. Ойдин 1919 йили Тошкент хотин-қизлар билим юртига ўқишга киради. Уни 1923 йили тамомлаб, ўқитувчилик қилади.

Ёшлиқдан адабиётга ҳавас кўйган Ойдин кичик-кичик шеърлар билан матбуотда кўрина боради. Самарқанддаги Педагогика академиясида ўқиб юрган пайтларида (1927—1933) Ҳамид Олимжон, Уйғунлар билан яқиндан танишуви Ойдин ижодида катта роль ўйнайди. Унинг диний бидъатларни фош этувчи «Янгиликка қадам» номли биринчи пьесаси 1925 йилда босилиб чиқади.

Унинг «Тонг кўшиги» (1931), «Чечан кўллар» (1932), «Ойдин

шеърлари» (1937) каби шеърӣ тўпламлари эълон қилинган. Ойдин 30-йилларнинг иккинчи ярмидан бошлаб ҳикоя жанрида ижод қила бошлайди. Унинг «Эслаш ёки виговор» (1938) номли дастлабки ҳикоясида меҳнатнинг инсонни тарбиялашдаги роли ифодаланган.

Унинг «Чақалоққа чакмонча», «Ширин-шақар», «Уялди шекилли, ерга қаради», «Садаганг бўлай, командир» ҳикояларида севги-муҳаббат, садоқат мавзулари акс эттирилган. Адибанинг ўтмишга бағишланган «Ямоқчи кўчди», «Ҳазил эмиш», «Гулсанам» (1938) асарларида ўзбек халқининг ўтмишидаги оғир ҳаёти тасвирланган.

Ойдиннинг уруш ва ундан кейинги тинч қурилиш йилларида ижод этган «Қизлархон» (1943), «Мардлик — мангулик» (1947), «Ҳикоя ва очерклар» (1952), «Ҳикоялар» (1954) каби тўпламларида замонамиз кишисининг ватанпарварлиги, қаҳрамонлик фазилатлари, фронт ва мамлакат ичкарасидаги жонбозликлари, тинч яшаш давридаги меҳнати ўз ифодасини топган.

Ойдин бу даврда очеркнавис сифатида ҳам танилди. Унинг «Чўллари обод, қуллари озод бўлган элда», «Эл қувончи», «Менинг қаҳрамоним», «Ватан учун жон фидо» каби очеркларида замондош, фидойи ўзбек аёллари образи яратилган. Ойдин «Ўзбекистон хотин-қизлари» («Саодат») журналининг биринчи муҳаррири бўлган. Ойдин 1958 йилда вафот этган.

АБДУЛЛА ҚАҲҲОР (1907—1968)

Ўзбек адабиёти тараққиётига катта ҳисса қўшган Абдулла Қаҳҳор 1907 йили Кўқон шаҳрида, темирчи оиласида дунёга келди. Ўрта маълумотни Кўқонда олган Абдулла 1925 йилда Тошкентга келиб, «Қизил Ўзбекистон» газетасида ишлайди.

У Ўрта Осиё Давлат университетининг педагогика факультетида (1930) таҳсил олди. Ёзувчи «Совет адабиёти» журналида масъул котиб, Ўзбекистон Давлат нашриётида муҳаррир лавозимларида ишлади (1954—1956).

Абдулла Қаҳҳорнинг ижоди 1924 йилдан бошланган. Дастлаб «Муштум» журналида, «Янги Фарғона» ва газеталарда унинг ҳикоя, фелъетон, хабарлари босилди. Ёзувчининг «Олам яшаради» номли биринчи ҳикоялар тўплами 1935 йилда чоп этилади.

30-йилларда адибнинг учта «Ҳикоялар» тўпламлари (1935, 1938, 1939) китобхонлар қўлига тегди. Бу даврда Абдулла Қаҳҳор кичик ҳикоялардан ташқари «Сароб» (1935) романини ёзди.

Уруш йилларида ёзувчининг бир қанча фелъетон, очерк ва ҳикоялари эълон қилинди. «Асрор бобо», «Дардақдан чиққан қаҳрамон», «Кампирлар сим қоқди», «Хотинлар», «Олтин юлдуз» каби ўнлаб ҳикоя ва қиссаларида ўзбек жангчиларининг мардлиги, халқимизнинг меҳнатдаги жонбозликлари, юксак ватанпарварлиги ифодаланган.

Ёзувчининг урушдан кейинги йилларда яратган «Қўш-чинор чироқлари» (1951) романи жамоалаштириш мавзуига бағишланган.

У ўзининг «Шоҳи сўзана» (1951), «Оғриқ тишлар» (1954), «Тобутдан товуш» (1962), «Аяжонларим» (1967) комедиялари билан ўзбек драматургияси ривожига салмоқли ҳисса қўшди. Айниқса, «Шоҳи сўзана» пьесасида драматург кўриқ ва бўз ерларни ўзлаштириш мавзуини зўр маҳорат билан ёритди.

Пьеса республикамиз ва қатор хорижий мамлакатлар саҳналарида муваффақиятли намоиш қилинди. Ёзувчининг «Синчалак» (1958), «Муҳаббат» (1968), «Ўтмишдан эртақлар» (1965) қиссалари ўзбек насрининг тараққиётига муҳим ҳисса бўлиб қўшилди.

У «Ўтмишдан эртақлар» қиссаси учун Ҳамза номидаги Давлат мукофотига сазовор бўлган. Ўзбек китобхонлари Абдулла Қаҳҳор таржимасида М. Горькийнинг «Менинг дорилфунунларим», Н. В. Гоголнинг «Ревизор», Л. Н. Толстойнинг «Уруш ва тинчлик» романи (I, II китоблари) ва бошқа бир қатор асарларни ўз она тилларида ўқишга муваффақ бўлганлар.

Абдулла Қаҳҳор адабиёт соҳасидаги хизматлари учун «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвони ва вафотидан кейин «Буюк хизматлари учун» ордени билан тақдирланди.

У 1968 йил 25 май куни 61 ёшида вафот этган.

МИРКАРИМ ОСИМ

(1907—1984)

Тарихий мавзудаги асарлари билан эл-юрт огзига тушган Миркарим Осим 1907-йили Тошкентда, зиёли оиласида дунёга келган. 1917—1920 йилларда «Шамс ул-урфон» номли бошланғич мактабда ўқиган. 1921—1924 йилларда эса Наримонов номидаги таълим ва тарбия техникумида таҳсил кўрган.

1926 йилдан Москва Давлат педагогика институтининг тарих-иқтисод факультетида ўқиб, уни 1930 йилда тугатган. Сўнг Самарқанддаги ўқитувчилар тайёрлаш курсида, 1932 йилдан эса Ўзбекистон Маориф халқ комиссарлиги қошидаги Педагогика фанлари илмий-тадқиқот институтида ишлаган.

Миркарим Осим ўз фаолиятини шеърлар ёзиш билан бошлади. Тарих фанидан қўлланма, тавсия, дарсликлар яратди. 1940 йилдан Алишер Навоий ҳаёти ва ижоди ҳақида ҳикоя қилувчи «Астробод», «Алишер Навоий ва Дарвешали», «Бадарға», «Навоийнинг хислатлари», «Улугбек ва Навоий» сингари тарихий қисса ва ҳикоялар ёза бошлади.

Адиб бутун умри мобайнида тарихий қиссалар ёзиш билан машғул бўлиб, янги-янги авлодларни тарихий ўтмиш ва унинг машҳур кишиларига нисбатан ҳурмат руҳида тарбиялаб, ватанпарварлик, инсонпарварлик ғояларини улуглади.

Миркарим Осим асарларини мавзу йўналиши бўйича уч катта гуруҳга ажратиш мумкин:

1. Тарихий-қаҳрамонлик мавзуидаги асарлар.
2. Тарихий-маиший мавзуидаги асарлар.
3. Тарихий-биографик асарлар.

Қаҳрамонлик мавзуидаги асарлар жумласига ижодкорнинг «Ўттор», «Тўмарис», «Темур Малик», «Александр ва Спитамен» кабиларни киритиш мумкин.

Маиший мавзуидагиларга «Моҳлар ойим ва Хонпошша», «Карвон қўнғирोगи», «Элчилар» каби асарлари киради.

Тарихий-биографик асарларининг намуналари қилиб адибнинг «Зулмат ичра нур» (Навоий ҳақида), «Жайҳун устида булутлар» (Беруний ҳақида), «Ибн Сино қиссаси», «Алжабрнинг тугилиши» (Ал-Хоразмий ҳақида),

«Синган сетор» (Машраб ҳақида) каби қиссаларини кўрсатиш мумкин.

Миркарим Осим 40-йилларда Сталин қатағонининг бегуноҳ қурбонларидан бири бўлиб, кўп йиллар давомида шўро тузумининг жабр-жафоларини чекди.

50-йилларда ватанига қайтган санъаткор тарихий асарлар ёзишда давом этади. Нашриётларда муҳаррир бўлиб ишлайди.

Миркарим Осим тарихнавис адиблар орасида тарих ҳақиқатини бузмай, уни қайта бадиий жонлантириши билан ажралиб туради. Унинг асарлари тарихнавис адибларнинг кейинги авлоди учун адабий мактаб вазифасини ўтайди.

Адибнинг 70 йиллиги муносабати билан унга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган.

Миркарим Осим 1984 йилда вафот этган.

2001 йилда эса Ватан олдидаги унутилмас хизматларини инобатга олиб, унга «Буюк хизматлари учун» ордени берилди.

ЙЎЛДОШ ШАМШАРОВ (1907—1987)

Моҳир журналист ва носир Йўлдош Шамшаров 1907 йилда Наманган вилояти Чуст туманига қарашли Олмос қишлоғида таваллуд топган. Аввал эски мактабда, сўнгра янги мактабда ҳамда қисқа педагогик курсларда таълим олган.

20-йилларнинг ўрталаридан бошлаб ёшлар ташкилотларида раҳбар ва ташкилотчи сифатида фаолият кўрсатган. 1933 йилда Фарғона давлат институти (ҳозирги университет) қошидаги тил ва адабиёт факультетини тамомлаган.

Худди шу даврдан бошлаб унинг Тошкентдаги ижодий фаолияти бошланган.

Аввал «Ёш ленинчи» (ҳозирги «Туркистон») газетасида масъул котиб, сўнг эса «Ленин учқуни» (ҳозирги «Тонг юлдузи») газетасининг масъул муҳаррири вазифасида ишлаган. Маълум муддат Ўзбекистон Компартияси Марказий

Қўмитасида нашр ишлари бўйича бўлим бошлиги, «Қизил Ўзбекистон» (ҳозирги «Ўзбекистон овози») газетасида масъул котиб вазифаларини бажарган.

Йўлдош Шамшаровнинг адабий фаолияти асосан 30-йиллардан бошланган бўлиб, дастлаб очеркнавис сифатида танилади.

Сўнг ҳикоянавис, публицист, қолаверса, романнавис сифатида кенг китобхонлар оммаси эътиборини қозонган. Унинг очерк ва ҳикояларидан таркиб топган «Орзигул», «Жасорат йўли», «Инсон қалби», «Фурумсаройликлар», «Пахта манбаи», «Машҳурлик» ва «Дарё» каби тўпламлари меҳнаткаш ва бунёдкор халқимизнинг орзу-армонлари ифодаси сифатида маълумдир. Йўлдош Шамшаров романнавис сифатида ҳам қалам тебратган. Унинг «Чироқ» (1973) романи Йўлдош Охунбобоев ҳаётига бағишланган.

Адиб моҳир таржимон сифатида самарали фаолият кўрсатган. Хусусан, И. Тургеневнинг «Арафа», «Дворянлар уяси», «Муму», Д. Дефонинг «Робинзон Крузо» ҳамда Г. Николаеванинг «Ўрим» каби романларини ўз она тилига ағдарган.

Й. Шамшаров ўзбек адабиёти олдидаги хизматлари учун «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими», «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» фахрий унвонларига сазовор бўлган.

Адиб 1987 йилда вафот этган.

ҚУДУС МУҲАММАДИЙ (1907—1997)

XX аср ўзбек болалар адабиётининг йирик намояндаларидан бири Қуддус Муҳаммадий 1907 йили Тошкентда деҳқон оиласида дунёга келди. Тўлиқсиз ўрта мактабни тугатгач, аввал қишлоқ хўжалиги билим юртида, сўнг Ўрта Осиё Давлат университетининг биология факультетида таҳсил олди.

Қуддус Муҳаммадий ижоди 30-йиллардан бошланган бўлиб, илк асарлари «Шарқ ҳақиқати» газетаси ва «Ер юзи» журналида чоп этилган. Унинг машҳур «Сандал ва печка», «Ўз-ўзини танқид» каби дostonлари 1936—1937 йилларда яратилган.

Бу асарларда эскилик билан янгилик, эски урф-одатлар билан янгича урф-одатлар қиёсий тарзда ўзининг поэтик ифодасини топган. Ҳаётдаги кишилар, хусусан, болалар характеридаги айрим нуқсонлар бегараз ҳажв қилинган.

Қуддус Муҳаммадий 1941—1944 йилларда машҳур бахши — Ислом шоирга котиблик қилиб, унинг терма ва дostonларини ёзиб олиш билан машғул бўлди. Урушдан кейинги йилларда эса унинг биринчи шеърӣ тўплами «Синов» (1947) номи билан нашр этилди. Шундан сўнг «Ўқувчига эсдалик» (1947), «Шеър ва эртақлар» (1947), «Орзу» (1948), «Баҳор келди» (1950), «Дунёда энг кучли нима?» (1951), «Қирқ ўғил ва қиз» (1951), «Бизнинг дўстларимиз» (1952), «Сен туғилган кун» (1952), «Янги уй» (1953), «Меҳрибон дўстлар» (1953), «Қўнғизбой билан Сичқонбой» (1955), «Тугмача» (1956), «Танланган асарлар» (1957) каби ўттиздан ортиқ китоблари босилиб чиқди. Унинг тўрт китобдан иборат «Табиат алифбоси» китоби, айниқса, «Очил дастурхон» (1970) каби халқ оғзаки ижоди анъаналари руҳидаги асарлари адибга катта шуҳрат келтирди. Унинг «Қанотли дўстлар» номли шеърӣ китоби 1970 йилда Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотиға сазовор бўлди. Шоир 1977 йили «Ўзбекистон халқ шоири» унвони билан тақдирланди.

Қуддус Муҳаммадий фақат болалар шоиригина эмас, моҳир таржимон сифатида ҳам машҳурдир. Унинг С. Маршак, С. Михалков, А. Барто, К. Чуковскийдан қилган таржималари ўзбек болалар адабиётининг равнақида муҳим роль ўйнади. Қ.Муҳаммадий ҳамиша болалар келажаги, уларнинг маънавий камолоти ҳақида қайғурди. Уларнинг ўқимишли, ишбилармон ва етук мутахассислар бўлишини орзу қилди ва бундай деб ёзди:

*Бўлай десанг боғбон,
Ё Ватанга посбон,
Ё осмонда учувчи,
Ё денгизда сузувчи,
Нимаики қилсанг тилак,
Барига ўқиш керак.*

Бу сатрлар унинг ёш авлодға насиҳатидир.

Болаларнинг буюк ва камтарин шоири Қуддус Муҳаммадий 1997 йили 90 ёшида вафот этди.

АБДУЛЛА АЛАВИЙ (1908—1931)

Чўлпоннинг ҳаммаслакшоғирдларидан бири Абдулла Алавий Абдуллахон Ҳакимхон ўғли, 1908 йилда Тошкент вилояти Пскент тумани Мўминобод маҳалласида зиёли оиласида таваллуд топган.

Айтишларича, шажарасига кўра пайғамбаримиз Муҳаммад(с.а.в.) сулоласига бориб тақалгани туфайли уни «Улвий» деб ҳам юритишган. Онаси Ҳабибахон ая истеъдодли шоира бўлган. Шу ҳолат Абдулланинг шоир бўлишида муҳим омил бўлган.

У болалик пайтлариданоқ тарих ва адабиёт билан қизиқди, мадраса таълими билангина чекланиб қолмай, хусусий мутолаа йўли билан ҳам билим доирасини беҳад кенгайтди. Айни пайтда у рус ва немис тилларини ўрганиб, шу тилларда яратилган адабиёт билан ҳам таниша бошлади.

1917 йилдан кейин у дастлаб Пскент, кейин Тошкентда очилган янги мактаб ва билим юртида ўқиди. Сўнг маълум вақт ўқитувчилик қилгач, Ленинградга бориб, олий таҳсил олишда давом этди ва у ердаги дорилфунунларнинг бирида ўзбек тили ва адабиётидан дарс берди.

Абдулла Алавий том маънодаги зиёли бўлиб, замондошларининг айтишларига кўра, араб, форс, турк тиллари билан бирга француз ва лотин тилларини ҳам билган. Катта билим соҳиби бўлган Абдулла Алавий Самарқанддаги Педагогика академиясида хизмат қилган кезларида бу ерда тўпланган ўзбек олимлари ва ёзувчилари билан ижодий ҳамкорликда бўлган ва улар ҳурматини қозонган.

Абдулла Алавий ўзбек мумтоз адабиёти, адабиёт назарияси ва янги алифбо масалаларига бағишланган бир неча мақолалар билан бирга ўнга яқин шеърлар ҳам қолдирган. Бу мақола ва шеърлар миқдор жиҳатидан катта бўлмаса-да, сифат жиҳатидан катта эътиборга сазовор. Шоирнинг янги руҳ билан суғорилган лирик шеърлари 30-йилларда ўзбек шеъриятига янги тароват олиб кирган.

У Чўлпондан кейин шеъриятимиздаги лирик ибтидонинг янада теранлашишига ҳисса қўшган. Унинг «Йўловчи», «Эркин

саҳоб», «Арслонбобга», «Денгизга» сингари шеърларидаги янги шеърый тамойиллар ўзбек шоирларининг кейинги авлоди, хусусан, Рауф Парфи томонидан давом эттирилди ва қутлуғ натижаларга олиб келди.

Шоирдан бизга бор-йўғи етти-саккизта шеър қолган бўлиб, улар чўлпонона руҳда яратилганлиги билан эътиборни тортади. Қаранг:

*Гул ва булбул билан баҳорлар ўтар,
Ёз ўтар, куз ўтар, қора қиш кетар.
Ҳеч нарса абадий қолмас жаҳона,
Ёлғиз хотиралар сақлар замона.*

Афсуски, шоирдан айрим хотираларгина қолган. Профессор Н. Каримовнинг ёзишича, гарчи Алавий ўз ажали билан вафот этган бўлса-да, мустабид мафкура кейинроқ унга ҳам «миллатчи» деган тамғани ёпиштириб улгурган.

Абдулла Алавий XX аср ўзбек адабиётининг улкан сиймоларидан бири бўлиши мумкин бўлгани ҳолда авжи ижоди гуллаган паллада оғир хасталикдан 1931 йилнинг 8 январида вафот этган. Унинг вафоти Чўлпон сингари шоирларни ларзага солган ва улар Абдулла Алавий вафотига бағишлаб марсиялар ёзганлар.

Чунончи, Чўлпон: «Мен сендан айрилдим. Шу ондан бошлаб тилимда сўз деган нарса йўқолди», деб ёзган эди.

МАҚСУД ШАЙХЗОДА (1908—1967)

Ўзбек адабиётининг атоқли намояндаларидан бири, «Буюк хизматлари учун» ордени билан тақдирланган (2001) машҳур шоир, забардаст драматург, адабиётшунос олим ва таржимон Мақсуд Шайхзода 1908 йили Озарбойжоннинг Оқтош шаҳрида таваллуд топди.

Бошланғич ва ўрта маълумотни Оқтошда олгач, Боку Олий педагогика институтида сиртдан ўқиди ва 1925 йилдан бошлаб Дарбанд шаҳрида муаллимлик билан шуғулланди.

Шайхзода 1928 йилда Тошкентга келиб, турли газета ва журналлар таҳририятларида, 1935—1938 йилларда эса Фанлар қўмитаси қошидаги Тил ва адабиёт институтида илмий ходим, 1938 йилдан то умрининг сўнгига қадар Низомий номли Тошкент Давлат педагогика институти (ҳозирги университет)нинг ўзбек классик адабиёти кафедрасида доцент вазифасида хизмат қилиб, юқори малакали кадрлар тайёрлади. Шоирнинг адабий фаолияти 1929 йилдан бошланди. Унинг «Ўн шеър» (1932), «Ундошларим» (1933), «Учинчи китоб» (1934), «Жумҳурият» (1935) тўпламларининг нашр этилиши адабиётга ўзига хос овозли шоир кириб келаётганидан дарак берди.

Уруш йилларида шоир бутун ижодий қувватини, қалб ҳароратини душман устидан галабага сафарбар этди. Урушнинг биринчи кунлариданоқ жанг қаҳрамонларини улугловчи, фронт орқасидаги кишиларнинг фидокорона меҳнатини ифодаловчи «Кураш нечун?» (1941), «Жанг ва қўшиқ» (1942), «Капитан Гастелло» (1941), «Кўнгил дейдики...» каби шеърӣ тўпламлари, «Жалололдин Мангуберди» (1944) тарихий драмаси ва бошқа қатор публицистик асарларини яратди.

Мақсуд Шайхзода урушдан кейинги тинч қурилиш йилларида Ватанимиз бўйлаб кенг қулоч ёзган зафарли меҳнат, тинчлик учун кураш ҳақида «Ўн беш йилнинг дафтари», «Олқишларим», «Замон торлари», «Шуъла», «Чорак аср девони» каби шеърӣ тўпламларини яратди.

Оташин шоир мустабид тузумнинг жабр-зулмидан четда қолмади. У биринчи бор 1928 йили ОГПУ томонидан қамоққа олинган ва советларга қарши ташвиқотда айбланиб, 3 йилга Ўзбекистонга сургун қилинган эди.

Шайхзода Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмасидан ўчирилиб, 1952 йил 22 сентабрда қамоққа олинади ва 25 йилга озодликдан маҳрум этилади.

Шоир Сталин вафотидан кейин озодликка эришгач ижодга қайтиб, 1958 йили кўҳна ва, айна чоғда, навқирон Тошкент шаҳрига бағишланган «Тошкентнома» лирик достонини яратди. Истеъдодли драматург 1960 йилда ёзган «Мирзо Улуғбек» трагедиясида буюк ўзбек мунажжими ва маърифатпарвар подшоси образини ўзбек адибларидан биринчи бўлиб яратди.

Шайхзода Пушкиннинг «Мис чавандоз», Лермонтовнинг «Кавказ асири», Маяковскийнинг «Жуда соз» достонлари ва кўплаб шеърларини, Шекспирнинг «Ҳамлет», «Ромео ва

Жульетта» трагедиялари ва сонетларини, Нозим Ҳикматнинг шеърларини, озарбойжон шоирлари асарларини ўзбек тилига ағдарди.

Шайхзоданинг ўзбек адабиёти тарихи, ўзбек халқ оғзаки ижодиёти, хусусан, Алишер Навоий ижодини тадқиқ этиш борасидаги илмий ишлари ҳам таҳсинга сазовордир.

У филология фанлари номзоди, доцент ҳам эди. Аммо, у энг аввало буюк шоир эди.

*Олам ичра Ватанимнинг мисоли йўқ, тенги йўқ.
Ватаним бир диёрки, инсонларга бир ёрки,
Бу мангулик офтобининг сўниши йўқ, сўнги йўқ! —*

деганида у ҳақдир.

Шайхзода асарлари қардош ва хорижий халқлар тилларига таржима қилинган.

Шайхзода 1967 йили вафот этди. У Тошкентнинг Форобий қабристонига дафн этилган.

Мустақиллик шарофати билан у 2001 йилда «Буюк хизматлари учун» ордени билан тақдирланди.

МИРЗАКАЛОН ИСМОИЛИЙ **(1908—1986)**

Таниқли адиб, моҳир таржимон Мирзакалон Исмоилий 1908 йили Қирғизистоннинг Ўш шаҳрида дунёга келди. Октябрь тўнтаришидан сўнг у болалар уйида тарбияланди. Тошкентга келиб, ўзбек эрлар билим юртида таълим олди. 1928—1930 йилларда Ўрта Осиё Давлат университетининг шарқ

факультетида ўқиди, ўқитувчилик қилди.

Тошкент киностудияси, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, «Қизил Ўзбекистон» газетаси ва «Шарқ юлдузи» журнали таҳририятларида ҳамда Ўзбекистон Давлат нашриётида хизмат қилди. У рус адабиёти классикларидан М. Ю. Лермонтов, Л. Н. Толстой, А. П. Чехов, М. Горкий, М. А. Шолохов асарларини ҳамда жаҳон адабиёти намуналарини ўзбек тилига ўғирди. Ёзувчининг 1927 йилда босилган «8 март» илк пьесасида ўзбек

хотин-қизларининг озодлик учун кураши акс этган. У 1942—1947 йилларда журналист сифатида армия сафида бўлди.

Адиб урушдан кейинги йилларда яратган «Фарғона тонг отгунча» (1958, 1967) трилогиясида Октябрь тўнтариши арафасидаги ўзбек меҳнаткашларининг ҳаёти ва маърифат сари интилишини тасвирлади. Роман ўзининг гоёвий-бадий хусусиятлари билан 60-йиллар ўзбек насри равнақига муносиб ҳисса бўлиб қўшилди. М. Исмоилий ёшлар ҳаётини акс эттирувчи «Бизнинг роман» (1963), маънавият ёғдуларини шарафловчи «Одамийлик қиссаси» (1965) каби пухта, гўзал насрий асарлари билан китобхонлар эътиборини қозонди. У 1986 йилда вафот этган.

ҲАМИД ОЛИМЖОН (1909—1944)

Истеъдодли шоир, драматург, олим ва жамоат арбоби Ҳамид Олимжон 1909 йил 12 декабрда Жиззах шаҳрида дунёга келди.

Наримонов номидаги бошланғич мактабни тугатгач, Самарқанд педагогика билим юртида (1923—1926), сўнг педакадемияда (1926—1931) ўқиди.

Ҳамид Олимжон талабалик йилларидаёқ шеърятга қизиқди.

Унинг асарлари 1926 йилдан «Зарафшон» газетасида чиқа бошлади.

Ҳамид Олимжоннинг «Кўклам» номли илк шеърий тўплами 1929 йилда босилиб чиқди. Шундан сўнг «Олов сочлар» (1931), «Ўлим ёвга» (1932), «Пойга» (1932) каби шеърий тўплamlари нашр этилди.

Давр билан бирга одим ташлаган, ўз ижодида халқимизнинг меҳнат жабҳасидаги қаҳрамонлигини тасвирлаган шоир 30-йилларда ажойиб лирик шеърлар билан бирга «Зайнаб ва Омон» достонини яратди. Ўзбекистон Фанлар академиясининг мухбир аъзоси (1943) Ҳамид Олимжон ўзбек адабиётининг долзарб масалалари бўйича қатор илмий-танқидий асарлар яратди. Ҳамид Олимжон А. С. Пушкин, Л. Н. Толстой, М. Горький, В. Маяковский, А. Серафимович, Т. Шевченко, М.

Лермонтов, Н. Островский, А. Корнейчук асарларини таржима қилди. Ўзбек халқ оғзаки ижодининг ажойиб дурдонаси «Алпомиш» достони биринчи марта Ҳамид Олимжон томонидан нашрга тайёрланиб (1938), чоп этилди.

У Алишер Навоийнинг 500 йиллигини ўтказиш юбилей кўмитасининг аъзоси сифатида улуғ шоир ҳаёти ва ижоди юзасидан илмий-тадқиқот ишларини олиб борди. Ҳамид Олимжон 1939 йилдан то умрининг охиригача Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига раҳбарлик қилди.

Ҳамид Олимжон «Дарё кечаси» (1936), «Ўлка» (1939), «Бахт» (1940) тўпламлари, «Икки қизнинг ҳикояси» (1935—1937), «Ойгул ва Бахтиёр» (1937), «Семурғ» (1939) дostonлари билан ўзбек шеъриятида романтик тасвир тамойилининг қарор топишига катта ҳисса қўшди. Иккинчи жаҳон урушининг оловли йилларида унинг «Муқанна» шеърий драмаси яратилдики, у ҳанузгача драматургиямизнинг гўзал намуналаридан бири бўлиб келаётир. Унинг «Жинойт» драмаси замонавий мавзуда ёзилган. Бу даврда унинг бир неча шеърий тўпламлари билан бир қаторда «Жангчи Турсун», «Роксананинг кўз ёшлари» каби балладалари ҳам яратилди.

Истеъдодли шоир 1944 йилда автомобиль ҳалокати натижасида вафот этган.

КОМИЛ ЯШИН (1909—1997)

Атоқли адиб ва жамоат арбоби Комил Яшин (Комил Нўъмонов) 1909 йил Андижон шаҳрида туғилди. Ўрта мактабни тугатгач, 1925 йил Ленинградга бориб, Ўрмон хўжалиги институтига ўқишга киради. Сўнгра мактабда ўқитувчилик қилади. 1930—1936 йилларда Яшин Ўзбек давлат музыкали драма театрида адабий эмаслош, 1946—1949 йилларда Ўзбекистон Халқ Комиссарлари Кенгаши қошидаги санъат ишлари бошқармасида бошлиқ вазифаларини адо этади. У йигирма йилдан ортиқ вақт давомида (1958—1980) Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига раҳбарлик, Ойбек вафотидан сўнг (1968) «Ўзбек тили ва

адабиёти» журнаliga муҳаррирлик ҳам қилади. У Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси эди.

Яшиннинг ижодий фаолияти 1925 йилдан бошланади. Бу йилларда унинг шеър ва очерклари вақтли матбуотда кўрина бошлайди. Шоирнинг «Қуёш» (1930), «Кураш» (1931), «Комсомол» (1933) шеърӣ тўпламларига кирган асарларида меҳнаткаш халқ ҳаётида содир бўлаётган янгиликлар, ёшлар тақдири ва келажаги ҳақидаги фикрлар ўз ифодасини топади.

Яшиннинг биринчи драматик асари — «Икки коммунист» 1929- йилда саҳнага қўйилди. У жамоалаштириш даврида «Ўртоқлар» (1930) ва «Ёндирамиз» (1931) пьесаларини ёзди. Унинг «Номус ва муҳаббат» (1935), «Ҳамза» (А. Умарий билан ҳамкорликда, 1940) каби саҳна асарлари Иккинчи жаҳон урушигача бўлган ўзбек драматургиясининг энг яхши намуналаридандир.

Яшиннинг «Гулсара» (1934), «Нурхон» (1940) пьесалари ўз даври учун характерли саҳна асарлари бўлган.

Комил Яшиннинг уруш даврида яратилган асарларида дўстларга нисбатан меҳр ва муҳаббат, душманларга эса қаҳру газаб туйғулари балқиб туради. Унинг «Ўлим босқинчиларга» (1942), «Офтобхон» (1944), «Даврон ота» (1942, Уйғун, Собир Абдулла, Чустий билан бирга ёзилган) драмаларига шу руҳ сингдирилган. «Генерал Раҳимов» драмасида (1949) биринчи ўзбек генерали Собир Раҳимовнинг Иккинчи жаҳон урушида кўрсатган қаҳрамонлиги акс эттирилган.

Адибнинг 1974 йилда ёзган «Инқилоб тонги» драмасида халқимизнинг етук фарзанди, атоқли давлат арбоби Файзулла Хўжаев сиймоси гавдалантирилган.

Яшин адабиёт ва санъат соҳасидаги хизматлари учун «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» ва «Ўзбекистон халқ ёзувчиси», 1974 йилда эса «Меҳнат Қаҳрамони» унвонлари билан тақдирланган.

Яшин ўзбек драматургиясида янги саҳифалар очган, унинг мавзу доирасини кенгайтирган, узоқ умрлик асарлар яратган адибдир. Унинг ўзбек театри ва драматургияси тараққиётига қўшган ҳиссаси улкандир.

Яшин умрининг кейинги йилларида «Ҳамза» романини яратди. Унинг сўнгги асарларидан бири «Ёднома» китобидир.

Яшин 1997 йили вафот этган. У буюк санъаткор Ҳалима Носированинг умр йўлдоши эди.

ПАРДА ТУРСУН (1909—1957)

XX асрнинг 50-йилларида кўзга кўринган ёзувчилардан бири Парда Турсундир.

У 1909 йили Наманган вилояти Поп туманидаги Чоркесар маҳалласида деҳқон оиласида туғилди. Ота-онадан эрта етим қолган Парда Турсун сарсон-саргардонликда ҳаёт кечиради. Аёвсиз йиллар шамоли уни 1918 йилда Чоркесар қишлоғидан Тошкентга етаклайди. Кишилар эшигида хизматкор бўлиб кун кечиради. Ундаги илмга ташналик 1923—1927 йилларда тажриба кўрсаткич мактабига, 1927—1928 йилларда эса педагогика билим юртига олиб келади. Сўнгра 30-йиллар бошига қадар у Тошкент вилоятининг Пскент туманидаги мактабларда ўқитувчилик қилади.

Парда Турсуннинг адабиётга қизиқиши худди шу даврдан бошланган. 1929—1934 йилларда «Қизил Ўзбекистон» газетаси саҳифаларида илк хабар ва очерклари чоп қилинган. 1930-йилда унинг «Зўрлик» номли биринчи ҳикояси эълон қилинган.

1934—1935 йилларга келиб адибнинг «Остонада», «Кўлдош ва Маруся», «Бир хотиннинг тарихи» каби ҳикоялари яратилади.

Парда Турсун 30-йилларда замондошлари ҳаётидан олинган бир қатор ҳикоялар, ўнлаб очерklar яратди. Унинг «Дадажон раис» (1932), «Янги раислар» (1933), «Мажлисда» (1934), «Кувноқ ҳаёт» (1935), «Яйловда» (1935), «Тракторчи» (1935) каби очерклари шулар жумласидандир. Адиб ҳикояларида бўлганидек, очеркларида ҳам ўзбек зиёлисининг босиб ўтган йўли, кураши ҳақида ҳикоя қилади.

1941—1945 йилларда адиб иккинчи жаҳон урушида қатнашади. Урушдан кейинги йилларда олий ўқув юртларида талаба, ўқитувчи, нашриётларда муҳаррир бўлиб фаолият кўрсатади. Парда Турсун ижодида «Домла» (1937) ҳикояси муҳим ўрин тутди. Мазкур ҳикоянинг сюжет чизиги, айтиш мумкинки, адибнинг қарийб барча йирик асарлари саҳифаларига кўчган. 1947 йили унинг шу ҳикоя асосида ёзган биринчи йирик асари — «Ҳақ йўл» номли қиссаси чоп этилади. Ундаги бош қаҳрамон — Холмурод Дўстматовнинг ҳаёт йўли тимсолида адиб ўзбек зиёлисининг босиб ўтган

машаққатли йўлини гавдалантиради. У кейинроқ «Ўқитувчининг йўли» номи билан чоп этилган. 1950 йилларда мазкур қисса қайта ишланиб, «Ўқитувчи» номи билан роман сифатида нашр қилинган.

Парда Турсун М.Е. Салтиков-Шчедрин, А. К. Толстой, Эмил Золя, Ги де Мопассан асарларини ўзбек тилига ағдарган.

У 1957 йилда вафот этган.

МИРТЕМИР **(1910—1978)**

Ўзбекистон халқ шоири Миртемир 1910 йилда ҳозирда Қозоғистон Республикасига қарашли Туркистон шаҳрининг Иқон қишлоғида туғилди.

У эски мактабни битиргач, 1921—1923 йилларда Тошкентдаги Алмай номли болалар намуна иш мактабида тарбияланади. Сўнг 1925 йили Ўзбек эрлар билим юртига ўқишга кириб, уни 1929 йилда тамомлайди ва шу йили Самарқанддаги Педагогика академиясига ўқишга киради. Аини вақтда у Ўзбекистон Марказий Ижроия Қўмитасининг раиси Йўлдош Охунбобоевнинг шахсий котиби бўлиб ишлайди.

Миртемир 30-йилларнинг бошларида номаълум сабабларга кўра қатағон этилиб, Москва — Волга канали қурилишига юборилади.

Аммо кўп ўтмай, озод этилиб, турли ўқув юртларида дарс беради, таҳририятларда адабий ходим, театрларда адабий эмакдош, Ёзувчилар уюшмасида маслаҳатчи, нашриётларда муҳаррир бўлиб ишлайди.

Унинг биринчи шеъри 1926 йилда «Танбурим овози» номи билан матбуотда эълон қилинган. Шоирнинг «Шуълалар қўйнида» номли биринчи китоби эса 1928 йилда чоп этилган. Унда Ватан мадҳи, меҳнат гашти ва ёш замондошларнинг маънавий дунёси тараннум қилинган.

Шоир халқ ижодидан илҳомланиб, «Аждар», «Дилкушо», «Сув қизи», «Ойсанамнинг тўйида» каби дostonларини яратди. Бу асарлар 30-йиллар ўзбек шеъриятининг ривожланишига муҳим ҳисса бўлиб қўшилган.

Унинг уруш йилларида яратилган «Вабо», «Ўч», «Бу — менинг Ватаним», «Она шаҳар», «Денгиз бўйида», «Мард йигит, ёринг бўлай», «Пилла», «Кўзларим йўлингда» каби шеърларида душманга нафрат ҳислари жанговар руҳда ифодаланган.

Урушдан кейинги йиллар Миртемир ижодида даврнинг энг муҳим масалаларини, замондошларимизнинг баркамол образларини яратиш тамойили кенг ўрин тутди.

Миртемирнинг таржимонлик санъати ҳам таҳсинга лойиқдир. У А. С. Пушкин шеърларини, Н. А. Некрасовнинг «Русияда ким яхши яшайди», Ш. Руставелининг «Йўлбарс терисини ёпинган паҳлавон», Абай, Махтумқули ва Бердақ асарларини ҳамда қирғиз халқ эпоси «Манас»ни таржима қилган.

Миртемирнинг «Қорақалпоқ дафтари» шеърлар туркуми ўзбек шеърятининг 60-йиллардаги ютуқларидандир. Шоирнинг «Сурат» достони ўзбек дostonчилигининг энг нодир намуналаридан бири ҳисобланади. Шоирнинг «Мен сени...», «Чағалай», «Қирғизистон», «Махтумқули тўйида», «Онагинам», «Қозогим», «Қайдадир булоқ» каби шеърлари халқлар дўстлигини куйловчи энг яхши асарлардандир.

Миртемир 1978 йил 25 январда вафот этган. 1979 йилда унга «Тоғдай таянчим» шеърий тўплами учун Ҳамза номидаги Давлат мукофоти берилган. 2001 йилда «Буюк хизматлари учун» ордени билан тақдирланди.

ИЗЗАТ СУЛТОН (1910—2001)

Йирик адабиётшунос, истеъдодли драматург Иzzат Султон 1910 йилда Ўш шаҳрида хунарманд оиласида туғилди. Отаси вафотидан кейин болалар уйида тарбияланди.

1924 йилда у Тошкентга ўқишга келади. Аввал «Намуна» иш мактаби, сўнгра таълим-тарбия техникумида ўқийди. Техникумни тамомлагач, мактабларда ўқитувчилик қилади.

Иzzат Султон 1930 йилда Ўрта Осиё Давлат университетининг ижтимоий фанлар факултетида ўқийди. Самарқанд шаҳрида

чиқадиган «Батрак» газетаси таҳририятида масъул котиб бўлиб ишлайди. 1934 йили Тил ва адабиёт институти аспирантурасига кириб, уни 1937 йилда тамомлайди.

1943—1948 йилларда раҳбарлик лавозимларида хизмат қилади. 1948 йилдан умрининг охиригача Ўзбекистон Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтида ишлаб келди.

Иззат Султон 1932 йилдан бошлаб вақтли матбуотда адабиётшуносликка оид мақолаларини эълон қилиб келган.

У «Адабиёт назарияси» (1939, 1979, 1986, 2005) дарслигини яратган. Тадқиқотчининг улуғ ўзбек шоири ва мутафаккири Алишер Навоий меросини ўрганишга бағишланган қатор асарлари алоҳида аҳамиятга эга.

У кенг қамровли олим, адабиётшунос сифатида халқ оғзаки ижоди, мумтоз адабиёт, замонавий адабий жараён, қардош ва жаҳон адабиёти, адабиёт назариясига оид ўнлаб етук асарларнинг муаллифидир.

Иззат Султон бадий адабиёт соҳасида ҳам баракали ижод қилган.

Илк драматик асари «Бургутнинг парвози» (1939) ёшларни Ватанга муҳаббат руҳида тарбиялаш жиҳатидан муҳимдир. Уйғун билан ҳамкорликда ёзган «Алишер Навоий» (1941) драмаси ўзбек драматургиясининг ютуқларидан бири бўлди.

«Имон» (1960), «Номаълум киши» (1963) драмаларида ахлоқ нормалари, инсоний фазилатлар улуғланган. Ёзувчининг янгилик билан хурфот олами ўртасидаги курашни, янгиликнинг бу курашда қудратли куч эканини кўрсатган асари «Фидойи»дир (1966). «Кўрмайин босдим тиканни», «Донишманднинг ёшлиги», «Абдулла Қодирийнинг «Ўтган кунлар»и», «Ойдин кеча асирлигида» асарлари унинг ижодида муҳим ўринни эгаллади.

Ўзбекистон Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, Беруний номидаги Давлат мукофоти лауреати Иззат Султон ўзининг сермахсул ижодини халққа тухфа этиб келди.

У 2001 йилнинг 1 августида 91 ёшида оламдан ўтди.

СУЛТОН ЖҶРА (1910–1943)

Истеъдодли шоир Султон Жўра адабиётимизга 30-йилларда Амин Умарий, Усмон Носир, Ойдин, Зулфия, Зафар Диёр, Қуддус Муҳаммадий каби адиблар билан бирга кириб келган. У бор-йўғи ўттиз уч йил умр кўрди, шундан ўн уч йилини адабиётга, шеърятга бахшида этди.

Султон Жўра 1910 йилда Бухоронинг Шофиркон туманидаги Қоғолтом қишлоғида, деҳқон оиласида дунёга келди. Уч-тўрт ёшлигидаёқ ота-онасидан жудо бўлиб, қариндош-уруғлари тарбиясида бўлди. Сўнгра бошланғич таълимни олгач, Бухоро Эрлар билим юртига ўқишга кириб, уни 1930 йилда тугатади.

Мактабларда, билим юртларида, шунингдек, Андижон Давлат педагогика институтида адабиётдан дарс беради. Ижоди ҳам шу йиллардан бошланган бўлиб, унинг биринчи шеъри 1927 йилда «Меҳнат қўйнида» номи билан «Янги йўл» журналида чоп этилади. Сўнгра унинг «Шеърлар» (1933), «Фидокор» (1939), «Москва» (1941) каби тўпламлари, «Кулги» (1936), «Шодлигим» (1939), «Очиқ чехралар» (1939) каби туркум шеърлари пайдо бўлади.

Шеърлар ва тўпламларнинг номидан кўриниб турганидек, уларда шоир замондошлари дарди, қувончи, шодлигидан ҳикоя қилади.

Султон Жўра қатор лироэпик дostonлар, эртақлар муаллифи сифатида ҳам китобхонга таниш.

Унинг «Қалдирғоч», «Жаннат» каби эртақ-dostonларида ёш китобхоннинг романтик олами ифодаланади. Шоир «Зангори гилам» шеърий эртагида фольклор мотивларидан кенг фойдаланиш орқали ёшларнинг ички оламини, сир-асрорини очиб беради. «Карим ва Қундуз» dostonида бўлса меҳнат ва унинг гашти, роҳати ҳақида сўзлайди.

Шоирнинг «Бруно» dostonи унинг ижодида муҳим босқичдир. Унда Жордано Брунонинг ўлмас образи гавдалантирилган.

Султон Жўра болалар учун бир талай асарлар яратган.

«Ҳаралар паради», «Тиниш белгиларининг мажлиси», «Ёлгончи», «Чўнтак», «Ой нечта», «Соғинчли салом» каби асарлари болалар адабиётининг энг яхши намуналаридандир.

Уруш йилларида Султон Жўра ижоди янги босқичга кўтарилди. У ўзининг «Пулемётчи овози», «Тўпчи Муҳаммад», «Найзамиз» ва «Чавандоз» каби қатор шеърларида ватанпарварлик ғояларини баралла қуйлади.

Шоир бу йилларда «Ирода» драмасини ҳам яратди. Унинг уруш мавзуида яратилган асарлари орасида «Соғинчли салом» шеъри алоҳида аҳамиятга молик. Унда ота-она, ёр ва биродар, йигит ва қиз, қавм-қариндош фироқига сабаб бўлган урушга лаънатлар ёғдиради.

Шоир:

*Соғиндим, чироғим, начора, бироқ,
Ҳар бир айрилиқнинг кўришмоғи бор, —*

дея ғалабадан кейинги висолга ишонч билдиради.

Султон Жўра 1943 йилнинг 10 ноябрида Иккинчи жаҳон уруши фронтларида қаҳрамонларча ҳалок бўлган.

МАМАРАСУЛ БОБОЕВ (1911—1969)

Мамарасул Бобоев 1911 йили Самарқанд вилоятининг Каттақўрғон шаҳрида туғилди.

У дастлабки маълумотни Навоий номли мактабда олди. Шоир 1927 йилнинг кузида Бухородаги қишлоқ хўжалик техникумига ўқишга кирди.

1934—1938 йилларда Мамарасул Бобоев Тошкент Давлат педагогика институтининг тил ва адабиёт факультетининг сиртқи бўлимини тамомлади. 1939 йили «Гулистон» журналида унинг «Улугбек» тарихий достони босилиб чиқди. У 1941—1946 йилларда Иккинчи жаҳон урушида қатнашиб, Эронда хизмат қилди.

Мамарасул Бобоев «Ватан шаънига» (1939), «Шодиёна» (1950), «Қуёш йўли» (1951), «Севган қўшиқларим» (1956), «Ота қувончи» (1959), «Янгра, рубоб» (1961), «Айни ёз» (1961),

«Юрагимнинг айтганлари» (1963) сингари қатор шеърӣ тўпламларнинг муаллифидир.

М.Ю.Лермонтов, Н. М. Некрасов, К. М. Симонов, Самад Вургун, Қайсин Қулиев, Муса Жалил, Оганес Туманян, Расул Ҳамзатов каби шоирларнинг асарлари Мамарасул Бобоев таржимасида ўзбек китобхонларига бориб етди. Унинг «Эрон осмони остида» туркум шеърлари хорижий Шарқ мавзуидаги яхши асарлар сирасига киради.

УСМОН НОСИР

(1912—1944)

30-йилларда кўзга кўринган ва эл оғзига тушган истеъдодли шоир Усмон Носир 1912 йил 13 ноябрда Наманган шаҳрида дунёга келди.

Ёшлиги Қўқондаги болалар уйида ўтган Усмон ўрта мактабни битиргач, 1931 йилдан бошлаб Алишер Навоий номидаги Самарқанд Педагогика академиясининг

тил ва адабиёт факультетида Амин Умарий, Адҳам Ҳамдамлар билан биргаликда таҳсил олди.

Усмон Носирнинг илк шеърлари мактабда ўқиб юрган вақтларидаёқ матбуотда кўрина бошлаган эди. Шоирнинг «Куёш билан суҳбат» (1932), «Сафарбар сатрлар» (1932), «Тракторобод» (1934), «Юрак» (1935), «Меҳрим» (1936) каби шеърӣ тўпламлари, «Норбўта» ва «Нахшон» дostonлари бирин-кетин нашр қилинди. Унинг «Норбўта» (1932) асарида Ўзбекистондаги фуқаролар уруши мавзуи, «Нахшон»да қардош арман халқи фарзандларининг озодлик учун интилишлари куйланган бўлса, антик дунёдаги қуллар кураши «Нил ва Рим» каби поэтик асарларида ўз аксини топди.

Усмон Носир шеърляти, аввало, ҳаётийлиги, жозибадорлиги ва исёнкорлиги, айна чоғда, содда ва равонлиги билан китобхон қалбидан чуқур ўрин олган. Шундан бўлса керак, шоир шеърлари ҳамон давраларда тез-тез ёд айтилади:

*Юрак, сенсан менинг созим,
Тилимни найга жўр этдинг,
Кўзимга ойни беркитдинг,
Юрак, сенсан ишқибозим.
Сенга тор келди бу кўкрак,
Севинчим тошди қирғоқдан,
Тилим чарчар, ажаб гоҳи
Сени таржима қилмоқдан.*

Усмон Носирнинг таржима соҳасидаги хизмати ҳам бебаҳодир. Унинг таржимасида А. С. Пушкиннинг «Боқчасарой фонтани», М. Ю. Лермонтовнинг «Демон» («Иблис») дostonлари ўзбек китобхонларининг қалбига етиб борган.

Жўшқин истеъдод эгаси Усмон Носирнинг асарлари ҳамиша кишини ҳаяжонга солади. Усмон Носир қатағон даврининг қурбонларидан бири сифатида ёш умрини шўро лагерларида азоб-уқубатда ўтказиб, 1944 йили вафот этган.

Усмон Носир 1937 йилнинг 18 июлида ҳибсга олинганда ҳали 25 ёшга тўлмаган эди. Худди шу дамларда у А. С. Пушкиннинг «Боқчасарой фонтани» дostonини таржима қилиш баҳонасида Москвада улуг шоир таваллудининг 100 йиллигида иштирок этишга муяссар бўлган. Хусусан, у таржима қилган «Улуг кун» Ҳамза театрида муваффақият билан намоиш этилган. «Ватан ҳақида кўшиқ» (Мутал Бурҳонов мусиқаси) Москвада илк бор ўтказилган Ўзбекистон санъати ўн кунлигида ижро этилганда гулдурас қарсақлар билан қарши олинган. Фожиани қарангки, буюк истеъдоднинг ана шундай камолотга кўтарилган бир даврида уни совет давлатининг қатағон сиёсати аямади.

Шоир бир шеърида:

*Минг йшлардан кейин ҳам
Унутмас мени боғим.
Шеърларим янграб қолур...
Бир умрга ўлмайман, —*

деган эди.

Чиндан ҳам, унинг номи ўлмас ва ўчмасдир. Унинг номидаги маҳалла, кўча, мактаб, маданий-маърифий ўчоқлар шундан далолатдир.

ЗАФАР ДИЁР (1912—1946)

Ўзбек болалар адабиётининг кўзга кўринган вакилларида бири Зафар Диёр 1912 йили Наманган вилоятининг Чуст туманида, камбағал деҳқон оиласида туғилди. Аввал эски мактабда, сўнг болалар уйида таълим ва тарбия олди.

Бўлғуси шоир 1927 йилда Наримонов номли Ўзбек эрлар билим юртига ўқишга кириб, уни 1933 йилда аъло баҳолар билан тугатди ва ўша ерда адабиёт муаллими бўлиб хизмат қилди. 1941 йилда эса Тошкент Давлат педагогика институтини тугатди.

Шоир ижоди гарчи эрта бошланган ва кўпгина шеърлари ёшлар газеталари ва «Ёш куч», «Колхозчи болалар» каби журналларда чоп этилган бўлса ҳам, унинг «Кўшиқлар» номли биринчи шеърый тўплами 1938 йилда нашр этилади. Шоирнинг ижодий фаолияти журналистика билан чамбарчас боғлиқдир. У 1941 йилдан то умрининг охиригача республика газеталарида масъул котиб ва бўлим мудири вазифаларида ишлаган. Шоирнинг «Кўшиқлар» тўпамидан сўнг «Тантана» (1938), «Шеърлар» (1939), «Бизнинг қуролимиз», «Бизнинг оила» (1942), «Совга» (1944) каби шеърый тўплamlари босилган.

Зафар Диёр Иккинчи жаҳон уруши йилларида (1941—1945) ранг-баранг жанрларда самарали ижод қилди. Унинг «Қурол беринг менга ҳам!» шеъри Ҳ. Олимжоннинг «Кўлингга қурол ол!» асарига ҳамоҳанг. Шунингдек, «Орзу», «Темурчилар мактуби», «Отам келар яқинда», «Табассум», «Тўққизинчи май» каби шеърлари ёшларни қаҳрамонлик, ватанпарварлик ва биродарлик руҳида тарбиялашда муҳим роль ўйнайди. Зафар Диёр моҳир болалар шоири бўлиши билан бирга, болаларнинг суюкли драматурги ҳам эди. Унинг уч қисмдан иборат «Бахтли ёшлик», «Уч оғайни» пьесаларида болалар ўртасидаги дўстлик, биродарлик ардоқланади. У адабий-танқидий мақолалар муаллифи, таржимон ва носир ҳам эди.

Зафар Диёр 1946 йил 14 апрелда бевақт вафот этди. Унинг вафотидан кейин «Кичкина боғбон ҳақида дoston» (1947), «Чаман» (1948), «Гунафша» (1952), «Асарлар» (1954), «Қанотли дўстлар» (1958), «Сув билан суҳбат» каби тўплamlар ва сайланмалари нашр этилган.

АМИН УМАРИЙ (1913—1942)

Ўзбек адабиётининг кўзга кўринган вакилларидамин Амин Умарий 1913 йили Қўқонда, хизматчи оиласида дунёга келган. Отаси Умар ака эски мактабларда муаллимлик қилган. Онаси Нисобиби дидли, зукко аёл ҳисобланган. Шу сабаб Амин Умарий оилада яхши тарбия кўрган, хатли-саводли бўлиб вояга етган. Унинг болалиги ўлкада инқилобий кўтарилишлар авжга

минаётган даврга тўғри келган.

У ўрта мактабни тугатиб, 1930 йилда Самарқанд Педакадемиясига ўқишга кириб, уни 1935 йилда аъло баҳолар билан якунлайди. Бу ерда у Ҳ. Олимжон, Уйғун, Ойдин каби истеъдодли адиблар билан ҳамнафас бўлади. 1937 йилда Самарқанддан Тошкентга кўчиб келади ва шу йили Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзолигига қабул қилинади.

Шоирнинг мактаб йилларида бошланган ижоди худди шу даврга келиб гуллай бошлайди. Унинг илк шеъри «Салом, мактаб!» 1930 йилда, «Янгроқ садолар» номли биринчи тўплами эса 1932 йилда нашр этилади. Тўпламдаги кўпгина шеърларда ўша давр учун долзарб бўлган мавзулар етакчилик қилади. Жумладан, «Қайнаётган цехимиз» шеърида саноат мавзуи, «Болшевик ҳомийси»да пахтакор деҳқон меҳнати ва «Зарбачи ерлар» шеърида маърифат мавзуи ўз аксини топади.

1933 йилга келиб Амин Умарийнинг «Давр тантанаси» номли иккинчи шеърий тўплами юзага келади. Мазкур тўпламдаги шеърлар анча пухта, мавзуи жиҳатидан бой эди. Унинг «Ёшлик» (1935) тўплами шоир ижодидаги кўтарилишдан дарак беради. «Фарзанд» (1937), «Садоқат» (1938), «Кўшиқлар», «Ижод богида» каби тўпламлари кетма-кет яратилди. Шоир бу йилларда Тошкент педагогика институтида муаллимлик қилди. «Гулистон» журналида, Ўзбекистон Давлат нашриётида фаоллик кўрсатди, таржимон ва мунаққид сифатида қалам тебратди.

Амин Умарий «Шеърлар», «Болалик кўшиқлари», «Овозим», «Қуёш жарчиси» (1939—1941) каби тўпламлар яратди, болалар шоири сифатида «Болалик кўшиқлари» (1938) китобини чоп эттирди.

Амин Умарий уруш йилларида яна ҳам жонбозлик кўрсатиб, ўша даврнинг жанговар руҳи билан суғорилган «Қасамёд» (1942) шеърий тўпламини яратди. У драматург сифатида эса К. Яшин билан бирга «Ҳамза» (1941), Туйғун билан бирга «Қасос» драмаларини ёзди.

Носир сифатида «Асад» (1932), «Қозон йўлида» (1938), «Тошотар» (1939) каби ҳикоя ва очерклар тўпламларини эълон қилди. Шоир ва драматург, носир ва таржимон Амин Умарий ижоди авжи қайнаган даврда — 1942 йил 14 ноябрда оғир хасталик туфайли бевақт вафот этади.

ЗУЛФИЯ (1915—1996)

Ўзбек халқининг сеvimли шоираси, таниқли жамоат арбоби, Ўзбекистон халқ шоири Зулфия Исроилова 1915 йили Тошкентда, хунарманд оиласида тугилган. У хотин-қизлар билим юртида ўқиган вақтларидаёқ (1931—1934) адабий тўғаракларга қатнашиб, шеърлар машқ қилади.

1935—1938 йилларда Ўзбекистон Фанлар академиясининг Тил ва адабиёт институти аспирантурасида таҳсил олди.

1938—1948 йилларда нашриётларда муҳаррир, бўлим бошлиғи, 1950—1953 йилларда эса «Ўзбекистон хотин-қизлари» (ҳозирги «Саодат») журналида бўлим бошлиғи, 1953—1980 йилларда эса бош муҳаррир бўлиб ишлади. Зулфия 17 ёшида нашр этилган «Ҳаёт варақлари» (1932) номли биринчи шеърлар тўплами билан Ойдин, Музайяна Алавия, Хосият Тиллахоновалар сафига кириб келди.

Зулфиянинг ижодий камолотида ўзбек ва рус классиклари, халқ оғзаки ижодиёти ва жаҳон адабиёти анъаналарининг роли бениҳоя бўлди.

Шоира «Шеърлар» ва «Қизлар кўшиғи» (1938) каби поэтик асарларини она Ватан ва унинг дала, чўлларида меҳнат қилаётган пахтакорлар, тракторчи қизларнинг қайноқ ҳаётларига бағишлайди. Айни чоғда, мазкур тўпламлардаги шеърлари шоиранинг маҳорат сирларини эгаллаётган даврини характерловчи асарлар сифатида ҳам муҳим эди.

Уруш даврида «Уни Фарҳод дердилар» (1943), «Ҳижрон кунларида» (1944) каби тўпламларининг нашр этилиши Зулфиянинг пешқадам шоирлар қаторига дадил кириб келаётганлигидан далолат берди. Бу тўпламдаги шеърлар Ватанга муҳаббат, душманга нафрат ва ғалабага ишонч руҳида яратилганлиги билан характерлидир.

Зулфиянинг «Менинг Ватаним», «Кўлимда қуролу устимда шинел», «Бизни кут» каби умидбахш шеърлари уруш даври ўзбек шеъриятининг жанговар руҳини ифодаловчи асарлар қаторидан ўрин олган.

Шоиранинг урушдан сўнги йилларда яратилган «Далада бир кун» (1948), «Тонг қўшиги» (1953) каби шеърлар туркуми, шунингдек, «Мен тонгни куйлайман», «Юрагимга яқин кишилар» (1958), «Куйларим сизга» (1965) тўпламларида Ватан мадҳи, меҳнат жараёнида фидокорлик кўрсатаётган кишилар ҳаёти жўшиб куйланади. Унинг «Сўроқлайди шоирни шеърим» (1960), «Ойдин» (1953), «Куюшли қалам» (1967) каби очерк ва дostonлари Ҳамза, Ойбек, Ойдин, Ҳамид Олимжон каби устозларнинг ёрқин хотираларига бағишланган.

Зулфия Ҳ. Олимжоннинг «Семурғ», «Зайнаб ва Омон» дostonлари асосида пьеса ва опера либреттосини ҳам яратган.

Зулфия «Ўйлар», «Шалола» каби шеърый тўпламлари учун Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотига сазовор бўлган.

Ҳинд мавзуидаги шеърлари учун Жавоҳарлаъл Неру номидаги халқаро мукофотга, тинчлик ва дўстликни тараннум этувчи асарлари ҳамда тараққийпарвар Осие ва Африка ёзувчилари ҳаракатидаги фаол иштироки учун эса халқаро «Нилуфар» мукофотига сазовор бўлган.

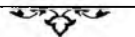
Шоира Ҳиндистон, Югославия, Шри Ланка, Миср, Бирма, Австрия каби мамлакатларда бўлди. У 1956 йилда Осие ва Африка ёзувчиларининг Деҳлида ўтказилган биринчи конференциясида қатнашиб, машҳур «Мушоира» (1958) асарини яратди.

Унинг шеърлари рус, инглиз, немис, ҳинд, болгар, хитой, араб, форс ва бошқа тилларга таржима қилинган. Шоира Н. А. Некрасов, М. Ю. Лермонтов, Вера Инбер, Леся Украинка, Эди Огнетсвет, Марварид Дилбозий, Амрита Притам асарларини ўзбек тилига маҳорат билан таржима қилган. Атоқли шоира 81 ёшида, 1996 йил августида вафот этган. У Меҳнат Қаҳрамони ҳам эди.

ҲАКИМ НАЗИР

(1915)

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ҳаким Назир 1915 йил 15 октябрда Тошкентнинг Арпапоя маҳалласида, маҳсидўз оиласида таваллуд топди. Бошланғич маълумотни уйида, онаси Малика отин мактабида олган. Меҳнат фаолиятини 15 ёшидан оёқ кийим фабрикасида бошлаган, ишлаб туриб, кечки ишчи-ёшлар мактабида ўқишни давом эттирган.

1941 йилда Тошкент Давлат педагогика институтининг кечки бўлимини, 1954—1956 йилларда эса Москвада Олий адабиёт курсини битирган.

1933 йилдан газеталарда ишлай бошлаган.

Шундан бери узлуксиз болалар матбуотида, республика радиоэшиттириш кўмитасида, Бадий адабиёт нашриётида, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий ходим, бўлим мудири, масъул котиб, бош муҳаррир, адабий маслаҳатчи вазифаларида хизмат этиб келди.

Ҳаким Назирнинг адабий фаолияти 30-йилларнинг ўрталаридан бошланган бўлиб, дастлабки машқ ҳикоялари 1934-йилдан «Ёш куч», «Вожатий» каби журналларда босилган. Биринчи китоби «Қишлоқдаги жиянларим» 1948-йилда нашр этилган. Катталар ва болалар учун жами чоп этилган китоблари 50 дан ортиқ. Уларда одоб-ахлоқ, одамийлик, дўстлик ва меҳнатга муҳаббат, ватанпарварлик ҳақида баҳс боради. Болаларнинг ранг-баранг руҳий оламлари гавдалантирилади.

Адибнинг «Пионерлар боғи» (1950), «Беш баҳо» (1955), «Чўл ҳавоси» (1958), «Яхши ном» (1962), «Мени танийсизми?» (1963), «Болажонларим» (1964), «Али билан Шер» (1971), «Бир оғиз сўз» (1982) каби ҳикоялар тўпламлари шу жиҳатдан характерлидир.

Адибнинг болалар учун ёзган қиссалари орасида «Кўкорол чироқлари» (1954), «Ёнар дарё» (1966), «Кенжатоё» (1976), «Тоҳир-Зухра қиссаси» (1985) ва «Дадамни

топиб беринглар» (1991) каби асарларида ёшларнинг бой, беғубор ва сирли ички олами, меҳнатга, оила ва муҳаббатга, ҳаётга бўлган муносабатлари ифода этилган. Ёзувчининг «Лочин қанотлари» (1973) романи ўзбек болалар ва ўсмирлар адабиётида жуда кам ёритилган уруш мавзусига бағишланган.

Ҳаким Назир драматург сифатида «Чиранма гоз, ҳунаринг оз» пьесаси билан ўзбек болалар драматургияси ривожига ўз ҳиссасини қўшган. Асар кўп йиллар давомида Ёш томошабинлар театри саҳнасида қўйилган.

Ёзувчи ижодида катталар учун ёзилган ҳикоялар, очерклар ва қиссалар ҳам етакчи ўринни эгаллайди. «Мусобақадослар» (1950), «Одамнинг қадри» (1958), «Ўтлар туташганда» (1960), «Онаизор» (1961), «Азиз одам» (1964), «Шошилинич телеграммалар» (1987) каби ҳикоя ва очерклар тўпламлари, «Сув гадоси» (1962) ва «Кўктерак шабадаси» (1988) каби қиссалари шулар жумласидандир.

Ҳаким Назир таваллудининг 50 йиллиги муносабати билан икки жилдлик «Танланган асарлар»и (1969—1970), 60 йиллиги муносабати билан беш жилдлик «Танланган асарлар»и (1977—1981) чоп этилган. Ёзувчининг 80 йиллиги муносабати билан унинг икки янги китоби босилган — бири «Оқ фотиҳа ёки болалик саргузаштларим» хотира-қиссаси (1995), иккинчиси эса «Ёдимдасиз, азизларим» (1995) эсдаликларидир.

Ҳаким Назирнинг ўнлаб китоблари рус, қозоқ, қирғиз, туркман, тожик, грузин, арман, украин, белорус, латиш, литва, эстон, немис, француз, испан, булғор, чех, мўгул тилларига ағдарилган.

Унинг нашр этилган асарларининг умумий тиражи бир ярим миллиондан ошиб кетган.

Ҳаким Назир беш жилдлик «Танланган асарлар»и учун Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотиغا сазовор бўлган (1981). 1984 йилда унга «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» фахрий унвони берилган. У Ханс Кристиан Андерсен номидаги халқаро фахрий диплом билан ҳам мукофотланган (1984). 2000 йилда эса «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланган.

БАҲРОМ РАҲМОНОВ

(1915—1963)

Асли касби кори ҳуқуқшунос бўлган Баҳром Раҳмонов ўнлаб оташин ва долзарб публицистик мақолалари ва «Юрак сирлари» саҳна асари билан ҳам адабиётимиз тарихидан муносиб ўрин эгаллайди.

Адиб 1915 йил Тошкентда зиёли-хунарманд оиласида таваллуд топган бўлиб, ўрта мактабни тугаллагач, Тошкент Давлат юридик институтига

ўқишга кирази. Олий маълумотни олиб, мазкур институт қошидаги аспирантурада таҳсил олади.

У 1939—1940 йилларда Краснодардаги 78-ўқчи полк мактабида ўқийди. Мактабни тугатиб, шу полкнинг бўлим командири сифатида фаолият кўрсатади. Бўлғуси адиб ҳуқуқшунос бўлганлиги туфайли уруш арафасида Жанубий фронтдаги 74-ўқчи полк прокуратурасида ҳарбий терговчи вазифасида хизмат қилди. У Иккинчи жаҳон урушининг бошдан-оёқ барча машаққатларини ўтаб, 1946 йилда она шаҳри Тошкентга қайтади. Аввалига Туркистон ҳарбий округида прокурор ёрдамчиси, сўнгра Ташқи ишлар вазирлигида бўлим мудири бўлиб ишлайди. 1948—1953 йилларда эса дастлаб «Қизил Ўзбекистон» (ҳозирги «Ўзбекистон овози») газетасида тарғибот бўлимини бошқаради, бироз вақтдан сўнг мазкур газетанинг бош муҳаррири ўринбосари этиб тайинланади. Унинг бадиий ижодга кириб келиши газетада ишлаб юрган кезларидан бошланган бўлиб, дастлаб ўнлаб публицистик мақолалар ёзади.

«Баҳром Раҳмонов ҳуқуқшунос бўлса ҳам, — деб эслайди ёзувчи ва журналист Мақсуд Қориев ўзининг «Эзгуликка интилиб» (1998) номли китобида, — журналистика, адабиёт, санъатга бениҳоя ҳавасли инсон эди». Чиндан ҳам, унинг ўнлаб сиёсий-иқтисодий, маданий-маърифий ҳаёт муаммоларига багишланган публицистик асарлари ўзининг ўта долзарблиги билан алоҳида ажралиб турарди.

Унинг бадиий ижод соҳасидаги илк дадил қадами «Юрак сирлари» (1953) саҳна асари бўлди. Унда ҳаромхўрлик,

кўзбўямачилик ва порахўрлик каби ярамас иллатлар шифокор-зиёлилар хатти-ҳаракати мисолида фош этилган эди.

Асар устоз режиссёр Тошхўжа Хўжаев томонидан ҳозирги Ўзбек миллий академик театри саҳнасида 1954 йилда саҳналаштирилган. Асар саҳналаштирилгач, бир томондан, сон-саноқсиз томошабинлар оқими пайдо бўлган бўлса, иккинчи томондан, катта шов-шув, баҳс, мунозаралар бошланиб кетади. Ҳатто матбуотда асарни инкор этувчи мақолалар босилиб чиқади.

Баҳс ҳатто Москвагача етиб бориб, собиқ КПСС МКнинг секретари Г. М. Маленковнинг адабиёт ва санъат ишлари бўйича ёрдамчиси келиб кўриб, асарни маъқуллагандан сўнг баҳс барҳам топади. Адиб ҳақ бўлиб чиқади.

Шундан сўнг Баҳром Раҳмонов «Сурмахон» пьесасини яратди ва у Муқимий номидаги мусиқали драма театри саҳнасида анча вақт кўйилди. Шундан кейин драматургнинг «Олтин одамлар», «Мардлар қиссаси», «Қилмиш-қидирмиш» каби драмалари яратилди ва саҳналаштирилди.

Баҳром Раҳманов 1955—1958 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар Уюшмаси раиси бўлиб хизмат қилади, бироқ ҳақиқатпараст, ўта виждонли инсон ҳаёт йўли давомида рўбарў келган ноҳақлик ва фожиалар беиз қолмади.

У ҳам одамлардек кўп яшаши, кўп яхши асарлар яратиши мумкин эди, аммо бевақт ўлим уни бор-йўғи 48 ёшида орамиздан олиб кетди. Бу 1963 йил апрель ойлари эди.

ИБРОҲИМ РАҲИМ **(1916—2002)**

Таниқли ёзувчи ва журналист Иброҳим Раҳим 1916 йилнинг 15 октябрида Фарғона вилоятининг Қува туманида дунёга келади. Уч ёшида отадан етим қолиб, онаси Тўхтабиби тарбиясида вояга етади. Адабиётга ихлос ҳам Иброҳим Раҳимда онаси туфайли уйғонади. Ана шу ихлос уни 1933 йил-

да Тошкентга етаклаб келади.

Иброҳим Раҳим дастлаб «Колхоз йўли» номли газетادا фаолият кўрсатади. Унинг илк асарлари шу даврдан бошлаб

дунё юзини кўради. Матбуотда унинг шеър, очерк ва ҳикоялари босила бошлайди. У икки урушда — Финландия ва Германия фашизми билан бўлган жангларда (1937—1945) қатнашган. Иброҳим Раҳим ўзбек тилида чиқадиган фронт газеталарига муҳаррирлик қилган. Жангчиларимизнинг оташин ватанпарварликларини акс эттирувчи очерк, ҳикоя, хабарлар ёзган.

1946 йилда ҳарбий хизматдан қайтган адиб республика-миздаги газета ва журнал таҳририятларида ишлаб келди.

Иброҳим Раҳим Ўзбекистон радиокомитетида (1946—1947) масъул лавозимда хизмат қилган, «Ўзбекистон овози» (собиқ «Қизил Ўзбекистон») газетасида муҳаррир (1950—1961), «Ўзбекфильм» киностудиясида раҳбар (1960—1966), «Гулистон» (1966—1970), «Муштум» (1976—1982) журналларида бош муҳаррир вазифаларида ишлаган. Ёзувчининг ижодий фаолияти 1938 йилдан бошланади. Биринчи йирик асари чегарачилар ҳаётидан ёзилган «Баҳодир» (1939) достонидир.

Иброҳим Раҳим 1953 йили «Ҳаёт булоқлари» романини ёзди. Кейинчалик бу асар адабий танқидчиларнинг фикр ва мулоҳазалари асосида қайта ишланиб, «Ихлос» (1958) номи билан чоп этилди. Иброҳим Раҳим «Чин муҳаббат» (1958), «Фидойилар» (1972), «Генерал Равшанов» (1985) каби романларида Иккинчи жаҳон уруши қаҳрамонларининг жанговар ҳаётини акс эттирди.

1966 йилги Тошкент зилзиласи ва унинг оқибатларини мардонавор тугатиш ёзувчининг «Тинимсиз шаҳар» (1968) романига мавзу бўлиб хизмат қилган. Унинг «Тақдир» романи эса янги шаҳар қурилишига бағишланган. Муаллифнинг «Ҳилола» (1960) қиссаси хотин-қизларнинг жамоа хўжалигидаги ўрни, уларни раҳбарлик лавозимларига кўтариш, жамоа хўжалиги иқтисодиётини юксалтириш сингари даврнинг муҳим муаммоларини бадиий ҳал қилишга қаратилган.

Ёзувчининг «Зангори кема капитани», «Оловкор» (1960) қиссаларида ҳам кишиларимизнинг юксак маънавий қиёфаси, меҳнатдаги қаҳрамонликлари акс этган. «Оқибат» номли романи учун ёзувчига Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти берилган (1983).

Иброҳим Раҳим «Жоним фидо» ва «Чақмоқ» номли драмалар ҳам яратган (1974). «Чақмоқ»да Белоруссия ўрмонларида немис-фашист босқинчиларига қарши курашган ўзбек йигити Мамадали Топиболдиев образи яратилган. Адиб

«Фарҳоднинг жасорати» кинофилмининг сценарий муаллифи ҳамдир.

Иброҳим Раҳим «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби», «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвонлари билан тақдирланган.

Адиб Ўзбекистон мустақиллигининг беш йиллиги ва тугилган кунининг 80 йиллиги муносабати билан «Дўстлик», сўнгра «Эл-юрт ҳурмати» орденлари билан мукофотланган.

Иброҳим Раҳим 2002 йилда вафот этди.

ШАРОФ РАШИДОВ (1917–1983)

Таниқли адиб, йирик давлат арбоби Шароф Рашидов 1917 йилнинг 6 ноябрида Жиззах шаҳрида, деҳқон оиласида таваллуд топган.

Наримонов номидаги ўрта мактабда дастлабки маълумотни олгач, Жиззахдаги педагогика техникумида ўқиган. 1941 йилда эса Самарқанд Давлат университетини тугатган. Шундан сўнг у муаллим ва мухбир сифатида фаолиятини бошлаган. 1938—1941 йилларда Самарқанд вилояти газеталарида ишлайди. 1941—1942 йилларда урушда қатнашади. Фрондан қайтгач, 1944—1947 йилларда Самарқанд вилояти миқёсида раҳбарлик лавозимларида фаолият кўрсатади.

1947—1949 йилларда собиқ «Қизил Ўзбекистон» (ҳозирги Ўзбекистон овози) газетасига муҳаррирлик қилади. 1949—1950 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг раиси, 1950—1959 йилларда Ўзбекистон Олий Кенгаши раёсатининг раиси, 1959—1983 йилларда Ўзбекистон Компартияси марказқўмининг биринчи котиби бўлиб ишлайди.

Шароф Рашидовнинг ижоди 30-йилларнинг иккинчи ярмидан бошланган. У дастлаб шеърятда қалам тебратиб, «Самарқанд куйлари» номи билан биринчи шеърый тўпламини эълон қилган. Иккинчи жаҳон уруши йилларида ёзган шеърлари 1945 йилда «Қаҳрим» тўпламида чоп этилган. У, айти чоғда, адабиётшунос ва мунаққил сифатида ҳам қалам тебратган. Шароф Рашидов ижодида мақоланавислик муҳим ўринни

эгаллайди. Бу руҳ ҳатто унинг бутун ижодида етакчилик қилади.

Адибнинг «Ғолиблар» (1953) қиссаси қайта ишланиб, 1972-йилда роман шаклида нашр этилади. Сўнгра «Бўрондан кучли» (1958), «Қудратли тўлқин» (1964) романлари яратилади. Уларда ўзбек халқининг урушдан кейинги тикланиш йилларидаги меҳнат жасорати бадиий ифодасини топган. Ижодкорнинг «Кашмир қўшиғи» (1957), «Комде ва Мўдан» (1959) каби лирик қиссалари ва «Коинот» (1960) каби киноқиссаси анъанавий Шарқ дostonчилиги услубида битилган бўлиб, ёшлик, баҳор, гўзаллик, ҳаёт нашидаси мадҳига бағишланган. Адиб ҳаётининг сўнгги йилларида яратган «Дил амри» қиссаси уруш йилларида белорус тупроғида жанг қилган ўзбек жангчиларининг ҳаёти тасвирига бағишланган.

Шароф Рашидов 1983 йилнинг кузида вафот этган.

НАЗАРМАТ (1917)

Жангчи шоир Назармат Эгамназаров 1917 йил 7 ноябрда Тожикистон Республикаси Хўжанд вилояти Нов қишлоғида дунёга келган. У шоир Аширматнинг укаси бўлиб, 1935 йилда ўрта мактабни тугатгач, Самарқанд Давлат университетига ўқишга киради. 1941 йилда дорилфунунни битирибоқ урушга кетган.

У ерда взвод командири бўлиб хизмат қилган. Сўнгра 1944—1947 йилларда «Фронт ҳақиқати» газетасида ишлаган. Армиядан қайтгач, 1947—1954 йилларда ҳозирги «Ўзбекистон овози», 1955—1985 йилларда эса «Тошкент ҳақиқати» газеталарида адабиёт ва санъат бўлимини бошқарган.

Назармат ижоди 30-йиллардан бошланган бўлиб, унинг биринчи шеъри («Кўзичоқ») 1934-йилданоқ матбуотда эълон қилина бошлаган. Биринчи тўплами эса 1941 йилда «Ёшлик завқи» номи билан нашр этилади. Уруш туфайли иккинчи тўплами анча кеч — 1949 йилда «Ватан ишқи» номи билан чоп этилган. Ҳозирги кунда унинг йигирмадан ортиқ шеърий, насрий асарлари ва қўшиқлар тўпламлари чоп этилган. Хусусан, унинг

«Яшил далалар» (1955), «Сир бўйи — нур бўйи» (1959), «Тоғдаги гулханлар» (1962), «Най садоси» (1965), «Баҳор қўшиғи» (1968), «Шаҳримиз болалари» (1970), «Мангу олов» (1972), «Достонлар» (1975), «Йўллар ва гуллар» (1977), «Меҳрим-муҳаббатим» (1983), «Танланган асарлар (1987), «Фунчалар» (1987), «Муҳаббат тароналари» (1992) китоблари кенг китобхонлар оммасига яхши танишдир.

Назармат носир сифатида ҳам баракали ижод қилиб келмоқда. Унинг очерк ва ҳикояларидан ташкил топган «Қирғоқдаги жанг» (1965), «Бурч йўли» (1966), «Жанггоҳдан қатралар» (1974), «Турналар йўли» (1977), «Она кўрсатган йўл» каби ҳарбий туркумдаги ҳикоя ва очерклари китобхон эътиборини қозонган.

Унинг «Оловли тонг» (1955), «Сайёд жасорати» (1972) қиссалари ҳарбий ҳужжатли насримиз тараққиётида муҳим ўрин тутди. Унинг болалар учун ёзган «Шаҳримиз болалари», «Фунчалар» каби шеърий тўпламлари ҳам эътиборга лойиқ. Назармат шоир ва носир бўлиши билан бирга таржимон ҳамдир. Унинг Бедил, Жомий, Носир Хусрав, Фирдавсий, Миршакар, М. Турсунзода ижодидан қилган таржималари талайгина. Назарматга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган. Мустақилликнинг етти йиллиги муносабати билан адибга «Эл-юрт ҳурмати» ордени берилди.

РАҲМАТ ФАЙЗИЙ (1918—1988)

Таниқли адиб Раҳмат Файзий 1918 йили Тошкентнинг Бешёғоч даҳасида, қосиб оиласида дунёга келди. У ўрта мактабни тугатиб, электр-механика техникумида ўқиди. Сўнг республика газеталари, таҳририятларида ишлади. Унинг дастлабки шеърий машқлари, лавҳа, очерклари ҳам газеталар саҳифаларида эълон қилинди ва унинг қалами йилдан-йилга чархланиб борди. Иккинчи жаҳон урушидан кейинги тинч қурилиш йилларида ёзувчи «Тўй тўёнаси» (1951), Мирзачўлни ўзлаштираётган ёшларга бағишланган «Чўлга баҳор келди» (1951), «Повесть ва ҳикоялар» (1954), «Шоҳи дарпарда» (1958)

каби қисса, очерк ва ҳикоялар тўпламлари билан элга танилди. Ижодкорнинг «Текин музқаймоқ», «Менинг бобом», «Чунтак», «Нафиса» каби ҳикоялари болаларни миллий руҳда тарбиялашга хизмат қилади.

Раҳмат Файзий 1962—1965 йилларда «Ўзбекфильм» киностудиясида ишлади. Унинг «Сен етим эмассан» (1962), «Ёр-ёр» киносценарийлари асосида ишланган фильмлар ўзбек миллий киноси ривожига салмоқли ҳисса бўлиб қўшилди. Айниқса, ёзувчининг «Сен етим эмассан» киносценарийси бўйича суратга олинган фильм қатор хорижий мамлакатлар экранларида намоиш этилиб, томошабинларга манзур бўлди.

Раҳмат Файзий 1969 йили шу сценарий асосида яратган «Ҳазрати Инсон» романида темирчи Маҳкам ота ва Меҳринисо опа ҳаёти орқали оддий кишилар қаҳрамонлигини кўрсатди.

Раҳмат Файзий «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби», «Ўзбекистон халқ ёзувчиси», Польша Халқ Республикасида хизмат кўрсатган маданият арбоби фахрий унвонлари билан тақдирланган. Ёзувчининг қатор асарлари рус ва бошқа қардош тилларга ўгирилган.

Раҳмат Файзий 1988 йилнинг куз кунларида вафот этган.

ТУРОБ ТЎЛА (1918—1990)

Кўшиқчи шоир ва драматург Туроб Тўла 1918 йил Қозоғистон Республикаси Чимкент вилоятига қарашли Турбат қишлоғида, деҳқон оиласида туғилиб, болалар уйида тарбияланди. 1935—1941 йилларда Тошкент педагогика институтининг кечки бўлимида таҳсил олди. Сўнгра

Ўзбекистон Давлат нашриётида муҳаррир, Ўзбекистон радиосида бўлим бошқарувчиси, «Ўзбекфильм» киностудиясида адабий бўлим мудири, Республика киночилар уюшмасида котиб, Санъат ишлари бошқармасида бошлиқ, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси қошидаги адабиёт тарғиботи марказида раҳбар ва бошқа шу каби масъул лавозимларда фаоллик кўрсатди.

Туроб Тўла шеър ёзишни 1934 йиллардан бошлаган. 1939 йилда унинг биринчи шеърлар тўплами босилган.

1941—1945 йилларда у ҳарбий мавзудаги шеърлари билан халқимизнинг фашизмга бўлган нафратини ифодалади. Шоирнинг «Шодлигим» (1941), «Табассум» (1944) тўпламларидаги шеърлар ҳам қаҳрамон жангчиларга бағишланган.

Туроб Тўланинг «Бахт тонготари» (1948), «Сенинг ҳақингда», «Қанот қоқинг, қўшиқларим», «Камалак», «Нафосат» тўпламлари кўпгина шеър ва мақолаларни ўз ичига олган.

У «Болалар достони» (1950) номли асарида мактаб ва дўстлик ҳақида ҳикоя қилади. 1955 йилда Туроб Тўла «Қанотлан, қўшиқларим» шеърлар тўпламини ўқувчиларига тақдим этди. Унинг қўшиқ учун ёзилган ёқимли, жарангдор шеърлари замонамиз кишиларининг юрагига ҳамоҳангдир. У қўшиқчи шоир сифатида, айниқса, машҳур бўлган.

Туроб Тўла бир қанча киноқиссалар, жумладан, «Раис», «Марғилонлик қиз», «Талант», «Мафтунингман», «Фурқат», «Шашмақом» «Тўққизинчи аср монологи», «Қаҳр» фильмлари сценарийсини яратишда иштирок этган, айримларини ўзи ёзган.

Туроб Тўла драматург сифатида ҳам машҳур бўлиб, унинг «Қари қиз», «Қизбулоқ», «Момо Ер» (Ч. Айтматов асари асосида), «Нодирабегим», «Қаҳр» пьесалари республика театрларида қўйилди. Шунингдек, у «Зулматдан зиё» (Ойбекнинг «Кутлуғ қон» романи асосида) операси ҳамда «Самарқанд афсонаси» балети либреттолариини ёзган.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Ўзбекистон халқ ёзувчиси Туроб Тўла ўз шеърлари, қўшиқлари, мусиқали драмалари ва киносценарийлари билан ўзбек китобхонлари ва томошабинлари қалбидан чуқур жой олган.

Туроб Тўла 1990 йилда оламдан ўтган.

ШУҲРАТ (1918—1993)

Ўзбек адабиётининг таниқли намоёндаларидан бири, шоир, носир ва драматург Шуҳрат (Фулом Алимов) 1918 йил 19 апрелда Тошкентнинг Ҳазрати Имом (Ҳастимом) маҳалласида, ҳунарманд оиласида туғилди. Эскича ва

янгича мактабда таҳсил олгач, транспорт техникумида ўқиди. Бу ерда Юнус Латиф таъсирида шеърлар ёза бошлади. Сўнг Тошкент Давлат педагогика институтида таҳсил олди (1936—1940). Аммо қатағоннинг мудҳиш шамоли Шухратни ҳам четлаб ўтмади. 50-йиллар бошида советларга қарши тарғиботда айбланиб, беш йил Сибиру Шимолий Қозоғистондаги қамоқхоналарда ўтириб келади. «Жаннат қидирганлар» романи нашр этилгандан кейин эса (1968), айрим кимсалар уни миллатчиликда айблашга уринадилар. Яна ташвиш устига ташвиш келади. Шуларнинг ҳаммаси унинг соғлиғига путур етказди.

Шухрат ижоди 1935 йилда шеър ёзиш билан бошланган. Унинг «Орзу ва қалб» достони ҳамда «Меҳри» эртақ-достони 1940-йилда босилган. Шу йили ҳарбий хизматга чақирилган Шухрат Иккинчи жаҳон уруши жангларида офицер сифатида иштирок этади.

У урушдан кейин республика газета ва журналларида адабий ходим бўлиб ишлайди. Шу йилларда унинг «Ҳаёт нафаси» (1947), «Қардошлар» (1950) шеърий тўпламлари нашр этилади.

У умрининг сўнгги йилларида ҳарбий мавзуда «Фарзанд», «Сўлмас чечаклар», «Оқибатли кишилар» каби ранг-баранг жанрларда асарлар яратди.

Унинг ёш авлоднинг ахлоқ-одобини, меҳнатсеварлигини, жанговар жасоратини, озодлик ва тинчлик учун курашган ота-боболарга муносиб ворислар бўлиб етишганини ифтихор билан тасвирловчи «Бизнинг кўча», «Балоғат» (1957—1958), «Қудуқ» (1973) асарлари яратилди. Адибнинг «Сенинг севгинг» (1961), «Ишқингда ёниб» (1964) лирик китоблари, «Кавказ дафтари», «Қиз табассуми», «Буюк муҳаббат» каби шеърий туркумлари, балладаларида Ватан ва ҳаёт, севги ва муҳаббат, қадр ва қиммат, меҳнат ва меҳнатсеварлик улуғланади.

Ҳаётий воқеаларни кенг кўламда тасвирлаш эҳтиёжи ижодкорни роман жанрига ундайди. У Иккинчи жаҳон уруши фронтларида орттирган катта ҳаётий тажрибаси асосида халқимизнинг жанговар ҳаёти, қаҳрамонлиги, ватанпарварлиги, қийинчиликларга бардошлилиги, келажакка умиди ҳақида ҳикоя қилувчи «Шинелли йиллар» (1947—1957) романини яратади.

Шухратнинг «Олтин зангламас» (1967) романида маърифат соҳиби — ўқитувчи деган шарафли касб улуғланса, «Жаннат қидирганлар» (1968) романида ватангадолик фожиаси бадиий ифодасини топган. Шоирнинг ҳаёт ҳақидаги фалсафий

мулоҳазалари ифодаланган шеър ва тўртликлардан иборат «Лирика» (1973) тўплами, «Беш кунлик куёв», «Қўша қаринглар» комедиялари ўзбек адабиёти ривожига улкан ҳисса бўлиб қўшилди.

Унинг кўпгина асарлари қардош халқлар ва хорижий тилларга таржима қилинган.

У Ўзбекистон халқ ёзувчисидир.

Шуҳрат 1993 йил 20 июнда, 76 ёшида вафот этган.

Шуҳрат вафотидан кейин «Эл-юрт ҳурмати», «Буюк хизматлари учун» орденларига сазовор бўлди.

ТОЛИБ ЙЎЛДОШ (1918—2002)

Болалар ва катталарнинг ардоқли шоири Толиб Йўлдош 1918 йили Тошкентнинг Чилонзор мавзеи Гулбозор маҳалласида, оддий меҳнаткаш оилада дунёга келган. У турмуш ташвишлари билан бўлиб, илм-билим деган нарсаларни қирқ ёшидан сўнг эгаллади. Тайёрлов ва кечки курсларда ўқиди. Толиб Йўлдошнинг биринчи шеърий тўплами «Бўри билан чол» 1943 йилда чоп этилган. «Шундан бери, — деб ёзади шоир таржимаи ҳолида, — қирққа яқин тўплам нашр эттирдим, ярми болаларга, ярми катталар учун».

Толиб Йўлдошнинг «Бахтиёрлар қўшиғи», «Порлоқ эрта», «Полизда», «Дўмбоқлар», «Копток нега қочади», «Усмирлик ўйлари», «Оқ теракми, кўк терак», «Куёш билан суҳбат» каби йигирмага яқин шеърий тўпламларида беғубор ёшлар қалби, орзу-мақсадлари, интилишлари, қувонч ва ташвишлари ўзининг ёрқин ифодасини топган.

Шоирнинг болаларга бағишланган кўпчилик шеърлари З.Диёр, Қ. Муҳаммадий ва Қ. Ҳикмат каби шоирларнинг шеърлари каби сода, равон ва аниқ бадиий ифодага эга эканлиги билан эътиборлидир. Масалан, у ҳар бир хонадоннинг оғирини енгил қилган электр нури билан газ ҳақидаги «Икки дастёр» шеърида:

*Уйимизда икки дастёр,
Бир-биридан ўтар чаққон.
Бири уйни нурга нуркаб,
Бири ошга олов ёққан.
Биз уларнинг хизматидан
Бир умрга розимиз.
Янги уйда гулдек яшнаб
Ўтар қишу ёзимиз, —*

дея, табиат мўъжизаларининг кундалик турмушимиздаги аҳамиятини улуғлайди. Қизиғи шундаки, шоир кўп шеърларини топишмоқ тарзида баён этади. Оқибатда боланинг диққат-эътибори шеърга тортилади, ўй-хаёлга берилади. Яна «Шодивой» номли шеърда:

*Шодивой шошиб қолди:
— Конфетимни ким олди?
Ҳозир тилим тагида —
Турган нарса йўқолди... —*

деганда ҳам, худди шу топишмоқ, савол-жавоб усулидан маҳорат билан фойдаланиш орқали болалар характерига хос хаёлпарастлик ва топқирлик ҳолатларини умумлаштиради.

Болаларга бағишланган яна бир қатор шеърлари эса ўзининг маъно ва мазмунига кўра жиддий, салмоқли, ўй-хаёлга чорлаб туриши билан ажралиб туради. Жумладан, «Тўрт фасл» шеърда йилнинг кўклам, ёз, куз ва қиши ҳақида ажойиб бир манзара яратади.

Толиб Йўлдошнинг болаларга бағишланган шеърляри орасида эртақлар, эртақ-достонлар ҳам анчагина. Унинг «Овчи», «Тўқликка-шўхлик», «Хумча билан нимча», «Кўрқоқ куён», «Ўрмонликлар орзуси», «Тошмат учган» каби ўнлаб эртақлари хаёлий-саргузашт жанрига хос услубда яратилган. Бу ҳол эса болаларнинг романтик кайфиятига жуда мос бўлиб, уларнинг ички дунёсини тўлароқ очиб бериш имкониятини беради.

Шоирнинг кўп асарлари, айтганимиздек, катталарга бағишланган. Улар жанр жиҳатдан тўртликлар, саккизликлар ва ҳажвлардан иборат. Бу жиҳатдан адибнинг «Ошиқ кўнгил» (1974) тўпламига кирган «Етуклик», «Йиллар ва ўйлар» туркумидаги шеърлар ўзининг мазмундорлиги, фалсафий теранлиги, бадиий пухталиги билан ўқувчини ўзига жалб этади.

Толиб Йўлдош ижодида ҳажв ҳам катта ўринни эгаллайди. Ҳатто бу мазмундаги асарлари «Муштум» кутубхонаси туркумида алоҳида нашр ҳам этилган. Хусусан, «Ажабсанда» номли ҳажвий асарлардан таркиб топган шеърӣ тўплами алоҳида эътиборни тортади.

Толиб Йўлдош ғазалнавис шоир сифатида ҳам маълум. Ўзбекистон халқ ёзувчиси Асқад Мухтор айтганидек, «у фақат қалб амри билан, ички бир эҳтиёж билан» ижод қилиб, ҳурматга кирган адиб сифатида бугунги адабий жараёнда ўз ўрнига эгадир.

Унга мустақиллигимизнинг етти йиллиги кунда «Эл-юрт ҳурмати» ордени берилди.

Толиб Йўлдош 2002 йилда вафот этган.

ҲАМИД ҒУЛОМ (1919—2005)

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби, Ўзбекистон халқ ёзувчиси ва давлат мукофотлари лауреати Ҳамид Ғулом етук шоир, носир ва драматург эди. Ҳ. Ғулом 1919 йилда тошкентлик мусиқа муаллими оиласида туғилди. Ўрта мактабни битиргач, Ўрта Осиё Индустириал институти (1935—1937) ва Тошкент педагогика институти (1938—1941) да таҳсил олди. 1954 йилда Москвадаги Горький номидаги Жаҳон адабиёти институтига ўқишга борди. Сўнг «Литературная газета»нинг Ўзбекистондаги махсус муҳбири, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг котиби (1958—1971), «Шарқ юлдузи» журналининг бош муҳаррири ва Ғ. Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётининг директори лавозимларида ишлади.

Ҳамид Ғулом адабиётга ўттизинчи йилларнинг ўрталарида «Бизнинг лагер», «Одам», «Қуёш каби чароғон» (1936) шеърлари билан кириб келди. Ёш шоирнинг ижоди ўзбек адабиётининг катта вакиллари Фафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Мақсуд Шайхзода таъсирида камол топди. У ватанпарварлик, душманга нафрат руҳи ифодаланган «Қасосим бор» (1942), «Катерина» (1942), «Украина еллари» (1943) каби шеър ва балладаларини уруш йилларида яратган.

Ҳамид Фуломнинг кейинчалик яратган «Кўшиқларим» (1949—1956), «Днепр бўйида» (1949), «Ғалаба йўлида» (1952—1956) асарларида халқимизнинг фашизмга қарши курашдаги қаҳрамонликлари тасвирланган. Унинг «Олмос қизи» (1956), «Тошкентликлар» (1967) асарлари ўзбек пахтакорларининг урушдан аввалги фидокорона меҳнати, халқ ва армиянинг уруш даврида кўрсатган қаҳрамонликлари ҳақида ҳикоя қилади. Икки китобдан иборат бўлган «Машғал» (1959) романида Октябрь тўнтаришидан кейинги йиллардаги ўзбек халқи ҳаёти бадиий таҳлил этилган.

Ёзувчининг «Сенга интиламан» (1963), «Бинафша атри» каби романлари эса Мирзачўлда ташкил этилган биринчи жамоа хўжалиги ҳақида ҳикоя қилади.

У очеркнавис ва публицист сифатида Ер қуррасида рўй бераётган воқеалар, жаҳон халқларининг озодлик учун кураши, тинчлик ва халқаро дўстлик мавзуларини ёритувчи «Қитъалар уйғоқ», «Куба ҳақида ҳикоялар», «Уй», «Хиросима балладалари», «Европа таассуротлари», «Жазоирда тонг» каби асарларини яратди. Адибнинг «Вафонинг узун йўли» хотиралар тўплами ҳам китобхонлар томонидан қизғин кутиб олинган.

Адиб асарлари кўпгина жаҳон халқлари тилларида нашр этилган. Биргина «Мангулик» романи хитой тилида ярим миллион нусхада чоп этилган.

Шунингдек, Ҳ. Фулом А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, В. Шекспир, Т. Шевченко, Лопе де Вега каби ёзувчиларнинг асарларини ўзбек тилига ағдарган. Унинг «Фарғона ҳикояси», «Тошболта ошиқ», «Ўғил уйлантириш», «Ажаб савдолар» каби замонавий мавзуларда яратилган комедиялари республика театрларида намойиш қилиниб, томошабинлар ҳурматиға сазовор бўлган.

Адибнинг «Муҳаббат навоси» номли икки парда, беш кўрinishли мусиқали драмасида XVI асрда Шарқий Туркистоннинг Хўтан шаҳрида яшаган Омоннисо билан Рашидхон ўртасидаги муҳаббат ҳақида ҳикоя қилинади.

«Машраб» романи ҳам тарихий мавзуда ёзилган.

Ҳамид Фуломнинг ўзбек аёлининг янги ҳаётий фаолиятини улугловчи «Тошкентликлар» (1974) романи Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотиға сазовор бўлган. Адиб «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланган. Ҳамид Фулом 2005 йилда вафот этган.

САИД АҲМАД

(1920)

Ўзбек насрининг пешқадам арбобларидан бири Саид Аҳмад (Ҳусанхўжаев) 1920 йили Тошкентнинг Самарқанд дарвоза маҳалласида дунёга келди.

1939 йили ўрта мактабни, 1941 йили эса олий ўқув юртини тугатди. Адабиёт дарслари ва тўғарақларида ижодга бўлган ҳаваси ортиб, қўлига қалам ушлаган, вақтли матбуот унинг ижод дорилфунуни бўлган.

Саид Аҳмад дастлаб «Муштум» журналида, Ўзбекистон радиокомитетида (1942—1943), собиқ «Қизил Ўзбекистон» (ҳозирги «Ўзбекистон овози» газетасида) (1942—1947), «Шарқ юлдузи» журналида (1948—1950) ишлаган. Унинг биринчи ҳикоялар тўплами «Тортиқ» 1940 йилда нашр этилади. Уруш ва урушдан сўнгги йилларда Саид Аҳмад кўплаб фелъетон, очерк ва ҳикоялар ёзган. Унинг «Эр юрак» (1942), «Фаргона ҳикоялари» (1948), «Муҳаббат» (1949) каби тўпламлари нашр этилган. У «Ҳазина», «Ҳайқирик», «Раҳмат, азизларим» каби ҳикояларида иккинчи жаҳон урушининг даҳшатли оқибатларини ҳаяжонли тасвирлайди, уруш қаҳрамонларини улуғлайди.

Адиб ҳикояларида Ойбекнинг психологик тасвир маҳорати, Фафур Фулом юмори, Абдулла Қаҳҳор баёнидаги ихчамлик мужассамдир.

Саид Аҳмаднинг барча ҳикоялари замонавий мавзуда ёзилган. У ҳикояларида тасвирлайдиган ҳар бир воқеадан фалсафий умумлашма чиқаришга, воқеаларни лирик таъсирчанлик билан ифодалашга, бадиий тасвирларнинг хилма-хиллигига эришишга интилади. «Чўл бургути», «Ўрик домла», «Лочин», «Одам ва бўри», «Бўстон», «Тўйбоши» каби қатор асарлари Саид Аҳмад ижодида ҳам, ўзбек насрида ҳам янгилик бўлган.

Адиб ҳикояларининг бош қаҳрамони ички дунёси бой замондошларимиздир. Ёзувчи «Тоғ афсонаси», «Зумрад», «Муҳаббатнинг туғилиши», «Кўзларингда ўт бор эди», «Пойқадам», «Алла», «Иқбол чироқлари» асарларида ҳаётининг характерлар яратган.

Саид Аҳмад ўзининг ҳажвий ҳикояларида тараққиётимизга тўсиқ бўлаётган ярамас урф-одатлар устидан кулади, муҳим маънавий масалаларни ўртага қўяди. Унинг «Ханка ва Танка», «Лампа шиша» каби ўнлаб ҳажвиялари фикримизнинг далилидир.

Саид Аҳмад кичик ҳажвий асарлари билан ўзбек радио ва телевидениесига миниатюралар театрига асос солган.

Саид Аҳмад ҳикоялардан аста-секин йирик полотнолар яратишга ўтди. 1949 йилда чоп этилган «Қадрдон далалар» ва «Ҳукм» (1958) қиссаларидан кейин яратган «Уфқ» (1964) трилогиясида урушдан олдинги ва кейинги давр муаммолари ҳақида баҳс юритади. «Жимжитлик» (1988) романида турғунлик даври иллатлари фош этилади.

Сўнгги йилларда унинг «Хандон писта» (1994), «Бир ўпичнинг баҳоси» (1995) каби ҳажвий ҳикоялар тўпламлари чоп этилди. Шунингдек, у Ойбек, Ф. Фулом, А. Қаҳҳор, М. Шайхзода, Шухрат, Миртемир ва С. Зуннуовалар ҳақида хотиралар яратган.

Саид Аҳмад драматург сифатида ҳам танилган. У «Келинлар кўзғолони», «Куёв» каби сахна асарларининг муаллифидир.

Саид Аҳмад ҳам қатагон даврининг иккинчи тўлқинига дучор бўлган, қамоқ азобларини тортган ижодкордир.

У «аксилшўравий миллатчилар гуруҳи аъзоси, зарарли гоюлар тарғиботчиси» сифатида айбланиб, Қозоғистоннинг Қарағанда вилояти Жезқазған лагерида бўлади. Унинг «Қорақўз мажнун» (2002) ҳикоялар тўплами бу ҳақдаги аччиқ ҳақиқатни рўй-рост ифодалайди.

Саид Аҳмаднинг «Йўқотганларим ва топганларим», 3 жилдлик «Сайланма»си, «Қарақўз мажнун» ва «Киприкдаги тонг» тўпламига кирган бир қатор қисса ва ҳикоялари унинг истиқлол йилларида завқ-шавқ билан ижод этганидан шаҳодат беради. Адибнинг кўпгина асарлари қардош ва хорижий тилларга ағдарилган.

Саид Аҳмад ўзининг қувноқ ҳикоялари ва салмоқли романлари билан ўзбек насри ривожланишига катта ҳисса қўшиб келаётган ёзувчидир.

У Ўзбекистон халқ ёзувчиси, Давлат мукофотига сазовор бўлган. «Буюк хизматлари учун» ва «Дўстлик» орденлари билан тақдирланган.

Ва, ниҳоят, «Ўзбекистон Қаҳрамони» деган юксак шарафли унвонга ҳам эгадир.

АСҚАД МУХТОР (1920—1997)

Атоқли шоир ва носир Асқад Мухтор 1920 йилнинг 23 декабрида Фарғона шаҳрида темир йўл ишчиси оиласида туғилган.

У 11 ёшида отадан етим қолиб, болалар уйида тарбияланган. Мактабни тугатгач, Асқад Мухтор Ўрта Осие Давлат университетига (1938) кириб ўқийди. Сўнг Андижон педагогика институтида ўзбек адабиёти кафедрасининг мудири бўлиб ишлайди.

Асқад Мухторнинг Тошкентга келиши унинг фаолиятида янги саҳифа очди. У республика марказий газеталарининг таҳририятларида бўлим мудири, масъул котиб, «Шарқ юлдузи» журналида бош муҳаррир (1960—1965), Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида котиб (1957) бўлиб ишлайди. «Гулистон» журнали ва «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигига муҳаррирлик қилади.

Асқад Мухтор «Тилак», «Тонг эди», «Тотли ламлар» сингари илк шеърлари (1935—1938)да шеърининг мақсад ва вазифасини, шоирнинг жамият олдидаги бурчини аниқлаб олишга интилади. У шеърининг «қалбга қанот», «дардга даво» берувчи деб қарайди.

Шоир иккинчи жаҳон уруши бошланиши билан «Ғалаба ишончи», «Жангчининг байрам кечаси», «Туғишганлар қайтди», «Согиниш» сингари қатор шеърининг асарларини яратиб, халқни фашист босқинчиларига қарши курашга ундайди. Ватан гўзалликларини, туганмас бойликларини, халқ ҳаётидаги катта ўзгаришларни тасвирловчи «Пўлат қуювчи» (1947), «Ҳамшаҳарларим» (1949), «Раҳмат, меҳрибоним» (1954), «Чин юракдан» (1956) шеърининг китобларини ёзади.

Ёзувчининг «Дарёлар туташган жойда» (1950), «Қорақалпоқ қиссаси» (1958), «Бухоронинг жин кўчалари» каби қиссаларида, «Опа-сингиллар» (1955), «Тугилиш» (1963), «Давр менинг тақдиримда» (1964), «Чинор» (1973), «Аму» каби романларида замонамизнинг муҳим муаммолари ўз ифодасини топган.

«Чин юракдан» (1956) шеърининг китоби, «Ҳаётга чақирик»

(1956), «Дунё болалари» (1962) ҳикоялар тўпламлари ўзбек болалар адабиёти хазинасини бойитган.

Асқад Мухтор «Мардлик чўққиси» (1948), «Яхшиликка яхшилик» (1949), «Самандар» каби пьесалар ҳам ёзган.

Софокл, Р. Тагор, А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, В.В. Маяковский, М. Горький, Т. Шевченко, А. Блок, А. Корнейчук асарлари Асқад Мухтор таржимасида ўзбек китобхонларининг маънавий мулкига айланган.

Асқад Мухтор лирик шоир, таниқли адиб, моҳир таржимон сифатида ўзбек маданияти тараққиётига катта ҳисса қўшган. У «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвони ва Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотига сазовор бўлган. Асқад Мухтор 1997 йилнинг 17 апрелида вафот этган.

МИРМУҲСИН (1921–2005)

Ўзбек шеърляти ва насрининг кўзга кўринган намояндаларидан бири, сермахсул ижодкор Мирмуҳсин (Мирсаидов) 1921 йил 3 майда Тошкентнинг Қўрғонтепа маҳалласида кулол оиласида дунёга келган. Мактабни битириб, Тошкент Давлат педагогика институтига ўқишга кирди.

Ўқишни тугатиб (1941), мактаб ва маориф ишларида, республикадаги етакчи газета ва журналларда, радиоа масъул вазифаларда хизмат қилди. Хусусан, «Шарқ юлдузи» журналида йигирма йил, «Муштум» журналида эса қарийб ўн йил бош муҳаррир бўлиб ишлади.

Адибнинг ижоди 30-йиллардан бошланган бўлиб, дастлаб «Шералининг мардлиги», «Овчи болалар» (1936) каби шеър ва ҳикоялар тўпламлари чоп этилган. Унинг 1939 йилда яратилган «Камар» номли достони кейинчалик йирик эпик жанрга ўтишида кўприк ролини ўйнаган.

Иккинчи жаҳон уруши ва урушдан кейинги йилларда Мирмуҳсин ижоди тобора кўпқиррали ва унумли бўлиб борди.

У уруш йилларида ўзбек халқининг меҳнат ва жанг майдонларидаги қаҳрамонлигини тасвирловчи шеърлар яратди. Унинг «Эр юрак», «Ватан» (1942) тўпламлари бу жиҳатдан характерлидир.

Мирмуҳсин дostonнавис сифатида ҳам танилди. Унинг «Уста Фиёс», «Дўнан» (1947), «Яшил қишлоқ», «Қадрдонлар» (1954), «Широқ» ва «Невара» каби бир қатор дostonлари чоп этилди. Бу дostonларда замондошлар образи яратилиб, уларга хос меҳнатсеварлик, ватанпарварлик ва маънавий бутунлик каби фазилатлар улугланади. Дoston жанрида катта тажриба орттирган шоир 1958 йилда «Зиёд ва Адиба» шеърый романини яратди. Худди шу даврдан бошлаб адиб насрий жанрларга ҳам мойиллик билдиради. Унинг «Дорбозлар» (1956), «Жамила» (1957), «Ҳикоялар» (1959), «Қизил дурралар» (1961), «Созанда» (1963) каби насрий китоблари нашр этилди. Унинг биринкетин яратилган «Оқ мрамар» (1958), «Чўри» (1959), «Тунги чақмоқлар» каби қиссалари эса адибнинг етук шоиргина эмас, моҳир носир ҳам эканлигини кўрсатди. Айниқса, адибнинг араб дунёсига багишланган туркум ҳикоя ва қиссалари ўзининг насрий истеъдоди катта имкониятга эга эканлигидан дарак берди. Мирмуҳсин кейинчалик халқаро мавзуда «Чодрали аёл» қиссасини ҳам яратди.

Мирмуҳсин моҳир романнавис сифатида самарали ижод қилди. Унинг тарихий мавзуда яратилган «Меъмор» (1974), «Темур Малик», «Турон маликаси» (1997) каби ажойиб эпик полотнолари адабий жамоатчилик эътирофига сазовор бўлган. «Умид» (1969), «Чиниқиш» (1970), «Дегрез ўгли» (1972), «Чотқол йўлбарси», «Илдизлар ва япроқлар», «Илон ўчи» (1995) сингари романлари замон ва замондошлар ҳаётидан ҳикоя қилади. Адибнинг, айниқса «Умид» романи ўз даврида қизғин баҳсларга сабаб бўлган. Унда ёшлар тақдири, бахти ва фожиаси ўзининг реалистик ифодасини топган.

Хуллас, Мирмуҳсин шоир, дostonнавис, ҳикоянавис, қиссанавис, романнавис, болалар шоири, журналист адиб сифатида машҳурдир. Адиб қаламига мансуб асарларнинг кўплари рус, украин, қозоқ, инглиз, қирғиз, араб ва бошқа тилларда нашр этилган.

Мирмуҳсиннинг бой ва серқирра ижоди эл-юрт томонидан юксак қадрланган. У 1974 йилда «Умид» романи учун Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотига сазовор бўлган. Айни чоғда у Республика халқ маорифи аълочиси, Республикада хизмат кўрсатган маданият ходими, Ўзбекистон халқ ёзувчиси ҳамдир. Мирмуҳсин сермаҳсул ижоди учун «Эл-юрт ҳурмати» орденига сазовор бўлган.

ШУКРУЛЛО (1921)

Истеъдодли шоир, носир ва драматург Шукрулло (Шукрулло Юсупов) 1921 йилда Тошкентда тугилган. Дастлабки таълимни олгач, педагогика билим юртида (1935), сўнгра Тошкент Давлат педагогика институтида ўқиган.

У турли газета ва журналларда, бадиий адабиёт нашриётларида ишлади, ўқитувчилик ҳам қилди. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи бўлди. Шукруллонинг дастлабки шеърлари урушдан олдин яратилган бўлса ҳам, у ижоднинг катта йўлига 40-йилларнинг охирида чиқиб олди.

Унинг дастлабки шеърий тўпламлари «Биринчи дафтар» ва «Қалб кўшиқлари» 1949 йилда нашр этилган. Шоир 1948 йилда чоп этилган «Чоллар» дostonида янги ерларни ўзлаштиришга киришган замондошлари образини яратди. Кейинчалик яратилган «Икки қоя» (1964), «26-тонг отари» (1970) каби дostonлари билан ўзбек дostonчилиги ривожига муносиб улуш қўшди.

Шукрулло ижодида маънавий-ахлоқий масалаларни тасвирлаш асосий ўринни эгаллайди. Хусусан, унинг «Ҳаёт илҳомлари», «Умрим борича», «Инсон ва яхшилик» (1961), «Инсон — инсон учун» (1964) каби шеърий тўпламларига кирган кўпчилик шеърларида инсондаги энг муҳим маънавий-ахлоқий фазилатлар улуғланади. Шоирнинг кейинчалик яратилган «Зарралар» (1973), «Суянчиқ» (1977), «Яшагим келади» (1978), «Сенинг бахтинг» (1988) каби шеърий гулдасталарида ҳам ҳазрати Инсонга таъзим бош ўринда туради.

Шукрулло драматург сифатида ҳам қалам тебратиб келади. Унинг «Хатарли йўл», «Табассум ўғрилари» (1977), «Ўғрини қароқчи урди» (1984) каби драмалари республика театрлари саҳналарида намойиш этилган.

Шукрулло моҳир публицист ва носир сифатида ҳам кенг китобхонларга маълум. Бу ўринда унинг адабий-фалсафий мақолаларидан ташкил топган «Қасосли дунё» (1994) китобини эслаш кифоя. Ундаги публицистик мақолалар турли

йилларда ёзилган бўлса ҳам, улар замондошимиз маънавиятини мустаҳкамлашга хизмат қилиши, уни камолот сари етаклаши табиийдир.

Шукрулло носир деганда, унинг қуйидаги асарларини эслаш етарли. Булар «Жавоҳирлар сандиғи» (1983), «Кафансиз кўмилганлар» (1989), «Тирик руҳлар» (1999) хотира-романларидир. Улар маълум маънода автобиографик характерга эга бўлганлигидан ўз маъно ва мазмунига кўра бир-бирини тўлдиради. Бу учала асарни инсон ҳақидаги, инсонга хос ва уни безаб турадиган фазилатларни улуглайдиган романлар дейиш мумкин.

Шукрулло болалар учун ҳам асарлар яратган. Унинг «Баҳор совғаси» (1962), «Юлдузлар» (1964) каби шеърый тўпламларида болаларнинг такрорланмас ички дунёси, орзу-истаклари, интилиш ва мақсадлари Ватанга бўлган муҳаббат туйғуси билан уйғунлашиб кетади. Уларда дўстлик, она табиат тасвири етакчилик қилади.

У Ўзбекистон халқ шоири, Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти лауреати.

РАМЗ БОБОЖОН (1921)

Шоир, драматург, таржимон Рамз Бобожон 1921 йил Тошкент шаҳрида хизматчи оиласида туғилди. Таълим ва тарбия техникумини тамом қилганидан кейин Тошкент Давлат педагогика институтининг тил ва адабиёт факультетига кириб ўқиди.

1939—1948 йилларда ёшлар газетасида дастлаб бўлим бошлиғи, сўнг муҳаррир, Ўзбекистон Давлат нашриёти ва радио комитетда муҳаррир бўлиб ишлади.

Республика Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи, котиб, «Ватан» жамияти раҳбари лавозимида фаол меҳнат қилди.

Рамз Бобожон 1936 йилдан ижод қила бошлаган. Шу вақтгача «Шеърлар» (1939), «Ҳадя» (1940), «Олтин камалак» (1949), «Водий бўйлаб» (1949), «Танланган асарлар» (1958), «Севги

сирлари» (1963), «Сенга, севгилим» (1969), «Биринчи парвоз» (1980), «Муҳаббатга таъзим» (1980) ва «Сенинг меҳринг» (1996) каби бир неча шеърлар тўпламини ва «Сайланма»ларини нашр эттирди.

Шоирнинг «Қадрдон дўстлар» достони уруш ва ундан кейинги даврдаги қардош халқлар дўстлигини кўрсатишга бағишланган.

Драматургиямиз тараққиётида ҳам Рамз Бобожоннинг ўзига яраша хизматлари бор.

У 1961 йилда «Тоға ва жиянлар» комедиясини яратди. «Лўлилар» пьесаси Москва театрларида намойиш қилинди. Қолоқ шахслар кескин фош этилган «Инсу жинс ёки тирик мурдалар» (1972) комедияси ҳам мухлислар томонидан илиқ кутиб олинди.

Драматургнинг, айниқса, «Юсуф ва Зулайҳо» (1981) драмаси томошабинлар ва кенг китобхонлар олқишига сазовор бўлди.

Рамз Бобожонни адабиёт шинавандалари фақат шоир ва драматург сифатида эмас, балки таржимон сифатида ҳам биладилар. У А. С. Пушкин, М. Ю. Лермонтов, Н. А. Некрасов, А. А. Твардовский ва бошқа рус шоирларининг асарларини ўзбек тилига таржима қилган.

Рамз Бобожон 1987 йили «Ўзбекистон халқ шоири» унвонини олишга сазовор бўлган.

Истиқлол даврига келиб «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланди.

ВАЛИ ҒАФУРОВ (1922–1995)

Жангчи-ёзувчи Вали Ғафуров 1922 йилда Тошкентда туғилган. Таржимаи ҳоли ниҳоятда оддий, айти чоғда, ҳаяжонли, жасоратга тўла, сермазmun.

У Тошкент Давлат университетида таҳсил олди. Самарқанд вилоятидаги мактабларда ўқитувчилик қилди.

19 ёшга етар-етмасдан жанг-у жадалга йўл олди.

Сталинград остоналарида мардлик намуналарини кўрсатди.

Навбатдаги разведка вақтида бир йўла икки кўзидан ажралди, бир оёғи ногирон бўлиб қолди.

Жангдан қайтгач, тиришқоқлиги, меҳнатсеварлиги туфайли яхши одамлар кўмагида браил-игна билан ёзиш, ўқиш усулини тезда ўзлаштириб олди. Ўқитувчилик қилди, кўзи ожизларга раҳбарлик қилди. Ва, ниҳоят, 60-йиллар бошларига келиб, унинг игна билан ёзилган «Вафодор» романининг биринчи китоби нашр этилди.

1973 йилда «Вафодор» романининг иккинчи китоби ҳам пайдо бўлди. Асар адабий жамоатчилик томонидан илиқ кутиб олинди, рус ва қардош тилларга таржима бўлди. Романда ёзувчининг шахсий ҳаёти тасвири орқали халқимизга хос метин-мустаҳкам ирода, қаҳрамонлик, биродарлик туйғулари улуғланди.

Вали Фафуров «Вафодор» романидан кейин «Сўнгги пушаймон», «Ботирга ўлим йўқ» каби қиссалар, «Шохлардаги мезонлар» каби мемуар асарлар ва кўплаб ҳикоялар яратди.

Улар орасида «Сўнгги пушаймон» қиссаси алоҳида ажралиб туради.

Унда ёшларнинг маънавий-ахлоқий баркамоллашувига тўсиқ бўлаётган айрим эскича урф-одатлар, нуқсонларни бартараф этиш йўллари изланди.

Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими Вали Фафуров 1995 йилнинг 5 августида вафот этган.

ПУЛАТ МҶМИН (1922—2003)

Пўлат Мўмин адабиёт ихлосмандларига, хусусан, ёш авлодга шоир, драматург сифатида таниш ва яқиндир. У ўзининг қувноқ шеърлари, завқли қўшиқлари, қизиқарли дoston ва эртаклари билан болаларнинг сеvimли шоирларидан бири бўлиб қолганди.

У 1922 йил 24 декабрда Тошкент шаҳрида таваллуд топади. Аввал педагогика билим юртида таҳсил олади. Сўнг Тошкент Давлат педагогика институтини тугатиб (1944), ўқитувчилик қилади. 1948—1950 йилларда газеталарда адабий ходим, 1951—1952 йилларда Ўзбекистон Давлат нашриётида болалар адабиёти бўлимининг мудири бўлиб ишлайди. 1954—1960 йилларда Ёзувчилар уюшмасида,

1962—1964 йилларда Маданият вазирлиги қошидаги Санъат ишлари бошқармасида хизмат қилади.

1949 йилга келиб унинг «Сайранг, қушлар» номли илк тўплами чоп этилади. Кетма-кет «Бўл, тайёр!», «Тиш чўткаси эртаги» (1955), «Хунардан унар» (1958), «Тўғри ўсган гул бўлар» (1960), «Ақл қаерда бўлар?» (1962), «Олтин най» (1967), «Раҳматга раҳмат!» (1969), «Эсон ва Омон» (1971), «Одоб ва офтоб» (1971), «Яхшиларга ўхшасам», «Гул ва Пиёз», «Кулди хиёл», «Мен севаман, сен севасанми?», «Олтин бошоқлар», «66 олтин қўл», «Эртақдан эртаққа» (1990), «Фардлар китоби» (1993) ва бошқа тўплamlари нашр этилади. Унинг сўнги «Болажон, болажоним» китоби 2004 йилда китобхонлар қўлига тегди. Бу тўплamlарнинг ҳаммасида ёшларнинг бегубор руҳий дунёлари, қалб ҳарорати ва изтироблари ифодаланган.

Пўлат Мўмин драматург сифатида ҳам «Қовоқвой билан Чаноқвой» (1970), «Сукатой ва Конфетвой», «Баҳодирнинг жасорати» каби асарларини яратган.

У, айниқса, моҳир қўшиқчи шоир сифатида элга танилган. Шоирнинг «Индамади», «Онадур ул, онадур», «Сенга бир гап айтаман» каби ўнлаб қўшиқлари ўзининг содда ва равлонлиги, мусиқий ва халқчиллиги билан халқимиз юрагидан ўрин олган.

У моҳир таржимон сифатида А. С. Пушкин, В. Маяковский, С. Маршак, С. Михалков, А. Барто, Н. Носов асарларини она тилига афдарган.

Пўлат Мўминнинг адабиёт олдидаги хизматлари халқ ва ҳукумат томонидан юқори баҳоланган. 1992 йилда унга Ўзбекистон халқ ёзувчиси фахрий унвони берилган. 1998 йилда эса «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланган.

Пўлат Мўмин 2003 йилда вафот этган.

СУННАТИЛЛА АНОРБОЕВ (1922—2003)

Таниқли адиб, моҳир журналист Суннатилла Анорбобов 1922 йилда Жанубий Қозоғистон вилоятининг Туркистон туманидаги Қарноқ қишлоғида таваллуд топди. Аввал тўлиқсиз ўрта мактабда, сўнгра Намангандаги педагогика техникумида таҳсил олди. Ниҳоят, Тошкент Давлат педагогика институтида (ҳозирги университет) ўқишни давом

эттирди. 1941 йилда бошланган уруш уни ҳам ўз домига тортди ва 1942—1945 йилларда жанг майдонларида иштирок этди.

Урушдан қайтгач, ўқитувчилик қилди, 1949 йиллардан бошлаб республика газета-журналларида фаол иштирок эта бошлади.

Суннатилла Анорбоев лавҳа, мақола, очерк ёзишдан ҳикоя, қисса ва роман ёзиш даражасига кўтарилди.

Унинг таниқли ёзувчи бўлиб етишишида «Шарқ юлдузи» журнали, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти ва бошқа нашриётлардаги фаолияти маҳорат мактаби бўлиб хизмат қилди.

Адибнинг дастлабки ҳикоялари 1950 йилдан бошлаб матбуотда кўрина бошлаган бўлсада, илк ҳикоялар тўплами 1958 йилда нашр этилди.

Унинг чорвадорлар ҳаётидан олиб ёзилган «Оқсой» романи 1962 йилда чоп этилди ва китобхонлар томонидан илиқ қарши олинди.

1979 йилга келиб, адибнинг «Сайли» деган иккинчи романи дунё юзини кўрди. Шундан сўнг унинг «Умр», «Сузиб борар архарлар», «Сайрибоғ», «Тўрткўзнинг бошидан кечирганлари» каби бир қатор қиссалари яратилди ва нашр бўлди. Шунингдек, турли мавзудаги ўнлаб публицистик мақола, очерклари эълон қилинди.

Суннатилла Анорбоев очерк ва мақола ёзадими, ҳикоя ва қисса яратадими, ёки роман битадими, чорвачилик мавзуи бутун ижодидан «қизил ип» бўлиб ўтади.

Адибнинг бир қатор асарлари қардош халқлар ва хорижий тилларга ҳам таржима бўлган. Унинг адабиёт олдидаги хизматлари эъгироф этилиб, унга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» деган шарафли унвон берилган. 1999 йилда бир қатор касбдошлари қаторида «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланган.

У 2003 йил 1 апрелда 81 ёшида вафот этди.

САРВАР АЗИМОВ (1923—1994)

Таниқли драматург ва адабиётшунос Сарвар Азимов 1923 йили Жиззах шаҳрида зиёли оиласида дунёга келди. Машҳур шоир Ҳамид Олимжоннинг укаси Сарвар Тошкентдаги педагогика техникумини тамомлагач, Ўрта Осиё Давлат универси-

тетининг филология факультетига кириб ўқиди (1942—1946), сўнгра аспирантурада таълим олди.

1946—1947 йилларда республика радио комитетида масъул муҳаррир, 1947—1950 йилларда Адабиёт музейида илмий ходим, 1950—1954 йилларда Тил ва адабиёт институтида илмий ходим, директор ўринбосари бўлиб ишлади. 1954—1956 йилларда Ўзбекистон Компартияси Марказий Кўмитасида фан ва маданият бўлими мудири, 1956—1957 ва 1980—1985 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмасининг биринчи котиби лавозимларини адо этди. 1957—1959 йилларда Республика Маданият ишлари вазири, 1959—1969 йилларда Республика ҳукумати раисининг ўринбосари бўлиб хизмат қилди.

С. Азимов 1969—1980 йиллар мобайнида собиқ СССРнинг Сурия ва Покистондаги элчиси, 1986—1990 йилларда эса Ўзбекистон Республикаси Ташқи ишлар вазири бўлиб ишлади.

Ёзувчининг адабий-танқидий фаолияти 1948 йилдан бошланган. У «Ўзбек адабиёти тарихини бузишга қарши», «Ёш ўзбек ёзувчилари ижоди ҳақида» каби мақолаларида шу давр адабиётининг муҳим илмий-назарий масалаларини илгари сурди. Сарвар Азимов Ҳамид Олимжон ижоди бўйича узоқ йиллар илмий-тадқиқот ишларини олиб бориб, 1953 йилда номзодлик, 1972 йилда докторлик диссертацияларини ҳимоя қилди.

У ўрта мактаблар учун ўзбек адабиёти дастурлари, дарсликлари ва мажмуаларини яратишда фаол иштирок этди.

Сарвар Азимов ўзининг сахна асарлари билан 60-йиллар драматургияси ва театри тараққиётига муҳим ҳисса қўшди. «Қонли сароб» (1961), «Оппоқ тонг қўшиғи» (1962), «Юлдузлар жамоли» (1964) асарлари ва адабиётшуносликка доир илмий-назарий китоблари ўзбек адабиётининг ютуқларидандир. «Замон драмаси» (1968) ўзининг ғоявий-бадиий пухталиги билан драматург ижодида алоҳида ўрин тутди.

Сарвар Азимов барча драматик асарларида ўзи гувоҳ бўлган тарихий даврнинг муҳим муаммоларини кўтарди. Хорижий халқлар ҳаётидан олинган асарлари билан ўзбек драматургиясини янги мавзу, янги образлар билан бойитди.

С. Азимов бир қанча радиоқиссалар сценарийси муаллифидир. У Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, Ўзбекистон халқ ёзувчиси унвонлари ҳамда халқаро «Нилуфар» адабий мукофоти билан тақдирланган. Сарвар Азимов 1994 йилда вафот этган.

ЗОҲИДЖОН ОБИДОВ (1923—1996)

Жангчи-шоир Зоҳиджон Обидов 1923 йили Тошкентда туғилган.

У ўрта мактабни тугатиб, олий ўқув юртига эмас, фронтга — жангга отланди. Ленинград бўсағаларида бўлган жангларда ярадор бўлиб она юртига қайтди. Шундан сўнг Тошкент Давлат университетига ўқишга кирди.

Уни тугатгач, Наманган педагогика институтида дарс берди. Аини чоғда вилоят Ёзувчилар уюшмасига раҳбарлик қилди. З. Обидов Тошкентга қайтгандан сўнг Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида, Фафур Фулом номидаги «Адабиёт ва санъат» нашриётида ҳамда «Муштум» журналида фаолият кўрсатди.

У шоир сифатида 50-йиллардан бошлаб ижод қилиб келди. Шу дамгача шоирнинг йигирмадан ортиқ шеърӣ тўпламлари эълон қилинган. Жумладан, «Яхши ният» (1957), «Янги ойнинг ўроғи» (1961), «Ошиқ кўнгил билан» (1963), «Хитойдан совға» (1963), «Тонг юлдузлари» (1964), «Сенинг изларинг» (1965), «Кўнгил навоси» (1968), «Хандаларим» (1969), «Умид тўлқинлари» (1972), «Юракдаги мавжлар» (1973), «Куйган куёв» (1973), «Танланган асарлар» (1974), «Талпинур дил» (1977), «Кўлингни бер» (1979), «Кўнгил таронаси» (1983), «Куйла, дилкаш дуторим» (1984), «Дилрабосан» (1984), «Бахшида» (1985), «Сенга талпинаман» (1990), «Қанотли кўшиқлар» (1991) каби китоблари босилган.

Агар ушбу тўпламларга кирган шеърларни чуқурроқ кўздан кечирсак, ундаги айрим шеърлар кўшиқ бўлиб янграганини, айримлари ҳажвия сифатида кулгига етаклаганини, яна баъзилари замон ва замондошларнинг ўй-фикрларини ифода этганини кўрамиз.

Зоҳиджон Обидов М. Лермонтов, Т. Шевченко, М. Бажан, Р. Ҳамзатов каби машҳур шоирларнинг асарларини ҳам ўзбек тилига маҳорат билан таржима қилган. Уруш фаҳрийси. «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони билан тақдирланган. У 1996 йилнинг 5 августида вафот этган.

СУЛТОН АКБАРИЙ (1923—1997)

Адабиётимизда бахшиёна услубда қалам тебратган шоирлар анчагина. Султон Акбарий — шулардан бири. Бинобарин, у ўз овози, ўз услубига эга шоирлардандир.

Султон Акбарий 1923 йилнинг кеч кузида Тошкентда туғилган. Ўрта мактабни тугатибоқ, меҳнат фаолиятини газеталарда адабий ходимликдан бошлаган. Тошкент Давлат педагогика институтининг сўнгги курсидан фронтга кетган. Жангдан қайтгач, яна журналист сифатида фаолият олиб борган.

У «Хоразм ҳақиқати» газетасида бўлим бошлиғи лавозимида ишлаб юрган кезларида Қўнғирот темир йўли қурилиши ҳақида «Чўлдан мактублар» номи туркум очеркларини эълон қилган.

У 1948 йили Тошкентга қайтиб, 1952 йилгача газеталарда фаолият кўрсатди, сўнг Москвадаги Олий адабиёт курсида таҳсил олди.

Сўнгра «Тошкент» бадиий адабиёт нашриётида бош муҳаррир, «Тошкент ҳақиқати», «Гулистон», «Ўқитувчилар газетаси» каби газета ва журнал таҳририятларида масъул лавозимларда ишлади.

Султон Акбарийнинг дастлабки шеърий тўплами 1950 йилда эълон қилинди. Шундан кейин унинг йигирмага яқин шеърий тўпламлари ва дostonлари чоп этилди.

Улар орасида «Имоним, эътиқодим», «Яраланган қўшиқлар», «Сулув сулув эмас, суйган сулув», «Шукрона», «Меҳригиё», «Довон ва девон» каби шеърий мажмуалари алоҳида ажралиб туради.

Султон Акбарий моҳир дostonнавис сифатида ҳам кўплаб асарлар яратган.

Улар орасида, айниқса, «Гирдоб» (1964) дostonи китобхон ва адабий жамоатчилик эътиборини қозонган. Унинг «Қатағон» (1992) дostonида совет давлати мудҳиш сиёсатининг гайриинсоний моҳияти очиб ташланган.

Султон Акбарий таржимон сифатида ҳам самарали ижод қилган. Унинг қаламига мансуб таржима асарлар орасида қирғиз эпоси «Манас»дан қилган таржималари муаян ўринни эгаллайди.

Камтарин инсон, истеъдодли шоир Султон Акбарий 1997 йилнинг баҳорида ҳаётдан кўз юмди.

ҚУДРАТ ҲИКМАТ (1925—1968)

Ўзбек болалар адабиёти тараққиётига катта ҳисса қўшган шоир Қудрат Ҳикматдир. У 1925 йили Тошкентнинг Себзор маҳалласида таваллуд топган. Онаси Муборак ая эрта қазо қилган (1934). Отаси эса деҳқончилик ва хунармандчилик билан шуғулланган. Қудрат Ҳикмат 1934 йилда ўрта мактабга бориб, уни 1944 йилда тугатади.

Шоир сифатида мактаб деворий газетасида ўз шеърлари билан кўрина бошлайди. Унга Ойбек, Қуддус Муҳаммадий каби устозлар меҳрибонлик кўрсатишади. 1945 йилдан бошлаб Қудрат Ҳикмат шеърлари газеталар, «Гулхан», «Шарқ юлдузи» каби журналларда чоп этилади. Қудрат Ҳикмат 1947 йилдан бошлаб машҳур бахши Ислом шоир Назар ўғлига адабий котиб бўлиб хизмат қилади. Бу ҳол ижодкордаги халқчилликнинг камол топишига олиб келади. У 1957 йилда Тошкент Давлат кечки педагогика институтини тугатган. Унинг биринчи шеърый тўплами — «Менинг ватаним» 1950 йилда нашр этилади. Шундан сўнг унинг «Бахтли болалар», «Тинчлик — ободлик», «Москвага саёҳат», «Дўстлик», «Уч ўртоқнинг совғаси», «Набира меҳри», «Онахоним», «Алишер ва китоб», «Тошбақалар ҳужуми», «Соатжоннинг соати» каби ўнлаб шеърый гулдасталари, «Чирчиқ фарзанди» достони, «Илон шоҳ ва унинг амалдори Ари ҳақида эртақ» каби асарлари яратилади.

Қудрат Ҳикмат қайси мавзуда, қайси жанрда қалам тебратмасин, ҳалол, топқир ва чопқир болалар дунёсини кашф этишга интилади. Дўстлик, тинчлик, ўзаро бирдамлик, ватанпарварлик ғояларини олға суради. Унинг шеърларидаги болаларча самимийлик, беғуборлик ва тўғрилиқ шоир асарларининг жозибали бўлишини таъминлайди.

Қудрат Ҳикмат моҳир таржимон сифатида С. Маршак, С.Михалков, А. Барто каби рус шоирларининг шеърларини ўзбекчага ағдарган.

У 1968 йили огир бетобликдан сўнг 43 ёшида вафот этган.
Аммо:

*Олмос менинг юрагим,
Толмас менинг юрагим.
Ким айтади шеъримда
Қолмас менинг юрагим, —*

деганидек, шоир ўз шеърларида узоқ яшаш бахтига муяссар бўлган ижодкорлардан биридир.

САИДА ЗУННУНОВА (1926—1977)

Истеъдодли шоира, жозибали насрий асарлар муаллифи Саида Зуннунова 1926 йили Андижон шаҳрида хизматчи оиласида дунёга келди. Отадан эрта етим қолган Саида 1941—1943 йилларда Андижон педагогика институтида таҳсил олди. Андижон мактабларида муаллима, газета таҳририятларида адабий ходим бўлиб ишлади. Саида Зуннунованинг

биринчи шеъри 1945 йили «Пахта fronti» газетасида босилган.

Адабиётга муҳаббат ёш шоирани Ўрта Осиё Давлат университети (ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети)нинг филология факультетига етаклади. У ўқишни тамомлаб, «Гулхан» журнали, «Ўзбекистон маданияти» газетаси ва Бадиий адабиёт нашриётида, шунингдек, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида маслаҳатчи бўлиб хизмат қилди.

Шоиранинг ёшлик сурури, Ватан шукуҳи ва меҳнат нашидасини тараннум этувчи «Қизингиз ёзди» (1948), «Янги шеърлар» (1950), «Гуллар водийси» (1954), «Қизларжон», «Бир йил ўйлари» (1967) шеърий тўпламлари китобхонлар томонидан катта қувонч билан қабул қилинди.

Саида Зуннунова насрда ҳам сермаҳсул ижод этган адибадир. Унинг «Гулбаҳор» ҳикоялар тўпламида (1956) ишчилар ҳаёти, оила ва муҳаббат мавзулари акс этган бўлса, «Гулхан» (1958) қиссасининг асосий қаҳрамони аёллар бўлиб, уларнинг йигирманчи йиллардаги кураши ўзига хос бадиий бўёқларда ифодаланган. Адиба ёзган «Олов» (1962), «Бўйларингдан ўргилай» (1972), «Директор» каби асарларининг қаҳрамонлари ҳам аёллардир.

Сўзга хасислик, бадиий сиқиклик, табиийлик, сунъий образлардан қочиш Саида Зуннунова ҳикояларига хос

хусусиятлардир. Она Ватанга садоқат, меҳнатга муҳаббат, бахт ва муҳаббат туйғуларини куйлаган шоиранинг лирик шеърлари, жозибадор қўшиқлари, насрий асарлари адабиётимиз хазинасидан жой олган. Саида Зуннунова айни камолот ёшида 1977 йили оғир хасталикдан кейин вафот этган.

У ёзувчи Саид Аҳмаднинг сеvimли рафиқаси эди. Уларнинг ёлғиз қизлари ва набиралари бор.

МАҚСУД ҚОРИЕВ (1926)

Таниқли журналист ва адиб Мақсуд Қориев 1926 йил Тошкентда тугилган. Уруш йилларида Юнусобод қишлоғи жамоа хўжаликларида оддий меҳнат билан шуғулланган. 1947 йилда эса Тошкент юридик институтини тугатиб, шу институт аспирантурасида ўқишни давом эттирган. Кейинчалик юридик фанлари номзоди деган илмий даражага эга бўлган.

Адибнинг журналистик фаолияти 1949 йилдан бошланган. 1954—1963 йилларда «Тошкент ҳақиқати» газетасида аввал бош муҳаррир ўринбосари, сўнг бош муҳаррир бўлиб ишлайди. 1963—1984 йилларгача «Совет Ўзбекистони» (ҳозирги «Ўзбекистон овози») газетасига бошчилик қилди. 1984—1988 йилларда «Муштум» журналининг бош муҳаррири бўлиб ишлади. Кейинчалик «Меҳригиёҳ» газетасини ҳам бошқарди.

Мақсуд Қориев адиб сифатида 60-йилларнинг иккинчи ярмидан бошлаб маҳаллий матбуотда кўрина бошлайди. Унинг «Ойдин кечалар» (1968), «Жийда гуллаганда» (1970), «Афросиёб гўзали» (1974), «Турналар баланд учганда» (1976), «Қиз узатиб борганда» (1978), «Ой тугилган тунда» каби ҳикоя ва қиссалар тўпламларида ёшлар тақдири, орзу-армонлари-ю, оила қувончи, бахти чиройли, нозик лирик пардаларда куйланади. Унинг «Спитамен» тарихий романида халқимизнинг минг йиллик миллий озодлик йўлидаги кураши ишонарли тарзда умумлаштирилган бўлса, «Ибн Сино» (1995) тарихий романида мусулмон оламининг файласуф ва табиби, буюк алломаси ҳақида ҳикоя қилинади.

Мақсуд Қориев тарихий мавзуларда «Осиё гўзали», «Темур ҳақида ҳикоялар», «Юлдузларда эди хаёли», «Қайтар дунё», «Тожмаҳал» сингари қатор бадиалар ҳам яратган. Унинг «Эзгуликка интилиб» эссеси ҳам моҳир публицист эканидан далолат беради. У Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходимидир. Мустақилликнинг етти йиллигида «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан тақдирланган. У таваллудининг 80 йиллиги арафасида «Ҳазнавийлар» номли янги тарихий романини чоп эттирди.

ОДИЛ ЁҚУБОВ

(1926)

Одил Ёқубов 1926 йили Қозогистон Республикаси Чимкент вилояти Туркистон туманининг Қарноқ қишлоғида хизматчи оиласида туғилди. 1944-йилда ўрта мактабни тугатиб, 1945—1950 йилларда армияда хизмат қилди. Ёш аскар совет-япон урушида иштирок этди.

1951—1956 йилларда Ўрта Осиё Давлат университетининг филология факультетида ўқиди. 1955—1959 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида маслаҳатчи, «Литературная газета»нинг (1959—1963, 1967—1970) республикамиз бўйича махсус муҳбири, «Ўзбекфильм» киностудиясида ва Республика кинематография қўмитасида бош муҳаррир, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида бош муҳаррир ўринбосари (1970—1982) бўлиб ишлади.

Сўнгра «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг (1982—1989) бош муҳаррири, Ёзувчилар уюшмасининг раиси (1989—1996), Ўзбекистон Атамалар қўмитаси ва Туркистон халқлари маданияти арбоблари ассамблеясининг вице-президенти (1998—2004) лавозимларида хизмат қилди.

Одил Ёқубовнинг биринчи йирик асари — «Тенгдошлар» қиссаси 1951 йилда босилиб чиқди.

1956 йилда адибнинг «Икки муҳаббат» номли насрий асарлар тўплами нашр этилди. Кейин бирин-кетин «Бир фельетон» қиссаси (1961), «Муқаддас» (1963), «Қанот жуфт

бўлади» (1969), «Биллур қандиллар» (1975) каби қиссалари чоп қилинди. Одил Ёқубовнинг «Эр бошига иш тушса» (1969) романи Иккинчи жаҳон уруши йилларидаги воқеликни акс эттиради. Одил Ёқубовнинг «Қанот жуфт бўлади» (1969) қиссасида шифокорлар, меъморлар, ишчилар ҳаёти тасвири билан бирга ижтимоий ва ахлоқий муаммолар ҳам ўртага ташланган. Муаллиф унда равшан, эса қолувчи образлар яратган.

«Излайман» қиссасида 1945 йилги япон милитаризмига қарши кураш воқеалари акс эттирилади. У маълум маънода автобиографик асар ҳамдир. Чунки муаллифнинг ўзи ўша воқеаларнинг жонли гувоҳи бўлган.

Ёзувчи кейинги йилларда яратган «Улуғбек хазинаси» романида (1974) улуғ астроном Улуғбек ва унинг ўғли Абдуллатиф ўртасидаги зиддиятларни кўрсатиб, прогрессив ва реакцион кучлар ўртасидаги курашни тасвирлаган. Романда Улуғбекнинг истеъдодли шогирди, машҳур олим Али Қушчининг ҳам улуғвор образи яратилган.

Адибнинг бошқа бир йирик асари — «Кўҳна дунё» романида Ўрта Осиёнинг икки буюк алломаси Беруний ва Ибн Сино ҳаёти ва фожиали тақдирлари қаламга олинади. Уларнинг жаҳон илм-фани тараққиётига қўшган буюк ҳиссаларини кўрсатишга интилади. Шунингдек, Одил Ёқубов замонавий мавзуларда ҳам «Диёнат» (1973), «Оққушлар, оппоқ қушлар» (1988) каби йирик асарлар яратган. Агар ёзувчи «Диёнат» романида адолатнинг ноҳақлик, тубанлик устидан ғолиб келишини кўрсатган бўлса, «Оққушлар, оппоқ қушлар» романида эса тургунлик даври иллатларини рўй-рост гавдалантириб берган. Унинг «Адолат манзили» номли янги романида миллий мустақиллик йўлидаги кураш ва адолатнинг ғолиб ва қутлуғ йўли улуғланади.

Одил Ёқубов республикамиз театрларида саҳналаштирилган «Айтсам тилим куюди, айтмасам дилим» (1956), «Юрак ёнмоғи керак» (1957), «Чин муҳаббат» (1958), «Олма гуллаганда» (1960) ва бошқа пьесаларнинг муаллифидир. «Диёнат» романи асосида яратилган кўп серияли видеофильм ҳам муаллифга шараф келтирди. У моҳир таржимон, мунаққид, публицист сифатида ҳам баракали ижод қилиб келмоқда.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси (1985) Одил Ёқубов «Улуғбек хазинаси» романи учун Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотиغا сазовор бўлган. 1994 йилда «Дўстлик», 1998 йилда эса «Эл-юрт ҳурмати» ордени билан мукофотланган.

САЪДУЛЛА КАРОМАТОВ (1928—1986)

Моҳир журналист, адиб ва таржимон Саъдулла Кароматов 1928 йил Бухорода туғилди. Ўрта маълумотни ҳам шу ерда олди. 1949 йилда Ўрта Осиё Давлат университетининг филология факультетини тугатгач, Ўзбекистон Радио комитетида ишлади.

Саъдулла Кароматовнинг журналистик фаолияти 1954 йилдан бошланди. 60-йилларда у вақтли матбуот саҳифаларида очеркнавис сифатида кўринди. 1963 йилда эса биринчи йирик насрий асари — «Тоглар табассуми» ҳужжатли қиссаси майдонга келди. Сўнг «Амунинг зар кокиллари», «Гўзаллик рамзи», «Кумуш камар» сингари очерклар тўпламлари босмадан чиқди. Шундан сўнг у моҳир ҳикоянавис ва қиссанавис сифатида қалам тебратиб, «Бир томчи қон», «Эътиқод» (1970) каби қиссаларини яратди. У сўнгги йилларда геологлар ҳаётидан олиб ёзилган «Олтин қум» ва чўлларни ўзлаштираётганларга бағишланган «Сўнгги бархан» романларини яратди.

Саъдулла Кароматов моҳир таржимон сифатида ҳам баракали қалам тебратиб келди. У Жюль Верннинг «Сув остида 8000 милл», туркман ёзувчиси Қилич Қулиевнинг «Қора карвон» романларини, эрон ёзувчиларининг ҳикоялар тўпламини, тожик ёзувчиси Юсуф Ақобировнинг «Тегирмон тўхтагач» қиссасини, Вадим Кожевниковнинг «Пешин чоғи кунгай томонда» романини ўзбек тилига ўгирган. С. Кароматов жамоат арбоби сифатида ҳам элга танилган эди.

У «Ўзбекистон овози», «Тошкент оқшоми» каби газеталарнинг муҳаррири, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг котиби ҳам бўлган.

Саъдулла Кароматовга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган.

Адиб 1986 йилда вафот этган.

ПИРИМҚУЛ ҚОДИРОВ

(1928)

Ҳозирги ўзбек насрининг йирик намояндаларидан бири Пиримқул Қодиров Туркистон тизма тоғининг этакларида Кенгқул деган қишлоқда 1928 йилнинг 25 октябрида туғилган. У аслида ўзбекнинг барлос қавмидан бўлиб, урушдан кейинги йилларда жамоа хўжалигида, йўл қурилиши, сўнг Бекобод металлургия заводида ишлади.

1951 йили Ўрта Осиё Давлат университетини тугатиб, Москвадаги М. Горький номидаги Адабиёт институтининг аспирантурасига кирди. «Абдулла Қаҳҳорнинг урушдан кейинги ижоди» мавзусида номзодлик диссертациясини ҳимоя қилди. 1954—1963 йилларда у собиқ СССР Ёзувчилар уюшмаси қошида ўзбек адабиёти бўйича маслаҳатчи бўлиб ишлади.

Адиб ижодининг дебочаси — «Студентлар» ҳикояси (1950) талабалик йилларида эълон қилиниб, толиби илмлар ҳаётини, уларнинг ички оламини ёритади. Шундан кейин унинг «Жон ширин», «Кайф», «Олов» ҳикоялари, «Қадрим», «Эрк», «Мерос» қиссалари, «Нажот» афсона-қиссаси, «Саргузаштлар», «Яйра институтга кирмоқчи» номли қисса ва ҳикоялар тўпламлари бирин-кетин чоп қилинади.

Кейинчалик адиб роман жанрида қалам тебратиб, «Уч илдиз», «Олмос камар» романларини яратди. Пиримқул Қодиров аввал «Юлдузли тунлар», кейин «Авлодлар довони» романлари билан ўзбек тарихий романчилиги ривожига катта ҳисса қўшди.

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида адибнинг уч жилдлик танланган асарлари (1977—1978) нашр қилинган.

Пиримқул Қодиров илмий фаолият билан ҳам шугулланиб, «Халқ тили ва реалистик проза», «Тил ва дил» рисолаларини яратган.

Адиб сценарийси асосида зангори олов заҳматкашлари ҳақида «Сенинг изларинг» бадиий фильми суратга олинган. Кейин адиб китобхонларга «Она лочин нидоси» деган янги тарихий романини (1997) тақдим этди. 2001 йилда эса унинг «Қалб

кўзлари» номли (бадиалар, ўйлар, эсдаликлар) китоби чоп этилди. П. Қодиров таржимон сифатида Л. Толстойнинг «Қазаклар», К. Фединнинг «Дастлабки қувончлар», П.Толиснинг «Из», Х. Деряевнинг «Қисмат» қисса ва романларини она тилимизга ўгирган.

«Юлдузли тунлар» романи учун Пиримқул Қодиров 1982 йили Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотига сазовор бўлган. У Ўзбекистон халқ ноибиди, Республика Олий Мажлиси фан, маданият ва таълим қўмитаси раиси бўлган. Адиб «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвони билан тақдирланган. 1994 йилда «Шуҳрат» медали, 1998-йилда «Эл-юрт хурмати» ордени билан мукофотланган.

ТУРҒУН ПЎЛАТ (1928—1974)

Истеъдодли адиблар ёзган асарлари ёки нашр бўлган китоблари сонига қараб эмас, баъзан биргина ижод намунаси билан ҳам маълум ва машҳур бўладилар. Ёзувчи Турғун Пўлат ҳам биргина «Ичкуёв» қиссаси билан китобхон ва адабий жамоатчилик эътиборини қозонди.

Турғун Пўлат 1928 йилнинг 20 ноябрь куни Наманган вилояти Уйчи тумани Машад қишлоғида хизматчи оиласида таваллуд топди. Бироқ болалиги уруш даврига туташ бўлганлигидан бор-йўғи 9-синфгача ўқий олди. Ҳаётнинг ўзи ҳам муаллим, ҳам дорилфунун вазифасини бажарди. Отаси каби у ҳам она қишлоғи Машадда ҳисобчиликдан меҳнат фаолиятини бошлади.

Кейинчалик вилоят қишлоқ хўжалиги банкида ишни давом эттирди. Айни чоғда «Наманган ҳақиқати» вилоят газетаси билан ҳамкорлик қилиб, илк шеърлари, публицистик мақола ва фелъетонларини чоп эттирди. Пировардида ҳисобчи, банк ходимидан моҳир журналист ва адиб сифатида элга танила борди. Айниқса, 50-йилларнинг ўрталарида Тошкентга кўчиб келиши унинг орзу ва истаклари рўёбга чиқишида муҳим ўрин тутди.

«Адабиётга болаликдан ҳавасим зўр эди, — деб ёзади у ўз таржимаи ҳолида, — мана шу интилиш мени журналистика даргоҳига олиб келди. Аввал Наманган вилоят газеталарида...

сўнгра Республика «Қизил Ўзбекистон» (ҳозирги «Ўзбекистон овози») газетасида, «Ўзбекфильм» киностудиясида, Ўзбекистон телеграф агентлигида адабий ходим, бўлим мудири, муҳаррир, таржимон лавозимларида қалам тебратдим. «Шарқ юлдузи» журналида бўлим мудири вазифасини ўтадим. Асосан 1951 йилдан бери очерк, ҳикоя, фелъетонларим билан газета ва журналлар саҳифасида қатнашиб келаман. Баъзи-баъзида таржимонлик ҳам қилиб тураман.

В. Овечкиннинг «Раённинг иш кунлари» очеркини, П. Бровканинг «Дарёлар туташганда» романини, А. П. Покришкиннинг «Уруш осмони», партизанлар командири А. П. Сабуровнинг «Зафарли баҳор» эсдаликларини ўзбекчага ағдарганман. 1971 йилда ўзимнинг «Водийларни кезганда» очерклар китобим босилиб чиқди».

Гарчи Турғун Пўлат адабиётнинг қутлуғ даргоҳига шеърят билан кириб келган бўлса-да, асосан, наср борасида жиддий машғул бўлиб, «Аёллар исёни» (1967), «Жиғилдон қори» (1970), «Тўрахўжа» (1970) каби ҳажвий ҳикояларини яратди. Адиб «Ҳожи ҳисобчининг ҳикоялари» туркуми ва шу заминда туғилган «Миррихдан келган меҳмон» (1973) китоби билан адабий-илмий жамоатчиликнинг эътиборини қозонди.

Шунингдек, у «Табаррук заминда» (1970), «Хотинбоз» (1972) ҳамда вафотидан кейин нашр этилган «Яловбардор» (1986) каби китоблари билан ҳам адабий жараёнга ўз улушини қўшди. Бироқ у қанча шеър ёзмасин, фелъетон ёки ҳикоя яратмасин, ҳатто таржимонлик билан машғул бўлмасин, у ўша «Ичкуёв» (1975) қиссаси билан 70-йиллар ўзбек насри тарихида қолади.

Зеро, «Ичкуёв» 70-йиллар ўзбек насрида янги фикр, янги қараш, ҳаёт ҳақиқатини рўй-рост кўрсатиш нуқтаи назаридан муҳим эди. Шу туфайли ҳам у тез орада кўп қисмли телефильм лентасига кўчди.

1979 йилда ана шу фильм ижодкорлари қаторида адибга ҳам Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти берилди. Сўнги йилларда унинг «Ичкуёв» номи сайланмаси (2000) янгидан нашр бўлиб, унга адибнинг тугалланмай қолган «Одамий эрсанг...» номи романи ҳам киритилди. У Ўзбекистон журналистлар уюшмаси (1958) ҳамда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси (1971) аъзоси бўлган.

Турғун Пўлат авжи ижоди равнақ топаётган бир даврда, аниқроғи, 1974 йилнинг 27 апрелида тўсатдан вафот этган.

Турғун Пўлатнинг беш ўғил, тўрт қиз, ўн тўққиз невар ва беш эвараси адиб умрига умр қўшмоқдалар.

АЗИЗ АБДУРАЗЗОҚ (1928-2007)

Азиз Абдураззоқ 1928 йили Тошкентда туғилган. Ўрта мактабни тугатгандан сўнг маданий-оқартув билим юртида таҳсил олган. Москвадаги М. Горький номи Адабиёт институтида ўқиган. У қўп касбдошлари каби журналист сифатида газета ва журналларда фаолият кўрсатади.

Шоирнинг ижоди 50-йиллардан бошланган бўлиб, биринчи шеърий тўплами 1959 йили «Дўстларимга» номи билан чоп этилади. Шундан сўнг унинг «Яна баҳор» (1961), «Мавж» (1965), «Бодом гуллади» (1965), «Лирика» (1970), «Азиз одамлар» (1975), «Шўх ёмғир» (1977), «Қалб нури» (1978) каби тўплamlари нашр этилди. «Қалб нури» тўплами шоирнинг эллик йиллиги муносабати билан сайланма тарзида эълон қилинган.

Азиз Абдураззоқ «Ўроқ ва ханжар» шеърида: «Ёнмоқдамен, ёнмоқдамен, бу аёнدير, дўстим бўлсанг, халал берма, сен ҳам ёнгин», — дея замондошларини яратишга, бунёдкорликка чорлаган. Ўзбекистон халқ шоири Туроб Тўла айтганидек: «Азиз шеърларидан нон ҳиди келади, ўзи кезиб ўтган боғлар, даладашлар ҳиди келади».

Азиз Абдураззоқ болалар учун ҳам ижод қилади. Унинг болалар учун «Оҳ, қандай ширин» (1977), «Қиз ва лола» (1979), «Тап-тап элак» (1981) каби қатор асарлари чоп этилган. Уларда бегубор ёшлик манзаралари гоҳ қувноқ, гоҳ кулгили, гоҳ кинояли тарзда ўз ифодасини топган.

Катталар учун ёзилган асарларида ўзбек халқининг миллий хусусиятларини ифодаловчи ҳазил-мутойиба баъзан аччиқ киноя билан алмашиб туради. Китобхонга катта завқ-шавқ бағишлашдан ташқари, уни ҳушёрликка, шижоатга чорлайди.

Сўнгги йилларда унинг «Ёстиқдан чиққан эртақлар» (1988), «Богда битган эртақлар» (1989), «Тўрт оғайни ботирлар» (1989), «Минг чинор» (1995) шеърий тўплamlари босилиб чиққан.

У таржимон сифатида М. Лермонтов, Т. Шевченко ҳамда америкалик машҳур шоир Г. Лонгфелло асарларини ўзбекчалаштирган.

Шоир ва таржимон А. Абдураззоқ 2007 йил 3 январь санасида 79 ёшида вафот этди.

ЖОНРИД АБДУЛЛАХОНОВ (1929)

Адабиётимизга 50-йилларда бир гуруҳ истеъдодли ёш ижодкорлар кириб келган. Улар орасида Жонрид Абдуллахонов ҳам бўлиб, у 1929 йили Наманганда, оддий меҳнаткаш оиласида дунёга келган.

Бешафқат уруш унинг мурғак тақдирига ҳам ўз чангалини солган. Аввалига онаси Шаҳрибону ҳамшира сифатида фронтга кетиб, йил ўтмай, ундан қоракат келган. Кўп ўтмай отаси Муҳиддин Абдуллахонов жангга кетиб, қайтмаган.

Бор-йўғи 14 ёшга кирган Жонрид тақдир сўқмоқларидан ўтиб, Намангандан Тошкентга пиёда йўл олди. Сафар таассуротлари, одамлар билан учрашув оз бўлса ҳам унинг дардига малҳам бўлди.

Жонрид Абдуллахонов аввал Ўрта Осиё Давлат университетининг журналистика факультетини, сўнг Москвадаги Олий адабиёт курсини тугатди. Бир томондан, Ойдин, Саид Аҳмад, Ҳамид Фулом, Ҳаким Назир, Туроб Тўла, иккинчи томондан, Константин Паустовский, Степан Злобин каби адиблар унга устозлик қилдилар. Радио ва телевидениедаги ҳамда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасидаги ижодий муҳит унинг ёзувчи бўлиб шаклланишида мактаб вазифасини бажарди.

Жонрид Абдуллахонов шу тарзда адабиётимизнинг қутлуг даргоҳига кириб келди. Кўп ўтмай унинг «Мактабдошларим» (1952) номли биринчи шеърый тўплами, «Ҳикоялар» (1956), «Тўйга келинлар» (1960), «Тонг ёришган соҳилда» (1962) каби ҳикоялар тўпламлари нашр этилди. Уларнинг деярли ҳаммасида ёшларнинг, тенгдошларининг ҳаёти, муҳаббати, ташвиш ва интилишлари ўз ифодасини топди. Унинг «Гулчеҳра» (1962) қиссаси йўл ҳақида, қурилиш-бунёдкорлик ҳақида эди. Адибнинг биринчи йирик эпик асари — «Йўл» (1964) романи ҳам худди шу ҳақда ҳикоя қилади. Шундан сўнг муаллифнинг кетма-кет «Борса-келмас» (I-II китоб, 1978—1980), «Хонадон» «Суиқасд» (1991) каби романлари чоп этилади.

«Тўфон» ишчилар синфи ҳаётидан ҳикоя қилса, «Борса-келмас» романида Орол муаммоси, она табиат муҳофазаси масалалари ўз ифодасини топган. «Суиқасд» романида эса меҳнаткашларнинг ҳаққига хиёнат қилган, жамиятни маънавий-иқтисодий инқирозга олиб келган юлғич, порахўр ва кўзбўямачиларнинг афт-башараси фош этилган.

Худди шундай ҳолат адибнинг «Тергов» (2000) романининг ҳам мағзига сингдириб юборилган. Роман саргузашт характерида бўлса-да, реал тарихий ҳақиқат, аниқроғи, ўтган асрнинг 70—80-йилларидаги мустабид тузумнинг сўнгги кўринишлари-ю, унинг чиркин иллатлари рўйи рост кўрсатиб берилади. Ёзувчи асарда бу давр иллатларини фош этибгина қолмай, истиқлол учун жон бериб, жон олиб курашган ватанпарвар ўғил-қизларининг ёрқин, қаҳрамонона образлари умумлаштирилади. Адибнинг «Оҳ, ўша кўзлар» (2002) тўпламида сўнгги йилларда яратган ҳикоялари, ҳангома ва хотиралари ўрин олган.

Ёзувчи Жонрид Абдуллахонов ҳамон ижодий изланишда, ҳамон янги-янги ниятлар билан яшамоқда.

НОСИР ФОЗИЛОВ

(1929)

Ёзувчи Носир Фозилов адабиёти-мизнинг қутлуғ даргоҳига 50-йилларнинг иккинчи ярмида кириб келган бўлиб, ҳозиргача жами етмишдан ортиқ китоб чоп эттирди. Булар орасида ўттизга яқини оригинал асарлар, қолганлари таржималардир.

У 1929 йили Қозоғистоннинг Чимкент вилоятига қарашли Туркистон туманининг Қориз қишлоғида таваллуд топди. Унинг ота ва онаси деҳқончилик билан шуғулланган, буvasи Турсунмуҳаммад аълам эса Фурбатий тахаллуси билан шеърлар ёзган. Камий, Хислат, Сидқий Хондайлиқийлар билан ҳамнафас, ҳамфикр бўлиб, Тошкентда унинг учта шеърӣ китоби чоп этилган.

Носир Фозиловнинг болалиги уруш даврига тўғри келганлиги учун ҳам ўқиб, ҳам меҳнат қилган. Шу туфайли у ўз тенгдошларидан анча кеч, яъни, 1949 йилда ўрта мактабни тугатади. Сўнг Тошкентга келиб, Ўрта Осиё Давлат университети (ҳозирги Миллий университет)га ўқишга кирази ва уни 1954 йилда

тугатади. Шундан сўнг «Гулхан», «Шарқ юлдузи» каби журналларда, нашриётларда турли лавозимларда ишлайди.

Адибнинг биринчи ҳикояси 1953 йилда босилган бўлса, биринчи китоби 1959 йилда «Ирмоқ» номи билан чоп қилинади. Сўнгра «Оқим» (1962), «Робинзонлар» (1964), «Куш қаноти билан» (1965), «Қорхат» (1968), «Кўклам қиёслари» (1970), «Дийдор», (1979), 2 жилдлик «Танланган асарлар» (1983—1986), «Бир отар тўппонча» (1995) каби ўнлаб китоблари нашрдан чиқади.

Носир Фозилов таржимон сифатида, айниқса, самарали ижод қилди. У Абай, Мухтор Авезов, Собит Муқонов, Фабит Мусрепов, Фабиден Мустафин, Абдулла Тожибоев, Абдижалил Нурпеисов каби кўплаб қозоқ адиблари асарларини ўзбекчага ағдариб, нашр эттирди. Шунингдек, қирғиз, қорақалпоқ ва ўзга тиллардан ҳам кўплаб сара асарларни ўзбекчалаштирди. Унинг ана шу ижод соҳасидаги самарали меҳнати зое кетмади. 1985 йилда унга «Шум боланинг набиралари» китоби учун Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ф. Ғулум номидаги, 1986 йилда эса қозоқ адабиётидан қилган таржималари учун Қозоғистон Ёзувчилар уюшмасининг Байимбет Майлин номидаги, «Устозлар даврасида» асари учун эса Ҳамза номидаги Давлат мукофоти берилди. 1990 йилда у Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби унвонига сазовор бўлди.

Носир Фозиловнинг кўплаб асарлари ўзга тилларга ҳам таржима бўлиб, нашр этилган. У 1994 йили ўзбек ва қозоқ адабий алоқалари борасидаги катта хизматлари учун Қозоғистон Президенти таъсис этган «Тинчлик ва маънавий ҳамжиҳатлик учун» халқаро мукофотига сазовор бўлган.

ЖУМАНИЁЗ ЖАББОРОВ (1930)

Шоир ва драматург Жуманиёз Жабборов 1930 йили Қашқадарё вилояти Косон туманидаги Пўлоти қишлоғида дунёга келган.

Ўрта мактабни тугатиб, Ўрта Осиё Давлат университетига таҳсил олган. 1952--1953 йилларда Москвадаги Олий Адабиёт курсида ўқиган.

Шундан сўнг «Шарқ юлдузи» журналида аввал бўлим бошлиғи, сўнг масъул котиблик қилган, 1962—1964 йилларда «Гулхан» журналига муҳаррир бўлган, 1964—1976 йилларда «Совет Ўзбекистони» (ҳозирги «Ўзбекистон овози») газетасида бўлим бошлиғи, бош муҳаррир ўринбосари вазифаларида ишлаган; 1981—1985 йилларда Фафур Фулом номидаги Абадиёт ва санъат нашриётида директор, 1985—1990 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида маслаҳатчи, 1990 йиллардан то ҳозирги кунгача Ўзбекистон Давлат мукофотлари қўмитасида масъул котиб бўлиб ишлаб келмоқда.

Жуманиёз Жабборовнинг адабий фаолияти 50-йиллардан бошланган. Ҳозиргача ўттиздан ортиқ шеърӣй, насрий тўпламлар, ўнлаб дoston ва драмалар яратган. Айни чоғда болалар шоири сифатида «Тоғдаги учрашув» (1986), «Гулжаҳон ва Ҳасанжон» (1988) тўпламларини нашр эттирган.

Унинг биринчи шеърӣй тўплами 1953-йилда «Ватанимни куйлайман» номи билан чоп этилган. Шундан сўнг «Баҳор нафаси» (1956), «Гулшан» (1957), «Мақсад йўлида» (1958), «Тоғлар садоси» (1961), «Она ер қўшиғи» (1962), «Субҳидам хаёллари» (1964), «Шеърлар» (1966), «Саҳро санами» (1967), «Йўлдаги ўйлар» (1968), «Қишлоқдаги ҳайкал» (1970), «Лирика» (1970), «Илҳом дақиқалари» (1971), «Эътиқод» (1978), «Муҳаббат наққоши» (1980), икки жилдлик «Сайланма» (1980—1981), «Дostonлар» (1974), «Куёш юрти» (1983), «Хаёлимда ўзинг» (1985), «Кўнглим гўзали» (1991) каби шеър ва дostonлардан иборат тўпламлари, «20 кун дафтари» (1967), «Соҳиллар ҳикояси» (1974) каби насрий асарлари нашр бўлган. Ж. Жабборов истеъдодли шоиргина эмас, драматург сифатида ҳам баракали ижод қилиб келади. Айниқса, у яратган «Ўжарлар» (1971), «Йиллар ўтиб» (1975), «Тўйдан олдин томоша» (1979), «Менинг оппоқ кабутарларим» каби драмалари Тошкентда, қатор вилоят театрларида, Қозогистон, Қирғизистон, Тожикистон республикалари сахналарида қўйилган. Сўнгги йилларда шоирнинг «Ажаб дунё, севги дунё» номли сайланмаси нашр этилди. Шунингдек, у Фирдавсийнинг «Шоҳнома»си ҳамда А. Қодирийнинг «Ўтган кунлар» романи асосида мусиқали драмалар яратди.

Жуманиёз Жабборов таржимон сифатида Лермонтов, Байрон ва Фирдавсий асарларини она тилига ўгирган.

Шоир ва драматург Жуманиёз Жабборов адабиёт ва халқ олдидаги хизматлари учун 1980 йилда «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» унвони билан тақдирланган.

Истиқлол даврида эса «Ўзбекистон халқ шоири» унвони ва «Шухрат» медали билан тақдирланди.

ХУДОЙБЕРДИ ТЎХТАБОВ

(1932)

1997 йилнинг 9 июль куни Ўзбекистон Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Адабиёт институтининг ихтисослашган илмий Кенгашида «Худойберди Тўхтабоев романларида конфликт ва сюжет хусусиятлари» мавзуидаги диссертациянинг чиройли ҳимояси бўлди. Ҳимоядан сўнг мен адибга: «Ўзбек

адиблари»нинг янги наشري учун ўзингиз ҳақингизда янги маълумотларни ёзиб берсангиз», — деб мурожаат этдим.

Адиб эса ушбу «Таржимаи ҳолимдан лавҳалар»ни келтириб бердилар. Мен уни ўчирмай, кўчирмай, худди ўз ҳолида китобхонларга тақдим этишни лозим топдим:

«Мен 1932 йилнинг 17 декабрида Фаргона вилоятидаги Катта Тағоб қишлоғида туғилган эканман. Отам Тўхтавой 21 ёшида қулоқ қилинган бўлиб, қочиб юриб Тожикистоннинг Чорку деган жойида вафот қилган экан. Икки йилдан сўнг онам Сорабиби холаси Аширбиби ўлиб, беш боласи етим қолгани сабабли, унинг эри Уста Қодирга турмушга чиққан экан, қариндошларнинг қарори шундай бўлган экан.

Менинг тарбиям бобом Эркавой, энам Робиябибиларнинг ихтиёрида бўлган. Руҳим, хулқи-ахлоқим ва характеримда неки бўлса боғбон бобом, эртақчи энам туфайли шаклланган.

Ўсмирлик йилларим иккинчи жаҳон уруши йилларига тўғри келган. 1949 йили Қўқон педагогика билим юртини, 1955 йили Тошкент Давлат университетини (илгари САГУ деб аталган) битирганман.

1955—1958 йиллари Фаргона вилоятининг Бағдод, Ўзбекистон туманларидаги мактабларда ўқитувчи, илмий бўлим мудири, директор лавозимларида ишлаб, болалар ва ўсмирлар дунёсидаги гўзаллик, тарбиядаги номукамаллик билан яқиндан танишиб, умримни ана шу муаммоларга бағишласам, деб қайта-қайта ўйлаганман, сўнг бир синф ёки бир мактаб доирасида айтаётган фикр-мулоҳазаларимни кенгроқ майдонда

айтсам, деб орзу қилиб, газета ёки журналга ишга киришни мақсад қилиб, 1958 йили Тошкентга келдим. Аввал «Тошкент оқшоми», сўнг «Ўзбекистон овози» (собиқ «Совет Ўзбекистони») газеталарида ҳаммаси бўлиб 14 йил ишладим.

Айрим кишилардаги камчилик ва иллатлар йиғиндиси охир-оқибатда жамиятдаги иллатни келтириб чиқаради, илллати бор жамият яхши ривожлана олмайди, шу жамиятга уюшган кишилар тўлиқ маънода бахтли ҳам бўлолмайди, демак, кишилардаги иллатга қарши курашиш керак, деб ўйладим, енгимни шимариб, фелъетон ёзишга киришдим. Занглаган темирни оловга солсангиз, занги тўкилгани каби, фелъетон оловида ёнган иллатли шахснинг илллати ёнади, покланади, деб қаттиқ ишондим.

14 йил давомида Х. Тўхтабоев, Т. Худойбердиев, Н. Бозоров, Н. Каримов фамилиялари остида 300 дан ортиқ фелъетон ёздим. Йўқ, барибир, кўнглим тўлмади. Бостириб келаётган танкка қарши рогатка (чўзма)га кесак солиб отганимиз билан таъсир қилмаганидек, жамиятдаги иллатларга қаратилган фелъетонларимнинг ҳам ҳеч таъсири бўлмагандек эди.

Руҳи-дунёси пок бўлган, тарбияга қулоқ соладиган, савоб ва гуноҳни билишга интилаётган, руҳи гўзалликка талпинаётган болалар дунёсида ишласам қалай бўларкан, деб ўйлай бошладим ва қарор ҳам қабул қилдим.

Болалар, ўсмирлар дунёсига паққос ўтиб кетдим. Собиқ «Ёш гвардия» нашриёти, «Гулхан», «Ёш куч» журналлари, «Истеъдод» жамғармаларида раҳбар лавозимларида ишлаб, бола ва ўсмир руҳидаги гўзалликни ҳимоялашга эътибор бердим.

Эълон қилинган ҳикоя тўпламларим:

«Шошқалоқ» — 1961 йил.

«Сўқмоқлар» — 1966 йил.

«Муҳаббат қўшиғи» — 1967 йил.

«Жонгинам, шартингни айт» — 1969 йил.

Қиссаларим:

«Сир очилди» — 1963 йил.

«Омонбой билан Давронбой саргузашти» — 1974 йил.

Романларим:

«Сариқ девни миниб» — 1968 йил.

«Сариқ девнинг ўлими» — 1973 йил.

«Беш болали йигитча» — 1976 йил.

«Қасоскорнинг олтин боши» — 1981 йил.

«Йиллар ва йўллар» — 1983 йил.

«Ширин қовунлар мамлакати» — 1986 йил.

«Мунгли кўзлар» — 1988 йил.

«Жаннаги одамлар» — 1996 йил.

Мукофот ва унвонларим:

Ўзбекистон Ёшлар иттифоқининг мукофоти — 1972 йил.

«Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони — 1982 йил.

«Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвони — 1991 йил.

Ҳамза номидаги Ўзбекистон Давлат мукофоти — 1989 йил ва бошқалар.

Асарларим тожик, қирғиз, туркман, озарбайжон, арман, рус, украин, белорус, молдован, эстон, латиш, литва, фин, болгар, венгер, немис, чех, италян, жами 24 тилга таржима бўлган.

«Сариқ девни миниб» асаримнинг жаҳон тилларига таржима қилинишига сабаб, 1971 йили Италиянинг Рим шаҳрида ўтган жаҳон болалар ёзувчиларининг кенгашида Жанни Родарининг шу асар ҳақида айтган илиқ гаплари бўлган.

Шу кунларда болаларга эртак ёзиш билан машғулман. Мақсадим, болалар эртакчилигига худди Жанни Родарига ўхшаб янги замон техника ва технологияси нафасини олиб кириш. Босиб ўтган йўлимда, яратган асарларимда турмуш ўртоғим Санобархон ҳамиша бирга бўлган, олти фарзанд катта қилдик, 13 набиранинг бобоси бўлдик».

ОЛИМ ҚҶЧҚОРБЕКОВ

(1932)

Олим Қўчқорбеков асли тошкентлик. У 1932 йилнинг 12 августида Занги ота туманининг Қатортол қишлоғида деҳқон оиласида дунёга келган. Ўрта мактабдан сўнг 1951—1957 йилларда Ўрта Осиё Давлат университетиде ўқиган.

У ўқишни тугатгач, қарийб қирқ йил давомида «Муштум»да фаол ва изчил меҳнат қилди. Оддий адабий ходимликдан бўлим мудири, муҳаррир ўринбосари даражасига кўтарилди.

У бир вақтнинг ўзида ҳам болалар, ҳам катталар адабиётига хизмат қилди. Унинг биринчи шеъри 1948 йилда матбуотда эълон

қилинди. Шундан сўнг унинг болалар учун «Чоричамбар» (1963), «Сири хум» (1969), «Қайсар бузоқча» (1974) каби китоблари нашр этилди. Адибнинг катталар учун ёзган асарлари кўпчиликини ташкил этади. Унинг бу борадаги илк тўплами «Шеър ва масаллар» номи билан 1957 йилда нашр этилган.

Сўнгра кетма-кет «Куйларим ва ўйларим» (1960), «Умрим боғида» (1970), «Кўнгил мезони» (1972), «Ваъзхон ва Загизгон» (1974), «Нозик кўнгил» (1983) каби шеърый тўпламлари юзага келди.

Шу даврда унинг «Биринчи сорт бўйдоқ» (1969), «Саломига яраша» (1982) каби ҳажвий асарлари чоп этилди. Унинг «Лўли бола» номли илк қиссаси эса 1978 йилда босмадан чиқди. 1980 йилга келиб адибнинг Бухоро амири Олимхоннинг сўнгги канизи ҳақидаги «Сўнгги каниз» романи «Шарқ юлдузи» журналида «Инқироз» номи билан эълон қилинди. Ҳозирги кунда эса унинг «Амирликдан маҳбусликка» деган янги романи тугалланиб, нашр этилиш арафасида турибди.

Шуни ҳам алоҳида қайд этиш керакки, Олим Қўчқорбековнинг бир қатор ҳажвий асарлари машҳур сатирик киножурнал «Наштар» саҳифаларидан ҳам ўрин олган.

Олим Қўчқорбеков қандай жанр ва турда, қандай мавзуда қалам тебратмасин, ҳамиша ўз замондошларини покликка, ҳалолликка ва қолаверса, комил инсон бўлишга даъват етиб келди ва келаётир. Унга 1973 йилда «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган.

САЙЁР (1932—2001)

Сайёр (Сайёропўлат Файзуллоев) тошкентлик, 1932 йилда тугилган. Ҳам шоир, ҳам носир сифатида қалам тебратган. Унинг биринчи шеъри 1953 йилда эълон қилинган.

«Қалб ҳарорати» номли биринчи китоби 1960 йилда чоп этилган. Шундан кейин унинг ўзбек, рус ва бошқа тилларда ўттизга яқин шеърый ва насрий асарлари босилиб чиққан. Жумладан: «Бошсиз ҳайкал» (1961), «Фидойингман» (1962), «Қачон катта бўламан» (1965), «Бир кеча хаёли» (1965), «Ўттиз ёшим» (1968), «Хулқар» (1969), «Парвона» (1970), «Денгиздан томчилар» (1972), «Йиллаб куйганим» (1973), «Мусаффо фасл»

(1978), «Болга зарби» (1982), «Одам борки...» (1981), «Анча катта боламан» (1982), «Чорраҳа» (1985), «Умр кўшиғи» (1986), «Ҳалоллик ва фаоллик» (1989), «Уйқудаги тош» (1989) каби шеърлар, қиссалар ва болалар учун ёзилган асарларини санаб ўтиш мумкин. Сайёрнинг шеърляти инсон гўзаллиги, инсоний бурч, виждон ва имон тушунчаларини бадиий шарҳлаши билан ажралиб туради. Шоирнинг «Ҳалоллик ва фаоллик» номли сўнги тўпламига кирган кўпчилик шеърлари шу жиҳати билан характерлидир. Уларда инсоннинг Ватан ва халқ олдидаги муқаддас бурчи, ҳақгўйлик ва ростгўйлик фазилатлари улуғланади.

Шоир шеърлятида сиёсий лирика билан бирга муҳаббат лирикаси муҳим ўринни эгаллайди. Сайёр шоира Гулчеҳра Жўраеванинг турмуш ҳамроҳи эди. Уларнинг тўрт нафар фарзандлари ва қўша-қўша набиралари бор. Сайёр 2001 йилда вафот этган.

ОҚИЛЖОН ҲУСАНОВ (1932–2001)

Ёзувчи Оқилжон Ҳусанов 1932 йилнинг апрелида Жиззах туманининг Равотлик қишлоғида, деҳқон оиласида тугилган. Ўрта мактабни битиргач (1940—1949), Самарқанд Давлат университетиде таълим олади (1949—1954).

Сўнгра Самарқанд вилояти газетасида ишлаб, мусахҳиҳликдан масъул котиб лавозимига кўтарилади.

1960 йилда Тошкентга келиб, «Муштум» журналида адабий ходим, бўлим мудири, масъул котиб сифатида фаолият кўрсатади. 1967 йилда «Шарқ юлдузи» журнаliga ўтади ва у ерда то 1979 йилгача аввал бўлим мудири, сўнг масъул котиб бўлиб хизмат қилади.

1980 йилдан 1992 йилгача «Гулистон» журналида турли лавозимларда ишлаб, бош муҳаррир ўринбосари даражасига кўтарилади.

Оқилжон Ҳусанов ижоди талабалик давридаёқ бошланган бўлиб, шу кунгача унинг кўплаб шеърӣ, насрий асарлари, қисса ва романлари чоп этилган. Улар орасида «Кўшиқчининг тақдири» (1963), «Самарқанд булбули», «Меҳри дарёлар» (1971), «Бўлмаганга бўлишма» (1973), «Қашқар гўзали» (1976). «Тоғда ўсган бола» (1975), «Булбулнинг гўшти» (1977), «Тоғда

ўсган бола ёхуд жияннинг янги саргузаштлари» (1980), «Сирли одам» (1980), «Тақилмаган узук» (1983), «Бахт қаерда» (1987), «Қишлоққа саёҳат» (1988), «Учолса ҳам учолмаган турна» (1990), «Устанинг муҳаббати» (1991) каби китоблари ҳамда «Гўрўгли қиссаси» каби асарлари мавжуд. Ёзувчи мазкура асарларида покиза ва беғубор ёшлик хотираларидан, ёшларнинг ечилган ёхуд ечилмай қолган орзу-армонларидан, муҳаббат саргузаштларидан ҳикоя қилади.

Ёзувчи 1982 йилда «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвонига сазовор бўлган.

Оқилжон Ҳусанов 2001 йилда вафот этган.

ОЛИМЖОН ХОЛДОР

(1932)

Шоир Олимжон Холдор 1932 йил 18 сентябрда Андижон вилояти Булоқбоши туманининг Кулла қишлоғида туғилган.

Аввал тўлиқсиз ўрта мактабда, сўнг Андижондаги педагогика билим юртида ўқийди.

Фарғона Давлат педагогика институтини тугатгач, аввал мактабда ўқитувчи, Андижон радиосида муҳаррир, сўнг журнал ва газеталарда мухбир бўлиб ишлайди.

1968—1983 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Андижон бўлимига бошчилик қилади.

Олимжон Холдор ижоди 60-йиллардан бошланган бўлиб, биринчи шеърлар китоби «Арғувон тагида» номи билан 1965 йилда устоз Миртемир таҳрири остида чоп этилди. Ҳозиргача ўн бешга яқин китоби, публицистик мақолалари нашр этилган.

Жумладан, «Андижон сулуви» (1968), «Ошиқона» (1970), «Кафтимдаги тупроқ» (1972), «Андижон баҳори» (1976), «Субҳидам қўшиқлари» (1977), «Кумуш коса» (1979), «Тўёна-тўёна» (1982), «Ер фарзанди» (1986), «Сенга интиламан» (1986), «Даврани кенгроқ олинг» (1990), «Кўнгил», «Армон», «Кўз тегмасин» (1992) сингари тўпламлари нашр этилган. Шунингдек, у «Мен — Андижонман», «Андижон самоси», «Келажакдан бир садо», «Субҳидам қўшиқлари», «Гулрухсор», «Кумуш коса», «Карвон қўнғироғи», «Роз» каби лиро-эпик асарлар ҳам яратган.

Олимжон Холдор қўшиқчи шоир сифатида ҳам маълум

бўлиб, унинг элликлдан ортиқ газалларига куйлар басталанган. Шоир драматургия соҳасида қалам тебратиб, «Қотил ким?», «Севги афсонаси», «Лола», «Боборуҳ» каби драмалар яратган. Шоирнинг юқорида тилга олинган тўпламларига кирган аксар шеърлари бепоён водий ва унинг заҳматкаш кишилари ҳақида бўлиб, инсон гўзаллиги, унинг маънавий олами тасвир этилади. Олимжон Холдор сўнгги йилларда йирик эпик жанрларга ҳам қўл уриб, «Кўнгил» қиссаси, уч китобдан иборат «Аросат» романи ва «Мўжиза» каби асарларини китобхонлар ҳукмига ҳавола этди.

У Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбобидир (1992).

ФАРҲОД МУСАЖОНОВ

(1933)

Мана, ёзувчи ўзи ҳақида нима дейди:
«Мен Тошкентда, Ўқчи маҳалласида тугилганман, 1933 йил 19 декабрда. Бизнинг ҳовлимиз янги тушган консерватория биносининг ўнг қанотида жойлашган эди.

Отам Алимуҳамедов Мусажон давлат арбоби бўлган. 1937 йили «халқ душмани» сифатида айбланиб қатағон қилинган. Онам Башорат маълум муддат «Қизил Ўзбекистон» газетасида мухбир бўлган. Бироқ отам қамоққа олингандан сўнг ёт унсур сифатида мафкура соҳасида ишлашдан четлатилган, пировардида эгаржабдуқ фабрикасига оддий ишчи бўлиб кирган.

«Халқ душмани»нинг фарзанди бўлганим туфайли мени на комсомоллар, на коммунистлар ўз сафларига қабул қилишмаган. Яна бир сабаби, уларнинг сафини «булгатгани» ўзимда ҳам иштиёқ йўқ эди. Шу туфайли марҳум отам 1956 йили оқланганларидан кейин ҳам барибир партиясига кирмадим.

Мактабни тугаллаб илгариги Ўрта Осиё, ҳозирги Ўзбекистон Миллий университетининг Шарқ факултети эрон-афғон бўлимига ўқишга кирдим. Уни битиргач, «Шарқ юлдузи», «Фунча» журналлари, «Ўзбекистон маданияти» газета таҳририятида, сўнг Ўзбекистон радиосининг адабиёт бўлимида ишладим. 1967 йили «Ўзбекфильм» киностудиясига таклиф этилдим. Бир йилдан сўнг мени Москвага, икки йиллик сценаристлар Олий курсига ўқишга жўнатишди.

Қайтиб келгач, 1970 йилдан то 1999 йилгача иш жойим кино соҳасида бўлди, дастлаб киностудияда муҳаррир, сўнг бош муҳаррир, кейинчалик «Ўзбеккино» ДАКда бошқарма бошлиғи лавозимларида ишладим.

Ижодимни болаларга ҳикоя ёзишдан бошлаганман. «Дарадаги қишлоқда» деган биринчи ҳикоям 1956 йили «Шарқ юлдузи» журналида босилиб чиқди. Биринчи ҳикоялар тўпламим ҳам шу номда 1959 йили чоп этилди.

Шундан буён болаларга 60 дан зиёд ҳикоя, учта қисса ёздим, 15 тадан ортиқ китоб нашр эттирдим. Улардан «Орзуга айб йўқ», «Бўш келма, Алиқулов», «Бир қултум булоқ суви» сарлавҳали қиссалар ва турли йилларда ёзилган ҳикоялар ўрин олган.

Катталарга ёзишни ҳажвий ҳикоялардан бошлаганман. Бироқ кейинчалик мени кўпроқ жиддий мавзулар қизиқтира бошлади. Шу сабаб қиссалар, пьесалар, сценарийлар ёзишга киришдим. «Сунбула», «Боғ кўчамни қўмсайман», «Соз ва қилич» «Куймаган жоним маним» деган тўртта қисса, ўндан ортиқ пьеса, йигирмага яқин сценарийлар яратдим. Баъзи сценарийларимни ўзим режиссёрлик қилиб суратга олдим. Хусусан, «Кўзларим йўлингда», «Сенсан севарим», «Мен сенга зор», «Сўнмас зиё» каби фильмларга ўзим сценарий ёзиб, ўзим режиссёрлик қилганман. Шунингдек, «Аския», «Қизиқчи» сингари бадиий ҳамда йигирмадан зиёд ҳужжатли фильмларнинг муаллифиман.

Катта жанрларга берилиб кетиб, ҳеч қачон ҳажвий ҳикоялар ёки болаларга ёзишни қанда қилмаганман, ўқтин-ўқтин бўлса-да, болаларга ҳам ҳажвий ҳикоялар ёзиб тураман.

Чамалаб кўрсам, катталарга юзтача ҳикоя битибман, улар қиссаларим билан бирга ўн олтига тўпلام ҳолида чоп этилди. Жами болалар ва катталарга бағишланган китобларим сони ўттиздан ошиқ.

Мен асарлари кўплаб хорижий тилларга таржима қилинган адиблардан эмасман. Нари борса ўнга яқин тилга ағдарилгандир битикларим. Бироқ бу ҳол мени асло ранжитмайди. Чунки асарларим аввало ўз халқимга манзур бўлишини истайман.

Зеро, ўз халқингга манзур бўлган асаргина бошқа халқларнинг ҳам диққат-эътиборини тортиши мумкин.

Анчадан бери олти серияли «Лафз» деган фильмимнинг сценарийсини қиссага айлантиришни ният қилиб юардим. Ҳозир шу ниятимни амалга ошириш билан машғулман. Болалар адабиёти ривожига қўшган ҳиссам учун Фафур Фулом номидаги мукофотни олганман.

2000 йилда эса ҳукуратимизга раҳмат, «Меҳнат шуҳрати» ордени билан тақдирлади хизмат-ларимни. Энг қадрли ва азиз мукофотларимдан яна бири китобхонларимнинг илгари хат орқали, эндиликда оғзаки тарзда асарларим ҳақида фикр айтиб, миннатдорчилик билдиришлари.

Худо ҳаққи, бу мукофотга етадигани йўқ, ҳар ҳолда мен учун».

ҲУСНИДДИН ШАРИПОВ

(1933)

Истеъдодли шоир ва драматург Ҳусниддин Шарипов 1933 йил 10 февраль куни Наманган вилоятининг Поп шаҳрида туғилди.

У Наманган қишлоқ хўжалик техникумини битиргач, 1949—1954 йилларда Тошкент қишлоқ хўжалик институтининг ўрмон-мелиорация факультетида таҳсил олди.

Сўнгра Наманган ўрмон хўжалик идорасида инженер (1954—1956), «Наманган ҳақиқати» вилоят газетасида адабий ходим ва масъул котиб (1956—1960), «Ўзбекистон маданияти» газетасида адабий ходим (1960—1962), «Шарқ юлдузи» журналида (1962—1969, 1976—1977, 1982—1983) бўлим мудири, 1984—1993 йилларда эса Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи бўлиб хизмат қилди.

Ҳусниддин Шариповнинг «Навоий» номли биринчи шеъри «Наманган ҳақиқати» газетасида 1948 йил апрелида, «Ниҳол» деган илк шеърий тўплами эса 1956 йилда нашр этилди.

Шоирнинг «Кўнгил буюргани» (1961), «Қуёшга ошиқман» (1963), «Тупроққа қасида», «Ернинг қалби» (1965), «Мен сизга айтсам» (1968), «Лирика» (1970) каби асарлари кенг китобхонлар оммасининг меҳрини қозонди.

У фаол ижодий меҳнат қилиб, ўз ўқувчиларига «Ҳаяжонли дақиқалар» (1980), «Оҳ, гўзал» (1981), «Хирмон» (1985), «Яна висол» (1987), «Ёр истаб» (1992) шеърий китобларини, икки жилдлик «Сайланма»сини (1983) тақдим этган.

Шоир ҳозиргача 18 та дoston яратиб, адабиётнинг бу турини ривожлантиришга салмоқли ҳисса қўшди. Унинг «Сотволдидан салом» (1968), «Қуёшга ошиқман» (1961), «Инсоф диёри» (1978—1979), «Қилмиш-қидирмиш» (1975—1976) каби дostonлари ранго-ранг жилоси билан ҳар бир қалбга йўл топа олди. Шоирнинг «Бог кўча болалари» (1962), «Тановар» (1965), «Минг

иккинчи кеча» (1992) каби дostonлари халқимиз ҳаётининг ёрқин лавҳалари ҳақида ҳикоя қилади.

Айниқса, унинг «Бир савол» (1972) деб номланган шеърӣй романи алоҳида диққатга сазовордир. Ҳусниддин Шарипов моҳир драматург ҳамдир. Унинг «Сени севаман» (1958), «Ота ўғли» (1984), «Афсона» (1975), «Чоллар ва кампирлар» (1979), «Карвон бехатар бўлмас» (1986), «Ёр истаб» (1993) каби пьесалари республика марказий ва вилоят театрларида сахналаштирилган.

У қўшиқчи шоир сифатида ҳам маълум ва машҳурдир. Шоирнинг «Наврўзим келур», «Жонимиз Ўзбекистон», «Ифтихор» сингари қўшиқлари Наврўз ва Мустақиллик байрамларида мунтазам янграб туради. Композиторлар Мардон Насимовнинг «Дилбарим», «Деҳқонга таъзим», Икром Акбаровнинг «Тўйлар муборак» лирик вокал сюиталари ҳам шоир Ҳусниддин Шарипов шеърлари асосида яратилган. У болалар адабиёти ривожига ҳам муносиб ҳисса қўшиб келмоқда. Жумладан, шоирнинг «Укажонларимга» (1963), «Бу ёғи нима бўлади?» (1973), «Чавандоз» (1974) каби китоблари ёш китобхон қалбидан чуқур ўрин эгаллаган.

Ҳусниддин Шарипов моҳир таржимон сифатида И. Тургенев, У. Уитмен, В. Маяковский, Р. Рождественский, Б. Василев пьесаларини ўзбекчага ўгирган бўлса, унинг шеър ва дostonлари рус, урду, поляк, турк каби қардош халқлар тилларига таржима қилинган. Шоир ўз асарларида даврнинг энг муҳим масалаларини, халқимиз меҳнатини, халқ ва Ватан бахт-саодатини куйлаб келмоқда.

У «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони ва Ёшлар иттифоқи мукофотининг соҳибидир. Шунингдек, «Меҳнат шуҳрати» ордени билан ҳам тақдирланган.

ЛАТИФ МАҲМУДОВ

(1933)

Ҳозирги болалар ва ўсмирлар адабиётининг кўзга кўринган намоёндаларидан бири Латиф Маҳмудовдир.

У 1933 йилнинг 1 июль куни Тошкент шаҳар Миробод маҳалласида, хизматчи оиласида таваллуд топган. 1951

йили Мирободдаги Темир йўл қарамогидаги 40-мактабни тамомлаб, собиқ Ўрта Осиё Давлат университети (ҳозирги Миллий университет) филология факультетининг журналистика бўлимига ўқишга киради.

Уни 1956 йилда муваффақиятли битиргач, Республика радиосида меҳнат фаолиятини бошлайди. 1958 йили болалар ва ўсмирлар учун эшиттиришлар Бош таҳририяти ташкил этилади ва унга Бош муҳаррир этиб тайинланади. Латиф Маҳмудов бу вазифада қарийб йигирма йил фаолият кўрсатиб, 1979 йилдан собиқ «Ёш гвардия» (ҳозирги «Янги аср авлоди») нашриётида болалар адабиёти бўлимини бошқаради.

Латиф Маҳмудовнинг ижодий фаолияти 1956 йиллардан бошланган бўлиб, у асосан, болалар ва ўсмирлар учун ҳикоя, қисса, пьеса ҳамда киносценарийлар яратди. Шу кунгача адибнинг ўттиздан ортиқ китоблари нашр этилган.

Булар орасида «Қадрдон кўзлар» (1961), «Чинор» (1961) каби китоблари илк ижод намуналари сифатида қадрлидир. Шундан сўнг муаллифнинг «Икки ўртоқ» (1963), «Вафо» (1963), «Чинор» (1964), «Қирғий» (1965), «Шўх дарёнинг сири» (1966), «Болалар шодлиги» (1968), «Икки дангаса саргузашти» (1970), «Сирли хат» (1974), «Жасур болалар» (1971), «Қонга яширинган одам» (1979), «Эски дутор сирлари» (1980) каби ҳикоялар тўпламлари, қисса ва романлари талабчан болалар ҳамда ўсмирларнинг диди, руҳига мос келади. Латиф Маҳмудов драматург сифатида «Қирғий олиб қочган бола», «Али-Вали», «Муҳим топшириқ», «Сирли хат» каби бир қатор пьесалар яратган. Улар Ёш томошабинлар театрлари саҳналарида ҳамон ўйналиб келинади. Айни чоғда унинг болалар ва ўсмирлар ҳаётидан олиб ёзилган асарлари асосида бир қатор кинофильмлар яратилган.

Латиф Маҳмудов яратган сара асарлар рус, украин, белорус, латиш, эстон, грузин, озарбойжон, қозоқ, қирғиз, туркман, тожик тилларига ҳам таржима бўлган.

Адибнинг «Тоғдаги лолалар» китоби 1984 йилда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Фафур Фулом номидаги мукофотига сазовор бўлган. 1977 йилда унга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» деган юксак унвон берилган. 2000 йилда «Соғлом авлод учун» ордени билан тақдирланган.

ОХУНЖОН ҲАКИМОВ

(1934)

Охунжон Ҳакимов 1934 йилнинг 20 февралда Фаргона вилоятининг Лоғон қишлоғида дунёга келган. Ўрта мактабдан сўнг Фаргона Давлат педагогика институтини тугатган. Вилоят ва республика марказий газеталарида, «Меҳнат ва турмуш» журналида фаолият кўрсатган.

Охунжон Ҳакимов ижоднинг қутлуг даргоҳига 50-йилларнинг охири ва 60-йилларнинг бошларида кириб келди. Шундан буён унинг йигирмадан ортиқ шеърий тўпламлари ва бир қатор қиссалари яратилди. Шоирнинг «Илҳом водийси», «Фаргона рубойиси», «Ватан қасидаси», «Лирика», «Достонлар», «Кўзларингни ўзи қора», «Қизлар хаёл сурсалар» каби шеърий гулдасталари қўлдан-қўлга ўтиб, ўқилиб келади. Унинг «Муҳаббатни кўзлардан изланг» (1996) номли шеърий мажмуаси эса маълум маънода сайланма ҳамдир.

Истеъдодли шоиримиз Абдулла Ориповнинг ушбу тўпلامга ёзган сўзбошисида шундай жумлаларни учратамиз: «Бу мажмуага... ёшлик ва муҳаббат туйғулари билан лиммо-лим тўла шеърлардан тортиб, сўнгги йилларда яратилган ва шоирнинг чинакам камолотидан далолат бериб турувчи кўплаб лирик, фалсафий шеърлари, нафис газаллари, лабингизда табассум пайдо қилмай қўймайдиган шўх, фарғонача ҳазил ва юморлари жамланган».

Охунжон Ҳакимов лирик шоир сифатида адабиётимиз ривожини йўлида хизмат қилиб келмоқда. У қайси мавзуда, қайси жанрда, қайси вазнда асар яратмасин, ҳаминиша одамларнинг бахт-саодати, имони, маънавияти ҳақида гоҳ лирик, гоҳ фалсафий оҳангларда ўз қарашларини олға суради.

Агар у дастлабки ижодида бағри муҳаббат билан тўла одамлар ҳақида:

*Бағри гўё поёнсиз, уммон,
Муҳаббати оташ одамлар.
Ҳотамларни қолдирган ҳайрон,
Эй, юраги қуёш одамлар, —*

дея куйлаган бўлса, кейинроқ:

*Имонинг бут эрмас эса,
Омадинг омонат.
Давронларинг, ёронларинг
Роҳатинг омонат, —*

деган муҳим бир фалсафий фикрни ўқувчига ҳавола этади.

Охунжон Ҳақимовнинг ҳазил-мутойибалари ҳам ажойиб. Уларда ўша водий қизиқчилиги, аскиячилиги анъаналари янгидан тугилган, жонлангандай бўлади. Бу жиҳатдан шоирнинг «Яшасин, довдирлар», «Яша, сўрғич», «Қатикхўр», «Қадр», «Хотинимнинг муовини» каби ҳикоялари эътиборга лойиқ. Шоир яратган «Кўлларим кўксимда», «Тафаккур боқий», «Ўшал кун келур» каби дostonлар ҳам китобхон томонидан илиқ қарши олинган. Ҳозир шоир истиқлол ва унинг самараси, имонли, эътиқодли замондошлари ҳақида лиро-эпик асарлар ёзмақда. У «Меҳнат шуҳрати» ордени билан мукофотланган. 2006 йилда «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилди.

ЎЛМАС УМАРБЕКОВ **(1934—1994)**

Истеъдодли адиб Ўлмас Умарбеков тенгдошлари ва устозларининг ҳурмат-эътиборини қозониш бахтига муяссар бўлган ёзувчилардан.

Ўлмас Умарбеков 50—60-йилларда ўзбек адабиётига кириб келган сермаҳсул ва ҳозиржавоб адиблар сирасига киради.

У 1934 йил Тошкентда туғилган. Ўрта мактабни тугатгач, Ўрта Осиё Давлат университетининг филология факультетига кириб, 1956 йилда уни аъло баҳолар билан битирди. «Мен ҳам ёшлигимда кўп нарсаларга қизиққанман, — деб ҳикоя қилган эди ёзувчи. — Кейинчалик учувчиликни орзу қилган эдим, боғбон ҳам бўлмоқчи бўлганман. Аммо адабиёт ҳамма орзуларимдан кучлилиқ қилди. Шунинг учун бўлса керак, ўрта мактабни тугатганимда, ҳеч иккиланмасдан, Тошкент дорилфунунининг филология факультетига кирдим.

Назаримда, адашмаган эканман. Энди бўлса, адабиётсиз, бадий ижодсиз ҳаётимни тасаввур қилолмайман».

Ўлмас Умарбеков қарийб қирқ йил тинимсиз изланиш, ижод билан банд бўлди. У ўнлаб ҳикоялар, қиссалар, «Одам бўлиш қийин», «Фотима ва Зухра» каби романлари, «Қиёмат қарз», «Шошма, қуёш», «Оқар сув», «Суд», «Комиссия», «Кузнинг биринчи куни», «Аризасига кўра», «Курорт», «Ер ёнганда» каби драматик асарларини яратди. Шунингдек, «Икки солдат ҳақида қисса», «Ўзгаларни деб», «Қалин қорлар бағридаги учрашув» каби кинофильмлар учун сценарийлар ёзди. «Одам бўлиш қийин» романи Ўзбекистон ёшлар ташкилотининг мукофотига (1971), «Икки солдат ҳақида қисса» фильми Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотига (1977), «Дамир Усмоновнинг икки баҳори» қиссаси эса Н. Островский номидаги собиқ иттифоқ ёшлар ташкилотининг мукофотига (1984) сазовор бўлди.

Унинг тугилганига 50 йил тўлиши муносабати билан «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» фахрий унвони берилди. Ва, ниҳоят, 1992 йилда «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» деган юксак шарафга эга бўлди.

Республика радиосида оддий муҳаррир сифатида иш бошлаган Ўлмас Умарбеков узоқ йиллар давомида шу ерда бош муҳаррир бўлиб ишлади. Қарийб ўн йилга яқин «Ўзбекфильм» киностудиясига бошчилик қилди. 1982-йилга келиб, Ўзбекистон Маданият вазирининг ўринбосари, кейинроқ вазир бўлиб фаолият кўрсатди.

Кўп ўтмай, у Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасига раис этиб сайланди (1985). Айни чоғда Осиё ва Африка ёзувчилари бирдамлик қўмитасининг раиси этиб тайинланди. Ниҳоят, 1989—1991 йилларда Республика Вазирлар Маҳкамаси Раисининг ўринбосари бўлиб ишлади.

У қайси жабҳада, нима ишда ишламасин, ҳамиша эл-юрт гами билан яшади. Айниқса, бадиий асарларида — улар хоҳ ҳикоя, хоҳ роман, хоҳ саҳна асари бўладими, ҳамма-ҳаммасида инсонлардаги маънавий-ахлоқий фазилатларни ардоқлашга, улуғлашга интилди.

Ўлмас Умарбеков оғир хасталиқдан сўнг, 1994 йил 10 ноябрда ҳаётдан кўз юмди. Унинг вафотидан кейин «Фотима ва Зухра» романи нашр этилди ва шу асар Муқимий театрида саҳналаштирилди. Ҳозирги кунда унинг номида кўча ва мактаб бор. Уч жилдлик «Танланган асарлар»ининг I ва II жилди нашрдан чиқди.

НОРМУРОД НАРЗУЛЛАЕВ (1934—2006)

Нормурод Нарзуллаев 1934 йилнинг 7 июлида Қашқадарё вилояти Касби туманидаги Хўжаҳайрон қишлоғида деҳқон оиласида дунёга келди. У етти йиллик маълумотни ўз қишлоғидаги мактабда олди. 1948 йилда Қарши педагогика билим юртига кириб ўқиди. 1956 йилда Самарқанд Давлат педагогика институтининг тил ва адабиёт факультетини имтиёзли диплом билан битирди.

Меҳнат фаолиятини 1956 йилдан бошлади. Аввал вилоят газеталарида мусахҳиҳ сўнг адабий ходим, бўлим мудири ва масъул котиб вазифаларида ишлади.

1968—1969 йилларда Алишер Навоий номли Самарқанд Давлат университетининг ўзбек адабиёти кафедраси аспирантурасида ўқиди.

Нормурод Нарзуллаев 1969—1974 йилларда Самарқанд ва Тошкентда масъул лавозимларда хизмат қилди. 1974 йилда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг биринчи ўринбосари этиб тайинланди, 1976—1981 йилларда мазкур уюшмада котиб вазифасини адо этди.

1991—1996 йилларда «Камалак» нашриёт-матбаа бирлашмасининг бош муҳаррири, 1996—1997 йиллар «Камалак» нашриёти директори вазифаларини бажарди. Нормурод Нарзуллаев 1997 йилдан эътиборан Ўзбекистон Республикаси ёшлари «Камолот» жамгармаси «Қатортол-Камолот» ишлаб чиқариш-нашриёт корхонасида бош маслаҳатчи лавозимида ишлаб келди.

Нормурод Нарзуллаевнинг ижодий фаолияти 1954 йилдан бошланган. Шу йилларда вақтли матбуот саҳифаларида унинг илк шеърлари босилган. Орадан ўн йил ўтгач, Фафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида шоирнинг илк шеърий тўплами — «Суюнчи» (1965) босилиб чиққан. Бугунга қадар шоирнинг ўттизга яқин китоблари чоп этилган.

Шоир «Сизни Ватан эркалар» (1966), «Меҳр чашмаси» (1970), «Зарафшон зарлари» (1970), «Уфқларда кўзларим» (1973), «Ёғду» (1974), «Нигоҳлар» (1976), «Лаҳза ва ларза» (1973), «Севги

сеҳри» (1981), «Оқ саманим» (1982), «Тонг элчиси» (1984), икки жилдли «Сайланма» (1984—1985), «Шамолни ушлаган бола» (1985), «Яхшилик деб яшайман» (1987), «Айни вақт» (1989), «Бош майдон» (1991) каби тўпламларнинг муаллифидир.

Сўнгги йилларда шоирнинг қатор шеърий китоблари республика нашриётлари томонидан чоп этилди ва илмий-адабий жамоатчиликка манзур бўлди. Нормурод Нарзуллаевнинг «Оқ фариштам, оппоқ фариштам» (1995), «Юрт ишқида ёнаман» (1996), «Бола кўзи билан кўринг дунёни» (1998) номли шеърлар, қўшиқлар тўпламлари шоир ижодида сезиларли из қолдирди.

Нормурод Нарзуллаевнинг шеърлари инглиз, испан, француз, немис, чех, поляк, вьетнам, турк, ҳинд тилларига таржима қилинган. Нормурод Нарзуллаев «Халқ булбули», «Дўстлик мушоираси» ҳужжатли фильмлари сценарийси, «Виждон исёни» драмаси, «Севги сурури», «Доиранинг довруғи» каби видеофильмларнинг муаллифидир. Нормурод Нарзуллаев Нарзий тахаллуси билан қўшиқнавис шоир сифатида ҳам машҳур. Унинг шеърлари асосида яратилган кўплаб қўшиқлар халқаро ва республика танловларида совринли ўринларни эгаллади. «Мерос», «Узилган торлар», «Тошкентда туман», «Севги нидоси», «Фотима ва Зухро» каби саҳна асарлари ва кинофильмлардаги қўшиқлар ҳам шоир Нормурод Нарзуллаев қаламига мансуб.

Нормурод Нарзуллаевнинг Ҳенрих Ҳейне, Максим Танк, Евгений Евтушенко, Жобир Наврўз, Қайсин Қулиев, Иброҳим Юсупов, Андрей Дементев ва бошқа шоирлар ижодидан қилган таржималари ҳам ўзбек китобхоналарига манзур бўлди.

Нормурод Нарзуллаев 1971 йилда Ўзбекистон Ёшлар ташкилотининг мукофотига сазовор бўлган. Унга 1984 йилда «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими», 1994 йилда «Ўзбекистон халқ маорифи аълочиси» фахрий унвонлари берилган. 1998 йилда «Шухрат» медалига сазовор бўлди. Унга «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилган.

Атоқли шоир 2006 йил 17 мартда вафот этди.

УЧҚУН НАЗАРОВ

(1934)

Учқун Назаров — кўп қиррали ижод соҳиби. У ёзувчи, кинодраматург, кинорежиссёр бўлиб, 1934 йили Тошкент шаҳрида таваллуд топган. Ўрта мактабни тугатгач, Тошкент театр ва рассомлик институтининг режиссёрлик бўлимида таҳсил олган.

Меҳнат фаолиятини Қўқон шаҳридаги Ҳамза номли драма театрининг бош режиссёри сифатида бошлаб, кейин кинорежиссура билан шуғулланган. Адиб ижодининг бошланиши 60-йилларга тўғри келади. У дастлаб «Одамлар» (1961) ҳикояси билан китобхонларга танилган. Улкан адиб Абдулла Қаҳҳор ўша йилларда Ўлмас Умарбековнинг «Бобоёнғоқ» ҳикояси билан Учқун Назаровнинг мазкур ҳикоясини ёшларнинг энг яхши асарлари қаторига қўшган эди. Шундан буён У. Назаровнинг «Фурур» (1965), «Журъат» (1977), «Садоқат» (1965) номли ҳикоя ва қиссалардан иборат тўпламлари чоп этилди. Унинг сўнгги йирик асари — «Чаён йили» романи ҳам ўқувчилар томонидан илиқ кутиб олинди.

Учқун Назаров бир қанча саҳна асарлари ҳам яратган бўлиб, унинг «Ойна» драмаси (1977) Ҳамза номли (ҳозирги Ўзбек миллий) академик драма театрида муаллиф томонидан саҳналаштирилган.

У кинорежиссёр, киносценарист сифатида ҳам баракали ижод қилиб келмоқда. Унинг «Сурайё», «Қиз ва йигит», «Шиддат», «Алангали соҳил» каби бадиий фильмлари томошабинлар эътиборини қозонган. Унга 1977 йилда Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти берилган. У Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист ҳамдир.

Ижодкор қайси жанрда, қандай мавзуда асар ёзмасин, ҳамиша инсонийликни улуғлашга, одамлар ўртасидаги меҳроқибат ва садоқатни эҳтиёт қилишга, ўзаро бир-бирига мурувватли, шафқатли бўлишга чорлаб келади. Унинг «Ёнгин» номли қисса ва ҳикоялардан таркиб топган китоби (1996) ахлоқий-маънавий муаммоларни яна ҳам ўткир, яна ҳам кескин қўйганлиги билан алоҳида ажралиб туради.

ТЎРА СУЛАЙМОН (1934—2005)

Тўра Сулаймон бахшиёна шоир бўлиб, асли Жиззахнинг Бахмал тумани, Ёйилма қишлоғидан бўлади.

1936 йилда Мирзачўлга кўчирма қилинган, сирдарёлик бўлиб олган. «Менинг қайси йили тугилганим аниқмас, — деб ёзади у ўз таржимаи ҳолида. — Энамнинг айтишларига

қараганда, ўзимнинг қачон мактабга бориб, қачон рўзғор ишлари билан катталардай жиддий шуғуллана бошлаганимни эсласам, тугилган йилим ўттиз иккинчига тўғри келади.

Бундай дейишимнинг сабаби қулоқ қилинганимизда энамнинг қўлида бўлган эканман».

Ҳужжатларда эса унинг тугилган йили 1934 йил, деб кўрсатилган.

Тўра Сулаймон ўрта мактабни 1952 йилда тугатган, мактабларда ўқитувчилик қилган.

У 1958—1964 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетини сиртдан ўқиб битирган. Аввал «Гулистон» номли туман, сўнг «Сирдарё ҳақиқати» номли вилоят газеталарида масъул котиб бўлиб ишлаган. 1972—1977 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Сирдарё вилоятининг масъул котиби, 1986 йилдан умрининг охиригача эса адабий маслаҳатчи бўлиб хизмат қилиб келди.

Бўлғуси шоирда адабиётга, ижодга ҳавас анча эрта уйғонган. Бунда халқ ижоди, халқ китобларини яхши билган зукко ота-онасининг хизмати катта бўлган. «Айниқса, — деб эслайди шоир, — отамдан эшитган эртақларим орасида «Болдирбой» деган эртақ мени мафтун қилар эди». Тўра Сулаймон шоир сифатида матбуотда 1958 йилдан кўрина бошлади. 1962 йилда эса унинг «Истар кўнгил» шеърий тўплами чоп этилади.

Шундан кейин унинг йигирмадан ортиқ шеърий тўпламлари нашр этилган. Булар орасида «Қорасоч» достони (1964), «Ҳамқишлоқларим» (1968), «Жаҳонгашта» (1970) достони, «Менинг қора кўзгинам» (1972), «Мен қайта борар бўлсам» (1976), «Алҳазар» (1979), «Интизор» (1980), «Сизни эслайман» (1982) ва «Истар кўнгил» (1982) сайланма тўпламлари китобхонлар томонидан илиқ кутиб олинган.

Мазкур китоблари орасида унинг «Алҳазар» номли ҳажвий шеърлар тўплами 1979 йилда «Муштум» журнали совринига сазовор бўлган.

У ҳаётининг сўнги кунларида «Ал-қасосу мин Ал-ҳақ» номли эпопеяси устида ишлади. Унга Ўзбекистон халқ шоири унвони берилган.

ХАЙРИДДИН САЛОҲ (1934—1969)

50-йилларда ўзбек шеърлятига кириб келган шоирлар орасида Хайриддин Салоҳ алоҳида ажралиб туради.

У 1934 йили Тошкентда туғилган, ўрта мактабда ўқиб юрган кезларидаёқ шеърлятга бўлган қизиқишини намойиш эта бошлаган. Ана шу қизиқиш уни 50-йилларнинг бошларида Файратий раҳбарлик қилган адабиёт тўғарагига бошлаб келган. У шу ерда Э. Воҳидов, Ю. Шомансур, Сайёр сингари ёш шоирлар билан бирга шеърлят алифбосини ўрганган. Хайриддин Салоҳ 1957 йилда Тошкент Давлат педагогика институтининг кечки бўлимини тугатгач, турли газета ва журналлар таҳририятларида адабий ходим лавозимида хизмат қилган.

Унинг сўнги хизмат жойи «Гулхан» ва «Фунча» журнали бўлди.

Хайриддин Салоҳнинг илк шеъри 1950 йили матбуотда эълон қилинган. 1957 йили устоз Миртемир ёш шоирга оқ йўл тилаб, унинг «Неат булоқлари», «Кўли Куббон» ва «Олма» шеърларини газетада эълон қилган. Орадан бир йил ўтгач, Ҳ.Салоҳнинг «Чашма» (1958) деб номланган илк шеърлар тўплами нашр этилган.

Ёш шоир 60-йилларда, айниқса, самарали ижод қилиб, ўзининг «Иккинчи имтиҳон» (1961), «Ишқим ва рашким» (1965), «Тугён» (1969) каби бир қатор шеърлий тўпламларини нашр эттирди. Вафотидан сўнг эса «Излар ва ҳислар» (1974), «Лирика» (1985) каби шеър ва дostonлардан таркиб топган китоблари босилиб чиқди.

Романтик гасаввур ва лирик кайфиятлар куйчиси бўлган шоир «Наъматак», Султон Жўра ҳаётига бағишланган «Янғроқ

ҳаёт» сингари дostonларини яратдики, улар 60-йиллар ўзбек шеърятининг ютуқларидан бирини ташкил этди.

Хайриддин Салоҳнинг истеъдоди куйидаги сатрларда ёрқин намоён бўлади:

*Нафис қора хол бўлгунча
Бирор қатра бўлгим бор.
Табассум-да ошно, гунча —
Дудоқларга қўнгим бор.*

*Зумрад — кўз, қош,
Минг хил лаъл тош,
Рақс этади қатрада.
Оқшомлар — ой,
Кундуз — қуёш
Акс этади қатрада.*

У ўзининг «Бир чўққини забт этдим» деган шеърисида:

*Руҳим тетик, унча-мунча
Тоғу довон писандмас, —*

деб келажакка катта ишонч билан боққан бўлса, яна бир шеърисида:

«Нега шамол бўлмадим?», «Нега бир парча нур бўлмадим?» деб кетма-кет саволлар қўйиб, саволларига шундай маъноли жавоб беради:

*Инсон бўлдим,
Шунинг учун —
Ел ҳам, нур ҳам бўлмадим.*

Бундай нафис туйгулар куйчиси бўлган шоир чиндан ҳам ўта самимий ва дилбар инсон ҳам эди.

У таржимон сифатида Байрон, Пушкин, Лермонтовларнинг қатор лирик шеърларини ўзбек тилига ўгирган. Унинг Ҳенрих Ҳейненинг лирик шеърларидан қилган таржимаси китобхонлар оммаси томонидан самимий кутиб олинган. Шоир авжи истеъдоди чаман бўлиб очилган вақтда, 1969 йили фожиали равишда ҳалок бўлган.

ЙЎЛДОШ СУЛАЙМОН (1935—2003)

Йўллош Сулаймон 1935 йили Кў-қоннинг Ойдинбулоқ қишлоғида таваллуд топган. Ўрта мактабни битиргач, муаллим бўлиб ишлаган.

1960 йилларга келиб Фарғона Давлат педагогика институтини тугатган. Шундан сўнг мактабда, маданият ўчоқларида, газеталарда турли лавозимларда ишлаган. У Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Фарғона бўлимини бошқарган, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг котиби вазифасида ҳам фаолият кўрсатган.

Йўллош Сулаймоннинг ижоди 50-йиллардан бошланган бўлиб, шу кунгача унинг ўн бешдан ортиқ шеърий, насрий тўпламлари ҳамда «Субҳидам» (1973), «Вафо» (1979) романлари чоп этилган.

Йўллош Сулаймон адабиётимизнинг қутлуғ даргоҳига болалар шоири сифатида кириб келган. Унинг «Биз саёҳатчилармиз», «Ҳамма ҳавас қилади», «Раҳима-чи, ваҳимачи» каби шеърий тўпламлари бегубор болалик, беғараз дўстлик, самимийлик, табиатга меҳр-муҳаббат туйғулари билан тўлиб-тошгандир.

Йўллош Сулаймон очеркнавис ва ҳикоянавис сифатида ҳам баракали ижод қилди. Унинг «Катта йўлга чиққунча», «Даъватингни эшитяпман, ҳаёт» (1967, 1971) каби очерклари ва «Боқий умр» каби ҳужжатли қиссаси бадиий пухталиги, ҳаётийлиги, эҳтиросли ҳис-туйғуларга бойлиги билан ажралиб туради. Адибнинг «Сен менинг қуёшимсан» номли очерклар тўпламига кирган асарлари шу жиҳатдан, айниқса, эътиборлидир.

Унда шоирнинг асрлар мобайнида сув, эрк, ер, ватан учун курашган халқ ҳақидаги самимий туйғулари китобхон қалбига чироқ тутди.

Йўллош Сулаймоннинг «Субҳидам» ва «Вафо» романлари ёзувчи ижодида ҳам сезиларли из қолдирди. Ҳар икки асарда ҳам халқимизнинг Октябрь тўнтариши давридаги ҳаёти ифодаланган. Хусусан, «Субҳидам» романида воқеалар анча мураккаб, сюжет чизиги ҳам шунга яраша жиддий. Унда икки

севишган ёшнинг рухий драмаси 20-йиллардаги сиёсий-ижтимоий курашлар фонида тасвир этилган.

Асарнинг бош қаҳрамони Қўллошали ўз севгилиси Саодатни йўқотиб қўяди. Қўллошалининг душманлари эса уни Саодат бой отаси билан хорижга ўтиб кетган, деб алдашади. Қўллошали ҳам севикли ёри дарди билан Афғонистонга ўтади.

Ёзувчи Қўллошалининг мусофирчиликда тортган азоб ва изтиробларини ишончли тасвирлайди.

Йўлдош Сулаймон кейинги йилларда яна ҳам самарали ижод қилиб, бир қатор «нома»лар яратди. «Қўқоннома» (1992), «Марғилоннома» (1994), «Гулнома» (1994), «Фарғонаннома» (1995) шулар жумласидандир. Адиб булардан ташқари, «Шаҳризод бўл бир кеча» (1993), «Фарғонанинг қулиман» (1997) каби шеъррий тўпламлар, «Хиротга саёҳат» (1996) каби болаларга бағишланган шеъррий гулдаста, «Жалада қолган гул» (1997) каби ҳужжатли қисса ҳам яратди. Мазкур қиссада ўзбек аёли Тожихон Шодиеванинг аянчли тақдири ҳикоя қилинади.

Йўлдош Сулаймон «Армон» (1998) номли сўнги романида водий аҳолисининг уруш арафасидаги ҳаёти, кайфияти, ҳолати, таъбир жоиз бўлса, маънавий-ахлоқий қиёфасини тасвирлашга ҳаракат қилган.

Ҳамиша хушчақчақ, чеҳрасидан табассум аримайдиган беғубор ва самимий қалбли адиб қайнаб ижод этаётган вақтида, яъни 2003 йилда оламдан ўтди.

ЭРКИН САМАНДАР (1935)

Шоир, носир ва драматург Эркин Самандар 1935 йили Хоразм вилоятининг Хонқа туманидаги Навхос қишлоғида дунёга келган.

У ўз тенгдошлари каби ўрта мактабни тугатгач, Хоразм Давлат педагогика институтига ўқишга кириб, уни 1957 йилда тугатади.

Сўнгра Ўзбекистон Фанлар академияси Тил ва адабиёт институти аспирантурасида ўқишни давом эттиради. «Хоразм ҳақиқати» газетасида ҳамда вилоятдаги турли муассасаларда масъул вазифаларни бажаради.

70-йиллар охирида Тошкентга ишга таклиф этилиб, Ўзбекистон телевидениесига адабий-драматик кўрсатувлар бўлимининг бошлиғи лавозимида хизмат қилади. Сўнг яна Хоразмга қайтиб, вилоят газетасига муҳаррирлик қилади. Орадан кўп ўтмай, яна Тошкентга келиб, Республика Вазирлар Маҳкамаси раисининг ўринбосари сифатида фаолият кўрсатади.

Эркин Самандар 50-йилларнинг ўрталарида адабиётимизнинг қутлуг даргоҳига кириб келган.

Унинг биринчи шеърий тўплами «Аму жилolari» номи билан 1966 йилда чоп этилган. Сўнг «Осмон тўла нур», «Дунёнинг ёшлиғи» (1970), «Севги фасллари» (1973), «Вафо деган гавҳар» (1975), «Менинг йигит вақтим» (1979), «Қабул соатлари» (1980), «Соҳилдаги болалар» (1982), «Сайланма», «Юракка йўл» каби ўндан ортиқ шеърий мажмуаларини эълон қилган.

Мазкур тўпламларга кирган деярли барча асарларда яхши одамлар, гўзал табиат, инсоний муҳаббат, севги ва вафо, меҳнат ва ҳаёт ташвишлари, армонлару гумонлар, қисқаси, чуқур маънавият илдизларини очишга интилиш сезилади.

У яратган юздан ортиқ қўшиқлар тингловчилар қалбида муҳрланиб қолган. Унинг «Франция дафтари», «Тўқсон дақиқа» (саккизликлар), «Шом қўшиқлари» каби туркум шеърларида жаҳонгашта шоирнинг ҳаёт ва одамлар ҳақидаги фалсафий мушоҳадалари бадиий инъикосини топган.

Эркин Самандарнинг «Баҳор фасли, ёр васли» деб номланган асари тўқсонта саккизликдан таркиб топган. Шунингдек, у драматург сифатида «Жавоҳир», «Аждодлар қиличи», «Олма пишганда галинг» каби саҳна асарларини яратган. Улар Огаҳий номли театр саҳнасида ҳамон кўйилиб келади.

Эркин Самандар кўплаб публицистик асарлар ва очеркларнинг ҳам муаллифидир. «Дарёсини йўқотган қиргоқ» (1989) романи унинг етук романнавис сифатида ҳам шаклланаётганидан дарак беради.

Унда табиат, Орол экологиясигина эмас, энг муҳими, маънавият экологияси соҳасида содир бўлаётган қашшоқлик, фожиа ва уларнинг илдизлари, оқибатларини ечиш, муҳаббат билан қабоҳат ўртасидаги кураш ўз ифодасини топган.

Чин муҳаббат, чин дўстлик ҳамиша оғир бўлса ҳам, қабоҳат, хоинлик, хиёнатдан устун келиши умумлаштирилган.

Худди шу гоё Э. Самандарнинг «Тангри қудуги» (1996) романида тарихий заминда ўзгача материал, ўзга қаҳрамонлар

ҳаракати ва характерлари орқали умумлаштирилади. Муаллиф қайд этганидек, мазкур асар «...инсон ҳақида, унинг тақдири, муҳаббати, нафрати, ушалган, ушалмаган орзу-умидлари ҳақида»дир.

Ушбу асар тарихда машҳур бўлган ва маданиятимизга «Шажараи турк» асарини берган Абулғози Баҳодирхон ва у яшаб, ижод этган давр ҳақидадир.

РАЗЗОҚ АБДУРАШИД (1935)

Раззоқ Абдурашиднинг ҳаёт йўли ўз тенгдошлари ҳаёт йўлидан унча фарқ қилмайди.

Раззоқ Абдурашид 1935 йилнинг ёзидан (расмий ҳужжатларда 1936 йил 4 январь) Тошкентнинг Кўкча даҳасидаги Шофайизқулоқ маҳалласида таваллуд топди.

Отаси Абдумажид Абдурашид ўғли ўзига тўқ савдогарнинг ўғли бўлиб, 20-йилларда савдо иши билан шугулланган. Дўкони тортиб олингач, колхозга кирган. Саводли, араб, лотин, кирилл алифболарида ўқиш, ёзишни билган.

Онаси Нуриниса Исроилбой қизи уй бекаси эди. Эски мактабда ўқиган, ўзига яраша саводи бор эди. Машраб, Яссавий, Фузулий газалларини ёд ўқирди.

Раззоқ Абдурашид 1953 йилда ўрта мактабни битириб, Тошкент Давлат университетининг филология факультетига ўқишга кирди. 1958 йилда университетни битириб, «Гулхан» журналига адабий ходим сифатида ишга қабул қилинди.

Шу йилдан бошлаб унинг ижодий ва ижтимоий фаолияти бошланди. Вақтли матбуотда бирин-кетин шеърлари эълон қилинди. 1962 йилда эса биринчи китоби — «Йўл бошида» чоп этилди. Бу китобга кирган шеърларини саралашда устози, шоир Шуҳратнинг хизмати катта бўлганини муаллиф ҳурмат ва эҳтиром билан қайд этади. Шундан бери ўттиз беш йилдан ортиқ вақт ўтди. Бу даврда шоирнинг «Кафтимда олам», «Кайфият», «Бодом гули», «Мусаффо осмон», «Ёруғлик», «Эҳтирос», «Оталар чироғи», «Йўл ўртаси» каби 20 га яқин китоблари нашр этилди. У «Қуёшга қўл кўтарган»,

«Тошфарёд», «Юлдузлар хаёли», «Умрдан лавҳалар», «Тириқлар» каби дostonлар яратди.

Раззоқ Абдурашид ҳам бошқа шоирлар каби Ватан, муҳаббат мавзуларида шеърлар ёзди. Инсоннинг мураккаб туйғуларини, руҳиятини куйлади.

Раззоқ Абдурашиднинг таржимон сифатидаги фаолияти ҳам диққатга сазовор. У Пушкин, Н. Ҳикмат, Расул Ризо, Р. Ҳамзатов, Муса Жалил шеърларини, Самад Вургун, Егор Исаев дostonларини ўзбек тилига таржима қилди. Айниқса, Самад Вургуннинг ҳароратли таржимони сифатида ўқувчилар эътиборига тушди. Унинг учта китобини таржима қилиб, ўзбек китобхонларига тақдим этди.

ЭРКИН ВОҲИДОВ

(1936)

Замонавий ўзбек миллий адабиётининг ёрқин юлдузларидан бири Эркин Воҳидовдир.

У 1936 йилнинг 28 декабрь санасида Фарғона вилояти Олтиариқ туманида ўқитувчи оиласида туғилган. Отаси Чўянбой Воҳидов уруш сўнгида фронтдан Тошкентга қайтиб келиб, шу ерда вафот этган. Сўнг онаси Розияхон Воҳидова (Соҳибоева) ҳам вафот этади.

Бўлғуси шоир эса тоғаси Каримбой Соҳибоев тарбиясида бўлади.

Эркин Воҳидов ўрта маълумотни Тошкентда олади. 1960 йилда Тошкент Давлат университетининг филология факультетини тугатиб, аввал собиқ «Ёш гвардия», сўнг Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир, бош муҳаррир ва раҳбар ҳам бўлиб ишлайди. «Ёшлик» журнаliga муҳаррирлик қилади. У мустақиллик йилларида Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг халқаро алоқалар ва муносабатлар қўмитаси раҳбари сифатида Республика ижтимоий ҳаётида фаол иштирок этади. Ҳозир у Ўзбекистон Сенати аъзоси.

Унинг биринчи шеъри 14 ёшида, 7-синфда ўқиб юрган кезларида чоп этилган. У 16 ёшга кирганда «Манзара» номли

шеъри босилди. Унда табиат гўзаллиги самимий тасвир этилган бўлса, кўп ўтмай, у дўстларига қарата:

*Истайманки, хуррамлик бўлсин,
Шўх қаҳқаҳа боғласин қанот.
Куй шалола янглиғ қуйилсин,
Кўшиқ бўлиб туюлсин ҳаёт, —*

деб, ижоднинг катта карвонига ўзининг яхши нияти, катта умиди, покиза қалби билан кириб келди.

Шоирнинг «Тонг нафаси» (1961), «Кўшигим сизга» (1962), «Ақл ва юрак» (1963), «Менинг юлдузим» (1964) каби тўпламларига кирган кўпчилик шеърларида унинг бадиий тафаккурида ҳам, поэтик услубида ҳам ўсиш, улғайиш сезила бошлайди. Энди шоир оддий ҳаётий тасаввурлардан анча чуқур фикрлаш сари кўтарилади. Айниқса, «Фуркат — олтин», «Инсон» каби шеърларида шоирнинг ҳаёт ҳақидаги тасаввури яна ҳам чуқурлашади.

У инсон ҳақида мадҳия ўқиб: «Ерни гўзал қилгани сайин, Гўзал бўлар ўзи ҳам инсон», деган хулосага келади. Меҳнатни, гўзалликни, эзгуликни улуғлайди. Худди шу даврда шоир ижодида яна бир муҳим интилиш пайдо бўла бошлайди. У энди мумтоз адабиётимиз анъаналаридан озиқ излаб топади. Унинг «Гунча», «Азгануш», «Фузулий ҳайкали ёнида» каби шеърлари бу борадаги дастлабки дадил изланишлари эди. Бинобарин, шоир ижодида жанр ва услуб ранг-баранглиги қатори мавзулар доираси ҳам кенгайди. «Чирчиқ», «Дўстим», «Олимларнинг рафиқаларига» каби шеърларида шу ҳолат кўзга яққол ташланади.

Шундай қилиб, Э. Воҳидов ижодида газал, қасида, мухаммас каби жанрлар шаклланиб боради. У мумтоз адабиётнинг бу соҳадаги тажрибаларини бойитиш, мукаммаллаштиришга интилади. Айниқса, «Ёшлик» (1969) девонига кирган шеърлар бу жиҳатдан эътиборлидир.

Шоир худди шу даврдан бошлаб дунё кезди, дунёни кўрди, дунёни таниди. Ана шу таассуротлари асосида «Тирик сайёралар» (1978), «Шарқий қирғоқ» (1981) каби янги шеърый тўпламларини ташкил этган шеърларини яратди. Инсон тақдири, унинг бахти ва келажаги шоир ижодининг мавзусига айланади.

Унинг «Келажакка мактуб» (1983), «Яхшидир аччиқ ҳақиқат» (1992) тўпламларига кирган шеърларида буюк, покиза, ҳақгўй ва бедор инсонни камол топтириш гоёси

етакчилик қилади. Худди шу ўринда файласуф шоирнинг келажак ҳақидаги башорати ўзининг ёрқин ифодасини топган сатрларини четлаб ўтолмаймиз. Унинг «Ватан истаги», «Девона ҳақгўй», «Изтироб» каби шеърлари бу жиҳатдан алоҳида аҳамиятли. Шоир «Ватан истаги» шеърида собиқ СССР мавжудлигидаёқ:

*Бу ватандан бир Ватан
қурмоқни истайдир кўнгил,
Ўзни озод қуш каби
кўрмоқни истайдир кўнгил, —*

дея бўлгуси мустақил Ватан — Ўзбекистонни кўришни истади.

Шоирнинг «Буюк ҳаёт тонги» (1960), «Орзу чашмаси» (1964), «Нидо» (1964), «Палаткада ёзилган дoston» (1966), «Қуёш маскани» (1972), «Рухлар исёни» (1980), «Кўҳинур» (1982) каби лиро-эпик асарлари, қолаверса, «Олтин девор» ва «Истамбул фожиаси» каби шеърый драмалари катта ижодий меҳнатининг самараларидир.

Ана шундай самарали ижоди Эркин Воҳидовга эл-юрт эъзозини олиб келди. У таваллудининг 60 йиллиги муносабати билан «Буюк хизматлари учун» (1996) ордени билан тақдирланди.

Шоирнинг тўрт жилдлик «Сайланма асарлар»и нашрдан чиқди.

Хуллас, Эркин Воҳидов бадиий маҳорати ўсиб, камол топган, чуқур фалсафий умумлашмалар даражасига кўтарилган ижодкордир.

У Ўзбекистон халқ шоири, Ўзбекистон Қаҳрамонидир.

ЮСУФ ШОМАНСУР *(1936—1978)*

Истеъдодли шоир Юсуф Шомансур 1936 йилда Тошкентда, ишчи оиласида туғилган. У бор-йўғи қирқ икки йил умр кўрган, аммо анчагина бой адабий мерос қолдирган. У ўрта мактабни тугатиб Тошкент Давлат педагогика институтига кирди.

Уни 1960 йилда тугатди. Ундаги адабиётга, хусусан, шеърятга бўлган ҳавас анча эрта уйгонган бўлиб, биринчи шеърый тўплами 1957 йилда «Горн садолари» номи билан чоп этилган. Юсуф Шомансур мактаб кўрган шоирлардан эди.

У дастлаб Ўзбекистон халқ шоири Ғайратий бошчилик қилган адабий тўғарақларда Эркин Воҳидов, Хайриддин Салоҳ, Тўлқин каби дўстлари билан ижод сирларини ўрганди. Сўнг Мақсуд Шайхзодадек алломанинг маърузалари унга адабий билим ва маҳорат мактаби бўлиб хизмат қилди.

1965—1967 йилларда Москвадаги Олий Адабиёт курсида ўқиди. Унинг «Меҳрингга тўймайман» (1962), «Ойдан келган болалар» (1964), «Шеър дардида» (1965), «Ақром ва мақарон» (1966), «Қалам ва умр» (1968), «Юрагим» (1970), «Табассум» (1971), «Ҳолва» (1972), «Қизиқ-қизиқ» (1975), «Достонлар» (1977) каби бир қатор шеър, достон ва эртақлардан ташкил топган китоблари босилиб чиқди.

Буларнинг айримлари болаларга бағишланган бўлиб, уларда беғубор ва покиза ёшлар олами тасвир доирасига тортилади. Шоирнинг катталарга бағишланган кўпчилик шеърларида бўлса халқимизнинг заҳматли меҳнати, бунёдкорлик ишларидан сўз юритилади, меҳнат азобидан қадди дол бўлган кишиларга ҳамдардлик билдирилади, кўп ҳолларда севишган-севилганлар бахти-ю, фожиаси қаламга олинади, гоҳо эса табиат шайдосига ҳам айланади.

Унинг вафотидан кейин нашр этилган «Кулгига не етсин» (1979), «Кўш юрак» (1981), «Мен ўтқазмаган дарахт» (1986), «Кўзивой» (1987) каби тўплamlари бу жиҳатдан эътиборли, деса бўлади.

Юсуф Шомансур етук шоир бўлиши билан бирга, романнавис сифатида ҳам қалам тебратган. У «Қора марварид» романида нефть ёқилғиси бунёдкорларининг фидойи меҳнати ва заҳмати ҳақидаги жиддий мушоҳадаларни баён қилган.

Юсуф Шомансур умрининг сўнгги йилларида драматург сифатида ҳам қалам тебрата бошлаган. Бу борадаги биринчи машқи «Ёр қайрилиб боқмади» комедияси бўлди. Унда босартусарини билмаган, кибр-ҳавога берилган айрим ёшларнинг ахлоқий қиёфаси устидан кулиш устуворлик қилади.

Юсуф Шомансур адабиётшунос сифатида қатор адабий-танқидий мақолалар ёзиб, эълон қилган. Бадиий ижод билан илмий фаолиятнинг муштарақ нуқталарига бағишланган номзодлик диссертациясини ҳимоя қилган. У 1978 йилнинг 8 декабрида фожиали ҳалок бўлган.

МАЪРУФ ЖАЛИЛ (1936—2004)

Олатда сокин оқадиган дарёлар чуқур бўлади. Шоир Маъруф Жалил ижодини ҳам шундай дарёларга қиёсласа бўлади.

Маъруф Жалил 1936 йил 10 октябрда Самарқанд вилояти Каттақўргон туманига қарашли Пайшанба қўргониде туғилган.

Зарафшон дарёси Самарқандда икки ирмоққа бўлинади. Шимолий ирмоғи Оқдарё, жанубий ирмоғи Қорадарё деб аталади. Икки дарё оралигини эса Миёнқўл дейишади. Пайшанба қўргони Миёнқўлнинг этагида жойлашган, табиати файзли, тупроғи баракали ва серунум жойлардан. Маъруфнинг отаси Эргаш Жалилов саводхон, китобсевар, камсуқум, камтарин, айниқса, ўзбек халқ эртаклари, дostonлари, мумтоз адабиётга ихлоси баланд киши бўлган.

У, Алишер Навоий девони, турли баёзлар, «Алпомиш», «Кунтуғмиш», «Гўрўғли», «Орзигул» каби дostonларни мутолаа қилар, Абдулла Қодирий билан Чўлпон асарларини севиб ўқирди.

Маъруф 8-синфда ўқиб юрганида туман газетасида «Орзу» сарлавҳали биринчи шеъри босилиб чиқади.

1958 йили Тошкентга келади ва Бирлашган нашриёт босмахонасига ҳарф терувчи шогирд бўлиб ишга киради.

1961 йил «Баҳор» сарлавҳали шеъри газетада босилади. Шу йили Тошкент Давлат университетининг филология факултети сиртқи бўлимига ўқишга киради. Шеър ва мақолалари газета ва журналларда тез-тез кўрина бошлайди. Шундан сўнг Маъруф Жалил тахририят ва нашриётларда, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида ишлади.

Бирин-кетин шоирнинг «Мен сизни севардим», «Раҳмат, одамлар» (1970), «Сени ўйлаб» (1973), «Нотаниш йўллар» (1975), «Кўшиқ иштиёқи» (1979), «Мен сув ичган дарёлар» (1981), «Паризодим» (1984), «Дарёни излар шамол» (1987), «Бахтимга сен борсан» (1989) каби шеърий китоблари, «Бунёдкор қалб» (1984), «Орол мадад сўрайди» (1987) очерк ва публицистик мақолалар тўпламлари босилиб чиқади.

Маъруф Жалил «Дарёни излар шамол» тўплами учун Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ҳамид Олимжон номидаги

йиллик мукофотга, Орол фожеаси ҳақидаги публицистик мақолалар туркуми учун Ўзбекистон Вазирлар Маҳкамасининг мукофотига сазовор бўлган. Унинг тасвир услубига келганда шуни қайд этиш жоизки, шеърлари ортиқча жимжимадор ҳам, баланд парвоз ҳам эмас. Улар оддий, самимий ва табиий, сокин дарёлардек чуқур, пурмаъноли эканлиги билан қимматлидир. Маъруф Жалил 2004 йилда вафот этган.

МИРАЗИЗ АЪЗАМ (1936)

Миразиз Аъзам ҳам болалар, ҳам катталар шоири, айти чоғда таржимон ҳамдир.

У 1936 йилли Тошкентда таваллуд топган. Тошкент Давлат университети тугатгач, Тошкент телестудиясида, «Фунча» болалар журналида, сўнгра нашриётларда муҳаррир бўлиб ишлаган. Кўп йиллар Ўзбекистон

Ёзувчилар уюшмасида маслаҳатчи, бошқарув котиби вазифасини бажарган. Миразиз Аъзам ижоди талабалик йилларида бошланган. Унинг биринчи шеъри 1960 йилда, «Металлург» деб номланган биринчи шеърий тўплами эса 1964 йилда чоп этилган. Шундан сўнг шоирнинг болалар учун «Ақлли болалар» (1969), «Сенга нима бўлди» (1970), «Бир чўнтак ёнгок» (1990) каби қатор шеърий тўпламлари босилиб чиқди. Уларда шоир болалар қалби туйғулари тасвири орқали оламни, одамни билишга, яхшилик билан ёмонликни фарқлашга, ҳалол ва покиза меҳнатни улуғлашга интилади. Адиб катталар учун ҳам бир қатор салмоқли шеърий гулдасталар яратган. Жумладан, «Севаман» (1977), «Туйғулар» (1980), «Сабот» (1983) каби тўпламларидаги кўпчилик шеърлар ўзининг ҳаётийлиги ва жозибалилиги билан ўқувчи қалбини забт этган. Шоир ана шу шеърий тўпламларидаги энг яхши шеърларини ва янги ёзилган асарлари сарасини ўзининг «Ҳақиқатнинг кўзлари» (1988) сайланмасига жамлаб, талабчан ўқувчисига ҳавола қилган.

Миразиз Аъзам ҳароратли, шижоатли публицист ҳамдир. Унинг маданий-адабий меросни кўз қорачиғидек асрашга даъват этувчи бир қатор мақолалари мавжуд. Миразиз

Аъзамнинг турк, рус, немис адибларидан қилган, айниқса, ислон маданиятига оид таржималари кўпчилик мутахассис ва оддий ўқувчилар ихлосини орттирди.

Шунингдек, у Нозим Ҳикмат, Нажиб Ҳожи, Маҳмат Осиф, Бадиуззамон Али Оқбош, Урфон Камол каби ўттиздан ортиқ турк адибларининг ҳикоя, шеър, роман, дoston ва рисоаларини таржима қилган. У Туркия адабий жамоатчилиги эътирофига сазовор бўлган. 1993 йил декабрида Туркия ёзувчилари Бирлиги уни Ўзбекистондаги ўзининг тамсилчиси этиб тайинлади. Миразиз Аъзам кейинги йилларда аруздаги машқларини давом эттириб, «Кузги япроқлар» деган тўпламини нашрга тайёрлади.

ҲАЙДАР МУҲАММАД

(1936)

Ҳайдар Муҳаммад аввало кўшиқчи шоир, қолаверса, мусиқали драмалар муаллифидир. У асли тошкентлик бўлиб, 1936 йилда таваллуд топган. 1966 йилда Тошкент Давлат педагогика институтини тугатиб, Ўзбекистон телерадиосида (1965—1976) муҳаррирлик қилган. 1976—1980 йилларда Маданият ишлари вазирлигида хизмат қилган. Кўп йиллар давомида ҳозирги ўзбек миллий Академик драма театрида адабий эмаклош вазифасида хизмат қилди. Унинг биринчи шеърый тўплами «Кўнглим менинг» номи билан 1975 йилда нашр бўлган. Шундан сўнг «Йўлларингга муштоқман» (1979), «Ипак гиламлар» (1990), «Ҳазилкаш шоҳ» каби шеърый ва драматик асарлар тўпламлари чоп этилган. У кўшиқчи шоир сифатида икки юз элликдан ортиқ асар яратган бўлиб, улар Ўзбекистон радиосининг хазинасида сақланади.

Ҳайдар Муҳаммад мусиқа жанрининг жуда кўп турлари учун шеърлар ёзган. Унинг «Тошкентнинг нозанин маликаси», «Кўнгил — чинни пиёла» (1987), «Куёвлар конкурси» (1991), «Ҳар кимки вафо қилса...» (1994) каби мусиқали драма ва комедиялари томошабинларга манзур бўлган.

Ҳайдар Муҳаммаднинг «Хотинлар «гап»идан чиққан хангома» (1990), «Сабъаи сайёр» (1991, Навоий достони асосида),

«Ҳазилкаш шоҳ» (1994), «Сехргар ва айёр» (1994), «Жиноят устида ушлансин» (1996) «Элёр ботир» (1985) каби драма ва комедиялари Ўзбек Миллий Академик драма театри, Муқимий номли Республика мусиқали театри, вилоят театрларида сахналаштирилган. «Тошкентнинг нозанин маликаси», «Кўнгил — чинни пиёла», «Куёвлар конкурси» асарлари эса Тожикистон, Қирғизистон театрларида ҳам сахна юзини кўрган.

Ҳайдар Муҳаммаднинг қатор латифа, интермедия, ҳажвий ҳикоялари «Муштум» журнали ва газеталарда чоп этилиб, «Табассум» радиостудияси ҳамда телевизион миниатюралар театрида фойдаланиб келинади.

Ҳайдар Муҳаммад таржимасида озарбойжон драматурги Анорнинг «Занжир ёки қиёфалар», туркман драматурги Ҳ. Мухторнинг «Неварали келин», бошқирд драматурги Фарид Богдановнинг «Тунги меҳмон» каби асарлари ўзбек сахнасига чиққан.

НЕЪМАТ АМИНОВ (1937—2005)

Ҳажвий адабиётимизнинг йирик ва истеъдодли вакили Неъмат Аминов 1937 йил 17 июлда Бухоро вилоятининг Ромитан туманида, темирчи оиласида туғилган. Ўрта мактабни тугатгандан сўнг Файзулла Хўжаев номидаги Бухоро педагогика институтининг тарих-филология факультетини таҳсил кўрган (1954—1959). Неъмат Аминов

меҳнат фаолиятини Бухоро вилояти радиоэшиттириш кўмитасида мухбирликдан бошлаган. 1973 йилда Тошкентга — «Муштум» журнаliga ишга таклиф этилади ва 1985 йилгача шу журналда масъул котиб бўлиб ишлайди. 1989 йилда «Шарқ юлдузи» журналинда бош муҳаррир ўринбосари вазифасини бажаради, сўнг «Муштум» журнаliga бошчилик қилади, республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилик марказини бошқаради.

Унинг дастлабки ҳажвияси 1965 йилда «Устоз, аълам» номи билан «Муштум» журналинда босилиб чиққан. Адибнинг биринчи ҳикоялар тўплами — «Икки пуллик обрў», кейин

эса «Қирқ учинчи почча» (1970), «Лабиховуз хандалари» (1977), «Чинорлар қўшиғи» (1984), «Елкасиз полвон» (1986), «Ўғри мушукча» (1987), «Қаҳқаҳа» (1987), «Яллама ёрим» (1988), «Чол боланинг эртаклари» (1990) китоблари босилиб чиқди.

Неъмат Аминов ҳақида гапирганда, унинг «Ёлгончи фаришталар» (1976—1984) деб номланган йирик сатирик асари биринчи бўлиб тилга олинади. Асар яхлит бир мақсадга қаратилган «Елвизак» ва «Суварак» қиссаларидан иборат. Неъмат Аминов «Ёлгончи фаришталар» китоби учун 1987 йилда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ойбек номидаги йиллик мукофотига сазовор бўлган.

Унинг сўнги «Бир аср ҳикояти» асари ўзининг ибратомуз ҳикоятлари билан замондошлар дунёқарашини шакллантиришда, маънавиятини кўтаришда аҳамият касб этади. Неъмат Аминовнинг ҳикоялари поляк, болгар, румин, чех, рус, украин, белорус, тожик, туркман, озарбойжон, грузин, қолмиқ, шунингдек, мўғул, афгон, уйғур, урду тилларида ҳам босилган. Адиб ўзбек адабиётини ривожлантиришдаги хизматлари учун «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» унвонига сазовор бўлган (1992).

Неъмат Аминов 2005 йил 18 октябрда вафот этган.

БАРОТ БОЙҚОБИЛОВ

(1937-2006)

Бугунги ўзбек адабиётининг таниқли намояндаларидан бири Барот Бойқобилов 1937 йили Самарқанд вилоятининг Ургут туманида туғилган.

У меҳнат фаолиятини 1955 йилда Самарқанд педагогика билим юртида ўқитувчиликдан бошлаган, 1962 йилда Самарқанд Давлат университетини тугатгач, 1973 йилгача Тошкентда турли нашриёт ва газеталарда муҳаррир, бўлим мудири, бош муҳаррир муовини бўлиб ишлади. 1974—1990 йилларда масъул лавозимларда хизмат қилди. 1990 йилдан буён «Мулоқот» журналининг бош муҳаррири бўлиб ишлади.

Барот Бойқобиловнинг биринчи шеърый китоби — «Самарқанд сатрлари» 1962 йилда нашр қилинди. Шундан буён

унинг 40 дан ортиқ шеърий китоби, 10 дан зиёд достони чоп қилинди. «Висол» (1965), «Сени излайман» (1968), «Самарқанд ушшоги» (1970), «Афросиёб» (1970), «Сонетлар» (1971), «Шарқ камалаги» (1974), «Мени кутинг, юлдузлар» (1976), «Висол ва ҳижрон» (1987), «Ватан тупроғи» (1982), «Шарора» (1983), «Замон зайли» (1987), «Ким сокин яшайди Ўзбекистонда» (1990) ва бошқалар.

Барот Бойқобилов шеъриятида сонет жанри алоҳида ўрин тутлади. У ўзбек шеъриятида биринчи бўлиб сонетлар гулчамбари ва 100 сонетдан иборат «Мен кашф этган Ўзбекистон» достонини яратган. 1972 йилда филология фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун диссертация ёқлаган. Унинг «Адибнинг ижодий йўли», «Ижоднинг юлдузли онлари» (П. Шермухамедов билан ҳамкорликда), «Шеърият бонги» (А. Абдурахимов билан ҳамкорликда) монографиялари нашр қилинган.

У улуг шоир ва давлат арбоби Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳақида «Кун ва тун» (1968) шеърий қиссасини яратган.

Мовароуннахр тарихи ҳақидаги «Афросиёб ёхуд Самарқанд шажараси» (1966) достони шоирнинг ўз она шаҳрига беқиёс муҳаббати далилидир.

Барот Бойқобилов ижодида Алишер Навоий мавзуи алоҳида ўринни эгаллайди. Шоир 1975—1990 йиллар мобайнида Алишер Навоий яшаган ва ижод этган даврнинг бутун мураккабликлари ва қарама-қаршиликларини қамраб олган улкан «Навоийнома» асарини яратди. «Навоийнома» беш китобдан иборат. Биринчи ва иккинчи китоблари 1981 ва 1985 йилда нашр қилинган. 1992 йилда «Навоийнома»нинг учинчи ва тўртинчи китоблари «Сокин Хуросон» ва «Қонли Хуросон» номи билан чоп қилинди.

У 1994 йили Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Республикасининг Давлат мукофотиغا сазовор бўлди. Шундан сўнг шоир яна мозийга қайтиб, «Навоийнома»нинг бешинчи китобини ёзишга киришади. Оқибатда «Ҳайрат ул-Аҳрор» номли шеърий романи юзага келди. 1997 йилда «Ўзбекистон халқ шоири» деган юксак унвонга сазовор бўлган. Барот Бойқобилов 2006 йил ҳаётдан кўз юмди.

ЭРМАМАТ НУРМАТОВ

(1937)

Наманганлик шоир Эрмат Нурматов Чуст туманининг Олмос қишлоғида, деҳқон оиласида туғилган.

У 1955 йилда Наманган Давлат педагогика институтига ўқишга киради. Институтни тугатгач, ўрта мактабда она тили ва адабиётдан дарс беради.

Кейинчалик «Наманган ҳақиқати» номли вилоят газетасига ишга ўтади. Аввал адабий ходим, бўлим мудир ва қарийб йигирма йил бош муҳаррир ўринбосари бўлиб ишлайди.

Сўнгги йилларда вилоят телерадиокомпанияси раисининг ўринбосари ва вилоят нашриётининг бош муҳаррири вазифаларида ишлаб келди.

Ҳозир эса Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Наманган вилояти бўлимини бошқармоқда.

Эрматнинг ижоди талабалик йилларида бошланган бўлиб, унинг шеърлари вилоят ва республика газета-журналларида босилиб туради.

Шоирнинг илк шеърӣ тўплами унинг туғилган қишлоғи шарафига «Олмос» деб номланган ва 1970 йилда чоп этилган.

Мазкур тўламга ўттизга яқин шеърлар киритилган бўлиб, уларда қишлоқ кишиларига хос самимийлик, гўзал инсоний фазилатлар ўз ифодасини топган.

Шундан сўнг шоирнинг кетма-кет «Боқий бахт» (1977), «Яхшилик» (1985), «Муҳаббат боғи» (1991) ва «Соғиниш» (1993) каби бир қатор тўплamlари олам юзини кўрди.

Тўламдан-тўламга шоирнинг олам ва одамлар ҳақидаги фикр-туйғулари тобора қуюқлаша борди.

1978 йилда шоирга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган.

Айни дамда «Меҳнат шуҳрати» ордени билан ҳам тақдирланган. Яқинда сара асарларини жамлаб «Девон» ҳам яратди ва нашр этди.

ГУЛЧЕХРА ЖЎРАЕВА (1937)

Гулчехра Жўраева 1937 йилда Бухорнинг Шофиркон тумани Дўрмон қишлоғида, зиёли оилада туғилган. Тошкент Давлат университетининг журналистика факултетини тугатган (1959). Меҳнат фаолиятини эса газеталардан бошлаган. «Ўзбекистон маданияти» газетасида ўн йиллар давомида фаолият кўрсатган. Ижоди ҳам худди шу йилларда қанот ёзган. Сўнгра «Ёшлик» журналида (1982), Ўзбекистон хотин-қизлар кўмитасида (1991), 1996—1997 йилларда эса Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи бўлиб ишлаган. Шоира ижодининг бошланиши 50-йилларга тўғри келади. Биринчи шеъри «Ташаккур» номи билан 1954 йилда матбуотда эълон қилинган. «Бахтим борки...» номли биринчи китоби 1961 йилда нашр бўлган. Сўнгра «Гул шайдоси» (1969), «Боғимда баҳор» (1968), «Ҳаяжон» (1971), «Умр — дарё» (1974), «Салом, дўстлар» (1975), «Энг яқин юлдуз» (1979), «Достонлар» (1981), «Иқбол» (1983), «Меҳрим сизники» (1984) каби ўнлаб тўпламлари қатори «Чавандоз», «Имтиҳон», «Зухро юлдузи» каби достонларни ҳам эълон қилган. 1987 йилга келиб «Гулшан аро» номи билан шеър ва достонлардан иборат «Сайланма» асари чоп этилган. Қисқаси, шоиранинг ҳозиргача йигирмадан ортиқ тўпламлари китобхонлар қўлига етиб борган. Шоира шеърларида она Ватанга муҳаббат, висол ва ҳижрон, севги ва рашк каби туйгулар ўзаро уйғунлашиб, шеърият камалагини яратади. Гулчехра Жўраевага 1992 йили «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган. «Меҳнат шухрати» ордени билан ҳам тақдирланган.

АНВАР ЭШОНОВ (1937—1996)

Шоир ва носир Анвар Эшонов 1937 йилда Тошкентда таваллуд топган. Ўрта мактабни тугатиб, Тошкент Давлат университетидида таълим олган.

Уни 1960 йилда тугатиб, меҳнат фаолиятини Республика Радио кўмитасида муҳаррирликдан бошлаган (1960). Кейин республикамизнинг марказий газеталарида мухбир бўлиб хизмат қилган. 1972—1975 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Адабиётни тарғиб қилиш бюросида ва кейинчалик «Гулистон» (1975—1976) журналида фаолият кўрсатган. Анвар Эшоновнинг дастлабки асарлари 60-йилларга оид.

Унинг биринчи шеърий тўплами «Бир оғиз сўз» (1963) деб номланган бўлиб, бу ҳақда шоирнинг ўзи бундай ёзган: «Бир оғиз сўз билан одам подшо бўлиши мумкин, бир оғиз сўз билан одам гадо бўлиши мумкин. Мен адабиётга бир оғиз сўз айтгани келдим. Шунинг учун китобимни «Бир оғиз сўз» дея номладим».

Адибнинг «Дутор» (1967), «Регистон» (1971), «Европада қолган қабрлар» (1975), «Йигирма миллион оппоқ кабутар» (1976), «Нон иси» (1977), «Бу йиллар» (1982) каби шеърий ва насрий тўпламларида ўзи айтиб кетмоқчи бўлган ана шу бир оғиз сўзнинг жилоси, маъно-мазмунни мужассамланган.

Айниқса, шеърларга кийдирилган бадий либос фақат шоир қаламига, шоир услубига, шоир туйғусига монандир. Қаранг:

*Қайда ялпиз бўйлигим, қайда булоқ кўзлигим,
Йўллар айри тушганда унутдим-ку ўзлигим.
Ёниб ўтди ҳажрида болалигим — бўзлигим,
Турналардай қайтмасми ўшал оташ кўзлигим.*

Шоир шеърлятида сўзлар маржондек терилиб, унинг қалбида уйгонган ва кечинмаларида тўлғонган турфа ранглارни ифодалаб туради. Анвар Эшонов ҳаётда ҳам, дўстлар даврасида ҳам ана шундай бир оғиз сўздай самимий, камтар ва камсухан бўлган. Анвар Эшонов 1996 йилда вафот этган.

ЧЎЛПОН ЭРГАШ

(1937)

Чўлпон Эргаш қўшни Қирғизистон Республикасининг Ўш шаҳрида 1937 йилда таваллуд топди.

Унинг болалиги уруш даври қийинчиликларига тўғри келиб, оғир кечган. У саккиз ёшидан ишлаб, тўққиз ёшдагина мактабга борди. Аскарлик бурчини ҳам адо этди.

Касалланди. 60-йилларда Тошкентга келиб маданий-оқартув техникумини тамомлади. Сўнг театр ва рассомлик институтига кирди.

1965 йилда уни тугатиб, саҳнага эмас, матбуот сари йўл олди, шеърлар машқ қила бошлади. Унинг биринчи шеъри «Ўзбекистон» журналида чоп этилди. 1970 йилда эса биринчи шеърий тўплами «Тонг юлдузи» номи билан босилиб чиқди.

Чўлпон Эргаш «Бизнинг уйимиз» (1972), «Муборак кунлар» (1972), «Умид чироғи» (1979), «Баҳор орзулари» (1980), «Тонг отар садолари» (1982), «Сеҳрли қўнғироқ», «Ой чодир тикмоқда» (1985), «Энг баланд қаср» (1986), «Карвон келар» (1990), «Орзунинг оғир қиприклари» (1990) каби ўндан ортиқ шеърий мажмуаларни китобхонга инъом этди.

Шоир шеърларини кузатар эканмиз, унда ортиқча бақриқдан холи, оғир, вазмин ва «гап тагида гап ётар» қабалидаги туйғуларга дуч келамиз.

Чўлпон Эргаш истиқдолни орзиқиб кутган шоирдир. У орзусига эндигина эришиб, энди очиқчасига, жўшиб, қувониб ёзишга киришди. Унинг, айниқса, «Орзунинг оғир қиприклари» тўпламига кирган «Ўтмиш ўйини» каби дostonлари инсониятнинг асрий орзу-истаклари, армонлари бўлмиш эрк, озодлик, мустақиллик, ўз-ўзлигини топиш, она Ватан муқаддаслиги, муҳаббатнинг поклиги, бахтнинг бутунлиги, юртнинг тинчлиги ҳақида баҳс юритади.

ЎКТАМ УСМОНОВ (1938—1990)

Истеъдодли адиб ва журналист Ўктам Усмонов қисқа умр кўрган бўлса-да, адабиётимиз хазинасидан муносиб ўрин оладиган «Гирдоб» каби ажойиб роман қолдириб кетган санъаткордир.

У 1938 йилда Тошкент вилоятининг Қибрай тумани Байтқўрғон қишлоғида боғбон оиласида туғилди.

Ўрта мактабни тугатгандан сўнг Тошкент педагогика институтига кириб ўқиди.

Уни муваффақиятли тугатгач, аввал республика газеталарида хизмат қилди. 1972—1982 йилларда республика партия Марказий Қўмитасида масъул вазифада, сўнг Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида котиб ҳамда «Ўзбекистон овози» газетасида бош муҳаррир вазифаларида иш олиб борди.

Адиб ижодининг бошланиши 50-йилларнинг сўнги, 60-йилларнинг бошларига тўғри келади.

Унинг биринчи ҳикоялар тўплами 1964 йилда «Гулдаста» номи билан чоп этилди. Шундан сўнг 1965 йилда «Баҳс бойлашган бола», 1970 йилда эса «Баҳор чақмоқлари» номли ҳикоялари ва илк қиссаси нашр этилади. Сўнгра адибнинг «Нотинч кеча» (1976), «Сирли соҳил» (1981) каби ҳикоялар тўплами ўқувчига тақдим этилади. Ушбу ҳикояларда адибнинг инсон ва инсонийлик ҳақидаги мушоҳадалари ранг-баранг образлар, ҳаётининг деталларида умумлаштирилади.

У қиссанавис сифатида «Баҳор чақмоқлари», «Кишан», «Қисмат» каби бир қатор жиддий асарлар ҳам яратди. Сўнги икки асар адабий танқидчилик томонидан яхши баҳоланди.

Ўктам Усмонов ижодида «Гирдоб» (1979) романи алоҳида ўрин тутди. Унда адолат билан ноҳақлик, садоқат билан хиёнат ўртасидаги кураш маҳорат билан тасвирланган.

Мазкур роман 1980 йили Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ойбек номидаги мукофотга сазовор бўлган. Ёзувчининг бир қатор асарлари рус ва қарлош тилларда чоп этилган.

Адиб 1990 йил 3 январда вафот этган.

ТЎЛҚИН (1938—1996)

Шоирнинг асл исм-шарифи Тўлқин Имомхўжаев бўлиб, 1938 йилда Тошкент шаҳрида туғилган. Ўрта мактабни тугатгач, 1956—1961 йилларда Тошкент Давлат университетининг (ҳозирги Миллий университет) филология бўлимида ўқиган.

1961—1970 йилларда эса Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир вазифасида фаолият кўрсатган. Кейинчалик Тошкент телестудиясида катта муҳаррир, «Янги авлод» нашриётида бўлим бошлиги бўлиб хизмат қилган.

Ундаги адабиётга қизиқиш ўрта мактабдалигидаёқ уйғониб, бу қизиқиш уни шоир Ғайратий бошлиқ адабий тўғаракка олиб боради. У Эркин Воҳидов ва истеъдодли шоир Сайёр билан ана шу адабий тўғаракда камол топади.

Шундай қилиб, Тўлқин адабиётимизнинг катта ва қутлуғ даргоҳига 60-йилларнинг бошларида кириб келади.

Унинг илк шеърий тўплами 1962 йилда «Жилғалар» номи билан чоп этилади. Шоирнинг «Юрак тинчимади» (1963), «Севгим» (1965), «Булоқ қўшиғи» (1966), «Юрагимдан излангиз» (1968), «Юлдузлар тўкилмади» (1968), «Севги кўприги» (1974), «Умрдан ҳадя» (1978), «Биринчи муҳаббат бекати» (1980), «Ўша муҳаббат» (1988), «Яна учрашамиз» (1988), «Бир хиёнат фожиеаси» (1995), «Сочилган сирлар» (1996) каби ўнлаб шеърий ва насрий тўпламлари чоп этилади. Булар орасида «Бола ва бургут» (1968), «Қудуқдаги қутича» (1968), «Салом, ассалом» (1979), «Севара» (1980), «Фунчалар» (1986) каби ёшлар ва ўсмирлар учун алоҳида китоблари ҳам мавжуддир.

Тўлқин шоир ва носир бўлиши билан бирга бир неча саҳна асарлари ҳам яратган. Улардан бири Муқимий театрида («Олтин камар», 1979), яна бири Сатира театрида («Бувам уйланмоқчи», 1993) ва бошқаси Ёш томошабинлар саҳнасида («Қайнар хумча», 1996) намойиш этилган.

У инсон сифатида ҳам ўта камтар, андишали ва имонли эди. Бинобарин, у фақат асарлари билангина эмас, ўзининг намунавий, маънавий-ахлоқий қиёфаси билан ҳам китобхон ҳурматиغا кирган эди.

ЖАМОЛ КАМОЛ

(1938)

Жамол Камол мумтоз шеърӣ анъаналар билан замонавий шеърят тизимини уйғунлаштирган истеъдодли шоир ва таржимондир. Жамол Камол 1938 йили Бухоро вилоятининг Шофиркон туманидаги Чикарон қишлоғида, деҳқон оиласида таваллуд топган. Ота-онадан эрта айрилган Жамол тоғаси қўлида тарбия кўради. Ўрта мактабни тугатгач, Бухоро педагогика институти (ҳозирги университет)нинг филология факультетида ўқийди. Ўқишни тугаллаб, шу ерда муаллимлик қилади.

Жамол Камол 1965—1969 йилларда «Бухоро ҳақиқати» номли вилоят газетасида муҳаррирлик қилади. 1969—1972 йилларда Фанлар академияси Тил ва адабиёт институтида аспирантурани ўтаб, «Лирик шеърятда композиция» деган мавзуда номзодлик диссертациясини ёқлайди. 1970—1972 йилларда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бухоро вилояти бўлимида масъул котиб бўлиб ишлайди. Кейинчалик Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси лавозимида самарали фаолият олиб боради. Унинг илк шеърӣ тўплами («Олам кирар юрагимга») 1968 йилда чоп этилган бўлиб, ундан кейин ўнлаб шеърӣ тўплам, дoston ва таржима асарларни яратди. Жумладан, «Чўққиларга ёғилди» (1971), «Тош тугён» (1973), «Ҳасан ва ой» (1974), «Қуёш чашмаси» (1975), «Дostonлар» (1978), «Тафаккур» (1979), «Сувайдо» (1983), «Умидли дунё» (1988) тўпламлари фикримизнинг далили бўлади.

Шоирнинг, «Армон», «Варахша», «Эшикдаги ой тўлқини», «Тош тугён», «Шаҳрибону» каби дostonлари ҳам китобхонлар эътиборини қозонган. Жамол Камол ижодида таржимонлик фаолияти ҳам алоҳида ўрин тутди. В. Шекспирнинг «Ҳамлет», «Отелло», «Антоний ва Клеопатра», «Қиш эртаги», «Венеция савдоғари», «Қирол Генрих IV», «Макбет» каби ўндан ортиқ асарини тўғридан-тўғри инглиз тилидан ўзбек тилига ағдарган. Унинг таржимонлик фаолиятида яна бир хайрли ҳолат учрайди. У ҳам бўлса бир қатор диний-тарихий қиссаларнинг инглиз тилидан қилинган

таржималаридир. Шу ўринда «Муҳаммад алайҳиссалом қиссаси», «Мусо алайҳиссалом қиссаси», «Исо алайҳиссалом қиссаси», «Будда қиссаси», «Акбар ва Бирбал» кабиларни эслатиш кифоя. Бундан ташқари Р. Фишнинг «Жалолиддин Румий», С. Улуғзоданинг «Фирдавсий» каби романлари таржимаси ҳам Жамол Камол қаламига мансуб.

У публицист сифатида «Маккайи Мукаррама, Мадинайи Мунаввара» (1992) асарини яратиб, ислом маърифати ва маънавиятини улуғлади. У Ўзбекистон халқ шоири (1992).

ТўЛАН НИЗОМ (1938)

Тўлан Низом Андижон вилояти Бўз туманида 1938 йилда таваллуд топган. Ўрта мактабни тугатиб, Андижон Давлат педагогика институтига кирган.

Уни 1965 йилда тугатган. Кўп вақт вилоятда ўқитувчилик қилган. Жамоат ишларида қатнашган. Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Андижон вилояти бўлимида, Бўздаги Саида Зуннунова номли педагогика билим юртида фаолият кўрсатган.

Унинг илк шеърий тўплами 1970 йилда «Сенинг эртақларинг» номи билан чоп этилган. Мазкур тўпламга кирган шеърларда бегубор туйғулар, покиза орзулар ифодаланган бўлса-да, ҳали уларнинг кўпчилиги бадиий жиҳатдан анча гўр эди. Бундай ҳолат ҳатто «Ифтихор» (1982) номли иккинчи тўпламида ҳам кўзга ташланган. Бироқ шоир йиллар ўтган сайин изланишлари самарасини кўра бошлайди. Энди у чинакам қалб шеърияти, руҳият шеъриятини яратиш сари кўтарила боради. Инсоннинг маънавий оламини, ўй ва хаёллари, орзу ва умидларини тараннум этишга интилади. Шоир қалбидан қалқиб чиқаётган мисраларда эл-юрт қайғуси, она Ватан муҳаббати, халқига бўлган меҳр туйғуси мустақкам ўрин ола бошлайди.

Энди шоир яратаётган лирик қаҳрамонлар аввалгидек меҳнат жасорати билангина намоён бўлмай, балки бир тирик инсон, оддий одам, шахс сифатида ички оламини, руҳий кечинмалари ва маънавий гўзаллигини кўз-кўз қила бошлайди.

Худди шу паллада унинг «Муқаддас руҳ» (1992) шеърий тўплами пайдо бўлади. Айниқса, ундаги она мавзуида яратилган шеърлар ўзининг самимийлиги, беғубор ва меҳр-оқибат туйғуларига лиммо-лимлиги билан китобхон қалбидан чуқур ўрин эгаллайди.

Тўлан Низом моҳир дostonнавис ҳамдир. Унинг «Чўлпон», «Мажнунтол йиғиси», «Гиря», «Руҳи равоним», «Бобур» каби лиро-эпик асарлари турли давр маҳсули бўлса ҳам, улар маъно ва мазмун жиҳатдан бир умумийликка эга. Жумладан, «Чўлпон» (1993) достонида у шоир ва давр фожиасини умумлаштирса, Миртемирга бағишланган «Мажнунтол йиғиси», шунингдек, «Бобур» каби дostonларида фожеей тақдирлар ҳақида баҳс юритади. «Руҳи равоним»да эса шоир Машраб қисмати фожиасини умумлаштиради. Умуман, Тўлан Низом гўзал инсоний фазилат ва удумларни ардоқлаш билан бирга ҳаётдаги фожиавий ҳолатларни тасвирлашга ҳам интилади.

Шоирнинг яқинда ёзган асарлари — Усмон Носирга бағишланган «Ботмай қолган ой» достони ва «Чўлпон» драмаси, шунингдек, «Довон», «Руҳлар қасидаси», «Алишер», «Сухбат», «Аввалу охир» (2002—2003) тўплamlари шоир ижодий камолотига далилдир.

Тўлан Низом болалар ҳақида ҳам ажойиб шеърлар ёзган. Унинг «Андижонда бир қуш бор», «Қалдирғоч», «Офтоб ишқи» каби шеърлари болаларнинг беғубор, сирли оламини очишга қаратилган.

У 1998 йилда «Ўзбекистон халқ шоири» унвонига эга бўлди. 2003 йилда шоирга «Эл-юрт шухрати» ордени берилди.

САФАР БАРНОЕВ (1938—2000)

Навбат болалар ва ўсмирлар адиби Сафар Барноевга келганда тажриба тарзида, яъни адиб ўз қўли билан ёзиб берган «Менинг таржимаи ҳолим»ини шундайлигича келтиришни афзал билдик.

«Одатда таржимаи ҳол ёзган ёки бирор расмий ҳужжат тўлдирган одам, «Мен фалон йил, фалон ойнинг фалон кунда туғил-

ганман», деб аниқ ёзади. Афсуски, мен бундай қилолмайман. Сабаби: то мен мактабни битиргунимча раҳматли онам Рўзигул Собир қизининг қўлида ҳеч қандай ҳужжат бўлмаган. Туғилган қишлоғим Бухоро яқинидаги Дилкушо деган жойда қишлоқ шўроси бўлиб ишлаган одамдан ҳужжат сўралганда у ҳеч иккиланмай «болайиз менинг ўғлим билан баравар», деб гувоҳнома тўлдириб берган.

Унда менинг туғилган йилим 1938 йил 6 май кўрсатилган. Мана шу ҳисоб билан яшаб келаман. Биров суриштиргани ҳам йўқ... Аслида эса онам, сен тут пишигида, кимнингдир тўйи куни тугилгансан, дер эдилар.

Яна онам сен олти ойга тўлганингда отанг урушга кетди: «Менинг кафаним бўйнимга ўралган, қайтиб сенларни кўролмайман, деб сени бағрига босиб йиғлади», дер эди. Отам биз билан абадий хайрлашганини кейин тушундим. Бу энди менинг мангу армоним — «Соғинч», «Чехралар» номли шеърлар, балладалар тўпламимни варақласангиз, бу дардни сезарсиз. «Биз, уруш болалари», деб шеърлар ёзишим шундан.

Бухорои Шарифда ўнинчи синфни 1959 йили тугатдим. Бир фурсат қурилишда ишладим. Озгина ҳарбий кийим кийдим.

1966 йили эса Тошкент Давлат университетининг журналистика бўлимини тугатдим. Биринчи шеърим «Лагер кўйнида» номи билан 1959 йилда эълон қилинган...

Адиб «Камалак» нашриётида, Республика Ёзувчилар уюшмасида, Халқ таълими вазирлигида масъул вазифаларда ишлади. Бир неча йил «Гулхан» журналида бош муҳаррир бўлди.

Унинг биринчи шеърий тўплами 1970 йилда «Тоғдамен» номи билан чоп этилди. Шундан сўнг «Биринчи табассум» (1972), «Дадамнинг қўллари» (1974), «Соғинч» (1975), «Юлдузхон ва Баҳоржон» (1977), «Солдат қайтган кун» (1979), «Оқ лайлаклар» (1982), «Эгизаклар» (1985), «Мукофот» (1983), «Тинчликни улуғлаймиз» (1986), «Дадам ҳақида кўшиқ» (1989), «Каримжон — кармон» (1988) каби ўнлаб шеърий ва насрий асарлари чоп этилди.

Буларнинг кўплари рус, украин, белорус, латиш, молдован, поляк, чех, арман, озар, тожик, қозоқ, қирғиз, туркман ва қорақалпоқ тилларига ҳам ағдарилди. Мазкур тўпламларга кирган асарларнинг бош қаҳрамонлари ёшлар, ўсмирлар, бош ғояси эса уруш қолдирган жароҳатларни кўрсатиш орқали ҳозирги ёшларни истиқлол руҳида тарбиялашдан иборат.

Унинг «Ота ўғли», «Қирқ еттинчи йил» ҳикоялар туркуми худди шу мақсад, шу ғояни илгари суради.

Адиб таржимаи ҳолида ёзишчи, 1987 йили Афғонистонга боради. «Боришдан бош ният, йигирманчи йилларда бизнинг ота-боболаримиз инқилобни қай тарзда қабул қилганини кўриш, ҳис этиш эди. Савр инқилоби, Октябрь инқилобининг иккаласига ҳам бир хил одамлар бош бўлганини афғон тупроғида кўриб қайтди». «Афғон ҳикоялари» туркуми ана шу йўсинда дунёга келди. «Шайтон эргашган бола» ҳам шу сафар меваси дир.

Сафар Барноев «Тинчликни улуглаймиз» китоби учун Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Фафур Фулом номидаги йиллик мукофотига, болалар адабиёти равнақига қўшган ҳиссаси учун «Офарин» мукофотига сазовор бўлган.

Сафар Барноев 2000 йилда вафот этган.

БАРОТ ИСРОИЛ (1938)

Кўшиқчи шоир Барот Исроил 1938 йилда Тошкент вилоятининг Ўрта Чирчиқ туманида деҳқон оиласида дунёга келади.

Унинг болалиги иккинчи жаҳон урушининг машаққатлари даврига тўғри келади.

Бу ҳақда шоир «Кўғирмоч» шеърисида шундай хотирлайди: «Кафтим тўлса кўғирмочга, ярим кўнглим тўлар эди. Дўппим тўлса кўғирмочга, дея орзу қилар эдим». Дастлабки билимни ўша ердаги тўлиқсиз ўрта мактабда, сўнг Ўртасарой қишлоғида ўрта маълумот олади.

1960 йилда Барот Исроил Тошкент Давлат педагогика институтига ўқишга киради.

Ёш шоирнинг илк «Имтиҳон» номли шеъри 1956 йили мактабда эълон қилинади.

У 1966 йилда институтни тугатгач, «Ленин учқуни» (ҳозирги «Тонг юлдузи») газетасига адабий ходим бўлиб ишга киради. Шундан кейин ижодкор иқтидорининг яна бир қирраси, яъни болалар учун ҳам шеър ёзиш қобилияти намоён бўлади. Барот Исроил ўқиш ва ишлаш жараёнида М. Шайхзода, Миртемир

каби улуғлар эътиборига тушади. Миртемир бўлгуси шоирни шеъриятнинг машаққатли сир-асроридан огоҳ этиб, «Оқ йўл» беради.

Барот Исроил 1970 йилда Ўзбекистон телерадиокомпаниясига ишга таклиф қилинади. У ерда самарали ижод қилиб, эл-юртга манзур қўшиқлар яратади.

Шоирнинг илк китоби «Бойчечак» 1972 йилда Ўзбекистон халқ шоири Миртемирнинг сўзбошиси ва муҳаррирлигида нашр этилади. Шундан сўнг «Най навоси» (1976), «Оқ булут» (1979), «Оқ олтин» (1980), «Баҳор» (1982), «Субҳидам» (1985), «Ширин кулча» (1989), «Настарин» (1992), «Меҳри-гиёҳ» (1994), «Тўйтепага тўйга келинг» (1997), «Алишернинг ширин тили» (1998) сингари китоблари нашр этилди.

Болалар учун ёзилган «Ер ва шер» достони асосида композитор Аваз Мансуров «Ҳайвонлар султони» номли опера ёзган, уни таниқли режиссёр Фируддин Сафаров сахналаштирган.

Қаламкашнинг бобокалонимиз Алишер Навоийнинг гўдаклик даврини акс эттирувчи «Алишернинг ширин тили» достони асосида тайёрланган радиоинсценировка Ўзбекистон радиосининг олтин фондидан ўрин олган. Барот Исроил Республикамининг «Шуҳрат» медали билан тақдирланган.

САЪДУЛЛА СИЁЕВ (1939)

Ёзувчи Саъдулла Сиёев 1939 йил 25 мартда Қозоғистоннинг Туркистон шаҳри яқинидаги Қарноқ қишлоғида деҳқон оиласида туғилди. 1946—1956 йилларда Қарноқдаги ўрта мактабда, 1957—1962 йилларда Тошкент Давлат университетида ўқиди. Ўқишни муваффақиятли тамомлаган адиб дастлаб Тошкент радиосида, кейинчалик республика вақтли матбуоти, «Муштум» ҳажвий журналида ишлади.

Сўнг Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Адабиёт жамғармасига раҳбарлик қилди. Саъдулла Сиёев ўз ижодини шеър ёзишдан бошлаган. Унинг дастлабки шеъри 1956 йилда

матбуотда босилади. У шеърлар билан бир қаторда «Қиз боланинг панди» (1963), «Минг бир қилиқ» (1964), «Чархпалак» (1965), «Уйимизга меҳмон келди» (1966) каби ҳикояларини ҳам эълон қилди. Бу ҳикояларида бугунги қишлоқ ҳаёти тасвирланган.

Ёзувчининг биринчи ҳикоялар тўплами «Қасам ичмаган йигит» 1970 йилда чоп этилди. Бу тўпламга унинг лирик ва ҳажвий ҳикоялари киритилган. Шундан сўнг С. Сиёевнинг «Садағанг кетай» (1972), «Тўйлар муборак» (1975), «Ой бориб, омон келинг» (1976), «Оғир вазнли жанжалкаш», «Эркаклар учун эртақлар» каби ҳикоялар тўпламлари босилиб чиққан. Уларда ёзувчи замондошларимизнинг меҳнат фаолиятини, характери ва инсоний ҳис-туйғуларини ардоқлайди.

Кейинги йилларда унинг қисса ва ҳикоялардан иборат «Ёруғлик» (1986), «Бепарво бўлмақчиман» (1990) китоблари ҳамда «Аваз» (1987) романи ўқувчилар ҳукмига ҳавола этилди. 1993 йилда унинг «Яссавийнинг сўнгги сафари» романининг биринчи китоби, 1997 йилда эса «Ҳақиқат йўли» деб номланган иккинчи китоби чоп қилинди. Бу китобларда улкан бобокалонимиз Аҳмад Яссавий ҳақида ҳикоя қилинади.

С. Сиёев ҳикоялари рус, қozoқ, қирғиз, тожик тилларига таржима қилинган. У М. Зошченко, Л. Ленч, А. Арканов, Г. Горин каби рус ёзувчиларининг ҳикояларини ўзбек тилига таржима қилган.

АБДУҚАҲҲОР ИБРОҲИМОВ (1939)

Абдуқаҳҳор Иброҳимов ёзувчи, драматург ва публицист сифатида замонавий адабий ҳаракатда муносиб ўринни эгаллайди.

У Тошкентнинг Кўкча даҳасида 1939 йилнинг 16 августида дунёга келган.

Абдуқаҳҳор 1957 йилда ўрта мактабни битиргач, 1957—1962 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олган. 1975—1977 йилларда Москвадаги Олий адабиёт курсида ўқиган. 1982—1986 йилларда «Ўзбекистон маданияти»

газетасида, сўнг «Гулистон» журналида ишлайди. Республика Маданият ишлари вазирлиги қошидаги Санъат ишлари бошқармасида бош муҳаррир, 1990—1993 йилларда Республика Президенти Девонида маслаҳатчи сифатида фаолият кўрсатади. 1994 йилдан буён эса Республика «Маънавият ва маърифат» марказида хизмат қилмоқда.

Абдуқаҳҳорнинг ижоди 60-йиллардан бошланган. Адибнинг «Қоя остида», «Тусмол», «Сўнгги нур», «Осмон яқин, ер юмшоқ», «Биринчи бўса», «Тил — тақдир демак» каби китоблари чоп этилган. Уларда замон ва замондошлар тақдири, тил ва қадрият, адабиёт ва маданият муаммолари, истиқлол ва келажак ҳақидаги фалсафий мушоҳадалари бош ўринни эгаллайди.

Абдуқаҳҳор Иброҳимов кўпроқ драматург сифатида элга танилган. Унинг «Арра», «Мени айтди деманг», «Зўлдир», «Бир ўликка бир тирик», «Бу замон ўғлони», «Тусмол», «Сочқи», «Майли, майли», «Офарин», «Пуч», «Шайтон йўли» комедиялари Тошкент ва вилоят театрлари сахналарида қўйилган. Шунингдек, уларнинг айримлари Россия, Украина, Грузия, Арманистон, Молдова, Озарбойжон, Эстония, Қозоғистон, Қирғизистон ва Туркманистон театрлари сахналарида ҳам ўйналган. Адибнинг публицист сифатидаги фаолияти ҳам эътиборга сазовордир.

Муаллиф мақолаларида сиёсат, иқтисод ва маънавиятга оид даврнинг долзарб муаммолари кўтарилган. Ёзувчи «Туркистон япроқлари» (1993) номли ҳужжатли қиссаси учун «Туркистон — умумий уйимиз» халқаро танловининг ғолиби бўлган.

Унга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» фахрий унвони, «Меҳнат шуҳрати» ордени берилган. Абдуқаҳҳор Иброҳимовнинг ижоди истиқлол йилларида, айниқса, самарали бўлмоқда.

У кейинги пайтда «Ватан туйғуси» (ҳамкорликда), «Бизким, ўзбеклар...», «Давлат тафаккури нима?», «Миллат овози» каби йирик публицистик китобларини ва «Уйқу келмас кечалар» романининг биринчи жилдини ўқувчиларга тақдим этди. Бу асарлар китобхонлар томонидан қизиқиш билан кутиб олинди.

ТУРСУНБОЙ АДАШБОВЕВ (1939)

Турсунбой Адашбоев 1939 йилда Қирғизистоннинг Ўш вилоятига қарашли Олабуқа туманида туғилган. У Тошкент Давлат университети ҳамда Москвадаги Адабиёт институтини битирган.

Турсунбой Адашбоевнинг «Камолнинг олмаси» деб номланган биринчи китоби 1967 йилда, талабалик чоғи-

даёқ нашр этилган.

Кейинчалик унинг «Биз, саёҳатчилар» (1969), «Арслонбобо шаршараси» (1973), «Сурнай» (1975), «Нур дарё» (1977), «Гулдаста» (1979), «Олатоғ — лолатоғ» (1982), «Оқбура тўлқинлари» (1985), «Совға» (1987), 1989—1990 йилларда унинг «Арслонбобо афсонаси», «Сичқоннинг орзуси», «Уч бўталоқ ва сирли қовоқ» тўпламлари босилиб чиққан.

Кичкинтойларга қисқа ва лўнда ёзиш, қиссадан ҳисса чиқариш Турсунбой Адашбоев ижодининг муҳим фазилатларидан биридир. Ижодкорнинг «Сумалак» сарлавҳали шеъри шу жиҳатдан характерли:

*Бойчечак ниш уриб,
То тургунча ўрнидан,
Баҳор қишни тарновга
Осиб қўйди бурнидан...*

Турсунбой Адашбоевнинг ҳазил-мутойиба билан йўғрилган қатор асарлари рус, латиш, қозоқ, қирғиз, тожик тилларида чоп этилган.

Турсунбой Адашбоев жаҳон болалар шеърияти вакилларининг асарларини ўзбек тилига таржима қилиш борасида ҳам фаол иш олиб бораётир. Уолтер Де Ламер, Ян Бжехва, Корней Чуковский, Самуил Маршак, Муса Жонгозиев, Қодир Мирзалиев, Оғагелди Алланазаров, Леонс Бриедис каби шоирларнинг шеърларини ёш китобхонлар Турсунбой Адашбоев таржимасида севиб ўқимоқдалар.

Турсунбой Адашбоев сўнгги йилларда Анвар Обиджон

билан ҳамкорликда ҳайвонот олами ҳақидаги «Хуштак чалиб турасиз» (2002) деган китобини босмадан чиқарди. Айни чоғда «Олтин ёлли тулпор» қиссаси нашр этилмоқда. У ўзбек ва қирғиз халқлари ўртасидаги дўстлик ипларини мустақамлаш соҳасидаги хизматлари учун «Дўстлик» (2001) ордени билан тақдирланган. У Қирғизистонда хизмат кўрсатган маданият арбоби ва «Манас» ордени совриндори ҳамдир.

2003 йилда шоирнинг «Орзуларим — кўш қанотим» номли тўплами чоп этилди.

ШУКУР ХОЛМИРЗАЕВ

(1940—2005)

Шукур Холмирзаев 1940 йили Сурхондарё вилоятининг Бойсун туманида таваллуд топди. У ўрта мактабни тугатиб, Тошкент Давлат университетида таҳсил олди.

Шукур Холмирзаев ҳозирга қадар китобхонларга жуда кўп ҳикоялар, бир неча қисса ва романларни тақдим этди.

Унинг илк қиссаси «Оқ отли» тоғ болалари ҳаётидан ҳикоя қилади. Шукур Холмирзаевнинг талабалик йилларида ёзилган «Тўлқинлар», (1963), шунингдек, «Ўн саккизга кирмаган ким бор?» (1965) қиссалари ўз авлоди — тенгқурлари ҳаётига бағишланган.

Муаллифнинг кейинги асарлари — «Олис юлдузлар остида», «Ҳаёт абадий», «Оғир тош кўчса...», «Бодом қишда гуллади» (1968), «Сўнмас олов» (1985), «Тоғларга қор тушди» (1987) ҳикоялар тўплами, «Сўнгги бекат», «Қил кўприк», «Йўловчи», «Олабўжи» романлари чоп этилди.

Шукур Холмирзаев ўзбек ҳикоячилик санъатининг устози Абдулла Қаҳҳордан кейин янги, юқори босқичга кўтарган ёзувчилардан биридир. Унинг ҳикоя, қисса ва романлари теша тегмаган воқеаларга бағишланганлиги, характерларга бойлиги билан ажралиб туради.

Санъаткор драматургияга ҳам қўл уриб, «Қора камар» пьесасини ёзган, унда 20- йилларнинг бошларида миллий озодлик йўлида олиб борилган кураш акс эттирилади.

Нега адиб романларидан бирини «Олабўжи» деб атади? Ким ўзи — Олабўжи? Асарни ўқиганингизда, англайсизки,

Олабўжи — шўро тузумининг яшаш тарзига бўйин эгмаган, миллий қадриятларимизга ихлоси баланд бир девонадир. Девона? Йўқ, ундай эмас: бу девона — буюк археолог (қадимшунос), айна чоғда ўзига хос ўжар бир инсондирки, ҳаётнинг зарбаларидан қочиб, табиат бағрига чекинади. Шу боис «Жинни» лақабини олади ва оқибат жиннихонага жўнатилади.

Шукурнинг сўнгги романи «Динозавр»дир. Муаллифнинг айтишича: «Кучлилар енгади, кучсизлар енгиледи, дейилган назария нотўғри! Агар кучлилар енгилш қобилиятига эга бўлганларида, аввало, динозавр енгган бўларди. Йўқ, у ўлади. Сабаб? У шаклланиб бўлган. Шундоқ-да: кўп мардлар майдонга кирадилар. Улар ўлимларини билишади. Аммо улар учун орқага йўл йўқ. Қўрқоқлар-чи? Ўшандаёқ қавакларига кириб олишганлар...»

Бундай қараш қанчалик мунозарали бўлмасин, муаллифнинг бугунги кун — янги асрни қабул қилишдаги зиёлилар фожиаси ва изтиробларини акс эттиришда ўзига хос бир йўлни тутгани сезилиб туради.

Шукур Холмирзаев адабиёт соҳасидаги хизматлари учун Ҳамза номидаги республика Давлат мукофоти, 1991 йилда эса Ўзбекистон халқ ёзувчиси унвонига мушарраф бўлган.

Адиб 2005 йилнинг куз ойларида бу дунё билан абадий хайрлашди.

МАҲКАМ МАҲМУДОВ (1940)

Носир ва адабиётшунос Маҳкам Маҳмудов 1940 йилда Андижон вилоятининг Асака туманида туғилган. 1947—1957 йилларда Андижон шаҳридаги Муқимий номи мактабда таълим олгач, 1957—1962 йилларда Тошкент Давлат университетида ўқиган. У 60-йиллардан то шу кунгача газета ва журнал таҳририятлари ҳамда нашриётларда ишлаб келади. Ҳозирги кунда эса «Мулоқот» журналида адабий ходим сифатида фаолият кўрсатиб келмоқда. Маҳкам Маҳмудов дастлаб шоир сифатида қалам тебратган. Кейинчалик у насрга ҳам ўтиб, тарихий мавзулар ва фантастик жанрда ижод қилиб келади.

Агар унинг «Бибихоним», «Шоҳлар маликаси», «Мовароуннаҳр юлдузи», «Султон Маҳмуд Ғазнавий», «Бойсунғур ибн Шоҳруҳ», «Имом Зайниддин Ғаззолий» каби қисса, ҳикоя ва бадиалари тарихий мавзуларда яратилган бўлса, «Мен — мен эмасман», «Тескари кўзлар сайёраси», «Сирли қаср», «Мангу куй излаб» сингари асарларида эса у фантастик жанрга қўл уради.

Маҳкам Маҳмудов адабиётшунос сифатида ҳам самарали ижод қилиб келмоқда. Унинг «Талант ва ижод фалсафаси» (1976), «Абадият лаҳзалари» (1981), «Хайрат ва тафаккур» (1992) каби асарлари адабий ва илмий жамоатчилик эътиборига тушган. У филология фанлари номзоди сифатида М. Уйгур номидаги Санъат институти, А. Қодирий номидаги Маданият институтида ўзбек ва чет эл адабиёти курсларидан маърузалар ўқиган. Маҳкам Маҳмудов таржимон сифатида ҳам қалам тебратиб, Аристотелнинг «Поэтика» рисоласини, Балзакнинг «Сагри тери тилсими» романини, Андерсен эртаклари, Стефан Цвейгнинг «Куйган кўнгил фарёди» новеллалар тўплами (Ўткир Ҳошимов билан)ни, Оскар Уайлднинг «Юлдуздан тушган бола», «Салоқатли дўст» ҳикоялари ва бошқа асарларни ўзбек тилига ўгирган.

У ҳозир «Эҳ, одамлар» деган ҳажвий асарни якунлаш арафасида.

Адабиёт олдидаги хизматлари учун унга «Эл-юрт ҳурмати» (1998) ордени берилган.

ОМОН МУХТОР (1941)

Шоир ва носир Омон Мухтор 1941 йили Бухорода таваллуд топган. Ўрта мактабни тугатгач, бир неча вақт нашриётларда адабий ходим, Ўзбекистон радио ва телевидение Давлат қўмитаси, «Ўзбекфильм» киностудияси ҳамда Ғафур Ғулум номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир, «Шарқ юлдузи» журналида эса бош

муҳаррир бўлиб ишлаган.

Унинг ижоди 50-йилларнинг охирларида бошланган бўлса ҳам, «Чорлар қуёшли йўллар» биринчи шеърий тўплами 1966

йилда чоп этилади. Шундан сўнг у шоир, ҳикоянавис, қиссанавис, романнавис сифатида йигирмадан ортиқ китоб нашр этди. Жумладан, «Нигоҳ» (1968), «Кушлар ва тушлар» (1971), «Шаҳарлик келинчак» (1973), «Ҳаёт дарвозаси» (1978), «Бухоролик донишманд» (1973), «Болаликка саёҳат» (1984) каби ҳикоялар тўпламлари, шунингдек, «Учқур поездлар» (1981), «Вазифа» (1988) каби қиссаларини чоп эттирди. У айна чоғда «Йиллар шамоли» (1976), «Эгилган бош» (1989), «Минг йилдан сўнг» (1991), «Кўзгу олдидаги одам» (1996), «Минг бир қиёфа» (1994), каби романларини яратди. Шунингдек, «Оҳанг» (1974), «Ёғду» (1979), «Марварид» (1985), «Шиддат» (1990) каби шеърӣ тўпламлар ҳам О. Мухтор қаламига мансуб.

Омон Мухторнинг «Тепаликдаги хароба», «Минг бир қиёфа», «Кўзгу олдидаги одам» романлари яхлит ҳолда «Тўрт томон қибла» трилогиясини ташкил этган. Сўнгги йилларда «Афу», «Аёллар мамлакати ва салтанати», «Афлотун» романлари чоп этилди. Мазкур трилогия янгича услубда ёзилган бўлиб, китобхон ва адабий жамоатчилик эътиборини тортмоқда.

Ижодкор болалар учун «Бувим эртак айтади» (1971), «Кунлардан бир кун» (1985), «Минг йилдан сўнг» (1991) каби шеър, эртак ва ҳикоя тўпламлари ҳам яратган. Омон Мухтор «Эгилган бош» романи учун 1990 йилги Ёзувчилар уюшмасининг йиллик адабий мукофотига сазовор бўлган. Алиб таваллудининг эллик йиллиги муносабати билан (1991) унга «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби» фахрий унвони берилган.

АБДУЛЛА ОРИПОВ

(1941)

Ўзбекистон халқ шоири, таниқли жамоат арбоби Абдулла Орипов 1941 йили Қашқадарё вилояти Косон туманидаги Некўз қишлоғида дунёга келди. Ўрта мактабни 1958 йили олтин медаль билан тугатгач, Тошкент Давлат университети филология факультетининг журналистика бўлимига кириб, уни 1963 йили муваффақият билан битирди. 1968 йилдан буён

турли нашриётларда муҳаррир, Ёзувчилар уюшмасида котиб вазибаларида хизмат қилиб келди. Муаллифлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш агентлигининг раиси. Ҳозирги кунда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг раисидир.

Абдулла Ориповнинг ижоди талабалик йилларида бошланган бўлиб, унинг биринчи шеърлар тўплами «Митти юлдуз» 1965 йили чоп этилган. Кейин шоирнинг «Кўзларим йўлингда» (1967), «Онажон» (1969), «Руҳим» (1971), «Ўзбекистон», «Қасида» (1972), «Хотирот» (1974), «Юртим шамоли» (1974), «Ҳайрат» (1979), «Нажот қалъаси» (1981), «Йиллар армони» (1983) шеърӣ тўпламлари босилиб чиқди. Мазкур тўпламларга кирган шеърларни кўздан кечирар эканмиз, уларда шоирнинг шеърдан-шеърга, тўпламдан-тўпламга, йилдан-йилга ўсиб, ижоди баркамоллашиб борганлигига гувоҳ бўламиз. Айниқса, 70-йиллардан кейинги асарларида ҳаёт ва инсон, жамият ва табиат ҳақидаги фалсафӣ мушоҳадаларининг тобора чуқурлашиб бораётганлиги сезилади. Кучли эҳтиросли туйғулар уларда ўзининг юксак талқинини топиб боради. Бу, бора-бора теран фикр билан юксак бадиийликнинг омухтасига айланиб, шоирнинг ижодий камолотга эришганидан дарак беради.

Бунга Абдулла Ориповнинг «Сайланма» (1996) тўпламини ўқиб амин бўлишимиз мумкин. Айниқса, истиқлол ғояси, эл-юрт мустақиллиги, она Ватанни озод ва обод кўриш истаги сатрдан-сатрга парвариш топиб, ажиб бир порлоқлик ҳосил қилади. Шоирнинг «Мен нечун севаман Ўзбекистонни», «Ўзбекистонда куз», «Куз» каби 60-йилларда ёзилган шеърларидаёқ истиқлол нурлари жилва қилгандек бўлади. Хуллас, Ватан ва халққа меҳр-муҳаббат, табиатни севиш, ардоқлаш, имонли, виждонли инсонларга мадҳиялар ўқиш, гоҳ йиғлаб, гоҳ қувониб куйлаш шоир туйғулари уммонини ташкил этади.

Абдулла Орипов ижодининг ҳозирги босқичи яна ҳам туйғуларга бой, файзли ва сербарақадир. Жумладан, «Ҳаж дафтари» (1992) туркумига кирган шеърларида энди шоир маънавиятимиз манбаларини кашф этиш йўлидан боради. Қуръони Карим, Ҳадиси шарифлардан замонавий маънолар излайди ва топади. У дostonнавис ва драматург сифатида ҳам маълум ва машҳурдир. Хусусан, «Жаннатга йўл» достони ва «Соҳибқирон» (1996) шеърӣ драмаси шоирга катта шуҳрат келтирган асарлардир.

Абдулла Орипов истеъдодли таржимон сифатида Дантенинг «Илоҳий комедия» асарини ўзбек тилига юксак маҳорат билан ўгирган. Некрасов, Л. Украинка, Шевченко, Р. Ҳамзатов, Қ. Қулиев асарларини ҳам она тилига таржима қилган. У Ўзбекистон Республикаси Давлат мадҳиясининг муаллифи ҳамдир. 2000—2001 йилларда Абдулла Орипов асарларининг тўрт жилди нашр қилиниб, кенг китобхонлар оммасига манзур бўлди.

Ижодкорнинг шеърий мажмуалари қатор хорижий тилларга таржима қилинган ва алоҳида китоб ҳолида нашр этилган. Абдулла Орипов — ноёб истеъдод эгаси. Чуқур фалсафийлик, миллий руҳ, диний-ахлоқий мезонларга садоқат шоир шеърияти асосларини ташкил этади. Ўзбек халқининг миллий тикланиши, ҳурфикрлилик ва мустақиллик учун курашида Абдулла Орипов шеърияти катта ўрин тутлади.

Ўзбекистон халқ шоири Абдулла Орипов Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотининг лауреати, Калифорния (АҚШ) Фан, Таълим, Саноат ва Санъат халқаро академиясининг ҳақиқий аъзосидир. Мустақиллигимизнинг етти йиллигида унга биринчилардан бўлиб «Ўзбекистон Қаҳрамони» деган юксак унвон берилди.

ЎТКИР ҲОШИМОВ (1941)

Ҳозирги адабиётимизнинг кўзга кўринган намояндаларидан бири Ўзбекистон халқ ёзувчиси Ўткир Ҳошимовдир. У қарийб қирқ йилдан буён ўзининг ажойиб публицистик мақолалари, ҳикоя, қисса ва романлари билан адабиётимиз тараққиётига муносиб улуш қўшиб келмоқда. Ўткир Ҳошимов 1941 йилнинг 5 августида Тошкент вилоятининг Зангиота тумани Дўмбиробод мавзеида таваллуд топди. Болалиги уруш қийинчиликлари, муҳтожликлари даврида кечган.

1958 йилда ўрта мактабни битириб, Тошкент Давлат университети журналистика бўлимининг аввал сиртқи, сўнгра кундузги бўлимида ўқиб, 1964 йилда тугатади. 1959—1960 йилларда «Темир йўлчи», 1960 йилда ҳозирги

«Ўзбекистон овози», 1960—1982 йилларда «Тошкент ҳақиқати», «Тошкент оқшоми», 1982—1983 йилларда Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида, 1985—1995 йилларда «Шарқ юлдузи» журналига бош муҳаррир ва 1995 йилдан 2004 йилгача Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Матбуот ва ахборот қўмитаси раиси сифатида фаолият кўрсатиб келди. Ҳозир «Театр» журналига муҳаррирлик қилмоқда.

Ўткир Ҳошимов ижоди публицистикадан бошланган бўлиб, биринчи китоби 1962 йилда «Пўлат чавандоз» номи билан босилиб чиққан. Унинг илк ҳикояси эса 1963 йили «Тўрт мактуб» номи билан чоп этилган. Кейинчалик мазкур ҳикоя асосида «Чўл ҳавоси» (1963) қиссаси яратилган. Шундан сўнг унинг «Одамлар нима деркин», «Шамол эсаверади» қиссалари майдонга келди. Айниқса, адибнинг «Баҳор қайтмайди» (1970), «Қалбингга қулоқ сол» (1973) каби қиссалари ёзувчига шуҳрат келтирди.

Адиб «Нур борки, соя бор» (1976) романида жамият ижтимоий ҳаётидаги иллатларни, турғунликнинг моҳиятини очиш асносида даврнинг муҳим маънавий-ахлоқий масалаларини кўтариб чиқди. Шундан сўнг у яна бир гўзал асарни — Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ойбек номидаги йиллик мукофоти билан тақдирланган «Дунёнинг ишлари» (1982) қиссасини яратиб, маънавият ҳақидаги баҳсни давом эттирди. Ўткир Ҳошимов ижодида «Икки эшик ораси» романи алоҳида аҳамиятга эга бўлди. Унда адиб қарийб қирқ йиллик даврни ўз ичига олган ва бир қатор чигал ва мураккаб тақдирлар мисолида ўз халқининг тарихий қисматини маҳорат билан умумлаштириб берди. Шу туфайли ҳам роман 1986 йилда Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотиغا сазовор бўлди. Шунингдек, «Тушда кечган умрлар» романи ҳам турғунлик даври иллатларини фош этувчи асар сифатида алоҳида аҳамиятга эгадир.

Ўткир Ҳошимов ҳикоя жанрида ҳам унумли ижод қилди. Хусусан, унинг «Муҳаббат», «Деҳқоннинг бир куни» «Урушнинг сўнгги қурбони», «Ўзбек иши» каби асарлари ўзбек ҳикоячилиги ривожига салмоқли ҳисса бўлиб қўшилди. Унинг «Қалбнинг оппоқ дафтари», «Муқаддас қасамни бузганлар», «Авлодларга нима деймиз», «Мантиқ қани?», «Давлат сири» каби мақолалари сўнгги йиллар ўзбек публицистикасининг ютуқларидан бири бўлди. Ўткир Ҳошимов моҳир ҳикоянавис,

қиссанавис, романнавис ва публицистгина эмас, драматург сифатида ҳам замонавий адабиёт ривожига таъсир кўрсатиб келмоқда. Унинг «Хазон бўлган баҳор», «Тўйлар муборак», «Виждон дориси», «Инсон садоқати», «Қатағон» каби драма ва комедиялари республика театрлари сахналарида қўйилган. 1998 йил адибнинг «Осмондан тушган пул» номли ҳажвий ҳикоялар тўплами чоп этилди. Ўтқир Ҳошимов таржимон сифатида О. Бергголт, Мустай Карим, В. Шукшин асарларини ўзбек тилига ағдарган. Унинг энг яхши асарлари рус ва бошқа тилларга таржима этилган. Ў. Ҳошимовга самарали ижодий меҳнати учун 1991 йили «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» фахрий унвони берилган. У «Буюк хизматлари учун» ордени билан ҳам тақдирланган.

МУРОДЖОН МАНСУРОВ (1941)

Муроджон Мансуров адабиёт деб аталмиш кошонага 60-йилларда кириб келган. У тошкентлик, Чўлпон отанинг ёнбағридаги Қатортолда боғбон оиласида 1941 йилда таваллуд топган. Отаси Мансурхўжа Тўрахўжа ўгли миришкор боғбон бўлган. У ўгли Муроджон болалигида оламдан ўтган.

Бўлажак ёзувчи онаси Кароматхон Умархўжа қизининг тарбиясида вояга етган. Ўрта мактабдан сўнг Тошкент политехника институтининг қурилиш факультетига ўқишга кирган. Уни тугатгач, инженер-лойиҳачи бўлиб ишлаган. Шу йиллардан бошлаб унда ижодга майл уйғониб, очерк, лавҳа, ҳикоялар ёза бошлаган. «Қаламимни кўриб, республика марказий газетаси «Қизил Ўзбекистон»га (ҳозирги «Ўзбекистон овози») чақириб олишди», — дея ёзади муаллиф ўз таржимаи ҳолида.

Шундан сўнг ўша газетанинг Фарғона вилояти бўйича муҳбири бўлиб ишлайди. Кейин «Ёшлик» журнали бош муҳаррир ўринбосари бўлиб хизмат қилади. Сўнг эса «Шарқ юлдузи» журналида фаолият кўрсатади. Муроджон Мансуровнинг биринчи асари «Азиз инсон» (1963) деб аталган бўлиб, у ёзувчининг муштилари, меҳрибон ва заҳматкаш онаси ҳақида эди. Асар маълум сабабларга кўра босилмай қолган.

Шундан буён адибнинг ўндан ортиқ қисса ва романлари чоп этилган.

Унинг «Садарайҳон» (1965), «Умр чорраҳалари» (1972), «Қирғоқлар» (1975), «Ҳамманинг яшагиси келади» (1980), «Ёмби» (1988) каби қиссалари, «Мангу жанг» (1985), «Гуноҳи азим» (1995) каби романлари талабчан китобхон томонидан илиқ қарши олинган.

Унинг уч жилдлик «Жудолик диёри» романининг I—II китоблари нашр этилиб, китобхонга тақдим этилган. Асар маълум маънода саргузашт характерида бўлиб, унда ўз диёридан адашиб, ҳамон тўзиб юрган қавм ҳаёти ва кечинмалари исломий бир маърифат, маънавият ёғдуларига омухта тарзда ифода этилади. Муроджон Мансуров яратган қиссалар ва айниқса, «Мангу жанг» романи ўзининг ҳаётийлиги ва самимийлиги, тилининг содда ва ширалилиги билан ажралиб туради. «Жудолик диёри» (2001—2003) эса ҳали кўп баҳсларга йўл очса ажаб эмас.

МАШРАБ БОБОЕВ

(1941—2003)

Машраб Бобоев кўпқиррали ижодкор. У шоир, публицист, драматург ва носир ҳамдир. «Мен, — дейди у ўз таржимаи ҳолида, — 1941 йилда Самарқанд вилоятининг ҳозирги Челак тумани ҳудудида тугилганман. 1956 йилда ўрта мактабни тугатиб, колхозда тракторчилик қилганман, кейин кутубхонада ишлаганман. 1958

йилда Тошкентга келиб, Маданият техникумига ўқишга кирганман. 1960 йилда техникумни тугатиб, Санъат институтининг актёрлик факультетига ўқишга кирганман.

Таҳсил давомида заводларда, Республика Халқ ижоди уйида ишлаганман. 1965 йилда институтнинг кечки бўлимини тугатганимдан сўнг Самарқандга қайтиб, вилоят Халқ ижоди уйида бош мутахассис, сўнгра директор бўлиб ишлаганман.

Вилоят газеталарида ишлаб, 1967 йилда Тошкентга келганман. «Ёш гвардия» (ҳозирги «Янги аср авлоди») нашриётида муҳаррир бўлиб ишлаганман. «Шарқ юлдузи» журналида,

Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида, Ёзувчилар уюшмасида, Маданият ишлари вазирлигида, Ҳамза номидаги театрда, Ёш томошабинлар театрларида ишлаганман».

Машраб Бобоев умрининг сўнгги йилларида Ўзбекистон Миллий ахборот агентлигида ишлаган.

Машраб Бобоев адиб сифатида 60-йиллардан бошлаб матбуотда кўрина бошлаган. Унинг «Онамга хат» (1971), «Баҳор кайфияти» (1974), «Кечки троллейбус» (1977), «Гурунг» (1975), «Багишлов» (1978), «Олисдаги чироқ» (1980), «Пахта менинг — бахтим менинг» (1975), «Сўз» (1982), «Мен билган сир» (1990), «Қани менинг юлдузим?» (1991), «Номсиз юлдузлар» (1991) каби ўнлаб китоблари нашр бўлган. Шунингдек, у «Ўттиз ёшлилар», «Ер томири», «Тошкентдан келган меҳмон», «Гурунг», «Тунис президенти» («Мушкул савдо»), «Бизнинг ҳовли» («Онаизор»), «Ўз уйингдасан», «Қани менинг юлдузим?», «Суянч тоғлари» каби бир қатор саҳна асарлари ёзиб, томошабинлар эътиборини қозонган.

Машраб Бобоев бир қатор ажойиб видеофильмлар муаллифи сифатида ҳам яхши таниш. Унинг «Ирода», «Севги нидоси» (Алишер Навоийнинг «Сабъаи сайёр» достони асосида миллий балет) ҳамда биринчи ўзбек телесериали «Кўнгил кўчалари» кўп қисмли телефильми намойиш этилган.

У моҳир таржимон ҳамдир. Хусусан, В. Катаевнинг «Ҳаёл чечаклари» романи, Муин Бсисунинг «Ташриф қоғози», Отар Чиладзенинг «Рангин дунё» шеърий китоби ва йигирмадан ортиқ драматик асарлари фикримизнинг далилидир. Машраб Бобоев 2003 йилда вафот этган.

МУҲАММАД АЛИ (1942)

Истеъдодли шоир, адиб ва таржимон Муҳаммад Али (Аҳмедов Муҳаммад Али) 1942 йил 1 мартда Андижон вилоятининг Бўз туманида, деҳқон оиласида тугилди. 1959 йили Тошкент вилояти Бекобод туманидаги Навоий номи ўрта мактабни битирди.

сўнгра Бекобод қум-шағал карьерида ишлади. Москвадаги Адабиёт институтида таҳсил олди (1966).

Андижон ва Фарғона вилоятлари мактабларида ўқитувчилик қилди. «Шарқ юлдузи» журналинда адабий ходим (1966), Фафур Фулом номидаги нашриётда муҳаррир (1967), бўлим мудири (1975), бош муҳаррир (1982), Ўзбекистон телевидениеси адабий-драматик таҳририятида бош муҳаррир (1985), Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бадиий таржима ва адабий алоқалар маркази раиси (1989), Тошкент Давлат университетида профессор (1993), этика ва эстетика кафедраси мудири (1994), Халқаро «Олтин мерос» хайрия жамғармасида бошқарув раиси (1999—2003) бўлиб ишлади. 2003 йилдан Халқаро Амир Темуր хайрия жамғармаси бошқаруви раиси. 1992 йилдан АҚШнинг Вашингтон университетида ўзбек тилидан сабоқлар бериб келади.

Муҳаммад Али адабиётга 50-йилларнинг охирида кириб келди. Дастлабки шеъри 1957 йилда матбуотда эълон қилинган. Шу вақтгача шоирнинг 30 га яқин шеърий китоблари нашр этилган. Булар орасида «Фазодаги ҳислар» (1967), «Шафақ» (1968), «Оталар юрти» (1970), «Алвон чечаклар» (1973), «Достонлар» (1974), «Ниначи ҳақида эртак» (1976), «Оқ нур» (1977), «Илҳом париси» (1980), «Боқий дунё» (1981), «Севсам, севилсам» (1983), «Гумбаздаги нур» (1985), «Сен бир гулсан» (1989), «Она дуоси» (1994), «Сайланма» (1997) каби китоблари ажралиб туради.

Муҳаммад Али ижодида «Машраб», «Гумбаздаги нур», «Заминда яшаймиз», «Муҳаббат» дostonлари, «Боқий дунё» шеърий романи, «Сарбадорлар» ва «Улуг салтанат» тарихий романлари катта ўрин тутди.

Муҳаммад Али публицист сифатида дадил қалам тебратиби келмоқда. «Ўз-ўзингни англаб ет» (1988), «Ҳақиқатдан чекинма, Тарих!» (1990), «Қафасдаги булбуллар» (1996) мақолаларида тарихимизнинг долзарб масалалари ҳақида баҳс юритилади. «Ошиқ бўлмаёй Ҳақ дийдорин кўрса бўлмас» (1992), «Мен кўрган Америка» (2000) «Амир Темури чамани» (2006) китоблари адабий-илмий жамоатчилик томонидан самимий кутиб олинди.

Бадиий таржима адиби ижодида етакчи ўринни эгаллайди. Қадимги ҳинд эпоси «Рамаяна» (1978), қорақалпоқ эпослари «Шаҳриёр» (1977), «Маспошшо» (1985), Роберт Бёрнс (1971), Галактион Табидзе (1982) ларнинг шеърий китоблари шоир

таржимасида чоп этилди. Шунингдек, Ҳоқоний, Шиллер, Байрон, Пушкин, Лермонтов, Махтумқули, Абай, Тагор, Ҳамзатовларнинг айрим асарлари Муҳаммад Али томонидан таржима қилинди. «Рамаёна» поэтикасининг ўзбекча талқинига бағишланган тадқиқоти учун таржимашунос олимга филология фанлари номзоди (1992) илмий даражаси берилди.

Шоир асарлари жаҳоннинг йигирма бешдан ортиқ тилларига таржима қилинган. Муҳаммад Алининг ўзбек адабиёти равнақига қўшган ҳиссаси ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланди. Унга 1992 йил «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» фахрий унвони берилди, 1999 йилда «Меҳнат шуҳрати» ордени билан мукофотланди. «Шаҳриёр» эпоси таржимаси учун Бердақ номидаги Қорақалпоғистон Республикаси Давлат мукофоти берилди (1984).

У ҳозир Амир Темур даври ҳақида асарлар яратмоқда. Ҳозиргача «Жаҳонгир Мирзо» (2003), Умаршайх Мирзо» романлари (2006) босилиб чиқди. 2005 йилда унинг «Абадий соғинчлар» роман-хроникаси чоп этилди.

ОЙДИН ҲОЖИЕВА (1942)

Ўзбекистон халқ шоираси Ойдин Ҳожиева 1942 йили Навоий вилоятининг Қизилтепа тумани Бўстон қишлоғида туғилган. 1960 йили ўрта мактабни, 1966 йили Тошкент Давлат университетининг филология факультетини тугатган.

1965—1976 йилларда «Шарқ юлдузи» журналида адабий ходим, бўлим мудири, 1976—1985 йиллар «Саодат» журналида бўлим мудири, 1985—1995 йилларда «Гулхан», 1995 йилдан эса «Саодат» журнали муҳаррири лавозимида ишлаб келмоқда. У 20 дан ортиқ шеърий тўпламларнинг муаллифидир.

Ойдин Ҳожиева ижоди гарчи 60-йилларнинг иккинчи ярмидан бошланган бўлса-да, унинг биринчи шеърий тўплами 1970 йилда «Шабнам» номи билан чоп этилган. Сўнгра унинг «Мен севган қўшиқ» (1972), «Зар кокил қиз ва қуёш» (1972), «Манзиллар» (1975), «Наво» (1977), «Тароват» (1978),

«Бувисининг ўз қизи» (1979), «Достонлар» (1980), «Тамал тоши» (1980), «Сайланма» (1989), «Нажот» (1991), «Олисдан келган овоз» (1991) каби кўплаб шеърӣй гулдасталари дунё юзини кўрган. Улар орасида «Чашмаларни излайман» (1987) каби публицистик асарлар мажмуаси, болалар учун ёзилган аjoyиб шеърлари ҳам бор.

Унинг деярли барча тўпламларида покиза ва меҳрибон, кечиримли ва садоқатли она туйғулари, вафодор ёр, дидли, фаросатли ва нозиктаъб шоира қалби жўш уриб туради. Айни чоғда дунё воқеаларига ҳамдардлик, инсонлар мушкулини енгиллатиш учун кураш, ўз она халқи, она тупроғи, маданий меросига меҳр туйғуси балқиб туради.

Шоиранинг «Кўзимнинг оқу қароси» (1996) номли шеърӣй гулдастаси истиқлол руҳи, истиқлол орзуси билан лиммо-лимдир. У моҳир шоирагина эмас, публицист ва таржимон ҳамдир. Унга «Ўзбекистон халқ шоири» (1992) унвони берилган.

ТОШПЎЛАТ АҲМАД (1942)

Тошпўлат Аҳмад 1942 йил декабрда Бухоро вилояти Шофиркон туманидаги Денов қишлоғида туғилган. Ўрта мактабни тугатгач, 1959—1964 йиллари Самарқанд Давлат университетида таҳсил олган.

1965 йилдан «Бухоро ҳақиқати» вилоят газетасига ишга ўтади. 1993—1996 йилларда шу газетанинг бош муҳаррири бўлиб ишлайди. 1975 йилда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бухоро вилоят бўлими масъул котиблигига тайинланади. У бўлимни сурункасига 18 йил бошқариб, кўплаб ижодкор ёшларни адабиётга олиб кирди. Бу йилларда унинг «Бухоро юлдузи» номли ҳужжатли қиссаси, «Қасам ва қасос», «Ўғлингман, ҳаёт!», «Қалбнинг оппоқ гавҳари» каби очерклар, «Очиқ эшик» номли ҳикоялар, «Минорлар ва чинорлар», «Ойдин хаёллар», «Табассум боғи», «Имон қалъаси» сингари шеърӣй китоблари нашр этилди.

Тошпўлат Аҳмад моҳир таржимон ҳамдир. Тожикистон халқ ёзувчиси Жалол Икромийнинг «Қора қузғунлар» романи

унинг таржимасида ўзбек китобхони қўлига бориб етган. Шунингдек, Расул Ҳамзатов, Владимир Солоухин, Аветик Исаакян, Ованес Шероз, Лойиқ Шерали, Аҳмад Мухтор сингари қардош шоирларнинг асарларини ҳам таржима қилиб, ўқувчилар маънавий мулкига айлантирган...

У 1993—1996 йиллари «Бухоро ҳақиқати» (ҳозирги «Бухоронома») вилоят газетаси бош муҳаррири бўлиб ишлади.

Айни пайтда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бухоро вилоят бўлимини бошқариб келмоқда. Кейинги 6 йил ичида шоирнинг Бухоронинг 2500 йиллигига бағишланган «Шарқ тумори», «Фигон», «Аҳли муслим меҳроби», «Бухоронома» (сайланма), «Чорбакр», «Гавҳари жоним», «202 атиргул» номли шеърӣ китоблари чоп этилди ва «Фигон» пьесаси саҳна юзини кўрди.

Тошпўлат Аҳмадга ўзбек адабиёти ва маданиятини ривожлантиришдаги хизматлари учун «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган. 1998 йилда «Меҳнат шуҳрати» орденига сазовор бўлди.

Унинг асарлари рус, тожик, туркман, венгер, испан, турк, қозоқ тилларига таржима этилган.

ҲАБИБ САЪДУЛЛА

(1942—2006)

Ҳабиб Саъдулла 1942 йилнинг 5 апрелида Наманганда таваллуд топган, уруш даври фарзанди. Шу туфайли у ўқиш билан меҳнат фаолиятини узвий боғлаган. Махсус техника билим юртларида ўқиш билан бирга Тошкентдаги экскаватор заводида электр пайвандчи бўлиб ишлаган. Ҳарбий хизматни адо этгандан сўнг «Мушгум», «Наманган ҳақиқати» каби журнал ва газеталарда мусаҳҳиҳ, адабий ходим, муҳаррир ўринбосари вазифаларида фаолият кўрсатган. 1971 йили Тошкент Давлат университетининг журналистика факултетини сиртдан битирган. 1973—1990 йилларда Ҳабиб Саъдулла Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Наманган вилоят бўлимининг масъул котиби бўлиб ишлади.

Унинг ижоди 60-йилларда бошланган бўлиб, дастлабки

шеърлари вилоят, туман газеталарида босилди. 1969 йилга келиб унинг «Океандан шабада» номли биринчи китоби нашр этилди. Шундан сўнг унинг «Баҳор билан суҳбат», «Мулоқот», «Яна остонангда», «Эҳтиром», «Усмон атлас», «Нур қадри», «Боглар юртин боласимиз», «Тазарру», «Кўчамдан жонон ўтганда» каби шеъррий тўпламлари нашр бўлди. Шоир «Тонг мусаффо бўлса...» номли публицистик қисса ва мақолаларидан ташкил топган тўпламида одамлардаги меҳнатсеварлик, ҳалоллик, иймонлилик, сабот, эътиқод, виждонлилик фазилатларини ардоқлашга даъват этади.

Ҳабиб Саъдулла ўзбек замонавий дostonчилиги ривожидa муносиб ўринни эгаллайди. Унинг «Тугилган йилим», «Онаизор», «Тирик қурбонлар», «Замин садоси», «Еттинчи қитъа», «Эътиқод» ва «Чуст ривояти» каби гоъвий чуқур, бадий пухта дostonлари шундан дaлолат беради. У драматург сифатида ҳам ижод қилган. Унинг «Юсуф ва Зулайҳо», «Меҳр куёши» драмалари, «Раҳмат, ифвогар» комедияси ҳам эътиборга сазовор. Ҳабиб Саъдулла моҳир кўшиқчи, ғазалнавис шоир сифатида ҳам маълум ва машҳурдир

Адибга адабиёт олдидaги самарали хизматлари учун «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвонлари берилган. У Ўзбекистон халқ шоири, «Эл-юрт ҳурмати» ордени соҳиби ҳамдир. Адиб 2006 йилда вафот этди.

ОМОН МАТЖОН

(1943)

Омон Матжон 1943 йили Хоразм вилоятининг Гурлан туманида таваллуд топган. Ўрта мактабни тугатгач, Самарқанд Давлат университетида таҳсил олади. 1969—2002 йиллар мобайнида Фафур Фулом номли Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир, бўлим бошлиги, сўнгра «Ёшлик» журналида бош муҳаррир, «Чўлпон» нашриётида директор бўлиб ишлайди. Ҳозирги кунда «Гулхан» журналининг бош муҳаррири бўлиб ишламоқда.

Омон Матжон 60-йиллардан бошлаб, матбуотда ўз

шеърлари билан кўрина бошлади. Кейинчалик шоирнинг энг яхши шеърлари «Очиқ деразалар» (1970), «Карвон қўнғироғи» (1973), «Ёнаётган дарахт» (1977), «Ярадор чақмоқ» (1979), «Ҳаққуш қичқириғи», «Сени яхши кўраман» (1983), «Гаплашадиган вақтлар» (1986) каби тўпламларидан ўрин олди. Бу тўпламлардаги «Аму», «Ойбек», «Шуълалардан ҳайратланиш», «Она деган сўз», «Турналар», «Мезон», «Чорлов», «Ўн учинчи эшик», «Умримиз ҳақида» каби шеърлари ҳозирги ўзбек шеърятининг энг яхши намуналаридан бўлиб, уларда инсон қалбининг турфа жилolari ранг-баранг ташбеҳларда, жозибали образларда ифодаланган. Омон Матжон ижодида унинг «Чўлдагилар» дoston хроникаси, айниқса, «Гаплашадиган вақтлар» номли шеърый қиссаси алоҳида ўринни эгаллайди. Улар ўзининг янгича шакли, оҳанги билан китобхон эътиборини тортади.

Ҳозирги кунда шоир фаол ижод қилмоқда. 2000 йилда Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти Авестонинг 2700 йиллигига бағишланган «Ардахива» асарини чоп этди. 2002 йилда ислом дунёсининг буюк намояндаси Хўжа Аҳрор Валий ҳаёти, тақдиридан ҳикоя қилувчи «Халоскор руҳ» асари «Шарқ юлдузи» (2002, 3-сон) журналида чоп этилди. Омон Матжон таржимон сифатида қардош ва чет эл адабиётларидан кўплаб асарларни она тилига маҳорат билан ағдарган. Хусусан, унинг А. Шиллер, Ш. Бодлер каби жаҳон классиклари ижодидан қилган таржималари эътиборга лойиқ.

У адабиёт олдидаги хизматлари учун Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотига сазовор бўлган.

Омон Матжон Ўзбекистон халқ шоиридир (1993).

РАУФ ПАРФИ (1943—2004)

Рауф Парфи истеъдодли, исёнкор шоир. Истеъдодининг сири шундаки, у ҳеч кимни ҳеч қачон такрорламайди.

У нозик туйгулар, дилбар хаёллар куйчисидир. Куз манзараси тасвирланган мана бу сатрларга эътибор беринг:

*Шивирлайди оёғимда яшаб ўтган хазонлар,
Кўзларимга игна янглиғ санчилмоқда мезонлар.
Хувиллаган қишлоқ узра қуюқ туман чўкмоқда,
Йироқларда най кўнглини сўнги бора тўкмоқда.*

Ана сизга ғарибона бир қишлоқдаги куз манзараси-ю ундан келиб чиқадиган фалсафа! Бу оддий шеъргина эмас, тўла маънода поэзиянинг худди ўзгинаси, деса бўлади. Тўртликни ўқигач, аввало ўша оддий қишлоқ тимсолида куз келтирган маънос ҳолатни гўё рассомнинг «Куз» манзараси янглиғ дарров англайсиз. Қолаверса, сиз хоҳлайсизми, йўқми мана шу манзара инсон қалбига кўчади. Хуллас, шоир табиат манзаралари орқали инсон ҳолати манзараларини рассомона маҳорат билан ифодалайди.

Рауф Парфининг ота-онаси мустабид тузум даврида она юрти Фарғонадан қувғин қилиниб, Тошкент вилояти Янгийўл туманининг Шўралисой қишлоғига келиб қолган.

Рауф Парфи 1943 йилда худди шу ерда таваллуд топган. Шу ерда ўрта мактабни тугатиб, 1960—1965 йилларда Тошкент Давлат университети (ҳозирги Миллий университет)да сиртдан таҳсил олди.

Ғ. Фулом номидаги Адабиёт ва санъат, «Ёзувчи» нашриётлари, турли газета ва журнал таҳририятларида фаолият кўрсатди.

Унинг илк шеърлари 50-йилларнинг иккинчи ярмида ёзилган бўлса ҳам, 60-йилларнинг ўрталарига келиб шоир сифатида эл огзига тушди. Унинг «Карвон йўли» (1968), «Акс садо» (1970), «Тасвир» (1973), «Хотирот» (1974), «Кўзлар» (1976), «Қайтиш» (1981), «Сабр дарахти» (1986), «Сукунат» (1991) каби шеърини гулдасталари ўз ўқувчисига тақдим этилди. Шоир сўнги йилларда «Шарқ юлдузи», «Ёшлик», «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» каби газета-журналларда фаол иштирок этди.

Шеърларда ўзни, ўзликни англаш, ота-боболари кўрган ноҳақликларнинг тағ заминини тушуниш, адолат учун кураш, она Ватан дахлсизлигини, истиқлол ёққан ҳаёт ва озодлик чироғини ардоқлаш бош ва етакчи мавзу бўлиб келди. Шу маънода у исёнкор шоир, эзгулик ва адолат куйчиси ва ҳимоячисидир.

Кўпинча, бундай улуғ ғояларни умумий ҳолда эмас,

конкрет ҳолатда, у ёки бу оддий масала мисолида умумлаштириш йўлидан боради.

Бу жиҳатдан унинг 1981 йилда ёзган «Туркистон ёди» номли шеъри ибратли, деса бўлади. Шеър битилган йилларда она Туркистон ҳақида, унинг кечаги ва бугунги куни ҳақида сўз айтиш унча осон эмас эди. Шоир бу ҳолатни туркистонлик Миртемир ва Аҳмад Яссавий тимсолида маҳорат билан ифодалай олган.

Ёки унинг 1995 йилда ёзган «Абдурауф Фитрат» деган мувашшаҳ сонетини оласизми, «Ойбек хотираси» шеъриними, Вьетнам уруши ҳақидаги шеърлариними, танка-учликлариними — адолатсизликка, хунрезлик ва ҳақсизликка нафрат, ғазаб лиммо-лимдир. Айниқса, унинг Ватан ҳақидаги шеърлари орасида «Ватан» деб номланган уч қисмдан ташкил топган сонет диққатга сазовор:

*Кўрингиз тарихни, эй буюк халқим,
Кўзимда эртанинг севинчи, холос.
Нодир Ватан ишқи надир? У, балким,
Ичимни кемирган қадимий қасос.*

Ҳа, бундай шеърлар шоирнинг кечмиш ҳаёт ҳақидаги изтироби, дарди, алам ва қасоси боисидандир.

Рауф Парфи моҳир таржимон сифатида ҳам маълум ва машҳурдир.

Байроннинг «Манфред», А. Твардовскийнинг «Хотира ҳуқуқи» дostonларини, Нозим Ҳикматнинг «Инсон манзаралари», шунингдек, Пабло Неруда, Геворг Емин, Карло Каладзе ва Воқиф Самад каби қардош ва жаҳон адабиёти намояндалари ижодидан қилган таржималари билан ҳам миллий адабиётимиз равнақиға хизмат қилиб келди.

У «Сабр дарахти» (1986) тўплами учун Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ҳамид Олимжон номидаги йиллик мукофотиға сазовор бўлган. Туркияда ўтказилган туркий шоирлар танловида эса биринчиликни олган.

У ўзбек шеърятини мавқеини кўтаришға, уни тил ва услуб, жанр жиҳатдан ранг-баранглашиб, бойиб боришиға улкан ҳисса қўшган шоирдир.

Унга «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилган. Рауф Парфи 2004 йилда вафот этган.

АБДУЛЛА ШЕР

(1943)

Абдулла Шер 1943 йил 5 августда Тошкент вилояти Чиноз туманида туғилди. Ўрта мактабни тугатгач, аввал бошланғич мактаб ўқитувчиси, сўнг туман газетасида адабий ходим бўлиб ишлади.

1965—1970 йилларда ҳозирги Ўзбекистон Миллий университети-нинг журналистика факультетида ўқиди.

1969—1978 йилларда «Гулистон» журналида адабий ходим, бўлим мудир, масъул котиб, «Ўзбекистон физкультурачиси» газетасида муҳаррир ўринбосари бўлиб ишлади.

1979—1981 йилларда Москвадаги Олий адабиёт курсида таълим олиб қайтгач, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи, «Ёшлик» журналида масъул котиб, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси биринчи котибининг ижодий ишлар бўйича муовини, уюшманинг Тошкент вилоят бўлими масъул котиби вазифаларида ишлади.

Абдулла Шернинг дастлабки шеъри 1959 йили Чиноз тумани газетасида босилган. Шундан буён у «Кўклам табассуми» (1973), «Алёр» (1977), «Атиргул сояси» (1979), «Роз» (1980), «Куз ҳилоли» (1983), «Алый шиповник» (1987), «Қадимги куй» (1987), «Нуқтадан сўнг» (1989), «Тоқат» (1997) каби ўндан ортиқ шеърий тўпламларини нашр эттирди.

Абдулла Шернинг дастлабки «Кўклам табассуми» тўпламига кирган шеърларида шоирнинг оддий, аммо беғубор туйғулари, ёшлик орзулари самимий ифодаланганлигини сезиш қийин эмас.

«Атиргул сояси» тўпламида эса шоирнинг поэтик фикрлари тобора қуюқлаша бошлаган. Асқад Мухтор қайд этганидек, Абдулла Шернинг ўз олдига қўйган ижодий вазифаларидан бири ҳам чуқур замонавий фикрчанлик, айти замонда замондошларга хос ҳиссий бойлик, шеъриятимизнинг анъанавий мусиқий раволигини йўқотмасликдир.

Шоирнинг «Нуқтадан сўнг» тўпламига кирган дoston ва шеърлари худди шу жиҳатдан эътиборни тортади. Энди шоир ҳаётнинг рангин лаҳзаларини тийраклик билан кузатади, ўзига хос бадий топилмалар воситасида муҳим фалсафий фикрларни ўртага қўяди. Ундаги лирик қаҳрамон гоҳ ўз дарди,

ташвиши, гоҳо қувончи билан ҳам сизга яқин бўлиб қолади, сиз уни суйиб қоласиз, дардлашгингиз келади.

Шоир шеърлари ўзбек китобхонигагина эмас, балки қозоқ, қирғиз, озарбойжон, турк, рус, булғор, қалмиқ, қримтатар каби халқлар китобхонига ҳам яқин, чунки улар шоир шеърларини ўз тилларида ўқишга муяссар бўлишган.

Абдулла Шер таржима билан ҳам муваффақиятли шуғулланиб келади. У Байроннинг «Дон Жуан» шеърӣ романини инглиз тилидан, Ҳ.Ҳайненинг «Олмония» достони ва «Қўшиқлар китоби»ни олмон тилидан, Пушкин, Некрасов, Анна Ахматова асарларини рус тилидан ўзбекчага ўгирган.

Абдулла Шер 1989 йилдан буён Тошкент Давлат университети фалсафа факултети этика ва эстетика кафедрасида муаллимлик қилади.

У фалсафа, эстетика ва этика муаммоларига бағишланган қатор мақолаларнинг ҳам муаллифидир.

ДАДАХОН НУРИЙ (1943)

Дадахон Нурий 1943 йилда Наманган шаҳрида туғилди, урушдан кейинги йилларда Тошкентга келиб, Ҳамза номидаги мусиқа билим юртида ўқиди. 1960 йилдан Тошкент Давлат университетининг Шарқ факультетида ўқиб туриб, Ҳамза номидаги Академик драма театрида рассом бўлиб ишлади.

Бир неча йиллар давомида махсус мактабларда ҳинд тилидан сабоқ берди, сўнг «Гулистон», «Гулхан» журналлари ҳамда Ўзбекистон телевидениесида адабий ходим ва муҳаррир бўлиб ишлади. Унинг дастлабки «Оқшом кўшиқлари» китоби 1962 йилда босилиб чиқади. 1964 йилда «Бегона» деган қисса ва ҳикоялар тўплами чоп қилинади. Ёзувчининг «Боғларда баҳор» номли қиссаси эса 1969 йилда нашр қилинади. Адиб ҳикоя ва қиссалар ёзишда орттирган тажрибасига таяниб, ўзининг «Осмон устуни» (1976) номли романини яратди. Шундан сўнг адибнинг роман, қисса ва ҳикояларидан ташкил топган «Бегона» номли китоби, «Шаҳар тегирмони» қиссаси алоҳида китоб ҳолида чоп этилади.

Хуллас, адиб ҳикоя ёзадими, қисса ёки роман ёзадими, замон ва замондошлар тақдирини ёритишга ҳаракат қилади. Гоҳо лирик йўсинда, гоҳо жиддий, вазмин эпик услубда фикр юритади. Дадахон Нурий яратган деярли барча насрий асарларда ёшлар ҳаёти, орзу-интилишлари, муҳаббат ва садоқат туйғулари ўз ифодасини топади. Айтиш керакки, Дадахон Нурий ўзи яратган ҳикоя, қисса ва романлари билан қанчалик китобхонга яқин ва унинг эътиборини қозонган бўлмасин, у моҳир публицист сифатида ўқувчилари доирасини янада кенгайтирди.

Унинг «Пском осмонида қора булутлар», «Шаҳар гилдираги», «Тошкентга бомба керакми?», «Мушоҳада», «Биздан кейин нима қолади?» каби публицистик мақолалари мавзуининг долзарблиги, ҳужжатлилиги ва фош етувчи қуввати билан ҳозирги ўзбек публицистикасининг ёрқин намуналаридан бўлиб қолди.

«Хумсондан чиққан пошшо» асари эса адибнинг моҳир ҳажвчи сифатидаги маҳоратидан далолат беради. Яқинда унинг маънавий-ахлоқий муаммога багишланган «Бадном» деган янги асари нашр этилди.

Дадахон Нурий Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ойбек номидаги мукофотига сазовор бўлган.

ЗОҲИР АЪЛАМ (1943)

Ёзувчи Зоҳир Аълам — уруш даври фарзанди. У 1943 йилда Тошкентда туғилди, аввал мактабда, сўнгра Тошкент Давлат университетидида ўқиб, уни 1965 йилда битирди. Ҳарбий хизматни ўтаб бўлгач, 1967 йилдан бошлаб «Ўзбекистон» нашриётида ишлай бошлади. Зоҳир Аъламнинг биринчи китоби «Бахтли билет» номи билан 1972 йилда чоп этилган. У «Шарқ юлдузи» журналида ишлаб турган даврида «Муқаддима» (1978), «БАМ манзаралари» (1978), «Кийик кўзлари» (1981) каби китоблари нашрдан чиқади.

Шундан сўнг Зоҳир Аълам бадиий таржима билан шуғулланади. Хусусан, болгар мумтоз адабиёти намояндаси

Павел Василевнинг «Тўсиқ», «Ўлчамлар» каби қиссаларини, рус адиби Сергей Залигиннинг «Комиссия» романини ўзбек тилига ағдариб, чоп этади.

1985 йилда адибнинг «Ота ўғитлари» ҳужжатли қиссаси нашр этилиб, унда Ўрта Осиёда илк бор лимонни «ўтроқлаштириш» устаси Зайниддин Фахриддинов ҳақида ҳикоя қилинади. Шу йилларда унинг «Афандининг қирқ бир пашшаси» номли пьесаси болалар кўғирчоқ театрида саҳналаштирилади. Асар рус ва болгар тилларида ҳам саҳналаштирилади.

Кўп ўтмай, мазкур пьеса асосида ва шу номда қисса юзага келади (1989). Зоҳир Аълам публицист сифатида ҳам анча самарали ижод қилди. Унинг «Боёвут» (1986), «Майиз атрофидаги гаплар» (1990), «Жомбой ҳангомалари» (1991) каби публицистик мақолаларида даврнинг катта ва долзарб муаммолари ўз ифодасини топган.

ТУРСУНОЙ СОДИҚОВА (1944)

Шоира Турсуной Содиқова асли андижонлик. Кетма-кет фарзанд доғида ёнган онаси унга умид билан «Турсуной» деб исм қўйган. У 1944 йил кузида таваллуд топган. Сўнг Тошкентга кўчиб келишган. Ўрта мактабни ҳам шу ерда тугатган. 1961—1966 йилларда Тошкент Давлат университетиде таҳсил олган.

Турсуной Содиқованинг меҳнат фаолияти ўрта мактабларда дарс беришдан бошлаган, кейинчалик Андижон Давлат чет тиллар институтида, Республика «Маънавият ва маърифат» марказида фаолият кўрсатади. У «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвонига эга.

Турсуной Содиқованинг ижоди 60-йиллардан бошланган бўлса ҳам илк шеърий тўплами «Куй» номи билан 1976 йилда чоп этилган. Шундан бери «Гул фасли» (1981), «Иқбол» (1984), «Дил гавҳари» (1985), «Излай-излай топганим» (1988), «Гиря» (1994) каби ўнга яқин шеърий гулдасталар яратиб, ўз ўқувчиларига тақдим этди. Шунингдек, олоб-ахлоқ мавзуларида битилган мақолаларини «Андиша» (1988), «Меҳригиё» (1989), «Бахт нима?» (1994), «Бахтли бўлинг» (1989), адабий-танқидий

мақолаларини эса «Ўзбек шеърлятида анъана ва ўзига хослик» каби номлар билан нашр эттирди.

У шоира сифатида ҳам куйган, ҳам суйган қалб изтиробларини куйга солишни ёқтиради. Яхши шеър оромбахш куйдек кишига хузур бағишлайди. Туйғуларни қитиқлаб, орзу-ўйларга, хаёлларга етаклайди.

Маълумки, она мавзуи муҳаббат мавзуи каби боқийдир. Шоира она ҳақида куйлар экан, ҳеч кимни такрорламайди. Унинг она ҳақидаги шеърлари катта бир дард билан, зўр зарб билан ёзилганлигини ҳис этиш қийин эмас.

Турсуной Содиқова публицист сифатида ҳам эл-юрт ардоғига кирган.

Хусусан, унинг «Ҳазрати аёл» (1999), «Ёнингдаги бахт» (2000), «Ўғлим, сенга айтаман» (2002) ва бошқа публицистик мақолалар тўпламлари ўқувчини ҳаяжонга солмай, фикр-ўйларини кўзгатмай қолмайди. Муаллифнинг ушбу китоблари бадий-фалсафий ва илмий-маърифий фикрлар билан йўғрилган бўлиб, оила ҳақида, қиз ва йигитлар муаммоларию, жуфтлик бурчи ва масъулияти масалаларига бағишланган.

ЖОНИБЕК СУБҲОН (1944)

Жонибек Субҳон (асл исм-шарифи Жонибек Сувонқулов) 1944 йил 9 июнда Жиззах вилоятининг Зомин туманида туғилган. Аввал шу қишлоқдаги етти йиллик, кейин Ёмдаги ўн йиллик мактабни 1959 йилда битирди.

1962 йилда Самарқанд Давлат университетининг ўзбек филологияси факультетига ўқишга кирди ва уни ҳарбий хизматдан кейин 1970 йилда тугатди. 1970—1980 йилларда «Сирдарё ҳақиқати» газетасида ишлади, 1980—1984 йилларда ЎзТАГнинг Сирдарё вилояти бўйича ўз муҳбири бўлди. 1984—1986 йилларда Ёзувчилар уюшмаси Сирдарё вилояти бўлимида адабий маслаҳатчи бўлиб ишлади. 1986 йилдан Ғафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида ишлаб келади.

Шеър ва ҳикоялари 1962 йилдан бери вилоят ва республика матбуотида эълон қилинган.

Биринчи шеърый тўплами «Зангори уфқлар» 1978 йилда

чоп этилган. «Қирралар» (1988), «Ота макон» (1991), «Тазарру онлари» (1993), «Силсила» (1994), «Рўё» (1994) шеърӣ тўпламлари нашр этилган. Шунингдек, у «Сенга интиламан» (1987), «Катта ҳаёт бўсағасида» (1987), «Замон кўнғироги» (1990) тўпламларининг ҳам муаллифи.

Жонибек Субҳоннинг аруз вазнида ёзилган «Безовта руҳ» достони буюк соҳибқирон Амир Темур таваллудининг 660 йиллигига бағишланган.

Ҳозир у кўҳна аруз вазнида ижод қилишга эътибор бермоқда. «Мадянлар фожиаси» достони, қатор ғазаллари бунга мисолдир. Болаларга атаб ёзилган шеърлари, «Суваракнома» мажозий достони машҳур.

Жонибек Субҳоннинг таржимаи ҳоли, тақдири, босиб ўтган ижодий йўли оддий. Бироқ унинг шеъриятини товланувчан, маъно моҳиятига кўра фалсафий шеърят, деса бўлади. Айниқса, унинг «Силсила» тўпламига кирган кўпчилик шеърлари шеърят ишқибозларини бефарқ қолдирмайди. Ундаги бир қатор ғазаллар ўқувчи хаёлини тарихга, замонга, келажакка ҳақиқат ва диёнат кўзи билан боқишга даъват этади.

ҲОЖИАКБАР ШАЙХОВ
(Ҳожиакбар Ислон Шайх)
(1945—2002)

Ҳожиакбар Шайхов 1945 йилда Хитой Халқ Республикасининг Шинжон вилоятидаги Чугучак шаҳрида туғилган. Ота-боболари асли тошкентлик.

Улар 20-йилларда болшевикларнинг «қулоқларни синф сифатида тугатиш» сиёсатидан қочиб, Шарқий Туркистонга кетишган, 1955 йилдагина она юртга қайтишга муваффақ бўлишган. Ҳ. Шайхов Тошкент Политехника институтининг энергетика факультетини тугатган. Меҳнат фаолиятини Ўрта Осиё электр тармоқлари қурилиши корхонасида муҳандислик лавозимидан бошлаган.

1981—1983 йиллар мобайнида Ўзбекистон Фанлар академиясининг Электроника институтида етакчи муҳандис вазифасида хизмат қилган.

1983 йилдан у адабиёт соҳасига ўтиб, «Ёш гвардия» нашриётида бўлим мудир, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раисининг ижодий ишлар бўйича муовини лавозимларида ишлаган.

1990 йилдан «Сирли олам» журнали ва унинг иловаси — «Қалб кўзи» газетасининг бош муҳаррири лавозимида ишлаб келди.

Ҳожиакбар Шайхов 30 дан зиёд илмий-фантастик ҳикоялар, қиссалар ва романлар муаллифи. Айрим асарлари Франция, Чехословакия, Венгрия, Испания, Булгория, Ҳиндистон ва бир қатор ҳамдўстлик мамлакатларида чоп этилган.

Ҳожиакбар Шайховнинг «Олмос жилоси», «Телба дунё», «Туташ оламлар» номли фантастик қисса ва романлари ўқувчи ёшларнинг сеvimли китобларига айланган.

Унинг «Туташ оламлар» романи эса адабий танқидчилик томонидан ўзбек адабиётидаги биринчи мистик асар сифатида эътироф этилган.

Ҳожиакбар Шайхов асарларида ҳозирги жаҳон фантастик адабиётининг ҳамма зарур белгилари мавжуд, яъни ундаги воқеалар Ердагина эмас, бутун Коинотда, қўшни Галактикаларда содир бўлади.

Ҳожиакбарнинг қаҳрамонлари роботлар, ўзга сайёраликлар, одамларга ўхшаган ёхуд ўхшамаган махлуқотлар. Бироқ воқеалар силсиласи қанчалик ғайритабиий, қаҳрамонлар эса қанчалик гаройиб бўлмасин, улар охи-оқибатда қай бир томонлари билан одамларнинг бугунги ҳаётига, бугунги ташвишларига боғланиб кетади.

Адиб бир-биридан қизиқ, мароқли саргузаштлар тўқиб, китобхон ҳаёлини банд қилишини эмас, балки инсоннинг мангу муаммоларини ўртага ташлаб, инсон виждонига мурожаат қилишни, уни ғафлат уйқусидан уйғотиш ва баркамолроқ қилишни ўйлайди.

Шунинг учун Ҳожиакбар асарларининг замирида инсон ҳаётининг маъноси, имон, эътиқод, ҳалоллик, поклик масалалари ётади. Адиб илмий-фантастик шаклларда эзгулик ва ёвузлик, тўғрилиқ ва эгрилик, бағрикенглик ва худбинлик ўртасидаги курашни кўрсатади.

Худди шу жиҳатлари билан Ҳожиакбарнинг асарлари китобхонларнинг юрагини забт этади.

Адиб айна камолот ёшида оғир хасталиқдан сўнг 2002 йилда вафот этди.

НОРТЎХТА ҚИЛИЧ

(1946)

Нортўхта Қилич 1946 йили Бухоро вилоятининг Фиждувон туманида туғилган.

1971 йилда Тошкент Давлат университетини тугатгач, «Бухоро ҳақиқати», «Хоразм ҳақиқати», «Тошкент оқшоми» газеталарида, «Шарқ юлдузи» журналинда, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида ишлаган. Ҳозир у хусусий корхонада фаолият кўрсатмоқда.

Нортўхта Қиличнинг илк ҳикоялари 60-йиллари туман газетасида босилиб чиққан.

Унинг «Оппоқ тонг» номли биринчи ҳикоялар тўплами 1981 йилда нашр қилинган. Ўшандан бери унинг «Ёронгул» (1981), «Мўъжиза» (1984), «Чиғирик» (1988), «Байрам» (1991), «Илтижо» (1992) номли ҳикоя ва қиссалар тўпламлари нашр этилган.

Нортўхта Қиличнинг «Байрам» тўпламига кирган қисса ва ҳикоялари адиб ижодининг сараси бўлиб, унда муаллиф инсон тақдири ва ҳаёт маъноси ҳақида фалсафий мушоҳада юритади.

Асар марказига қўйилган воқеалар кўп ҳолларда драматик ўткирлиги, теранлиги билан китобхонни ўзига жалб этади. Айниқса, ундаги қаҳрамонлар ўзларининг маънавий-ахлоқий поклиги билан ўқувчига маънавий озиқ беради, эстетик завқ бағишлайди.

Ёзувчининг «Виждон ҳукми» номли қисса ва ҳикоялар тўплами 1993 йилда қорақалпоқ тилида чоп этилган.

ТОҲИР МАЛИК

(1946)

Тоҳир Малик (Ҳобилов Тоҳир) 1946 йил Тошкентда, зиёли оиласида дунёга келган.

У ўрта мактабни тугатгандан кейин кундузлари қурилишда ишлаб, кечқурунлари Тошкент Давлат университетининг журналистика бўлимида

ўқиди. Мактабларда ўқитувчилик қилди, нашриётларда хизмат этди. Республика радио ва телевидение қўмитасида, «Юлдузча» нашриётида, «Гулистон», «Шарқ юлдузи», «Ёшлик» журналларида адабий ходим, масъул котиб ва бош муҳаррир, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида котиб бўлиб хизмат қилди.

Тоҳир Маликнинг биринчи асари «Ҳикмат афандининг ўлими» 1971 йилда чоп этилган. Сўнгра у «Заҳарли губор» (1978), «Сомон йўли элчилари» (1979), илмий-фантастик асарларини, «Чорраҳада қолган одамлар» (1985), «Қалдирғоч» (1987), «Бир кўча, бир кеча» (1988), «Алвидо, болалик» (1989), «Сўнги ўқ» (1990) каби ўнлаб ҳикоя ва қиссалар тўпламларини чоп этди. Ёзувчи кўпинча фантастик, илмий-фантастик ва саргузашт жанрларда ёзади. Адибнинг «Қалдирғоч» қиссаси Абдулла Авлоний тақдири мисолида 20-йиллар ўзбек зиёлиларининг шаклланиши ҳақида баҳс юритади.

Ёзувчининг «Сўнги ўқ» қиссаси асосида 1994 йили телефильм суратга олинган.

Тоҳир Малик сўнги йилларда романнавис сифатида шуҳрат қозонди. Унинг «Шайтанат» (I китоб, 1992, II китоб, 1995, III китоб, 1997, IV китоб 2000) саргузашт-детектив романи ўзининг маънавий-ахлоқий муаммолари билан талабчан китобхон ва адабий жамоатчилик эътиборини қозонди. Шунингдек, муаллиф «Ёв» (1995) номли қисса ҳам яратган.

Адибнинг «Меҳмон туйғулар» (2003) китоби ҳам китобхонни бефарқ қолдирмайди. Унда сезгирликка, ҳаётни англашга, одамларни тушунишга Оллоҳ берган умрни қадрлашга даъват руҳи етакчилик қилади.

Моҳир ҳикоянавис, қиссанавис ва романнавис Тоҳир Малик 2000- йилда «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» деган юксак унвонга сазовор бўлди. Ҳозирги кунда унинг кўп жилдлик «Сайланма» асарлари чоп этилмоқда.

ҚАМЧИБЕК КЕНЖА

(1946)

Шоир ва носир Қамчибек Кенжа Андижоннинг Избоскан туманида деҳқон оиласида туғилган.

Бўлғуси адиб етуклик шаҳодатно-масини олгач, 1964—1969 йилларда

Тошкент Давлат университетининг аввал журналистика, сўнг филология факультетларида ўқиган. «Ўзбекистон маданияти» (ҳозирги «Ўзбекистон адабиёти ва санъати») газетасида ишлаган.

1979 йилда ўз юртига қайтиб, мактабларда ўқитувчилик қилган.

1980 йилдан эса Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Бадий адабиётни тарғиб этиш бюросининг Андижон вилоятидаги вакили бўлиб ишлаган.

1983 йилда яна Тошкентга келиб, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи лавозимида фаолият кўрсатган. 1985 йилдан то шу кунгача у Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Андижон вилояти бўлимининг масъул котибидир.

Қамчибек адабиётимизнинг қутлуғ даргоҳига шоир сифатида кириб келган. Унинг биринчи шеърый тўплами 1975 йилда «Соғинч» номи билан босилган. Адибнинг «Яшил барг» деган биринчи ҳикоялар тўплами эса 1977 йилда чоп этилган.

Агар унинг шеърый асарлари ўзининг самимийлиги билан ўқувчини мафтун этса, насрий асарлари замондош ёшлар характериغا хос муҳим қирраларни ишонарли очиб бериши билан ажралиб туради.

Адибнинг кейинги йилларда нашр этилган «Кўнгил кўчалари» (1979), «Ишқинг тушса» (1981), «Орзумандлар» (1989), «Соҳилдаги сув париси» (1993) каби насрий ва шеърый китоблари талабчан ўқувчининг маънавий камолотиغا хизмат қилади.

Шунингдек, адибнинг «Соҳибжамол аёл сирини» (1992), «Муҳаббатни гуноҳ десалар...» (1997) каби ҳикоя ва шеърлар тўпламлари ҳам чоп этилган. «Бобурийлардан бири» (2000), «Ҳинд сори» номли саёҳатномасини (2001) эса Бобур номидаги Халқаро экспедиция аъзоси сифатидаги ҳисоботномаси деса ҳам бўлади.

У моҳир таржимон ҳамдир. Ана шу хизматлари учун унга «Шуҳрат» медали берилган.

АСҚАР ҚОСИМОВ (1946—1985)

Қисқа умр кўриб, адабиётимизда чақмоқдек чақнаб ўтган шоирлардан бири Асқар Қосимовдир.

У 1946 йилда Тошкент шаҳрида тугилди. Ҳозирги Миллий университетнинг филология факультетини битириб, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир лавозимида ишлади. Унинг «Фаввора» (1974), «Мовий осмон» (1977), «Замин кўрки» (1979), «Толбаргак» (1980), «Кўнглим кабутари» (1982), «Сирлар» (1985) каби шеърӣ тўпламлари босилиб чиққан. «Обида» («Турди Фарогий»), «Сирлар» номли драмалари эълон қилинган. Асқар Қосимов моҳир таржимон сифатида ҳам тилга тушган. Буюк юнон драматурглари Эсхил («Занжирбанд Прометей») ва Еврипиднинг («Медея») трагедияларини шоир маҳорат билан ўзбек тилига ағдарган ва алоҳида-алоҳида китоб қилиб чиқарган.

Асқар Қосимов ўтган асрнинг 70-йилларида ҳассос шоир сифатида элга танилди. Илк шеърларидаги самимият, табиийлик, соддалик, халқона тиниқ оҳанглар шеърӣят мухлисларига тезда манзур бўлди. Айниқса, унинг:

*Бугун қўшни чорбоққа
Келин тушди ёр-ёр.
Иложим йўқ бормоққа,
Кўникаман зор-зор. —*

деб бошланадиган ва халқ қўшиқлари руҳида, маънос оҳангларда битилган «Ёр-ёр» шеърӣ кўпчилик севиб ўқийдиган асарга айланиб кетди.

Асқар Қосимов шеърӣятда рост гапиришни, туйғуларини ранг-баранг оҳангларда, ёрқин тимсолларда жонлантиришни яхши кўрарди. У озод фикрлар шоири эди.

Асқар ёниб ижод қилган пайтларда дил дардларини бемалол сўзлаш, халқ ва жамиятдаги ҳақиқий аҳволни очиқ айтиш мумкин эмас эди. Ҳукмрон мафкура ижод аҳлидан сохта

шўро гоёларини тарғиб ва ташвиқ қилишни қаттиқ талаб қилар, бу мафкура тоғорасига сигмаган фикрлар тазйиқ остига олинар эди. Бармоқ билан санарли шоирларгина бу тазйиқлардан норозилигини турли мажозлар, ташбеҳларга ўраб ифодалашга уринишган. Бунинг учун ҳам катта дадиллик, ижодий жасорат зарур эди. Асқар ана шундай жасур шоирлар жумласига киради.

Кичик ҳаётий лавҳалар, оний лаҳзаларни суратлантириб чуқур шоирона умумлашмалар чиқариш Асқарнинг сеvimли поэтик усулларидан бири эди. Масалан, у «Узилган чечаклар» шеърда ёзади:

*Сув узра раъноми, сув узра гулми
Майлини оқимга топширган?
Чинданам дарёми, чинданам сувми
Бир даста чечакни гирдобда шопирган?
Соҳилда бақрайиб турган эй майсалар!
Гапиринг,
Тилингиз бор бўлса!
Чечаклар қирғоққа чиқолмай чайқалар...
Наҳот гул шунчалар хор бўлса?*

Ана шундай эҳтиросли хитоблар, кучли саволлар воситасида шеърга чуқур ҳаёт, фалсафий мазмун бағишлаш ва уни ҳарорат, ҳаяжон билан ўқувчи юрагига етказиш Асқар ижодида етакчи ўрин тутди.

Асқар Қосимов 1985 йилда бевақт вафот этган. Унинг оташин мисралари, қайноқ шеърлари барҳаёт яшаб келмоқда.

ТИЛАК ЖҶРА **(1947—1994)**

Ҳассос шоир, таржимон ва адабиётшунос Тилак Жўра ўтган асрнинг 70-йилларида адабиётга кириб келди. У қисқа, аммо сермазмун умр кечирди, ёрқин, ҳароратли шеърлари билан китобхонлар ҳурматиға сазовор бўлди.

Тилак Жўра 1947 йилда Бухоро вилоятининг Қорақўл туманидаги Сайёд қишлоғида туғилди. 1956—1966

йилларда ўрта мактабда, 1966—1972 йилларда ҳозирги Миллий университетнинг журналистика факультетида ўқиди. 1978—1981 йилларда аспирантурада таҳсил олди. 1970 йилдан умрининг охирига қадар университетнинг таржима назарияси кафедрасида талабаларга таржима илмидан сабоқ берди, 1986 йилда филология фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун диссертация ёқлади.

Шоирнинг «Райҳон» (1977), «Олам остонаси» (1980), «Юлдузлар табассуми» (1981), «Чорраҳадаги уй» (1983), «Сандувоч» (1988), «Рухият» (1990) номли шеърӣ китоблари, рус, турк, озарбойжон, арман, француз шеърӣятидан қилган таржималари, «Ҳозирги турк шеърӣяти», «Нозим Ҳикмат ва Ўзбекистон» сингари илмий асарлари босилиб чиққан.

Тилак Жўра қишлоқ манзараларини, меҳридарё, ҳалол, тўғрисўз, меҳнаткаш одамларнинг ўй-кечинмаларини, орзумидларини эҳтиросли мисраларда, ёрқин тимсолларда акс эттирган.

Тилак Жўрадан яхши ном, яхши шеърӣят қолди. Тилак Жўра 1994 йилда тўсатдан вафот этди.

АНВАР ОБИДЖОН

(1947)

Ҳажвий адабиёт анъаналарини муваффақият билан ривожлантириб келаётган истеъдодли адиблардан бири Анвар Обиджон шоир, носир ва драматург сифатида ўнлаб тўпламлар, китоблар нашр этиб улгурди.

Анвар Обиджон Фаргона вилояти Олтиариқ туманининг Полосон қишлоғида 1947 йилнинг 25 январида хизматчи оиласида туғилган.

1964 йилда ўрта мактабни тугатгач, Самарқанд молия техникумида, 1969—1971 йилларда жамоа хўжалигида ҳисобчи, клуб мудири, туман газетаси, вилоят радиосида турли вазифаларни бажарди, Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетини сиртдан тамомлади. 1981 йилдан бошлаб у Тошкентга кўчиб келиб, «Ёш гвардия» нашриётида, «Ёш куч», «Муштум» журналларида ишлади.

«Чўлпон» нашриётида бош муҳаррир бўлиб ишлаган. Ҳозир Ўзбекистон телевидениесига муҳаррир бўлиб хизмат қилмоқда.

Анвар Обиджоннинг биринчи китоби 1974 йилда «Она ер» номи билан босилиб чиқади.

Шундан буён қарийб 20 йил давомида «Масхарабоз бола» (1980), «Оловжон ва унинг дўстлари» (1983), «Баҳромнинг ҳикоялари» (1984), «Эй, ёруғ дунё» (1983), «Кетмагил» (1985), «Безгакшамол» (1985), «Жуда қизиқ воқеа» (1987), «Олтин юракли автобола» (1988), «Даҳшатли Мешполвон» (1990) каби шеърӣй, насрий китоблари чоп этилди.

Булардан ташқари, адибнинг «Қўнғироқли ёлғончи», «Паҳлавоннинг ўғирланиши» каби пьесалари сахна юзини кўради. Мазкур асарларда ҳаётдаги иллатлар, нуқсонлар гоҳ аччиқ, гоҳ истеҳзоли, гоҳ майин кулги воситасида фош этилади.

Анвар Обиджон сўнги йилларда «Рамазон ва Гулмат хангомаси» (1992), «Мешполвоннинг жанглари» (1994), «Алишер ила Ҳусайн ёки уч доно ва ўғри» (1996), «Тўтиқуш», «Топсанг ҳай-ҳай...» каби қисса, пьеса ва шеър, дostonларини ҳам яратди. У «Ўзбекистон халқ шоири» унвонига сазовор бўлган (1998).

ИСМОИЛ ТЎЛАК (1947–2003)

Исмоил Тўлак ҳам шоир, ҳам адабиётшунос олим сифатида ҳозирги ўзбек адабиёти ривожига ўз улушини қўшиб келган.

У Андижоннинг Хорабек қишлоғида 1947 йилда таваллуд топган. Бўтақора қишлоғидаги мактаб-интернатни тугатиб, Андижон Давлат педагогика институтига ўқиган. 1971—1995 йилларда ўзи таҳсил олган олий ўқув юртида фаолият кўрсатган. Сўнги йилларда Андижон Давлат Тиллар институтига дарс берган.

Унинг биринчи шеърӣй тўплами «Сени ўйлаб» номи билан 1977-йилда чоп этилди. Шундан сўнг шоирнинг «Тўрғай» (1983), «Кенгликлар» (1984), «Яшил сабо» (1989), «Муҳаббат шеваси»

(1995), «Соғинч довони» (1997) каби бир неча шеърий мажмуалари яратилди. Мазкур тўпламлар бир-бирининг давоми бўлиб, шоир айтмоқчи, фикрларни тўлдириб, бойитиб келади. Уларда шоир инсон қалби гўзалликлари-ю, фожиаларигача чизишга интилади. У чизган руҳият манзараларида инсон маънавиятидаги имон, диёнат, бурч, эътиқод масалалари бўртиб кўринади. Шоирнинг «Муҳаббат шеваси» шеъридаги:

*Муҳаббатнинг қадим шеваларида
Битилган севгининг битик тошини
Қолдириб кетаман.
Муҳаббатнинг содиқ беваларига, —*

каби мисралари унинг ўзига хос услубга эга ижодкор бўлганидан шаҳодат беради.

Исмоил Тўлак адабиётшунос олим ҳамдир. 1981 йилда номзодлик, 1994 йили эса «Ҳозирги ўзбек лирикасида давр ва лирик қаҳрамон талқини» мавзуида докторлик диссертациясини ёқлаб, филология фанлари доктори деган илмий даражага эга бўлган.

Муаллиф, бундан ташқари, Беҳбудий, Чўлпон каби шоирлар ижодини биринчилар қаторида ўрганиб, «Нурли манзиллар» (1992), «XX аср ўзбек адабиёти» (1993), «Шеър — қалб ёлқини» (1994) «Чўлпон маҳорати» (1997) каби илмий рисоаларини эълон қилган. У оғир хасталикдан сўнг 2003 йилда вафот этган.

МАМАТҚУЛ ҲАЗРАТҚУЛОВ (1947)

Маматқул Ҳазратқулов 1947 йили Самарқанд вилояти Ургут туманидаги Мингбулоқ қишлоғида туғилган.

1964 йилда ўрта мактабни битириб, ТошДунинг журналистика факультетига ўқишга кирган.

Кечки бўлимда ўқиш билан бирга 1965 йилдан эътиборан «Ўзбекистон маданияти» газетаси редакциясида, 1981 йилдан 1991 йилгача «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигида масъул котиб, 1991—1993 йилларда

эса Ўзбекистон Республикаси Президенти девонида маслаҳатчи лавозимида ишлаган.

1993 йилдан Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот агентлиги — ЎзАнинг бош директори лавозимида хизмат қилиб келади.

Унинг дастлабки машқлари талабалик йилларида эълон қилинган. Ҳозиргача «Оқ қуш» (1981), «Чўли ироқ» (1983), «Ҳаётнинг бир парчаси» (1983), «Интизор» (1985), «Куёш мен томонда» (1986), «Кўзичоқнинг кўз ёшлари» (1987), «Журъат» (1988), «Эшиklar очиқ» (1995) каби ҳикоя ва қиссалар тўпламлари нашр этилган. «Шарқ юлдузи», «Ёшлик», «Звезда Востока» журналларида бир неча ҳикоя ва қиссалари босилган. «Меҳр кўп кўргуздим» (1985), «Меҳмон» (1986), «Қадрим» (1992), «Афандининг янги саргузаштлари» (1993) номли пьесалари республикамизнинг марказий ва вилоят театрларида саҳналаштирилган. Бир неча телефьесалари телевидение орқали намойиш қилинган.

Адибнинг ҳикоя ва қиссалари рус, татар, озарбойжон, қорақалпоқ тилларига таржима қилинган.

Таржимон сифатида у Л. Толстой, В. Шукшин каби рус адиблари, шунингдек, озарбойжон, тожик, татар ва япон ёзувчиларининг ҳикоя ва қиссаларини ўзбек тилига ўгирган. «Лев Толстой ва ўзбек адабиёти» (1978) деган рисола ҳам нашр этган.

Адибга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган журналист» унвони берилган.

ҲАЛИМА ХУДОЙБЕРДИЕВА

(1947)

Ҳалима Худойбердиева 1947 йил 17 майда Сирдарё вилоятининг Боёвут туманида, деҳқон оиласида тугилган.

«Отам, — деб эслайди шоира, — адабиётга ихлосманд одам бўлиб, ўртоқлари билан тез-тез йиғилишиб туришарди. Улар чақчақлашиб суҳбат қуриб, китобхонлик қилганларида уйимизда тонготар базм бўларди. Қиблагоҳим отам китоблар

қироатини жойига келтириб, ғалати, юракни ларзага келтирувчи бир хониш билан ўқирдилар. Ижодкор бўлиб, озгина нимагадир эришган бўлсам, бунинг учун мен аввало ўз онам Шарофат Хонназар қизи, отам Умматқулбой Худойберди ўглининг, кейин онаизорим Қаршигул Хонназар қизининг пойига бош қўйиб, кўнглимни изҳор қилмоғим лозим». Ҳалимаҳон икки ёшида онаси Шарофат опа ҳаётдан кўз юмиб, бўлғуси шоирага холаси Қаршигул Хонназар қизи оналик қилади.

«Эс-эс биламан, — дейди Ҳалимаҳон, — Қаршигул ая кечалари чироқ ёруғида қарсиллатиб, қилич солиб, пат тўқир, мен у кишининг ёнида ўтириб, басма-бас патнинг турини чалишардим. Пат гиламнинг гулини бирор жойи бузилмай чиқётганини кўрган онам «ўзимни чевар қизим» деб пешонамдан ўпиб қўяр ва кўнгиллари ийиб кетса, ўзининг қаттиқ бошидан кечган бир-ярим воқеаларни ҳикоя қилиб берардилар. Менинг анчагина асарларим, шулардан «Бир ўрим соч тарихи», «Сайрам бахши айтимлари», «Ҳиндикушдан нола келди» шеърларим, «Илинж» дostonим айнан онаизорим таъсирида битилгандир».

Ҳалима Худойбердиева ўрта мактабдан сўнг 1968—1972 йилларда Тошкент Давлат университетига таълим олди. Сўнгра «Саодат» журналида аввал бўлим бошлиғи, муҳаррир ўринбосари ва кейинчалик бош муҳаррир сифатида самарали фаолият кўрсатди.

Бунинг орасида 1975—1977 йилларда Москвада Олий адабиёт курсида таҳсил олди.

1978—1982 йилларда «Ёш гвардия» (ҳозирги «Янги аср авлоди») нашриётида бўлим бошлиғи, Ўзбекистон хотин-қизлар қўмитаси кенгаши раиси лавозимларида хизмат қилди.

1995—1996 йилларда «Ёзувчи» нашриётида етакчи мутахассис ва «Гулистон» журналида адабиёт бўлимини бошқарди.

Ҳалима Худойбердиеванинг ижоди 60-йиллардан бошланган бўлиб, шу кунгача у йигирмадан ортиқ шеърый тўпламлар, дostonлар ва публицистик мақолалар яратди. Хусусан, унинг «Илк муҳаббат» (1968), «Оқ олмалар» (1973), «Чаман» (1974), «Суянч тоғларим» (1976), «Бобо қуёш» (1977), «Иссиқ қор» (1979), «Садоқат» (1983), «Муқаддас аёл» (1987), «Юрагимнинг оғриқ нуқталари» (1991), «Ҳурлик ўти» (1993),

«Бу кунларга етганлар бор» (1994), «Тўмариснинг айтгани» (1996) каби шеърий, насрий мажмуалари кенг китобхон оммасининг маънавий мулкига айланган.

Ҳалима Худойбердиева шеъриятининг мавзу ва маъно кўлами ниҳоятда кенг ва чуқурдир. Унинг шеърларида гўдак, аёл, ота-она, ватан мавзулари устуворлик қилади.

Шоира ижодида унинг сўнгги йилларда яратган икки шеърий тўплами — «Бу кунларга етганлар бор» ва «Тўмариснинг айтгани» алоҳида қимматга эга. Ҳаётдаги ва одамлар руҳиятидаги ўзгаришлар шоира қалбида ҳам буюк бурилиш яратди. Аввалги шукрона шеърлар ўрнини энди исёнкор, истиқлолга даъват этувчи шеърлар эгаллай бошлади. Ҳаёт ҳақиқатини бориचा бўймай тасвирлаш бош тамойилга айланди.

Ҳалима шоирагина эмас, оташнафас публицист ҳамдир. Айниқса, унинг «Юрагимнинг оғриқ нуқталари» тўпламига кирган мақолаларида замонамизнинг долзарб муаммолари ҳақида мушоҳада юритилади.

У таржимон сифатида ҳам баракали ижод қилмоқда. Унинг Фазу Алиева, Силва Капутикян, Иброҳим Юсуповдан қилган таржималари эътиборлидир. Ҳалима Худойбердиева ўзининг «Муқаддас аёл» (1990) номли шеърий тўплами учун Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофотига сазовор бўлган. 1992 йилда эса унга «Ўзбекистон халқ шоири» деган юксак унвон берилган.

АЗИМ СУЮН

(1948)

Азим Суюн 1948 йил 22 февралда Самарқанд вилояти Нурота тизма тоғлари этагига жойлашган Қудуқча қишлоғида туғилган. Накурт қишлоғида Суюн бобоси тарбиясида ўсиб, улғайди.

Унинг отаси Олим саводхон бўлганига қарамай, «қулоқ»нинг ўғли бўлгани учун қўлига чўпонлик таёғини олишга мажбур бўлган. Ёш Азим чўпон

отаси кетида юриб, табиат сирлари билан ошно тутинган.

Шу нарса бўлгуси шоирнинг шаклланишига таъсир ўтказган.

«... Кейин аскар бўлдим, — деб ёзади у ўз таржимаи ҳолида, — Тошкент Давлат дорилфунунининг журналистика факультетини битирдим. Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, Ўзбекистон Давлат матбуот қўмитаси, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, «Халқ сўзи», «Ўзбекистон овози» газеталарида хизмат қилдим. Аини пайтда «Гулистон» журналининг бош муҳарририман.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ноиби бўлдим. Пешонамни Мустақиллик ёруғ қилган шоирман! Жаҳон Маданият ва санъат академияси аъзосиман.

Шеърларим, шеърый туркумларим турк, инглиз, араб, рус, қозоқ, тожик, қирғиз, туркман, қорақалпоқ ва бошқа тилларда чоп этилган. Шу пайтгача ўзбек тилида нашр этилган тўпламларим:

1. «Менинг осмоним» — 1978.
2. «Зарб» — 1979.
3. «Замин тақдири» — 1981.
4. «Хаёлот» — 1984.
5. «Зиё йўли» — 1986.
6. «Жазо» — 1987.
7. «Олис тонглар» — 1989.
8. «Куйганим — суйганим» — 1994.
9. «Қора кўзинг сенинг» — 1994.
10. «Сарбадорлар» — 1994.

Шунингдек, 1992 йил Туркия Ёзувчилар бирлигининг дипломи билан ҳам тақдирланганман».

Сўнги йилларда Азим Суюннинг «Сайланма» (1995) китоби чоп этилди. Унга турли даврда яратилган энг яхши шеърлари ва «Сарбадорлар» достони киритилган.

«Сайланма» билан танишар эканмиз, унда замон ва замондошлар, тенгдошлар, нуроний отахон ва онахонлар тақдири, орзу-интилишлари ҳаёт ҳақиқати даражасида ифодаланганлигига тўла ишонамиз.

Шоирнинг 1999 йили «Шарқ» нашриётида чоп этилган «Ўзлик» китобидан турли йилларда ёзилган мақолалар, суҳбатлар, шеърлар, ҳикоялар ва таржималар ўрин олган.

Шоирнинг яқинда нашр этилган «Эй дўст» номли китоби беш юзта беш сатрли шеърлардан таркиб топган.

МУРОД МУҲАММАД ДҮСТ (1948)

Истеъдодли адиб Мурод Муҳаммад Дўст 1948 йили Самарқанднинг Жом қишлоғида туғилди. У Тошкент Давлат университетини тугатгач, Москвадаги Адабиёт институтида таҳсил кўрди. Сўнгра «Ўзбекфильм» киностудиясида, «Шарқ юлдузи» журналида, Ўзбекистон Миллий ахборот агентлигида, «Ўзбеккино» Давлат аксиядорлик компаниясида фаолият кўрсатди. Унинг ижоди 70-йиллардан бошланган. Ёзувчининг дастлабки ҳикоялар тўплами 1976 йили «Қайдасан, қувонч садоси?» номи билан нашр этилган. Сўнгра унинг «Мустафо», «Истеъфо», «Дашту далаларда», «Чоллардан бири», «Бир тойчоқнинг куни» каби ҳикоя ва қиссалари чоп этилган. 1983 йилга келиб унинг «Галатепага қайтиш» номли қиссаси яратилди. Шундан сўнг у турғунлик даврининг маънавий, иқтисодий ва сиёсий таназулидан ҳикоя қилувчи «Лолазор» (1988) романини яратди. Бу роман 1990 йилда Ҳамза мукофотига сазовор бўлди.

Мурод Муҳаммад Дўстнинг, айниқса, «Галатепага қайтиш» номли қиссаси талабчан китобхон ва адабиётшуносунаққидлар эътиборини қозонди. Ундаги Ғайбаров адабиётда ҳали учрамаган янгича дунё, янгича тафаккур кишисининг образидир. «Лолазор» романида эса ана шу янгича тафаккур тигидан емирила бошлаган коммунистик мафқуранинг чириши, истиқлол шамчироғининг ёна бошлаганлигига имо-ишора бор.

ТОҒАЙ МУРОД (1948—2003)

Истеъдодли адиб Тоғай Мурод адабиётимизнинг қутлуғ даргоҳига 70-йилларнинг охири ва 80-йилларнинг бошларида кириб келган. Унинг асл исм-шарифи Тоғаймурод Менгноров бўлиб, Тоғай Мурод адабий та-

халлусидир. У 1948 йилда Сурхондарё вилояти Денов туманининг Хўжа Соат қишлоғида дунёга келган. Ўзи туғилиб ўсган қишлоғидаги ўрта мактабни 1966 йилда тугатиб, Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олган. Уни 1972 йилда муваффақиятли яқунлаб, республика радиосида муҳаррирлик қилган. 1976—1978 йилларда «Ўзбекистон физкультурачиси», 1982—1984 йилларда «Фан ва турмуш» журналида фаолият кўрсатган. 1985—1987 йилларда Москвадаги Адабиёт институтида ўқиган. Худди шу йилларда у кичик-кичик ҳикоялар ёза бошлади. «Мен, — деб ёзган эди у, — фақат бир мақсадни кўзладим: ўттиз-ўттиз беш ёшларгача жаҳон адабиётини ўқиш, фақат ўқиш билан банд бўлдим. Қўл қотиб қолмасин учун майда-майда ҳикоялар машқ қилиб турдим. Мен шу ният йўлида иморат солмадим, машина олмадим, мансаб эгалламадим, шон-шуҳрат изламадим».

1976 йилга келиб Тоғай Муроднинг «Юлдузлар мангу ёнади» деган илк қиссаси «Шарқ юлдузи» журналида чоп этилгач, китобхонлар оғзига тушади. Кетма-кет адибнинг «От кишнаган оқшом» (1979), «Ойдинда юрган одамлар» (1980) ва «Момо Ер қўшиғи» (1985) каби ўзбек миллий қиссачилигининг янги намуналари дунёга келади. Улар ҳам юксак баҳоланиб, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг Ойбек номидаги йиллик мукофотига сазовор бўлди.

Агар адиб ўзининг «Юлдузлар мангу ёнади» илк қиссасида ўзбек миллий кураши ҳақида ҳикоя қилган бўлса, «От кишнаган оқшом» қиссасида улоқчи-чавандозлар ҳаётини тасвирга тортди. Ундаги бош қаҳрамон Тарлон номли от тимсолида бир олам инсоний эзгу туйғуларини тўкиб солди. Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмад шу ҳақда ёзиб, ҳеч ким Тоғай Муродча отга бундай таъриф бермаганини алоҳида қайд этган эди. Тоғай Мурод асарларида ҳикоя, ифода йўсини янгича тус олади. Ёзувчи «Ойдинда юрган одамлар» қиссасидаги бош қаҳрамонлар Қоплон билан Оймомоларнинг фарзанд илинжида ўтказган изтиробларга тўла ҳаёти мисолида инсондаги илоҳий меҳрни улуғлайди. «Момо ер қўшиғи»да эса она заминдан ажралиб қолган, она Ватанда яшаб туриб, эл-юрт туйғусидан маҳрум бўлган ва оқибатда мустабид тузум мафкураси қурбонига айланган ижодкор шахс образини маҳорат билан умумлаштиради.

Адиб 1986—1991 йилларда «Отамдан қолган далалар» романини яратди. Мазкур роман 1993 йилда чоп этилиб, 1994 йили Абдулла Қодирий таваллудининг юз йиллигида унга

Абдулла Қодирий номидаги Республика Давлат мукофоти берилди. «Отамдан қолган далалар» ижтимоий роман бўлиб, нафақат адиб ижодида, балки 90-йиллар ўзбек адабиётида катта воқеа бўлди. Унда биз кўп марталаб норози бўлган, гоҳ тасвирлаб, гоҳ тасвирлай олмаган мустабид тузум илдиэлари очиб ташланди. Очилганда ҳам ўзгача, тил жилолари, ўзгача тасвир оҳанглирида фoш этилди. Ундаги Дeҳқонқул ўзбек халқининг умумлашган, рамзий образи даражасига кўтарилди.

Тоғай Мурод истeьдодли таржимон сифатида 1974—1975 йилларда Ж. Лондоннинг «Бойнинг қизи» драмаси ва бир неча ҳикояларини таржима қилди. 1989 йилда Е. Сетон-Томпсоннинг машҳур «Ёввойи йўрға» китобини ўзбекчалаштирди. Унинг «Отамдан қолган далалар» асари асосида икки қисмдан иборат фильм яратилган. Унга 1999 йилда «Ўзбекистон халқ ёзувчиси» деган юксак унвон берилган.

Тоғай Мурод 2003 йилда вафот этган.

ЎТҚИР РАҲМАТ

(1948)

Сиз ярим тунда уйғондингиз. Ру-ҳингизда аллақандай сезги. Деразани очдингиз, ёмғир ёғаяпти... Шундоқ рўпарангиздаги дарахт япроқларида ём-ғир ингроғ...Қалбингиз япроқдай, қал-бингиз тили ёмғирдай. Сиз ўзингизники эмассиз шу онда, балки... балқиб, ранг-ланиб илоҳий онларга кетяпсиз, кетяпсиз, тўхтамасдан, ўйланмасдан, дафъатан, шундай оҳиста... Эътибор берсангиз, қалб, майса титраб-титраб соғинчга айланиб бораверади. Сиз ҳам соғинаверасиз, лекин кимни, билмайсиз. Аммо дил тубларида уйғонган ифордан англайсизки, сиз соғинаётган — жуда-жуда нурли, беҳад гўзал, азиз ва ундан ҳам қадрли...

Эътибор беринг-а:

*Яшил наво тинглайди борлиқ,
Жилмайганча бош эгар гуллар.
Борлиғини офтобда ёйиб,
Чўзаланиб ётибди йўллар —*

(«Яшил наво»)

сатрлари оҳанрабодай тортса:

*Ёмғир ёғар шивалаб тинсиз,
Осмон шифти гўё тешилган.
Гўё само ер ўртасида
Томчилардан арқон эшилган, —*
(«Ёмғир»)

мисралари ўйга толдиради:

*Этакларин елпитиб,
Нозланар майин сабо.
Жийда гулин атрини
Сепиб олган дилрабо!
Кўтаролмас бошини,
Сехрланган мажнунтол.
Сой қўйнида яланғоч
Чўмилади ой беҳол —*
(«Манзара»)

сатрларини ўқиб, энтикиб кетасиз.

«Шоирлар дунёнинг тан олинмаган қувончларидир», деган эди бир аллома. Бу далли, беғараз «қувонч» ҳамманики эмас... У «элга келган тўй»дай келмайди. Шунинг учун ҳам байрамона эмас, шунинг учун ҳам у «тан олинмаган қувонч»дир.

Лекин сиртдан шундай, ичкарида бошқа манзара. «Нурлар жилва қилар» ичкарида. Бироқ буни илғаш учун уйғоқ нигоҳ керак. Шоир худбин эмас, унинг «кўнгил осмони ҳамиша очиқ». У биздан шуниси билан фарқланади. Кейин у инжиқроқ ҳам бўлади. Кайфияти қўнимсиз, капалакдай гулдан-гулга учиб юради. У:

*Анор рангли тонглар отиб,
Меҳмон бўлди ҳаяжон.
Айтганларинг бўй кўрсатиб,
Насиб қилди, Онажон!...*

деб, бир оздан сўнг:

*Умрим бари сизга аталган,
Албат бир кун шодон қайтаман.
Дил ҳаприқиб, қувончга тўлган
Сўзларимни албат айтаман, —*

деса ажабланманг.

Унинг сатрлари маълум қолипга тушмайди. Расмиятчилик,

ёлгон мулозаматлар йўқ. У самимий гапиради. Шунинг учун ҳам сиз «Булоқлар бўйида хандон отаётган ялпизлар»га ишонасиз. Унинг «кетин борар мен излаган байт!» деган гапига шубҳаланмайсиз.

*Эркаланган бу оқшом,
Бирам осуда ва тинч.
Қаддин чўзиб шамшодлар
Ойдин олмоқда ўпич —*

сатрлари сизни сеҳрли ва сирли туйғулар дунёсига етаклайди.... Мана шу шеърят шоир Ўткир Раҳмат қаламига мансуб.

Ўткир Раҳмат 1948 йили Самарқанд вилоятида туғилган. 1972 йили Алишер Навоий номидаги Самарқанд давлат университетининг филология факультетида, сўнг Тошкент давлат юридик институтида таълим олди. У дастлаб оммавий ахборот воситаларида, сўнг ҳукумат идораларида, мустақиллигимизнинг дастлабки кунидан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Президенти Девонида фаолият кўрсатиб, масъул вазифаларда 1999 йилгача ишлади. Айни пайтда республикаимизнинг ўқимишли оммавий воситаларидан бири — «Қишлоқ ҳаёти» ва «Ҳаёт» газеталарининг Бош муҳаррири.

Истеъдодли шоирнинг «Ирмоқ» (1987), «Соғинч» (1991), «Жилға» (1992), «Райҳон ҳиди» (1995), «Шукрона» (1996), «Кўзим қорачуғи» (1998), «Ой ёғдуси» (1999), «Эй, умри азиз...» (2003) каби ўндан ортиқ шеърий тўпламлари нашр этилган.

МИРПЎЛАТ МИРЗО *(1949)*

Шоир Мирпўлат Мирзо 1949 йил 20 августда Чимкент вилоятининг Сайрам қишлоғида туғилди. Ўрта мактабни тугатгач, Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетига ўқишга кирди ва уни 1971 йилда тугатди. Унинг меҳнат фаолияти «Ёш гвардия» (ҳозирги «Янги аср авлоди» (1971) нашриётида бошланган. У Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи, «Ёзувчи» нашриётида бош муҳаррир, Ёзувчилар уюшмасида котиб вазифаларида ишлаб

келди. Ҳозирги кунда «Жаҳон адабиёти» журнали бош муҳаррирининг ўринбосаридир.

Мирпўлат Мирзониинг ижоди талабалик йилларида бошланган. Унинг дастлабки шеърий туркуми 1971 йилда «Гулистон» журналида, илк шеърий тўплами эса 1975 йилда нашр этилган. Сўнгра «Ишқ фасли» (1978), «Яхши кунлар» (1981), «Сунбула» (1985), «Мовий дарё» (1988), «Атиргул ва юлдузлар» (1990) каби бир қатор тўпламлари чоп этилди.

Мазкур шеърий тўпламларида муаллиф ўз халқи, она Ватан дарди ва келажагини, галаёнли давр кишиларининг мураккаб ички олами, ҳис-туйғуларини, халқ руҳиятида шаклланаётган истиқлол орзусини куйлашга интилди:

*Кураш уммонининг бир мавжиман — мен,
Мавжларнинг баланди, баравжиман — мен,
Тагор шеъри, Иқбол садоси — менман,
Эрк учун ёнганнинг нидоси — менман!
Янги замон келди!
Келди янги замон!*

Ҳа, шоир давр овози, истиқлол даъваткори, нурли келажак ошиғидир. Шоирнинг сўнгги «Таскин» шеърий гулдастасида ана шу туйғулар яна ҳам авж пардасига кўтарилади. Мирпўлат Мирзо сўнгги йилларда Лессингнинг «Донишманд Натан» ва Шекспирнинг «Ёз туни гаройиботлари» асарларини ўзбек тилига маҳорат билан таржима қилди ва бу асарлар ўзбек Миллий драма театрида муваффақият билан саҳнага қўйилди. Унинг кўплаб таржималари «Жаҳон адабиёти» журналида эълон қилинмоқда.

ЭРКИН АЪЗАМ

(1950)

Эркин Аъзам 1950 йили Сурхондарё вилоятининг Бойсун туманида таваллуд топган. 1967 йили тумандаги 1-ўрта мактабни тамомлаган. Шу йили Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетига ўқишга кириб, уни 1972 йилда тугатган.

Адиб аввал Ўзбекистон радиосида муҳаррир (1972—1976), ундан сўнгра

«Гулистон» журналида бўлим мудир, адабий котиб вазифаларида ишлаб (1976—1981), қаламини чархлади. 1981—1986 йилларда «Ёшлик» журналида хизмат қилди.

1986—1992 йиллар давомида ижодкор Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида кўп жылли асарлар таҳририяти мудир, маълум муддат Ўзбекистон Республикаси Миллий ахборот агентлиги Бош директорининг биринчи муовини вазифаларида хизмат қилди. Ҳозирги кунда у Республика «Маънавият ва маърифат» жамоатчилиги маркази раҳбарининг ўринбосари, «Тафаккур» журналининг бош муҳаррири.

Адибнинг илк ҳикояси ўқувчилик йилларида ёзилиб, вилоят газетасида босилган. Бироқ талабчан ижодкор университетни тугаллагандан кейин ҳам анча йиллар давомида китоб чоп эттиришга шошилмади. 1977 йилда Эркин Аъзамнинг «Чироқлар ўчмаган кеча» ҳикоялар тўплами босилиб чиқди. Бу мўжаз китобча ўқувчиларга ўзбек адабиётида янги бир истеъдодли ҳикоянавис дунёга келганлигидан хабар берди. Ушбу асарда ёшлик, талабалик йиллари катта самимият, илҳом билан ёритилган бўлиб, ҳикоя услуби ўз жозибаси билан ўқувчини сеҳрлаб олди.

1981 йилда чоп этилган «Отойининг тугилган йили» қисса ва ҳикоялар тўплами китобхон ишончини мустаҳкамлади. Биринчи кичик қиссаси билан адиб ўзининг лирик тасвир услубидан ташқари ҳаётий, серзавқ, ҳажвий йўналишдаги бадиий ифодага мойиллигини ҳам намойиш қилди.

Шундан сўнг истеъдодли адибнинг «Байрамдан бошқа кунлар» (1980), «Олам ям-яшил» (1984), «Жавоб» (1987), «Пакананинг ошиқ кўнгли» (1991), «Шоирнинг тўйи» (1993) каби бир қатор қисса ва ҳикоялар тўплamlари босмадан чиқди. Бу асарларда замондошларимиз ҳаётидан ҳикоя қилиниб, ахлоқ, эътиқод, бурч, оддий инсоний муносабатлар ўзига хос услубда бадиий акс эттирилди.

Эркин Аъзамнинг ҳикоя ва қиссалари рус, украин, белорус, қozoқ, тожик, туркман, грузин, булгор, чех тилларига таржима қилинган. Адибнинг ўзи ҳам ўзга халқлар адиблари асарларини рус тилидан ўзбек тилига маҳорат билан таржима қилган. Адибнинг «Анойининг жайдари олмаси» ҳикояси, шунингдек «Дилхирож» ва «Эркак» сценарийлари асосида бадиий филмлар суратга олинган. Эркин Аъзам айни ижодий камолот ёшида илҳом билан ижод қилмоқда. Унга 1998-йилда «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган журналист» унвони берилган.

ИСМОИЛ ТҶҲТАМИШЕВ (1950)

Шоир Исмоил Тўхтамишев қашқадарёлик. У Қамаши туманининг Ароловул қишлоғида, хизматчи оиласида дунёга келган.

1966 йилда ўрта мактабни тугатиб, «Қашқадарё ҳақиқати» газетасида мусахҳиҳ сифатида меҳнат фаолиятини бошлайди. 1967—1972 йилларда Тошкент Давлат университети журналистика факультетида билим олади. Сўнг турли жамоат ишларида меҳнат қилади. Вилоят маданият бўлимини бошқаради.

Маълум вақт Ўзбекистон Республикаси Президенти девонида масъул вазифани ҳам адо этади. Шоир сифатида у 70-йиллардан матбуотда кўрина бошлайди. Дастлабки шеъри 1976 йилда матбуотда Абдулла Орировнинг «оқ йўл»и билан чоп этилади. Шундан буён унинг «Чўл бойчечаги» (1982), «Онам тилаклари» (1983), «Дунё устун» (1987), «Ҳайқир» (1990), «Сенга интилдим» (1992), «Дил садолари» (1993), «Кўҳна насаф хаёли» (1994) каби бир қатор шеърий мажмуалари босмадан чиқади.

Исмоил Тўхтамишев шеърларини кўздан кечирсак, уларда шоир қалби, дарди, маҳорати кўзга яққол ташланиб туради. Унинг шеърларини ўқиганда бепоён Қарши чўлларининг табиатига, кайвони одамларига хос ҳам қаҳрли, ҳам меҳрли нидо эшитилади. Биламизки, Қарши даштлари ёзда ёндиради, қишда қақшатади. Унинг одамлари ана шу табиат тўлқинида тобланган, чидамли, заҳматкаш, меҳридарё инсонлар, бунёдкор одамлардир.

Шоир шулар ҳақида куйлаганда қуёш ҳароратидек қайноқ меҳр инъом этади, ардоқлайди. Аксинча, қаллоб, порахўр ўғриларга кўзи тушганда қиш изғиринидек нафрат билан лаънатлайди. Мана шу қиёсий тасвир табиат, инсон ва жамият муаммоларини поэтик ҳал этишга йўл очади.

ХОСИЯТ БОБОМУРОДОВА

(1950)

Хосият Бобомуродова фақат истеъдодли шоирагина эмас, билимдон педагог-муаллима ҳамдир.

У 1950 йилда Навоий вилоятининг Хатирчи туманидаги «Ибн Сино» жамоа хўжалигида туғилган. Унинг отаси мулла Бобомурод элни оғзига қаратган, суҳбати ширин, маърифатли киши бўлган.

Хосиятхон ҳам илк бор Алишер Навоий, Жомий, Фузлий номларини отасидан эшитган, ғазаллари билан ошно бўлган, «Минг бир кеча», «Чор дарвеш» каби асарларни тонготаргача маҳлиё бўлиб тинглаган.

У 1966 йили ўрта мактабни тугатиб, Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтида ўқиган.

Адабиётга ёшлигидан ҳавас қўйган. Хосият ҳаёт қийинчиликлари туфайли 1967 йили кундузгидан сиртқи бўлимга ўқишга ўтади. Унинг меҳнат фаолияти худди шу йилдан бошланган бўлиб, ўн етти ёшида бошланғич синф ўқитувчиси, йигирма беш ёшидан эса мактаб директори бўлиб ишлайди.

Унинг дастлабки шеърлари «Гулистон», «Шарқ юлдузи» журналларида пайдо бўлади. 1978 йилдан бошлаб вилоят газетасига ишга ўтгач, ижод учун янги имконият туғилади.

1979 йилда шоиранинг «Дарёдан қатра» деган илк шеърий тўплами нашр этилади. Худди шу йили Ўзбекистон Ёзувчилари уюшмаси аъзолигига қабул қилинади. Шундан сўнг унинг «Қалб титроғи» (1984), «Турналарим» (1984), «Самарқандга мактублар» (1988), «Мен узган гуллар» (1992), «Мурод қасри» (1997) каби бир қатор шеърий тўпламлари яратилади. Хосият Бобомуродова айни пайтда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Самарқанд вилоят бўлимининг котибаси бўлиб хизмат қилмоқда.

ШАВКАТ РАҲМОН

(1950—1996)

Истеъодли шоир Шавкат Раҳмон 1950 йилнинг 12 сентябрида Ўш вилоятининг Қорасув туманига қарашли Помир маҳалласида хизматчи оиласида туғилган.

1966 йилда ўрта мактабни тугатгач, қурилишларда, вилоят босмаҳонаси ва газетасида ишлайди.

1973 йилда Москвадаги М. Горкий номидаги Адабиёт институтини битиргач, Тошкентга кўчиб келиб, Фафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир ва бўлим бошлиғи, Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида масъул ходим бўлиб ишлайди. У шоир сифатида ўзининг такрорланмас овози билан тенгдошларидан ажралиб турарди.

Шоирнинг дастлабки шеърлари Ўш вилоят газеталарида босилади. Биринчи шеърини тўплами «Рангли лаҳзалар» (1978). Шоирнинг «Юрак қирралари» (1981), «Очиқ кунлар» (1983), «Гуллаётган тош» (1984), «Уйғоқ тоғлар» (1986), «Ҳулво» (1988) каби бир қатор шеърини тўпламлари босилиб чиқади.

Шоирнинг ўз қўли билан тайёрлаган, аммо вафотидан кейин нашр этилган «Сайланма» тўплами (1997)ни кўздан кечирсангиз, бутун ижоди давомида яратилган сара асарлари қаторида хасталик дамларида битилган шеърларга ҳам дуч келасиз.

Агар бир ўринда шоир:

*Мендан нима қолур,
Абадий нурлар.
Барқ уриб яшаган дунё томонда?
Уриниб-суриниб сира тўймаган
Бир кўнгил қолади, —*

деса, энг охириги шеърларидан бирида:

*Айт, эй хаста булбулим,
Ўшга қачон етамиз?
Яшил боғлар сарғайди,*

*Майиз бўлди ғужумлар.
Оҳ, вой мунча йўл оғир,
Булбулим, —*

леб ҳаёт билан, китобхон билан сўнги бор хайрлашади.

Шавкат Раҳмон таржимон сифатида таниқли испан шоири Лорканинг гўзал шеърларини рус ва испан тилларидан таржима қилиб, икки марта нашр эттиради (1979—1989) ва ўзбек ўқувчисининг маънавий дунёсини бойитишга ҳиссасини қўшган.

Шавкат Раҳмон шеърляти 80-йилларда ўзбек адабиётида кучли оқимни ташкил этган лирик-фалсафий, исёнкорлик руҳидаги асарлар сирасига киради. У узоқ давом этган оғир хасталикдан кейин 1996 йил кузида оламдан ўтди.

УСМОН АЗИМ (1950)

Усмон Азим — шоир, драматург, кинодраматург ва носир. У 1950 йилда Сурхондарё вилоятининг Бойсун туманида туғилган. 1972 йилда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетини тугатган. У даставвал журналист сифатида турли газета-журналлар ва нашриётларда ҳамда республика радиосида ишлаган.

Маълум вақт Республика Президенти Девонида Давлат маслаҳатчиси (ёшлар бўйича) вазифасини ҳам бажарган. Ҳозирги кунда адиб, асосан, ижод билан машғул.

Усмон Азим 1979 йилда чоп этилган «Инсонни тушуниш» илк шеърый китоби билан адабий жамоатчиликнинг эътиборини қозонган.

Шундан сўнг унинг «Ҳолат» (1979), «Оқибат» (1980), «Кўзгу» (1983), «Сурат парчалари» (1985), «Дарс» (1985), «Иккинчи апрель» (1987), «Бахшиёна» (1989), «Фаройиб аждарҳо» (1990), «Уйғониш азоби» (1991), «Ғусса» (1994), «Узун тун» (1994), «Бор экан-да, йўқ экан» (1995) шеърый ва «Жоду» (2003) насрий тўпламлари босилди.

Шоир 1995 йилда «Сайланма» шеърый китобини нашр

эттирди. Бу китоб адабиёт жамоатчилиги томонидан зўр қизиқиш билан кутиб олинди ва Усмон Азимнинг XX аср ўзбек адабиётининг энг ёрқин истеъдодларидан бири эканлиги аён бўлди. 2001 йилда нашр этилган «Куз» шеърый китоби эса шеърыйтимизнинг сўнгги йиллардаги юксакликларидан бири деб баҳоланмоқда.

У яратган ўнлаб тўпламларга кирган шеърлар, дostonлар ёрқин туйғуларга, ифодаларга бойлиги, жўшқин ва жозибadorлиги, шиддаткор ва даъваткорлиги, гоҳ ғамгин, гоҳ беғубор эркаловчи оҳанглари билан китобхон қалбидан чуқур жой олади.

Шу билан бирга ҳаётийлиги, ўткир драматизми ва фожиавийлиги билан ўқувчини ҳаяжонга солади, уйкудаги туйғуларини жунбушга келтиради. Усмон Азимнинг шеърлари француз, немис, инглиз, поляк, эстон, грузин, македон, литва, турк, тожик, рус, қозоқ, қирғиз ва бошқа тилларга таржима қилинган. Ўз навбатида, Усмон Азим Элюар, Доғларжа, Вознесенский, Ватсиетис, Марсинкявичус каби ўнлаб шоирларнинг ижодидан намуналарни ўзбек тилига ағдарган. Шоирнинг кўплаб шеърлари таниқли ҳофиз ва хонандалар томонидан кўшиқ қилиб, ижро этилади.

Ижодининг илк даврида радиодраматургияда («Бахтли бўлайлик», «Ҳужжатли фильм учун сюжет», «Баҳодир ва малика» пьесалари) ўзини синаб кўрган шоир, кейинги йилларда драма ёза бошлади. Унинг «Кундузсиз кечалар» (1998), «Алпомишнинг қайтиши» (2000), «Бир қадам йўл» (2002), «Ўтган замон ҳангомалари» (2003), «Адибнинг умри» (2005) драмалари саҳналаштирилган.

Миллий театримиз саҳнасида қўйилган «Кундузсиз кечалар» спектакли Андижонда бўлиб ўтган халқаро театр фестивалида «Энг яхши спектакль» деган мукофотга сазовор бўлди.

«Алпомишнинг қайтиши» учун муаллиф 1999 йилнинг «Энг яхши драматурги» деб эътироф этилди. Шоир кино санъатида ҳам ўз кучини синаб кўрмоқда. «Севги» (1998) филмининг сценарийсини ўз ҳикояси асосида ёзган. Унинг сценарийси асосида икки қисмдан иборат «Алпомиш» (2000) филми суратга олинди. «Алпомиш» дostonининг киноталқини учун муаллиф Бухорода ўтказилган кинофестивалда махсус мукофот олди.

Усмон Азим — Ўзбекистон халқ шоири (2000) унвони, шунингдек, йилнинг энг яхши шеърый асарлари номинацияси бўйича «Офарин» мукофоти, Грузиянинг В. Маяковский номидаги Давлат мукофоти (1982) га сазовор бўлган.

ИКРОМ ОТАМУРОД (1951)

Икром Отамурод 1951 йили Қашқарё вилоятининг Касби туманида таваллуд топган. Ўрта мактабни тугатгач, 1969—1974 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил кўрган.

1974—1975 йилларда Ўзбекистон энциклопедияси нашриётида муҳаррирлик қилган. 1975 йилдан то шу кунга қадар «Шарқ юлдузи» журналида аввал адабий ходим, сўнг шеърий бўлимнинг мудири лавозимларида ишлаб келмоқда.

Икром Отамурод ўз тенгдошлари орасида фалсафий мушоҳадасининг кенглиги, минбар шоирлиги, нотиклиги билан ажралиб туради. Унинг шеър ва дostonларида устоз Мақсуд Шайхзода нафаси уфуриб туради.

Шоирнинг 1982 йилда «Вақт ранглари», 1983 йили «Жануб қушлари», «Тўрғайли манзиллар», 1987 йилда «Уфқлар орти бепоён», 1992 йилда «Харитага тушмаган жойлар» ва «Узоқлашаётган оғриқ» шеърий китоблари чоп этилган. Икром Отамуроднинг фаластин шоири Муин Бсисуга бағишланган «Ярадор умид отлари» достони (1986) 80-йиллар ўзбек шеъриятида сезиларли воқеа бўлган. Достонда хорижлик ижодкор образи орқали инсон қалбининг тўлқинлари, мустақиллик ҳақидаги орзулар, она юрт образи кучли ҳис-ҳаяжон билан бадий ифодаланган.

Шоир фалсафий мушоҳада билан йўгрилган шеърий услубига содиқ қолиб, 1990 йили «Узоқлашаётган оғриқ» достонини яратди. Бу асарда одамларни тобора тарк этиб бораётган эътиқод, бурч, инсонийлик тушунчалари қалб тугёни, виждон азоби, юрак қони билан бадий тадқиқ этилган.

Сўнгги йилларда шоирнинг кўплаб ажойиб шеърлари, дostonлари яратилди. «Сопол синиқлари» (1994), «Сен» (1996), «Ичкари ва ташқари» (1997) дostonлари шоир қалбида уйғонган покиза ва эзгу туйғулар билан лиммо-лим. «Рухимнинг қайғуси» (1997), «Кўнглим ўзинг» (2004), «Тавр» (2005) шеърлар тўпламида бўлса шоир инсоний ҳақиқат излайди:

*Ёлғиз от елади. Бир нажот излаб,
Мен унга тилайман бардош-у тоқат.
Ортидан чопаман, чопаман йиғлаб,
У — ахир, қалблардан кўчган Ҳақиқат!*

Икром Отамурод таниқли таржимон ҳамдир. У Уолд Уитмен, Пабло Неруда, Евгений Евтушенко, Ўлжас Сулаймон каби шоирларнинг шеър ва дostonларини ўзбек тилига ағдарган. Айни пайтда Икром Отамуроднинг асарлари турк, араб, булғор, рус, молдован, озарбойжон, қозоқ, қирғиз, тожик, грузин тилларига таржима қилинган. Икром Отамурод айни ижодий балоғат ёшида катта илҳом билан қалам тебратмоқда.

ХУРШИД ДЎСТМУҲАММАД (1951)

Журналист ва ёзувчи Хуршид Дўстмуҳаммад 1951 йили Тошкентда туғилди. Ўрта мактабни битиргач, 1969—1973 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида ўқиди. «Фан» нашриётида, «Фан ва турмуш» журналида, «Қишлоқ ҳақиқати» газетасида ишлади. 1986 йилдан «Ёш куч» журналида бўлим мудири, бош муҳаррир ўринбосари, бош муҳаррир сифатида фаолият кўрсатди.

Республикада илк бор нашр этилган «Хуррият» мустақил газетасида бош муҳаррирлик қилди, Ўзбекистон оммавий ахборот воситаларини демократлаштириш ва қўллаб-қувватлаш ижтимоий-сиёсий жамғармасида ҳамраис, «Ўзбекистон матбуоти» журналининг бош муҳаррири вазифаларида ишлади. Ҳозирги кунда Республика Олий Мажлиси Қонунчилик палатасида фаолият олиб бормоқда.

Адибнинг дастлабки ҳикояси 1981 йили «Гулистон» журналида, «Нигоҳ» номли биринчи қиссаси эса 1987 йили «Ёшлик» журналида эълон қилинган. «Ҳовли этагидаги уй» номли биринчи китоби 1989 йили нашр этилган. Шундан буён унинг «Паноҳ», «Оромкурси», «Сўроқ», «Соф ўзбекча

қотиллик», «Ҳижроним мингдир менинг» қиссалари, «Бозор» романи ва ўнлаб ҳикоялари чоп этилди. Адибнинг «Жажман» (1995) китобидан бир неча қиссалари қатори «Маҳзуна», «Жажман», «Ибн Муғанний», «Ёлғизим — сиз», «Кўз қорачигидаги уй» сингари ҳикоялар ҳам жой олган. Адиб «Бозор» романи, «Ҳижроним мингдир менинг» ва «Озод изтироб қувончлари» китоблари учун 2000 йилги «Офарин» мукофотига сазовор бўлди.

Сценарий муаллифи сифатида яратилган «Чаёнгул» телевизион бадиий филми (2000) кенг томошабинлар томонидан илиқ кутиб олинди. «Жимжитхонага йўл», «Нусхакашнинг меросхўри», «Беозор қушнинг қарғиши» ва «Жим ўтирган одам» ҳикоялари адибнинг кейинги йиллар ижодида янги саҳифа очди.

Хуршид Дўстмуҳаммад япон алиби Акутагава Рюноскенинг «Расёмон дарвозаси» ҳикоясини, Темур Пўлатовнинг «Етти ҳузур-ҳаловат ва қирқ қайғу-алам» романини ўзбекчалаштирган.

У адабиётшунос сифатидаги мақолалари билан ҳам эътиборга тушган, филология фанлари номзоди.

ШАРОФ БОШБЕКОВ

(1951)

Истеъдодли драматург Шароф Бошбеков 1951 йили Самарқандда дунёга келган. У адабиётнинг қутлуг даргоҳига 80-йилларнинг бошларида қадам қўйган. Дастлаб ҳикоя жанрида ўз истеъдодини синаб кўрган.

Унинг «Г» варианты» (1981), «Фурур» (1982) «Жумбоқ» (1986) каби ҳикоялари юзага келган. Шундан сўнг унинг ранг-баранг мавзудаги саҳна асарлари яратилди.

У «Тушов узган тулпорлар» (1983) ҳамда «Эшик қоққан ким?» (1987) каби комедия, «Темир хотин» (1989), «Қасосли дунё» қисқа метражли фильм сценарийсини ёзди. Шунингдек, «Эски шаҳар гаврошлари» (1998) каби жиддий комедия яратди. Сўнги вақтда унинг «Тақдир эшиги» драмаси майдонга келди. Айниқса «Темир хотин» пьесаси адибга катта шуҳрат келтирди.

Унда фан-техника ривожидан инсон онги, дунёқараши.

руҳиятида содир бўлаётган жиддий ўзгаришлар ҳажвий йўсинда умумлаштириб берилган. Адибнинг шу асари асосида кинофильм ҳам яратилди (1990). Шунингдек, у «Шариф ва Маъруф», «Юзсиз» (1993), «Тилла бола» (1994) каби фильмларнинг сценарийларини ёзишда ҳам иштирок этди. У «Масхарабоз» (1996), «Фарҳод ва Ширин» фильмларининг сценарийсини ёзиш баробарида режиссёр сифатида ҳам ижод қилди. «Чархпалак» номли 60 лавҳали видеофильмни ҳам яратди.

Шунингдек, «Тентак фаришталар» (1995), «Зўрдан зўр чиқса» (1996) каби саҳна асарларини ёзди. Унинг «Темир хотин» асари 1989 йилда Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг М. Шайхзода номидаги йиллик мукофотига лойиқ деб топилди. 1990 йилда эса унга Ҳамза номидаги Республика Давлат мукофоти берилди. У «Меҳнат шуҳрати» ордени билан тақдирланган.

АБУСАИД КҶЧИМОВ

(1951)

Абусайд Кўчимов ўзбек болалар адабиётининг кўзга кўринган вакилларида бири бўлиб, у 1951 йили Самарқанд вилоятининг Ургут туманида туғилди.

Ўрта мактабни битиргандан сўнг Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетида ўқиди. «Ўқитувчи» нашриётида мусаҳҳиҳ, «Тонг юлдузи» (собиқ «Ленин учқуни» газетасида) мухбир, бўлим мудир, масъул котиб ва бош муҳаррир, «Шарқ юлдузи» журналида масъул котиб ва Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси, Президент девонида масъул лавозимларда ишлади.

1997—2005 йилларда Ўзбекистон Давлат телерадиокомпаниясига раҳбарлик қилди.

Абусайд Кўчимовнинг биринчи шеър ва мақолалари матбуотда эълон қилинганида у ўрта мактаб ўқувчиси эди. Унинг «Кашфиётчи болалар» (1978), «Менинг Ўзбекистоним» (1979), «Тошбургут» (1981), «Менинг юлдузим» (1984), «Чаноқ» (1985), «Ҳалқа» (1987), «Икки баҳор» (1990), «Умид дарахтлари» (1992) каби бир қатор китоблари чоп этилган.

У табиатни эъзозлаш мавзuidaги туркум публицистик

мақолалари учун ЮНЕСКО мукофотига сазовор бўлган. «Халқа» китоби учун эса Ёзувчилар уюшмасининг Фафур Фулом номидаги йиллик мукофоти билан тақдирланган.

Абусаид Кўчимов ҳам шоир, ҳам носир сифатида болалар адабиёти ривожига ўз ҳиссасини қўшиб келмоқда. Агар у «Чаноқ», «Икки баҳор» каби шеърый тўпламларида болалар ва ўсмирлар ҳаётидан поэтик лавҳалар чизган бўлса, «Менинг юлдузим», «Халқа» каби ҳикоя ва қиссалардан иборат мажмуаларида кўпроқ қишлоқ ҳаёти, қишлоқ болалари характериға хос воқеаларни тасвирлаган.

«Умид дарахтлари» номли тўпламида ҳозирги мураккаб шароитда бола тарбияси ва унинг жамиятда тутган ўрни масалаларига эътиборни қаратган.

Абусаид Кўчимов қардош халқлар адибларининг бир қатор шеър ва ҳикояларини ўзбек тилига ўгирган. Татар адиби М. Харисовнинг «Қизил сайёрага саёҳат» саргузашт қиссаси унинг таржимасида алоҳида китоб ҳолида чоп этилган.

Абусаид Кўчимовнинг асарлари кўпгина тилларга таржима қилинган.

ШАРИФА САЛИМОВА (1951)

Шоира Шарифа Салимова 1951 йилнинг 30 декабрь санасида Тошкент вилоятининг Паркент туманида таваллуд топди. Отаси ўқимишли, адабиётни чуқур ҳис қиладиган, онаси эса заҳматкаш аёл, олти фарзанднинг волидасидир.

Шарифа Салимова 1958—1968 йилларда мактабда ўқиб, туман газетаси «Суръат»да илк шеърлари билан қатнашди.

1969—1974 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетини битиргач, Ўзбекистон телевидение ва радиоэшиттириш қўмитасининг «Ватандош» радиостанциясида фаолиятини бошлайди.

Шарифа Салимова 1987 йилгача радиода кичик муҳаррирликдан бўлим бошлиғигача бўлган йўлни босиб ўтди. 1989—1994 йилларда «Саодат» журнали ва «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигида бўлим мудирини бўлиб

ишлади. Шу йилларда адибанинг жамиятнинг огриқли муаммоларига бағишланган публицистик мақолалари эълон қилинади.

Шарифа Салимованинг илк шеърлари 60-йилларда пайдо бўлди, дастлабки шеърый гулдасталари 70-йилларнинг охири — 80-йилларда «Ҳаёт завқи» ва «Менинг баҳорим» номи билан чоп этилди. Шоира ижодида «Ҳизр булоғи» (1996) алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, у буюк ўзбек шоири Алишер Навоийнинг 550 йиллигига бағишланган. Унда феодал тузум даври аёлларининг фожиали қисмати нақл қилинган. «Тонгга қасам» (2002) публицистик мақолалар тўпламида давримизнинг энг долзарб масалалари гўзал шоирона тил билан қаламга олинади.

Шарифа Салимовага «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган (1994). У ҳозирги кунда Республика Олий Мажлиси Қонунчилик палатасида масъул вазифада ишламоқда. У рус, қозоқ, қирғиз шоираларидан таржималар қилиш билан бир қаторда, исломшунос немис шоири Ҳадаятуллоҳ Ҳюбш шеърларини ҳам таржима қилиб, «Оҳ, атиргул» номи билан нашрга тайёрлаган.

САЪДУЛЛА ҲАКИМ (1951)

Саъдулла Ҳаким адабиётимизнинг қутлуг даргоҳига ўтган асрнинг 70-йиллари охирида кириб келган истеъдодли шоирлардан бири. У 1951 йилнинг 25 март санасида Жиззах вилояти, Фориш туманидаги Гараша номли қишлоқда туғилган. Шоирнинг болалиги Нурота тизма тоғи орасида жойлашган бетакрор табиатли ана шу қишлоқ қўйнида кечди. «Юлдузлар ишқомлардаги узум доналаридек осилиб турган тиниқ ёз кечалари. Тизза бўйи қорли қир-адирда қора пўстин ёпинган соқчилардай паҳлавон қоялар.

Гўё яшил майсазордан нур тараётгандек таассурот уйғутувчи майин кўклам ёмғирлари. Қирмиз гулхан чирмашган куз боғлари. — Мен буларни ҳануз унута олмайман, ҳануз соғиниб яшайман», — деб эслайди шоир болалик йилларини. Ана шу гўзал ва нафис табиат иси, ранги, борлиқ у яратган шеъриятнинг маъно ва мазмунига кирди.

Саъдулла Ҳаким манзараларга, таассуротларга мафтун этган ана шу Гараша қишлоғида ўрта мактабни тугатгач, Тошкент Давлат университетининг (ҳозирги Миллий университет) журналистика факультетини тугатди. Аини бир вақтнинг ўзида ҳам журналистика, ҳам бадиий ижод билан машғул бўлди.

Аввалига «Саховат» журналида, сўнг «Ўзбекистон адабиёти ва санъати», «Ўзбекистон овози» газеталарида адабиёт ва санъат бўлими мудири, масъул котиб лавозимларида фаолият кўрсатди. 1992—1996 йиллар давомида эса «Маърифат» газетасига бошчилик қилди. Кейин Ўзбекистон Республикаси Президенти девонида ишлади. Ҳозирда «Туркистон пресс» Ахборот агентлигининг Бош директори.

Шоир ижодида «Сен кутган баҳор», «Ёз оқшоми», «Она сўз», «Сайланма», «Кўнгил юзи» тўпламлари алоҳида аҳамиятга эга бўлиб, унда инсон, табиат ва жамият муаммолари ўз поэтик ечимига кўтарилади.

Айниқса, унинг тарихий қаҳрамонликни улугловчи «Олис юлдуз» номли достони китобхон эътиборига тушди.

Зеро, дostonда шоирнинг адабий-фалсафий овози, олами ўзига хос тарзда ифода этилган. Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими.

ХУРШИД ДАВРОН (1952)

Истеъдодли шоир ва публицист Хуршид Даврон 1952 йил 20 январь куни Самарқанд вилояти Самарқанд туманидаги Чордара қишлоғида хизматчи оиласида туғилган.

Ўрта мактабни тугатгач, 1969 йили Тошкент Давлат университети журналистика факультетининг кечки бўлимига кириб, кундузи Тошкент

қурилишларида ишлайди.

1971—1973 йиллар давомида ҳарбий хизматни ўтаб қайтгач, ўқишни давом эттиради. 1974 йилдан 1992 йилгача турли наشريётларда ишлайди.

Унинг илк шеърлари 1976—1977 йиллардан бошлаб туман ва вилоят газеталарида босилган. Катта адабиётга кириб келиши 1976 йили «Гулистон» журналинда устоз шоир Эркин Воҳидовнинг «оқ йўл»и билан бошланган.

1976—1978 йиллар давомида унинг бир қатор шеърлари чоп этилади. 1979 йили биринчи ва иккинчи китоблари: «Қадрдон қуёш», «Шаҳардаги олма дарахти» босилиб чиқади. Шундан сўнг шоирнинг қуйидаги китоблари нашр этилади: «Тунги боғлар» (1981), «Учиб бораман қушлар билан» (1983), «Тўмариснинг кўзлари» (1984), «Болаликнинг овози» (1986), «Қақнус» (1987), «Самарқанд хаёли» (1991). Сўнги тўплам ўзбек халқи тарихига оид кўркем қиссалардан иборат.

Унинг истиқлолимизни ардоқловчи янги шеърлар китоби «Баҳордан бир кун олдин» номи билан нашр этилди.

Бундан ташқари, Хуршид Даврон «Соҳибқирон набираси» (1995), «Шаҳидлар шоҳи» (1997) каби тарихий қиссалар ҳам ёзган. Драматург сифатида «Мирзо Улугбек», «Бобур шоҳ», «Аврангзеб» каби тарихий мавзудаги драмаларини яратган.

Хуршид Даврон шеърини таржима билан ҳам шугулланиб келади.

Ҳозирги кунда шоир тарихий ҳикоя ва қиссалар ёзиш билан банд.

Хуршид хоҳ шеърини, хоҳ насрда қалам тебратмасин, ундаги тарихни чуқур билиш қобилияти, кенг илмий тафаккур санои нурларини сочиб туради.

Унга «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилган.

ҚУТЛИБЕКА РАҲИМБОВА

(1952)

1952 йил 9 февралда Тошовузда туғилган. Фарғона Давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетини тугатган.

Ўрта мактабда, Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтида, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида ишлаган. Айни

кунда «Саодат» журналида хизмат қилади.

1976 йил Ўзбекистон халқ шоираси Зулфияхоним Қутлибеканинг илк шеърини туркумига «Саодат» журналида «оқ йўл» тилаб, ёш шоиранинг машқларида жамиятни англашга, уни таҳлил қилишга интилиш устувор эканлигини қайд қилган эди.

Унинг «Юрагимда кўрганларим» (1981), «Узун кундузлар» (1984), «Уйғониш фасли» (1989) каби тўпламларидаги барча

шеърларнинг лирик «мен»и Ўзбекистон ва ўзбекнинг дарду қувончлари аро қуюниб, суюниб яшаётган армонли, гурурли, ориятли шахс. У, қуллик, қарамликка мурасасиз, эрк учун курашчи, ўз миллатига садоқати кенг, кечиримли.

Қутлибека Раҳимбоевнинг «Қишнинг охирлари» ва «Тавба» дostonлари матбуотда эълон қилинган. Кейинги йилларда унинг республика газета-журналларида «Ҳамма биладиган сир», «Султон суюгини хор этмас», «Тил учидаги сўз», «Ўзимиз ҳақида бир зум» каби бугунги кун воқелигига муносабат билдирувчи, мунозарага чорловчи публицистик мақолалари эълон қилинди.

Шоиранинг «Қишнинг охирлари» дostonида «ўзбеклар иши» фожиалари умумлаштирилган бўлса, «Тавба» дostonида умр бўйи икки хил ҳаёт кечирган, икки хил қиёфада яшаб, жамият манфаатлари йўлида ўзини қурбон қилган мажруҳ бир инсон ҳақида, унинг руҳий азоблари-ю, фожиали тақдири ҳақида баҳс боради.

Қутлибека Раҳимбоева «Тоҳирнинг Зухроси» номли драматик асар ҳам ёзиб тугатган. У таржимон сифатида Леся Украинка, Мария Цветаева каби шоираларнинг асарларини таржима қилган.

Сўнги йилларда яратилган бир қатор шеърӣ туркумлари учун у бир неча бор «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг, «Шарқ юлдузи» журналининг ҳамда Москвада чоп этиладиган «Смена» ойномасининг мукофотини олган.

Қутлибека Раҳимбоева 1994 йилда «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони, 1999 йилда эса «Шуҳрат» медали билан тақдирланган.

МАҲМУД ТОИРОВ (1952)

Шоир Маҳмуд Тоиров 1952 йилнинг 31 августида Тошкент вилоятининг Паркент тумани Паркент қишлоғида таваллуд топган.

Маҳмуд Тоиров 1959 йил Низомий номидаги ўрта мактабга ўқишга кириб, уни 1969 йили тамомлайди.

Худди шу йили Тошкент Давлат университети филология факультетининг кечки бўлимига ўқишга киради. Айти пайтда талабалар шаҳарчасидаги қурилиш ташкилотида дуралгор бўлиб ишлайди.

Кечки бўлимда ўқигани боис, 1971—1973 йилларда ҳарбий хизматда бўлади.

1973 йили хизматдан қайтиб ўқишни давом эттиради. Собиқ «Ёш гвардия» нашриётида мусаҳҳиҳ ва мусаҳҳиҳлар бўлими бошлиги бўлиб ишлайди.

1977 йили университетни тугатиб, Республика радиосининг болалар ва ўсмирлар учун эшиттиришлар бош таҳририятида меҳнат фаолиятини давом эттиради.

1984 йилда «Паркент тонги» газетасига муҳаррир этиб тайинланади. 1999 йил июнь ойидан бошлаб Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси Тошкент вилоят бўлимининг масъул котиби лавозимида ҳам ишлаб келмоқда.

Маҳмуд Тоировнинг биринчи шеъри ўрта мактабнинг 7-синфида ўқиб юрган кезлари «Танноз келур» номи билан Паркент туманининг «Суръат» газетасида эълон қилинган. Илк тўплами «Айт энди, юрагим» эса 1991-йилда Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида чоп этилди. Шундан сўнг шоирнинг «Биз нечун учрашдик» (1992), «Муҳаббат шеvasи» (1995), «Оқиб кетган армонлар» (1996), «Бармоқлар бодаси» (1998), «Ҳақни таниб» (1999), «Юз тўртлик» (2002) тўпламлари ва «Сайланма»си (2002) нашр қилинади. Шоирнинг «Оқиб кетган армонлар» ва «Отамнинг ўкинчи» номли дostonлари ўз самимияти билан ўқувчилар эътиборини қозонган.

Маҳмуд Тоиров шеърлари республикамизнинг ўнлаб таниқли хонандалари ижросида куйланиб келинмоқда.

Маҳмуд Тоиров ижоди, меҳнат фаолияти муносиб тақдирланди — 2001 йилда «Меҳнат шўҳрати» ордени билан мукофотланди. 2005 йилда унга «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилди.

ТУРСУН АЛИ

(1952)

Турсун Али (Ўрмонов) 1952 йил 5 февралда Фарғона вилоятининг Кува тумани, Тошйўли қишлоғида деҳқон оиласида тилган.

У 1960-1968 йиллари ўша қишлоқдаги ўрта мактабда ўқиган. У онасидан ёш етим қолган ва 1971 йили ўрта мактабни Тошкентда тугаллаган.

1975 йилда ҳозирги Ўзбекистон Миллий (собиқ ТошДУ) университетининг филология факультети сиртқи бўлимига кириб, 1981 йилда тамомлаган.

Дастлаб қурилишда, босмахонада, ҳозирги «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси таҳририятида фаолият кўрсатган. 1979 йилдан Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида, 1986 йилдан «Чўлпон» нашриётида бўлим мудири, директор ўринбосари лавозимида хизмат қилган, 2000–2002 йилларда «Ўзбекистон овози» газетаси таҳририятида ишлади. Сўнгра Адлия вазирлиги ҳузуридаги «Адолат» нашриётида директор ўринбосари вазифасида ишлаган.

У болалигидан шеъриятга қизиққан. Онаси Қундузхон ая сабоғида шеърлар машқ қила бошлайди.

Илк шеъри 2-синфдалигида Республика болалар газетасида босилган. «Ёшлик баёзи», «Ёшлик» ва турли тўпламларда шеърлари чоп этилган.

Турсун Али ўзбек адабиётида Рауф Парфи бошлаб берган модерн шеъриятининг вакилларида.

У сафдошлари Фахриёр, Баҳром Рўзимухаммад, Абдували Қутбиддин каби шоирлар билан бу шеърий йўналишда ижод қилмоқда. «Зангори овоза» (1979), «Юракдаги сўзлар» (1983), «Ёруғ кунлар» (1985), «Изтироб остонаси» (1992), «Тун товуши» (1993), «Ёлғизим» (1995), «Уйғоқ сукунат» (1999), «Туйғулар ранги» (сайланма, 2001), «Сокин ҳайқириқ» (2005) номли шеърий китоблари чоп этилган.

Шоир Ўзбекистон Мустақиллигининг 10 йиллиги муносабати билан таъсис этилган медаль билан тақдирланган.

Айни кунларда Турсун Али «Болалигим сувратлари» дostonини тугаллаб, «Ой япроғи» номли шеърий китобини нашрга тайёрламоқда.

ЭРКИН УСМОНОВ

(1952)

Журналист ва носир Эркин Усмонов 1952 йили Тошкентда таваллуд топган.

У вояга етган оила санъаткорлар оиласи сифатида эл-юртга танилган. Бобоси машҳур халқ устаси, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Уста Усмон, отаси эса Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист

Мирсоат Усмоновдир.

Ўзи ўрта мактабдан сўнг Тошкент Давлат чет тиллар институтини тугатган. Қурилишда, ёшлар театрида, «Ўзбектелефильм» студиясида ишлаган.

«Мосфильм» қошидаги махсус кавалерия — кино полкида ҳарбий хизматни ўтаган. Қарийб йигирма йил мобайнида Ўзбекистон радиосининг адабий-драматик эшиттиришлар Бош таҳририятида турли вазифаларда ишлаган. Эркин Усмоновда адабиётга, ижодга ҳавас эрта уйғонган бўлиб, илк адабий сабоқни «Ленин учқуни» (ҳозирги «Тонг юлдузи»), газетаси қошидаги «Ёш адабиётчилар» тўгарагида олган. «К. К.» номли илк фантастик ҳикояси ҳам ушбу газетада 1967 йилда босилган. Мазкур ҳикоя ўша йилги ёш ижодкорларнинг «Тўёна» танловида иккинчи совринни олган.

Адибнинг кейинчалик яратган «Гунафша», «Ўғилдан совға келди», «Олам нурга тўлади» сингари ҳикоя ва қиссалари ҳам талабчан адабий жамоатчилик эътиборини тортган. Шунингдек, у «Юк кўтарган одам», «Хонадаги тўрт киши», «Онагинам», «Яхшилик» каби бир қатор теле ва радиопьесалар муаллифи ҳамдир.

Эркин Усмонов асарлари замонавий мавзуларда бўлиб, уларда инсонлар ўртасидаги самимият ва олижаноблик, ҳалоллик ва эзгулик, гўзаллик ва маънавий поклик каби юксак фазилатлар ардоқланади. Хусусан, бу нарса адибнинг «Дилингда дардинг бўлса» қиссасида, айниқса, бўртиб туради.

Адиб таржимон сифатида Карел Чапек, Грин, Паустовский, Анор каби адибларнинг асарларини рус ва инглиз тилларидан ўзбек тилига ағдарган.

Сўнги йилларда «Бекинмачоқ» ва «Ҳайратларга тўла» китоблари чоп этилди.

ТОҲИР ҚАҲҲОР (1953)

Тоҳир Қаҳҳор 1953 йилда Наманганнинг Тўрақўрғон туманида туғилган.

Тошкент Давлат университетиди таҳсил олиб, 1975 йилда журналистика факультетини тугатган. Аввал республика радиосининг адабий-драматик бўлимида муҳаррир, 1979—1986 йилларда «Шарқ юлдузи» журналида адабий

ҳодим, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида бош муҳаррир ўринбосари бўлиб ишлаган.

Шоирнинг дастлабки китоби 1980 йилда «Оқ ўрик» номи билан чоп этилган. Шундан сўнг унинг «Оқаётган дарё» (1982), «Осмон кимники?» (1984), «Эшик тақиллаётир» (1984), «Кун кўзи» (1987), «Юлдузлар менинг боғим» (1988), «Тоғнинг парвози» (1990), «Оташгиёҳ» (1992) каби ўнга яқин тўпламлари кетма-кет чиқади. Бу тўпламларга кирган шеърларни ўқиган китобхонда ажиб туйғулар қайта жонлангандек бўлади. Бу шеърларда тарих ҳозирги замон ва келажак муаммолар содда ва раван ифодаларда ўз аксини топган. Айни чоғда, шоирдаги нозик таъб, савия, журъат унинг шеърларига алоҳида жозиба бағишлайди.

Тоҳир Қаҳҳор шоиргина эмас, айни чоғда, моҳир публицист ва таржимон ҳамдир. Унинг миллий меросимиз, тарихимиз, маданиятимиз, ҳақидаги мақолалари жамоатчилик эътиборини қозонган.

У таржимон сифатида турк шоири Зиё Кўкалпнинг «Ергенўкўн» достони ва қагор шеърларини, форс адабиёти намояналари Ҳофиз Шерозий ва Абдурахмон Жомий газалларини, колумбиялик машҳур адиб Г. Маркеснинг «Ошкора қотиллик қиссаси»ни, араб адабиётининг классиклари Абу Таммом, Ал-Маарий ва бошқа кўплаб Шарқ ва Ғарб адабиёти намояналарининг асарларини маҳорат билан ўзбек тилига ўғирган.

Шоир 1994 йилда «Ҳур Туркистон учун» деган публицистик

мақолалар тўпламини эълон қилди. 1995 йилда Анқарада «Бугунги ўзбек шоирлари» номли китоби нашр этилди. Шунингдек, у икки жилдлик «Турк дунёси адабиёти тарихи»нинг майдонга келишида таржимон сифатида иштирок этди. Йигирма тўрт жилдлик «Турк дунёси адабиёти антологияси»нинг ўзбек адабиётига оид қисмини нашрга тайёрлади. Шунингдек, турк олими Исмоил Аканинг «Амир Темуր даври тарихи» (1996) китобини ўзбек тилига таржима қилди.

Тоҳир Қаҳҳор сўнгги йилларда турк-ўзбек адабий алоқаларига бағишланган диссертация ёзиб, филология фанлари номзоди илмий даражасига эришди. Унга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» унвони берилган.

ФАФФОР ҲОТАМОВ

(1953)

Фаффор Ҳотамов 1953 йилнинг 25 апрелида Навоий вилоятининг Навбаҳор туманидаги Ғужбоғ қишлоғида деҳқон оиласида туғилган.

1974 йилда Тошкент Давлат педагогика институтининг филология факультетини тугатган.

Меҳнат фаолиятини республика болалар газетаси таҳририятида бошлаган. «Тошкент оқшоми», «Ўзбекистон овози» газеталари, «Ёшлик» журнали таҳририятида, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида хизмат қилган.

Кейинчалик «Ёшлик» журнали ҳамда «Туркистон» газетасининг бош муҳаррири лавозимида ишлади.

Фаффор Ҳотамовнинг дастлабки ҳикояси «Тонг ва шом» 1976- йили «Гулистон» журналида, 1978 йили эса «Хат ташувчи бола» номли илк ҳикоялар тўплами нашр этилган.

1980 йил Фаффор Ҳотамовнинг «Қайтиш», 1985 йил «Қудуқ тепасидаги ой», 1998 йили «Азал ва абад», 1990 йили эса «Тоҳир ва Зухранинг кулмаган бахти» қиссалари «Ёшлик» журналида эълон қилинди.

Ёзувчининг ҳикоя, қисса ва бадиалари кейинги йилларда «Кунтуғмишнинг кулмаган бахти», «Биринчи муҳаббат қиссаси», «Кеча ва бугуннинг сабоқлари» номи остида китоб ҳолида нашр этилган.

1977 йилда адибнинг «Янги ой чиққан кеча» романи «Ёшлик» журналида эълон қилинди. Айни пайтда у қатор бадиалар ҳам ёзди.

Ғаффор Ҳотамов «Қудуқ тепасидаги ой» қиссаси ва «Эврилиш» бадиаси учун Ўзбекистон ёшлар ташкилотининг мукофотига сазовор бўлган. Унинг асарлари қатор хорижий тилларга таржима қилинган.

НОРМУРОД НОРҚОБИЛОВ (1953)

Нормурод Норқобилов 1953 йил 7 июлда Қашқадарё вилоятининг Яккабоғ туманидаги Қишлиқ қишлоғида тугилган. Ҳамид Олимжон номидаги ўрта мактабни 1970 йилда тугаллаган.

Сўнгра 1976—1982 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида ўқиган.

Ёзувчи бўлмоқ учун ҳаётни ўрганмоқ керак, деган шиорга амал қилиб, завод ва фабрикаларда слесарь, темир йўл деполарида вагон тузатувчи, станцияларда юк туширувчи бўлиб ишлаган ва турли тоифадаги кишилар билан яқин мулоқотда бўлиб, уларнинг характер хусусиятларини, дунёқарашларини ўрганган.

Озми-кўпми бу ўрганганлари асарларига кўчган. Кейин у табиат шайдосига айланиб, Ўзбекистондаги кўпгина тоғ ва қирларни, дала-даштларни қадамма-қадам кезиб чиққан. Оқибат ҳайвонот дунёсига оид бир қанча асарлари юзага келди. «Чангалзор ити», «Оқбўйин», «Тоғ одами», «Пахмоқ», «Овул оралаган бўри» каби қиссалари шулар жумласидан.

Бахт нима? Тириклик-чи? Тирикликнинг тиргаги нима? Бахтсизликнинг қандай шакл-шамойиллари бўлади?

Умуман олганда, бахтсизликнинг ранги бормикан? Инсон боласи шу икки қутб ўртасида сарсон яшаб, биридан иккинчисига интиларкан, ҳамиша ўзлигини излайди.

Ўша қидиргани меҳр эмасмикан, ўзлик эмасмикан?

Бу каби саволларга Нормурод Норқобиловнинг асарларидан жавоб топасиз.

Шу пайтгача ёзувчи ўндан ошиқ китоб чоп эттирди. «Унутилган қўшиқ», «Зангори кўл», «Юзма-юз», «Темур ғори», «Пахмоқ», «Аразчи чумчуқ», «Сариқгул», «Жўшқин дарё», «Бекатдаги оқ уйча» шулар жумласидан.

Нормурод Норқобиловнинг асарлари ўзбек, қозоқ, қорақалпоқ, қирғиз тили дарсликларига киритилган, бир неча тилларга таржима қилинган.

У «Шухрат» медали билан мукофотланган.

УМИДА АБДУАЗИМОВА (1953)

Умида Абдуазимова 1953 йилнинг 1 июнида Тошкент шаҳрида дунёга келган.

Ўрта мактабни аъло баҳолар билан тамомлагач, 1970—1975 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олган.

Умида меҳнат фаолиятини Ўзбекистон телевидениесининг адабий-драматик кўрсатувлар таҳририятида бошлаган.

Кейинчалик газеталарда мухбирлик қилиб, зарбдор қурилишлардан тайёрлаб келган очерклари билан мухлислар эътиборига туша бошлади. Сўнгра «Ёш куч» журналича бўлим муҳаррири, «Маърифат» газетасида муҳаррир ўринбосари ва 1995 йилдан Республика болаларининг «Тонг юлдузи» газетасида бош муҳаррир лавозимида хизмат қилиб келмоқда.

Унинг илк шеърий тўплами 1977 йилда «Севилганда» номи билан ўқувчилар қўлига етиб борди. Сўнгра ижодкорнинг «Ишқли умрим» (1979), «Куртак» (1982), «Умрим зийнати» (1990), «Оймомабоғ» (1991), «Севинчим» (1992), «Беҳруза янги кун демак» (1997), «Ойдин орзулар» (1998), «Сени кўргим келаверади» (1998) номли публицистик асарлардан иборат бадиий ва шеърий китоблари нашр этилди.

Ижодкорнинг болаларга атаб ёзган шеърларида уларнинг қувноқ олами, бетакрор ўйинлари-ю ўй-хаёллари жонли ифодаланган.

Истеъдодли шоиранинг камтарона меҳнати муносиб

баҳосини олиб келмоқда. У 1984 йилда Ёшлар мукофоти соҳибаси бўлди. 1995 йили эса «Ўзбекистон халқ таълими аълочиси» нишони билан тақдирланди.

1997 йили эса «Шухрат» медалига сазовор бўлди. Мустақилликнинг 10 йиллиги муносабати билан шоирага «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган маданият ходими» фахрий унвони берилди.

МУҲАММАД ЮСУФ (1954—2001)

Истеъдодли шоирлардан бири Муҳаммад Юсуф 1954 йил 26 апрелда Андижон вилояти Марҳамат туманининг Қовунчи қишлоғида деҳқон оиласида таваллуд топган.

Ўрта мактабдан сўнг Рус тили ва адабиёти институтига кириб, уни 1978 йилда тамомлади.

1978—1980 йилларда республика Китобсеварлар жамиятида, 1980—1986 йилларда «Тошкент оқшоми» газетасида, 1986—1992 йилларда Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида, «Ўзбекистон овози» газетасида ишлади.

Умрининг сўнгги йилларида Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг котиби вазифасини бажарди.

У ўнга яқин шеърий тўпламлар, кўплаб қўшиқларнинг муаллифи сифатида кенг китобхонлар қалбига кириб улгурди.

Унинг дастлабки шеърлари «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида 1976 йилда эълон қилинди.

Шундан сўнг «Таниш тераклар» (1985), «Булбулга бир гапим бор» (1987), «Илтижо» (1988), «Уйқудаги қиз» (1989), «Ҳалима энам аллалари» (1989), «Ишқ кемаси» (1990), «Кўнглимда бир ёр» (1991), «Бевафо кўп экан» (1991), «Эрка кийик» (1992) каби шеърий тўпламлари нашр этилди. 1989 йилда эса «Уйқудаги қиз» номли шеърий тўплами учун унга республика Ёшлар ташкилотининг мукофоти берилди.

Шоирнинг «Ёлгончи ёр» (1994) шеърий тўплами кейинги йиллардаги энг сара асарларидан ташкил топган.

У ростгўй шоир, ҳалол ва покиза қалб эгаси эди. Шоир муҳаббат ҳақида куйлайдими, бевафо ёр ҳақида қўшиқ

тўқийдими ёки тарихимиз саҳифаларини қаламга оладими, уларда ҳамиша ҳаётга, ҳақиқатга ҳамнафаслик сезилиб туради.

Унинг шеърлари равон ва соддалиги билан халқонадир.

1998 йилда шоирга «Ўзбекистон халқ шоири» деган юксак унвон берилди. Афсуски, у 2001 йилнинг 1 август куни 47 ёшида бевақт вафот этди.

УСМОН ҚҶЧҚОР (1955)

Истеъдодли шоир Усмон Қўчқор 1955 йилда Бухоро вилояти Шофиркон туманида, оддий меҳнаткаш оиласида дунёга келади.

У ўрта мактабни тугатгач, 1970—1975 йилларда Тошкент Давлат университетиди таҳсил олади. Шундан сўнг 1975—1977 йилларда Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти-

да ишлайди.

1977—1979 йилларда она юрти Шофирконга бориб, ўрта мактабларда ўзбек тили ва адабиётидан дарс берди. 1979—1986 йилларда бўлса яна Тошкентга келиб, нашриёт ва журналларда ишлади.

Ҳозир эса «Маънавият» нашриётида бош муҳаррир лавозида фаолият олиб бормоқда.

Шоир ижодининг бошланиши 70-йиллар охири, 80-йиллар бошларига тўғри келади.

Унинг биринчи шеърий тўплами 1982 йилда «Ҳаяжонга кўмилган дунё» номи билан чоп этилган.

Тўпламга кирган кўпчилик шеърлар ёшликнинг беғубор, содда, одамий қалб туйғуларидан ташкил топганлиги билан китобхонни ўзига жалб этди.

Сўнгра шоирнинг «Аксиз садолар» (1986) номли иккинчи шеърлар тўплами босилди. Кетма-кет «Уйқудаги минора» (1987), «Огир карвон» (1991) каби анча жиддий, салмоқли шеърий гулдасталари яратилди.

Бу тўпламлар шоир дунёқарашининг кенглиги, мавзу доирасининг беқиёслиги, фикрларининг теранлиги билан ажралиб туради.

Шоир ўз шеърларида ҳамиша замонлар қиёсидан ҳақиқат, нур излайди.

Инсонни эзгуликка етакловчи ва мукамал етувчи кучни излайди, баъзан топади, баъзан эса...

Шоир «Қувгин» достонида қатағон даври изтироб ва аламлари ҳақида ҳикоя қилади.

У таржимон сифатида ҳам самарали ижод билан банд. Шоир Шарқ ва Ғарб адабиётларининг энг яхши намуналарини ўз она тилига афдариб, савобли иш қияпти. Жумладан, машҳур озар шоири Самад Вурғуннинг ўгли Юсуф Вурғуннинг «Қатл куни» романи, Ҳусайн Жовиднинг «Амир Темури» пьесасини таржима қилган.

Унинг «Чамангул» (1966) номли болалар учун ёзилган шеърий гулдастаси Республика Давлат матбуот қўмитасининг йиллик мукофотига сазовор бўлган.

ХАЙРИДДИН СУЛТОНОВ

(1956)

Ҳозирги ўзбек насрининг тараққиётида истеъдодли ёзувчи Хайриддин Султоновнинг ҳам муносиб ҳиссаси бор.

У 1956 йил 18 январда Тошкент вилояти Қибрай туманининг Тузель қишлоғида дунёга келган.

1963—1973 йилларда Паркент қишлоғидаги мактабда ўқиб, уни муваффақиятли тугатади.

1973—1978 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олади.

Унинг меҳнат фаолияти 80-йилларда бошланган бўлиб, аввал «Гулистон» (1974—1980), «Ёшлик» (1982—1985) каби журналларда, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида (1980—1982, 1985—1993) фаолият кўрсатади.

1993 йилдан бошлаб Ўзбекистон Республикаси Президенти девонида масъул вазифада ишлаб келмоқда.

Хайриддин Султонов ижоди 70-йилларнинг иккинчи ярмида бошланган. Адибнинг «Қуёш барчага баробар» (1980), «Бир оқшом эртаги» (1983), «Онамнинг юрти» (1987), «Умр эса ўтмоқда» (1988), «Бобурнинг тушлари» (1992),

«Бобурийнома» (1997), «Саодат соҳили» (2005) каби насрий китоблари кенг ўқувчилар оммасига таниш.

Шунингдек, у «Чангак», «Мозийдан бир саҳифа», «Меҳробдан чаён» каби видеофильмлар ҳамда «Тушларимда кўриб йиглайман» каби бадиий фильмлар сценарийсининг муаллифи ҳамдир. «Сарҳовузнинг бўйларида» (1992) драмасини ёзган.

Хайридин Султонов фақат истеъдодли адибгина эмас, балки моҳир таржимон ҳамдир. Жумладан, А. Сент-Экзюпери, Й. Нагибин, В. Шукшин каби адибларнинг асарларини ўзбек тилига таржима қилган.

Адибнинг «Ёзнинг ёлғиз ёдгори» сценарийси асосида шу номда кинофильм яратилган.

МИРЗО КЕНЖАБЕК

(1956)

Мирзо Кенжабек 1956 йилнинг 20 февралда Сурхондарё вилояти Сариосиё туманидаги Меҳнат қишлоғида туғилган. 1963—1973 йилларда ўрта мактабни битириб, 1974—1979 йилларда Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетида таҳсил олган. 1998—2001 йилларда эса Имом ал-Бухорий номидаги Тошкент Олий Ислом институтини тугаллаган.

Мирзо Кенжабекнинг биринчи шеърий тўплами 1982 йилда «Адашган мактубларим» номи билан нашр этилди.

Шундан кейин шоирнинг «Куёшга қараган уй» (1983), «Муножот» (1986), «Шарқ тили» (1988), «Баҳорим еллари» (1991) каби шеърий китоблари ва қатор публицистик мақолалари нашр этилди ва китобхонлар томонидан қизғин қарши олинди.

Мирзо Кенжабек мустақиллик арафасида бир гуруҳ тенгдошлари ва устозлари билан бирга ижтимоий жиҳатдан фаоллашиб, мамлакатимиз ва халқимизнинг озод келажаги йўлида ижод қилди. Шу йилларда яратган шеърларидан бирида эса ҳатто бундай деб ёзди:

*На ижод, на доврүк истак-нажотим,
Дилларни поклайин ноҳақ шубҳадан:
Буткул сабил қолсин менинг ижодим,
Фақат озод бўлсин шу халқ, шу Ватан!..*

Шоирнинг «Дилдошлик», «Тил эрки — эл эрки», «Халқ номидан ёлғон сўзламанг», «Юрагимда оёқ изи бор», «Фитна санъати» каби публицистик мақолаларида ҳам ана шу озодлик гоёси балқиб туради.

Мирзо Кенжабек форс-тожик мумтоз адабиётининг зариф адиблари Ҳофиз Шерозий ва Шайх Саъдий Шерозий ғазалиётидан намуналарни, Николас Гилен (Куба), Геворг Емин (Арманистон), Якуб Колас (Белоруссия), Шерали Лойиқ (Тожикистон), Ўлжас Сулаймон (Қозоғистон) каби шоирларнинг туркум шеърларини таржима қилиб, китобхонларга тақдим этди.

У жаҳон маърифий адабиётининг нодир намуналаридан ҳисобланмиш Фаридиддин Атторнинг «Тазкират ул-авлиё» асарини аввал усмонли турк тилидан табдил этиб нашр қилгач (1997), сўнг форс тилидан ўгириб, эълон қила бошлади. Мумтоз шоир ва олим Усмони Ўшийнинг саҳиҳ ақоид мавзуидаги «Омолий» манзумасини эса араб тилидан таржима қилди (1999).

Шунингдек, шоир Нақшбандия тариқатининг шайхи, Муҳаммад Зоҳид Қўтқу ибн Иброҳим ал-Бурсавийнинг «Аҳли суннат вал-жамоат» асарини турк тилидан таржима қилиб, икки китоб ҳолида нашр этди (1998—1999). Унинг иккинчи китоби «Омолий» достони шарҳидан иборатдир.

Нақшбандия тариқатининг муршиди комили, профессор Маҳмуд Асъад Жўшоннинг «Ҳақиқий севги» (1998), Усмонийлар даври олимларидан Қутбиддин Изникийнинг «Муршиди мутааҳҳилин» («Ёш келин-куёвларга маслаҳатнома» 1999), китоблари ва бошқалар ҳам М. Кенжабек таржимасида нашр этилди.

Улуг ватандошимиз Абу Исо Муҳаммад ат-Термизийнинг «Сунани Термизий» («Ал-жомиъ ас-саҳиҳ») асарининг М. Кенжабек таржимасида нашр этилиши Ўзбекистон маърифий-маънавий ҳаётида улкан воқеа бўлди. Бу маърифий изланишлар натижасида М. Кенжабекнинг «Термиз тазкираси» асари майдонга келди (2001).

Истиқлол йилларида шоирнинг «Ватан, кўзлардасен. қароқлардасен», «Ўзингда нур бўлса, нурни кўргайсан» каби

туркум шеърлари, «Асл Ватан қайғуси», «Навоий назмида ҳадис ва ҳикмат», «Поклик иштиёқи» каби бир қанча маърифий мақолалари эълон қилинди. У Пушкиннинг «Евгений Онегин» шеърий романини 9 ҳижоли бармоқда ўзбек тилига ўгирган.

Мирзо Кенжабекнинг «Сайланма» шеърий китоби, «Қафасдаги озодлик» («Ёзувчи Шухратнинг ҳибсадаги ҳаёти») асари нашр этилиш арафасида.

ФАРИДА АФРЎЗ (1956)

Фарида (Бўтаева) Афрўз 1956 йили Қўқон шаҳрида туғилган.

1972 йили ўрта мактабни тамомлаб, Қўқон Давлат педагогика институти-нинг тарих факультетига таълим олган.

1967—1968 йиллардан бошлаб матбуотда кўрина бошлаган. Унинг шоира бўлиб шаклланишида Қўқон шаҳридаги «Ниҳол» адабий тўғараги маҳорат мактаби бўлиб хизмат қилди.

80-йиллардан бошлаб у газета ва журналларда фаол иштирок эта бошлади. Унинг 1986 йили «Қирқ кокиллигим», 1992 йили «Изтироб кўйлаги», 1994 йили «Тунлар исёни», 1999 йил «Кўзим маним», 2001 йил эса «Ўзимдан ўзимгача» шеърий тўпламлари чоп этилган.

Унинг шеърий сўзида истиоралар, мажозлар ичида кўнгилнинг оний кечинмалари — тебранишлар, титроқлар намоён бўлади. Қуйидаги сатрлар шоиранинг ўзига хос овоз ва услубга эга эканига далилдир.

*Ҳовучимда турмас шаршара,
Ҳовучимда тўлмас шаршара,
Жилға, бунча тилларинг ширин.*

*Шафтолижон, гулларинг гужгон,
Тегиб кетди новданга, узр,
Пушти кўйлагимнинг енглари.*

*Сувга чўккан тош ҳам эгалик,
Тунда учган гарднинг изи бор.
Сенинг эса йўқдир дарагинг...*

У япон, турк шеърятининг намуналарини ҳамда Анна Ахматованинг асарларини ўзбекчага таржима қилган.

Фарида Афрўз яқинда ўзининг «Мангу манзил» ва «Нодирабегим» тўпламларини китобхонлар эътиборига ҳавола этди.

АШУРАЛИ ЖҶРАЕВ **(1956)**

Ашурали Жўраев адабиётга журналистика орқали кириб келган адиблар сирасига киради.

У 1956 йилда Навоий вилоятининг Навоий туманида туғилган. Ўрта мактабни битирганидан сўнг Тошкентга келиб, ўз меҳнат фаолиятини «Ташсельмаш» заводида бошлаган.

1974—1978 йилларда Тошкент Давлат маданият институтида ўқиган.

У ўқиш билан бирга 1976 йилдан бошлаб Тошкент технология билим юртининг кечки бўлимида тарбиячи бўлиб хизмат қилган. Сўнг 1983 йилга қадар шу билим юртида ўқитувчи, ишлаб чиқариш таълими устаси бўлиб ишлаган.

Ниҳоят, 1983—1996 йиллар мобайнида «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигида бўлим мудири вазифасини бажарган. 1996 йил Республика Президенти девоида маслаҳатчи бўлган. Ҳозирги кунда эса «Муштум» журналининг бош муҳарриридир.

Ашурали Жўраевнинг адабиётга қизиқиши Маданият институтида ўқиб юрган кезларида кўзга ташланган бўлиб, институтдаги адабий тўгаракда ўзининг ҳикоя, очерклари билан қатнашган. Дастлабки асарлари ҳам мазкур тўгаракнинг адабий тўпламида босилган. Кейинчалик у адабиётнинг катта ва мустақил йўлига чиқиб, публицистик мақолалари, муаммоли очерклари билан газетхонлар эътиборини қозонади. Жумладан, «Илтимосга кунинг қолмасин», «Қайта қуриш ва

санъатдаги муаммолар» мақолалари ўзининг долзарблиги, кескинлиги ва ҳужжатлилиги билан фарқланади.

Муаллифнинг «Илтимосга кунинг қолмасин» мақоласи машҳур ҳофиз Фаҳриддин Умаров номининг қайта тикланишига сабаб бўлдики, бу публицистиканинг жамият ҳаётидаги ўрни ва аҳамиятини, айни пайтда Ашурали Жўраевнинг ҳаётга бевосита аралаша олувчи журналист ва ёзувчи эканидан далолат беради.

Унинг «Юрак бўронлари» номли ҳужжатли қиссасида Ботир Зокировнинг фожиавий тақдири, буюк ва такрорланмас санъаткорлиги ишончли тарзда бадиийлаштирилган. У шу асарлари учун республика Ёшлар ташкилоти мукофоти билан тақдирланган.

Адибнинг «Тошбақалар пойгаси», шунингдек, «Ўқ узган ким?» ҳужжатли қиссаси ҳам китобхон эътиборини қозонган.

СИРОЖИДДИН САЙИД

(1958)

Сирожиддин Сайид — истеъдодли ва изланувчан шоир. У тафаккурининг янгилиги, теранлиги, руҳият шоири эканлиги билан эътиборга сазовор.

У 1958 йилда Сурхондарё вилоятининг Сариосиё туманидаги Кундажувоз қишлоғида маталгўйлик, дostonчилик урф бўлган оилада таваллуд топган.

Тошкент дорилфунуни (ҳозирги ЎзМу) журналистика куллийетидаги талабалик йиллари ўтди. Китоблар, илк шеърлар. Яна китоблар. Пул қолмаганда қотган нонларни чойга бўктириб, роҳат қилишлар... Ана, шоирнинг қисқача таржимаи ҳоли. Ва яна ўқиш, ўрганиш, ижодий изланишлар...

Шу кунгача унинг «Руҳим харитаси», «Салқин харсанглр кафтида», «Севги мамлакати», «Асрагил», «Меҳр қолур, муҳаббат қолур», «Кўйдим» ва «Ватанни ўрганиш» каби бир қатор шеърый тўпламлари нашр бўлди. Агар унинг биринчи «Орзу» номли шеъри 1975 йилда чоп этилган бўлса, биринчи тўплами «Руҳим харитаси» номи билан 1985 йилда босилиб

чиқди. Сирожиддин Саййид — ҳамиша уйғоқ шоир. У дунё ва қишлоғида, замондошлари, дўст-у ёрлари қалбида кечаётган ўзгаришлардан, янгиланишлардан воқиф.

Хусусан, эл-юрти тарихи, қисмати, дардини куйлаш шоир учун фарз ва қарз бўлиб туюлади:

*Юртим, менга зар керакмас заргарингдан,
Киприкларим унсалар бас гардларингдан.
Мен бир насим бўлиб келдим, мен бир насим,
Айтиб ўтсам дейман кўҳна дардларингдан.*

Худди шу жиҳатдан қараганда шоирнинг «Ватанни ўрганиш» (1996) номли тўпламига кирган шеърларда «Куйдим» (1994) тўпламида қулф ура бошлаган гўзал ва мунгли туйғулари янада чуқурлашган.

Сирожиддин Саййиднинг она Ватан ҳақидаги туйғулари янги нур, янги руҳ касб этган. «Ватан абадий» (2001) «Устимиздан ўтган ойлар» (2003), «Кўксимдаги зангорларим» (2005), «Қалдирғочларга бер, айвонларингни» (2006) номли шеърӣ тўпламларида Сирожиддин Саййид шеърӣятада халқ оғзаки ижодига хос содда, лўнда ифода усули мумтоз адабиётимиз оҳанглари билан уйғунлашиб кетади. У изланувчан, истеъдодли ва кўпқиррали шоир сифатида ўзбек шеърӣяти ривожига ўз ўрнига эга. Сирожиддин Саййид ҳозир Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси ўринбосари бўлиб ишламоқда. 2006 йилда унга «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилди.

КАВСАР ТУРДИЕВА (1958)

Болалар шоираси Кавсар Турдиева 1958 йил 6 августда Тошкент шаҳрида, зиёли оиласида туғилган.

1975 йили Чилонзор туманидаги 201-мактабни тугатган. Ўша йили Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетига ўқишга кирган. Сўнг Ленинград Давлат университетини ўқиб

тугатган (1981).

Кавсар Турдиева Ўзбекистон Фанлар академиясининг Алишер Навоӣ номидаги Тил ва адабиёт институти

аспирантурасида таҳсил олди. Тошкент педиатрия тиббиёт институтида ўқитувчи бўлиб ишлади. Ҳозир шу институтда кафедра муdiriдир. Адабиётшунос ва тилшунос олимлар оиласида туғилган Кавсар ёшлигиданоқ болалар адабиётига қизиқди. Илк шеъри ўқувчилик йилларида ҳозирги «Тонг юлдузи» газетасида босилди.

Биринчи китоби «Варрак» 1983 йили нашр этилди. Шундан сўнг унинг «Ўйнапман, ўйлапман» (1987), «Қуш бўлиб учган она» (1994), «Рақамлар бўйлаб саёҳат» (2002) китоблари босмадан чиқди. Улар болалар қалбининг бегубор кенгликларини очиб беришга, уларнинг нозик руҳий қалб жараёнларини кўрсатишга бағишланган.

Кавсар Турдиева 1994 йили «Ҳозирги замон ўзбек болалар шеъриятида маънавият муаммолари» мавзусида номзодлик диссертациясини ёқлади. Ҳозир у «Сўнгги давр ўзбек болалар адабиётининг ривожланиш тамойиллари» мавзуидаги докторлик диссертацияси устида иш олиб бормоқда.

Кавсар Турдиева болалар киноси соҳасида ҳам изланишлар қилмоқда. Унинг «Зумраша» ҳажвий киножурнали учун ёзилган «Маънавиятли бўлайлик», «Сумалак ва тилак» каби сюжетлари турли кино анжуманларида юқори баҳоланди. Кавсар Турдиева болалар драматурги сифатида Соғлом авлод йилига бағишлаб «Тошкесаклар мамлакатида» деган сахна асарини яратди. Кавсар учун, айниқса, 2003 йил самарали кечди, бир йўла «Она иси», «Обод маҳалла кўчалари», «Ҳайвонат боғи», «Саломат бўлинг» каби шеърий тўпламлари чоп этилди.

У, айна чоғда, моҳир педагог ва мураббий сифатида қатор услубий қўлланмалар муаллифи ҳамдир. Адабий ва ижтимоий фаолияти учун «Шуҳрат» медали билан тақдирланган.

ЗУЛФИЯ МҶМИНОВА

(1959)

Зулфия Мўминова 1959 йили Самарқанд вилоятининг Нарпай туманида туғилган. «Қишлоғимиз Қоратов тоғининг ён бағрида жойлашгани учун бағоят сўлим ва гўзал табиатли, — деб ёзади у ўз таржимаи ҳолида.

— Бу ерда халқ оғзаки ижодини яхши биладиган, яхши ижро этадиган одамлар яшайди. Шулар қатори менинг раҳматли бобомни Мўмин оқин деб аташган. Бобом бир неча соатлаб дostonлар айтганлар. Орадан йиллар ўтди ва халқ қўшиқларига бўлган ҳавас менинг қалбимда шеърга бўлган интилиш уругини сочди.

Ўзбек адабиётига 80-йилларда кириб келган ёш шоиралардан бири бўлдим. Бу йиллар бирор ҳафта ёки кун йўқ эдики, шеърят ҳақида баҳс ва суҳбатлар бўлмаган бўлса. Бу баҳс ва мунозараларда чархландим. Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов, Омон Матжон, Ҳалима Худойбердиева каби устозлардан илҳом олдим...»

Зулфия шу йилларда Тошкент Давлат университетининг филология факультетини битирди (1983). «Саодат» журналида, радиода ишлади. Унинг дастлабки шеърӣ тўплами 1988 йилда «Ватан ташлаб кетмайди» номи билан нашр бўлган. Шу йили унинг яна «Бешикларни асрагин, дунё», 1993 йилда эса «Ёнаётган аёл» шеърӣ китоблари олам юзини кўрган.

Шоиранинг тўпландан-тўпламга маҳорати ошиб борди. «Бешикларни асрагин, дунё» тўпламида шоиранинг изланишлар доираси кенгайиб, у ўзининг дадил овози билан ўқувчилар эътиборини тортди. Зулфия ижодида «Ёнаётган аёл» шеърӣ гулдастаси китобхонга ҳам, адабий жамоатчиликка ҳам, айниқса, маъкул бўлди.

У ҳаммадан, яхши одамлардан, гўзаллик ва ҳурликдан, ифбатли ва иболи аёллардан, меҳрибон ва мушфиқ оналардан, табиат ва Ватан жамолидан ҳайратланади. Айни чоғда ёмонлардан, қора ниятли, чиркин юраклардан бетоқат бўлади, нафрати ҳалқумига сиғмайди. Қаранг:

*Дунё яхши дедим, дунё гул, дедим,
Дунё ёмон, деди ёмонлар.
Яхшиларга етиб келгунча
Юрагимни еди ёмонлар.*

Шоиранинг янги шеърӣ армугони «Азизим, бахтиёрман» (1997) деб аталади.

ШОЙИМ БЎТАЕВ (1959)

Шойим Бўтаев истеъдодли ноширлардан бири бўлиб, 1959 йил 20 июнда Тожикистоннинг Ўратепа туманига қарашли Майдонча қишлоғида туғилган. 1976 йили ўрта мактабни, 1982 йили эса Хўжанд Давлат педагогика институтининг тарих-филология факультетини тугатган.

Унинг меҳнат фаолияти «Гулистон» журналидан бошланган бўлиб, кейинчалик ҳозирги «Тонг юлдузи» газетасида бўлим мудири, «Чўлпон» нашриётида муҳаррир бўлиб ишлади.

Ўзбекистон радиосининг «Адабиёт ва радиотеатр» Бош муҳарририятининг Бош муҳаррири, «Ўзбектелефильм» студияси Бош муҳаррири лавозимларида ёзувчи самарали фаолият олиб бориб, ўзбек миллий маданияти, адабиёти ва санъати ривожланишига муносиб улуш қўшди. Шу йилларда у талай бадиий ва ҳужжатли фильмларнинг, радиопостановкаларнинг адабий сценарийларини ёзди. Ҳозир Шойим Бўтаев Чўлпон номидаги нашриёт-матбаа ижодий уйи бош муҳаррир ўринбосари бўлиб ишламоқда.

Шойим адабиётимизнинг қутлуғ даргоҳига 80-йилларнинг ўрталаридан кириб келган. Дастлаб талабалик даври ҳаётини ифодаловчи ҳикоялар ёзган. Унинг «Сирли юлдузлар» номли илк қиссаси 1984 йилда «Шарқ юлдузи» журналида босилган. Худди шу йили унинг яна «Дунёнинг сарҳисоби бор» номли қиссалар тўплами чоп этилган.

1988 йилга келиб адибнинг «Энди бари бошқача» номли ҳикоялар тўплами «Чўлпон» нашриётида босилиб чиқади. 1995 йилда эса Шойим Бўтаевнинг «Шамол ўйини» номли қисса ва ҳикоялар мажмуаси «Ёзувчи» нашриётида чоп этилади.

1996 йилга келиб «Шарқ» нашриёти матбаа акциядорлик бирлашмаси ёзувчининг «Кўргонланган ой» романини босиб чиқарди.

Кейинги йилларда адибнинг «Кунботардаги боғ», «Ҳаёт», «Кўчада қолган овоз» каби китоблари нашр этилди. Айни дамда

ёзувчи «Шох» номли романини чоп этиш ниятида асар устида сўнги сайқаллаш ишларини олиб бормоқда.

Шойим Бўтаев ўз ижодий услубига, ўзига хос овозга ва созга эга. Унинг ижоди миллий насрчилигимизнинг энг яхши анъаналарини жаҳон насрчилиги ютуқлари билан омукта тарзда ифода этишда намоён бўлмоқда. Худди шу жиҳатдан унинг «Кўрғонланган ой» романи эътиборга лойиқдир. Гарчи роман қишлоқ кишилари ҳаёти, орзу-интилишлари ҳақида ҳикоя қилса-да, аслида халқимиз маънавиятига хос миллий илдизлар, манбалар ва ҳамиша яшовчан самарали анъаналарни ҳам кўз-кўз қилади.

Айниқса, қишлоқ кишиларига хос феъл-атвор, самимий ва беғубор туйғулар ниҳоятда гўзал ва ширали тилда, оддий, аниқ ва равон тасвирланади. Имон, инсоф, диёнатлилик асар қаҳрамонларининг маънавий-ахлоқий фазилатларига айланади.

Яна инсон билан табиат ўртасидаги муносабатлар ўзига хос тарзда янгича ҳолатда ўз бадиий умумлашмасини топади. Шулар асарга жозоба бағишлайди. Шойим Бўтаевнинг бир қатор асарлари рус, тожик, немис ва инглиз тилларига таржима қилинган.

«Дўстлик» ордени билан тақдирланган.

АБДУВАЛИ ҚУТБИДДИН (1960)

Шоир Абдували Қутбиддин иқтидорли, нозиктаъб ва юксак дидли қаламкаш.

У 1960 йилнинг 20 июнида Қашқарё вилоятининг Қарши шаҳрида туғилган. Унинг ота-онаси аслида тошкентлик бўлиб, Шайхонтохур маҳалласидан, хўжа Аҳрор Валий авлодига мансуб кишилар эди. Октябрь

тўнтариши ва қатағонлик даврининг шамоли бу оилани ҳам четлаб ўтмаган. Улар бир неча йиллар давомида ўз юртларидан жудо бўлиб яшадилар. Шу туфайли Абдували Қаршида туғилиб, Самарқандда таҳсил олган.

1978 йили Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетига ўқишга кириб, уни 1983 йилда тамомлаган.

Самарқанд вилояти газетасида хизмат қилган. 1985 йилдан эса она шаҳри Тошкентга келиб, Фафур Фулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида муҳаррир бўлиб ишлайди. 1990 йилда «Ёзувчи» нашриёти ташкил бўлгач, аввал етакчи муҳаррир, сўнг бош муҳаррир бўлиб хизмат қилади. Ҳозирги кунда «Ўзтелерадио»компаниясида масъул вазифада хизмат этмоқда.

Шоирнинг «Найсон» (1988), «Ҳумо» (1989) ва «Бахтли йўл» (1991) тўпламларига кирган шеърлари содда, рагон ифодалар асосига қурилганлиги билан ажралиб туради. Шоирнинг «Бахтли йўл» тўпламига кирган «Ер қаърига», «Икки амакимга хат» каби шеърларида дунё ўткинчи, ҳамма вақт ҳамма нарса ўтади-кетди, аммо поклик, муҳаббат, яхшилик, меҳр каби буюк туйғулар қолади, деган хулоса балқиб туради. Сўнгги йилларда унинг «Озодлик» номли достони яратилди.

ЭШҚОБИЛ ШУКУР (1961)

Эшқобил Шукур шеърляти ўзининг мажозий ранглар, мусиқий оҳангларга лиммо-лимлиги ва қадимий битиклар асосига йўғрилганлиги билан ажралади.

У 1961 йилда Сурхондарё вилояти-нинг Қумқўргон туманидаги Боймоқ-ли қишлоғида тугилган. Ўрта мактабни тугатгач, Тошкент Давлат университетининг филология факультетида таҳсил олди. Шундан буён турли нашриёт ва таҳририятларда ишлаб келади. Унинг ижоди 80-йиллардан бошланган.

Шоирнинг «Қадимги битиктошларга ёзувлар», «Менгим момонинг йўқлови» сингари дастлабки шеърларидаёқ мажозий образлар ва халқ шеърлятига ҳамоҳанг бўлган мусиқий садолар эшитилиб турди. Ўша унутилаётган халқ оҳанглари янгича, замонавий куйларга қоришиб, янги сифатлар касб этди.

Шу тарзда шоирнинг «Юракни ўрганиш» номли илк шеърй тўплами туғилди ва у 1986 йили чоп этилди. 1988 йилга келиб муаллифнинг «Сочлари сумбул-сумбул» деган иккинчи шеърй гулдастаси нашр этилади. 1989 йили яратилган «Тунги гуллар» номли учинчи тўплами эса Республика ёшлар ташкилотининг Усмон Носир номидаги мукофотига сазовор бўлади.

Эшқобил Шукурнинг тўртинчи шеърий гулдастаси 1995 йилда нашр этилган бўлиб, у «Яшил қушлар» деб аталади. Тўплам китобхон ва адабий жамоатчилик томонидан илиқ қабул қилинди.

Унга кирган кўпчилик шеърлар чуқур мажозий маънога эга эканлиги, айти чоғда, содда, раvon тили ва халқона услуби билан китобхонни ўзига ром этди. Шоир шеърлари мажозий маъно ва сифатларидан ташқари, сўфиёна нақлларга чатишгани билан ҳам ўқувчини жиддий ўйлашга, фикрлашга, баъзан эса баҳсга тортади.

Эшқобил Шукур «Оқибат оқшоми» ва «Падаркуш» каби насрий асарлар ҳамда «Ибтидо хатоси», «Нақшбанд» каби драматик дostonларнинг муаллифи ҳамдир.

Унинг асарлари бир қанча хорижий тилларга таржима қилинган.

РУСТАМ МУСУРМОНОВ (1963)

У 1963 йилнинг 26 августида Қашқадарё вилояти Китоб туманининг Яккатут қишлоғида таваллуд топган.

1983—1989 йилларда Тошкент Давлат университетининг филология факультетини тугатгач, ўша университетнинг аспирантурасида таҳсил олади.

1992—1995 йилларда Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси Алишер Навоий номидаги Адабиёт институтида илмий ходим бўлиб ишлайди. 1995—2000 йиллар давомида «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталик газетасида назм ва наср бўлимини бошқарди. Ҳозир Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида адабий маслаҳатчи сифатида хизмат қилмоқда.

Шоир шеърлари талабалик йилларидан бошлаб маҳаллий газета ва журналларда чоп этилиб келади.

Унинг дастлабки шеърий тўплами 1994 йилда «Рухимнинг товуши» номи билан босилган. 1997 йилда «Ёзувчи» нашриётида «Хиргойи» номи билан иккинчи китоби эълон қилинган.

Шоирнинг бир қатор шеърлари «Истиқлол умидлари»

(2000), «Истиқлолим — истиқболим», «Истиқлол мушоираси» (2001) каби жамоа тўпламларида босилиб чиқди.

Унинг шеърлари тожик ва қорақалпоқ тилида ҳам чоп этилган. У Қорақалпоқ ва рус адабиётидан айрим намуналарни ўзбек тилига таржима қилган. 2006 йилда таниқли қорақалпоқ шоири Бахтиёр Генжамуроднинг «Укуздарё битиклари» китобини таржима қилиб, нашр эттирди.

Унга 1999 йилда «Шуҳрат» медали берилган.

СОБИР ЎНАР (1964)

Собир Ўнар 1964 йилнинг 25 февралда Самарқанд вилоятининг Қўшрабoт туманидаги Қувқалла қишлоғида туғилган. Ўрта мактабни 1981 йилда тамомлаб, ўша йили ҳозирги Ўзбекистон Миллий университетининг журналистика факультетига ўқишга кирган.

1986 йилдан бошлаб «Ёшлик» журналида адабий ходим, бўлим мудири, бош муҳаррир ўринбосари, бош муҳаррир вази-фаларида ишлаб келади. Собир Ўнар университетда ўқиб юрган кезларидаёқ республика матбуотида «Кунсулувнинг сирли хатлари», «Қиш кунларининг бири», «Хабар», «Ижара», «Сўнги кун» каби ҳикоялари босилиб, адабий жамоатчиликнинг назарига тушган. 1988 йилда «Чашма» насрий тўпламида унинг «Оққўнгил одамлар орасида» туркум ҳикоялари босилган.

1989 йилда Собир Ўнарнинг «Орзуга тўла қишлоқ», 1991 йилда эса «Овлоқ адирлар бағрида» ҳикоялар тўпламлари нашр қилинган.

Мазкур ҳикояларда у ўзига хос кузатишга, ўзига хос туйғуларга, ўзига хос тилга эга истезод соҳиби эканини намоён этди. Ёзувчи мазкур асарлари учун 1993 йилда Давлат мукофотига сазовор бўлди.

Собир Ўнарнинг 1996 йили «Ёшлик» журналида эълон қилинган «Шаффоф манзил» қиссаси унинг фикр доиралари кенгаётганини кўрсатди. Ёзувчининг бугунги кун руҳи билан сугорилган «Чамбилбелнинг ойдаласи», «Мангу ёшлик»,

«Ўғрилар» қиссалари чоп этилиш арафасида турибди. Собир Ўнар таржимон сифатида рус, турк, қozoқ, қорақалпоқ адабларининг талай асарларини она тилимизга ўгирган.

Турк ёзувчиси Бакир Юлдузнинг «Карбало фожиаси» қиссаси эса Собир Ўнар таржимасида икки марта нашр қилинган. Собир Ўнарни жамоатчилик иқтидорли публицист сифатида ҳам яхши билади. Мустақиллик даврида унинг вақтли матбуот саҳифаларида эълон қилинган мақолалари маънавият, ижтимоий ҳаёт, халқ хўжалигининг долзарб муаммоларига бағишланган.

САЛИМ АШУР

(1964)

Шоир Салим Ашур 1964 йил 16 декабрда Тожикистон Республикасининг Қўрғонтепа вилояти Қўрғонтепа туманида деҳқон оиласида тугилди.

Унинг ота-онаси Сурхондарё вилоятининг Қизириқ туманига кўчиб ўтади ва Салимнинг болалик ҳамда ўсмирлик йиллари Қизириқ чўлларида кечади. У 1982 йили шу ердаги ўрта мактабни тугатиб, Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетига ўқишга киради ва уни 1989 йилда тугатади.

Унинг илк шеърлари 6-синфда ўқиётган кезларида туман газетасида босилади. Республика матбуотида эса шоирнинг биринчи шеъри 1979 йили «Гулхан» журналида чоп этилган.

Салим 1990—1994 йиллари «Саодат» журналида, 1994—1996 йиллари эса «Ўзбекистон овози» газетасида ишлайди.

У ўз ижоди билан республика матбуотида мунтазам қатнашиб, шеърлари қатор жамоа тўпламларида чоп этилади. 1994 йили шоирнинг «Яшил гиёҳ» ва «Атиргул» каби шеърий китоблари нашр этилади. Шунингдек, «Аталган кунлар» (2004), «Сенсиз» (2005), «Дарз» (2005) тўпламлари нашр этилди. У бир қатор шеърий ва насрий таржималари билан ҳам ўқувчи эътиборини қозонган.

Ҳозир у «Туркистон» газетасида бош муҳаррир бўлиб ишламоқда.

ИҚБОЛ МИРЗО (1967)

Иқбол Мирзо адабиётимизнинг кенжа авлодига мансуб бўлиб, 1967 йилнинг 1 май куни Фарғона вилоятининг Бағдод туманидаги Қўштегирмон қишлоғида туғилган.

1984 йили ўрта мактабни тугатгач, Фарғона Давлат педагогика институтининг ўзбек тили ва адабиёти факультетига ўқишга кириб, уни 1991 йили муваффақиятли якунлаган.

Иқбол Мирзо «Ўзбекистон табиати», «Ватан» каби газеталарда бўлим бошлиғи, масъул котиб вазифаларида ишлаган. Ҳозир Ўзбекистон телерадиокомпаниясида ишламоқда.

Иқбол Мирзо ижоди 80-йилларнинг иккинчи ярмидан бошланган бўлиб, шу кунгача унинг «Юракнинг шакли», «Кўнгил», «Сени соғинаман» шеърӣ тўпламлари чоп этилган. Шоир шеърӣяти инсон руҳи, қалб ҳарорати силсилали туйғуларини ўзгача ифодалаши билан ажралиб туради.

2005 йили Иқбол Мирзога «Ўзбекистон халқ шоири» унвони берилди.

КЎЧҚОР НОРҚОБИЛ (1968)

Кўчқор Норқобилни жангчи адиб деса ҳам бўлади. Негаки, афғон уруши иштирокчиси.

У ҳаёт билан ўлим, ёвузлик билан эзгулик рўбарў келган паллада ўз тақдирини гаровга қўйган. Унинг шеърлари, ҳикоялари, қиссалари шу ҳақда.

Кўчқор Норқобил 1968 йилнинг 5 март кунида Сурхондарё вилояти Олтинсой тумани Мўминкул қишлоғида таваллуд топган. Ўрта мактабни тугатиб, 1986—1988 йилларда афғон урушида қатнашди. Сўнг Тошкент Давлат университетининг журналистика факультетига ўқишга кирди.

1992 йилда университетни тугатгач, газета-журналларда ишлади, мухбирлик қилди.

Унинг ижоди асосан 80-йиллар охири — 90-йиллар бошида бошланди. «Босинқираш», «Асорат», «Хун» ҳикоялари ҳамда «Дарё ортидаги йиғи» қиссаси шу давр маҳсули сифатида характерлидир. Унинг ижодида «Дарё ортидаги йиғи» (1990) қиссаси, айниқса, характерли бўлиб, унда афгон юртида ўз кўзи билан кўрган ҳаётий воқеалар маҳорат билан ифода этилган. Шу туйғайли мазкур қисса ёшлар ташкилотининг Усмон Носир номидаги мукофотга сазовор бўлган.

Унинг «Қоронғу уй», «Кулиб тур, азизим», «Хайр, бешинчи март» сингари ҳужжатли қисса ва романларида ҳам уруш ва инсон, ҳаёт ва ўлим, зулмат ва рўшнолик, шунингдек, инсонни тутиб турган муҳаббат мавзуи ўзаро уйғун ҳолда тадқиқ этилади.

Жангчи адиб мазкур асарларида инсон қалбининг огир дардларини уруш манзаралари орқали чизиб беради.

Қўчқор Норқобил шоир сифатида ҳозирча фақат «Хосиятли дарё» (1992), «Кафтимдаги қизалоқ» (1993) тўпламларини нашр этган бўлса ҳам, мазкур тўпламларга кирган шеърларнинг ўзиёқ унинг иқтидорли шоир эканлигига кафолат беради.

Қўчқор Норқобилнинг «Ўн саккизга кирган мен бор», «Кулиб тур, азизим!» каби насрий китоблари чоп этилиш арафасида.

Айни дамда Қўчқор Норқобил «Ўзбекистон овози» газетасида сиёсат ва халқаро ҳаёт бўлимига бошчилик қилмоқда.

2001 йилда унга «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган журналист» фахрий унвони берилди.

УЛУГБЕК ҲАМДАМ (1968)

Улуғбек Ҳамдам 1968 йил 24 апрелда Андижон вилояти Марҳамат тумани Юқори Ровот қишлоғида туғилган.

Улуғбек 1975—1985 йилларда ўрта мактабда ўқиди. 1988 йилда Тошкент Давлат университетининг филология факультетига ўқишга кирди.

1992 йилда эса ўқишни Туркияда давом эттирди. 1993 йилда Тошкентга қайтиб, дастлаб магистратурани, сўнгра аспирантурани тугатди.

У 1997 йилда «30-йиллар ўзбек шеъриятида «соф лирика» муаммоси» мавзусида номзодлик диссертациясини ёқлади. Шу йилдан бошлаб Алишер Навоий номидаги Тил ва адабиёт институтида илмий ходим бўлиб ишламоқда. Ҳозир у «XX аср ўзбек шеъриятида бадий тафаккур тадريجининг ижтимоий-психологик асослари» деган мавзудаги докторлик диссертацияси устида иш олиб бормоқда.

Улуғбек ҳам назм, ҳам насрда ижод қилади. Унинг 1998 йилда дунё юзини кўрган «Ёлғизлик» деб аталган қисса ва ҳикоялардан ташкил топган тўплами муайян баҳс-мунозараларга сабаб бўлди. Чунки ушбу китобдан жой олган қисса биз кўникиб қолган эпик асарлардан тамоман фарқли ҳолда сюжетсиздир. Асар қайси бир жиҳати билан кундаликни эслатади, бироқ кундаликка хос бўлган хронологик изчиллик йўқ ҳисоби. Ундаги «воқелик» асар қаҳрамонининг онг оқими маҳсули сифатида қаралиши мумкин.

Улуғбек 1997 йилда ёзилган «Мувозанат» романида турли хил қисматларни бадий кашф қилишга интилади. Маълумки, бир ижтимоий-сиёсий тузумдан иккинчисига ўтиш жараёни инсонлар онгида бир хилда силлиқ кечади, деб бўлмайди. Асар бош қаҳрамони Юсуф ҳам муайян қийинчиликлар-у муаммоларга дуч келади, кўнгил мувозанатига эришолмай изтироб чекади, лекин уларни руҳий-маънавий жиҳатдан енгиб ўтади.

Улуғбек Ҳамдамнинг илк шеърый тўплами 2001 йилда «Тангрига элтувчи исён», 2005 йилда эса «Атиргул» тўплamlари нашр этилди. Бу тўплamlарга кирган шеърларда модерн адабиёти таъсири устуворлик қилади.

Улуғбек Ҳамдамнинг 2004 йили нашр этилган «Исён ва итоат» романи ҳам бугунги адабий ҳаётнинг муҳим воқeаларидан бири бўлди.

Улуғбек Ҳамдам қардош турк тилидан таржималар ҳам қилади. Унинг таржимасида мавлоно Жалолиддин Румийнинг «Ичиндаги ичиндадир» (1997, 2001), профессор Усмон Туроннинг «Туркий халқлар мафкураси» (1995) номли асарлари алоҳида китоблар шаклида нашр этилган.

ХОСИЯТ РУСТАМОВА

(1971)

Хосият Рустамова ушбу тўпламга кирган энг ёш адиблардан бири. Адабиётимизнинг қутлуғ даргоҳига ХХ асрнинг 90-йиллари сўнгида бир қатор истеъдодли ниҳоллар билан кириб келган.

Хосият Рустамова 1971 йилнинг 19 март санасида Наманган вилояти, Поп туманиниг Олмос қишлоғида таваллуд топган. 1988 йили ўрта мактабни тугатиб, Тошкент Давлат университетига (ҳозирги Миллий университет) ўқишга кирган. 1993 йилда ушбу олий даргоҳни тугатгач, турли газета ва журналларда хизмат қилган. Унинг илк шеърляти талабалик йилларидаёқ, маҳаллий матбуотларда дунё юзини кўради.

Биринчи китоби эса 1997 йилда «Осмондаги уй» номи билан босмадан чиқди. Хосият Рустамова шеърларида аёл қалбининг изтиробли онлари ишқий туйғуларга ҳамоҳанг тарзда ифодаланади, ёш шоира шеърларида фикрий теранлик илк ижодидаёқ ўқувчини ўзига ром эта бошлаган эди. Шундан сўнг унинг «Нажот» (2003) ва «Ризо» (2004) китоблари чоп этилади. Ўзбекистон халқ шоири Усмон Азим тўғри қайд этганидек, Хосиятнинг «сўзлари ҳақиқатда рост, дардли ва ажабтовур тарзда самимий, энг муҳими, у мукамалликнинг чексизлигини англаган ва ижод илоҳий иш эканлигини тушунган ижодкор» сифатида камолот сари интилмоқда:

*Не маъно бор сўнги ишгида,
Не қайгулар бахш этар даврон.
Кел, кўзимнинг очиқлигида —
Сенга тўйиб олайин осмон.
Қушлар шошиб бошимдан учди,
Эргаштириб олганча тунни.
Утган умрим эсимга тушди —
Эслатмагин қолган умримни...*

Бу сўзнинг тириклигидан, юракнинг уйғоқлигидан. Шу туфайли бўлса керак, унинг деярли барча шеърлари, ҳозирнинг ўзида ўнлаб хорижий тилларга таржима қилиниб, ўқувчини уйғоқликка, ростгўйликка чорламоқда.

Шоира 2004 йилда «Шухрат» медали билан тақдирланган.

УМИД НИҲОЛЛАРИ

Адабиётимиз тарихи аслида истеъдодлар тарихидан иборат. Аммо, сир эмас, мустабид тузум йилларида кўплаб адабий авлодлар ноҳақлик даврининг қурбони бўлдилар. Фақат Истиқлолгина бундай фожиаларга чек қўйиб, адабиётимиз тарихидан юлиб ташланган адибларни яна ўз адабиётига, ўз халқига қайтариб берди.

Худди шу даврда миллий халқ адабиёти тарихини бутун тўлалигича ўргатишга рағбат, истеъдодлар соҳибларига эътибор, адабий қадриятлар олдида масъуллик ҳисси кучайди. Истиқлол истеъдод эгаларининг янги бир авлодига доялик қилди. Шу маънода кейинги уч-тўрт йил оралиғида адабиёт майдонига кириб келган ва китобхон, адабий жамоатчилик эътиборини қозонган ўнлаб шоир ва ёзувчиларни кўрсатиш мумкин.

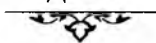
1996—1997 йилларда Республика Давлат Матбуот қўмитаси (Ҳозирги Матбуот ва ахборот агентлиги) ўттиздан ортиқ ёш қаламкашнинг «Истеъдод» рукни остида биринчи китобларини чоп эттирди.

Улар орасида Фахриёр, Ойбек Раҳим, Сирожиддин Рауф, Бектемир Пирнафасов, Фулом Мирзо, Бахтиёр Саййид, Фахриддин Содиқ, Рауф Субхон, Нигина Ниёз (Мавлуда Иброҳимова), Саида Жўраева, Марҳабо Умрзоқова, Норқобил Жалил, Илҳом, Хосият Рустимова, Зокир Худойшукур, Фарҳод Арзиев ва яна бошқалар бор. Гап уларнинг сон-саногига эмас, истеъдодининг ўзига хослигида, ўз сози ва овозини топаётганлигида, ўзлигини тайин этаётганлиги ҳақида бормоқда. Жумладан, Ойбек Раҳим ўз шеърларида ички туғёнининг қулф уриб туриши билан ажралса, Фахриёрнинг воқеликка бўлган муносабатида безовталиқ, куюнчаклик устуворлик қилган.

Фарҳод Арзиев ёлғизлик рангларини чизиш билан ўз қарашларини, туйгуларини ифода этса, Норқобил Жалил соғинч рангларини чизишга ошуфта. Ҳозирги кунга келиб истеъдодли ёшлар ўзлигини тобора ёрқин намоён эта бошлади. Ажаб эмаски, уларнинг айримлари «Ўзбек адиблари» тўпламининг келгуси нашрларидан муносиб ўрин олса, яхши ният, ёрти давлат, дейдилар.

Қанот қоқинг, умид ниҳоллари!

МУНДАРИЖА

Муаллифлардан	3
Исҳоқхон Тўра Ибрат (1862—1937)	6
Маҳмудхўжа Бехбудий (1874—1919)	8
Абдулла Авлоний (1878—1934)	11
Садриддин Айний (1878—1954)	13
Муҳаммадшариф Сўфизода (1880—1937)	14
Тавалло (1882—1937)	17
Фитрат (1886—1938)	19
Ғози Юнус (1887—1942)	21
Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий (1889—1929)	25
Ғулом Зафарий (1889—1938)	27
Ҳабибий (1890—1982)	28
Хуршид (<i>Шамсиддин Шарафиддинов</i> , 1892—1960)	29
Абдулла Қодирий (<i>Жулкунбой</i>), 1894—1938)	30
Чўлпон (<i>Абдулҳамид Сулаймон ўғли</i>), 1898—1938)	33
Элбек (<i>Машрик Юсупов</i>) (1898-1942)	36
Рафиқ Мўмин (1900—1951)	38
Шокир Сулаймон (1900—1942)	40
Чархий (1900—1979)	42
Ғайратий (1902—1976)	43
Ғафур Ғулом (1903—1966)	45
Боту (<i>Маҳмуд Ҳодиев</i> ,) (1904—1938)	47
Чустий (1904—1983)	48
Ойбек (1905—1968)	50
Уйғун (1905—1990)	52
Собир Абдулла (1905—1972)	54
Назир Сафаров (1905—1985)	55
Ойдин (1906—1958)	56
Абдулла Қаҳҳор (1907—1968)	57
Миркарим Осим (1907—1984)	59
Йўлдош Шамшаров (1907—1987)	60

Қуддус Муҳаммадий (1907—1997)	61
Абдулла Алавий (1908-1931)	63
Мақсуд Шайхзода (1908—1967)	64
Мирзакалон Исмоилий (1908—1986)	66
Ҳамид Олимжон (1909—1944)	67
Комил Яшин (1909—1997)	68
Парда Турсун (1909—1957)	70
Миртемир (1910—1978).....	71
Иззат Султон (1910—2001)	72
Султон Жўра (1910—1943).....	74
Мамарасул Бобоев (1911—1969)	75
Усмон Носир (1912—1944).....	76
Зафар Диёр (1912—1946)	78
Амин Умарий (1913—1942)	79
Зулфия (1915—1996)	80
Ҳаким Назир (1915).....	82
Баҳром Раҳмонов (1915—1963).....	84
Иброҳим Раҳим (1916—2002)	85
Шароф Рашидов (1917—1983)	87
Назармат (1917).....	88
Раҳмат Файзий (1918—1988).....	89
Туроб Тўла (1918—1990).....	90
Шухрат (1918—1993).....	91
Толиб Йўлдош (1918—2002)	93
Ҳамид Ғуллом (1919—2005).....	95
Саид Аҳмад (1920).....	97
Асқад Мухтор (1920—1997)	99
Мирмуҳсин (1921—2005)	100
Шукрулло (1921)	102
Рамз Бобожон (1921).....	103
Вали Ғофуров (1922—1995)	104
Пўлат Мўмин (1922—2003)	105
Суннатилла Анорбоев (1922—2003)	106
Сарвар Азимов (1923—1994).....	107
Зоҳиджон Обидов (1923—1996)	109
Султон Акбарий (1923—1997)	110
Қудрат Ҳикмат (1925—1968)	111
Саида Зуннунова (1926—1977)	112
Мақсуд Қориев (1926).....	113
Одил Ёқубов (1926)	114

Саъдулла Кароматов (1928—1986)	116
Пиримқул Қодиров (1928)	117
Тургун Пўлат (1928—1974)	118
Азиз Абдураззоқ (1928-2007)	120
Жонрид Абдуллахонов (1929)	121
Носир Фозилов (1929)	122
Жуманиёз Жабборов (1930)	123
Худойберди Тўхтабоев (1932)	125
Олим Қўчқорбеков (1932)	127
Сайёр (1932—2001)	128
Оқилжон Ҳусанов (1932—2001)	129
Олимжон Холдор (1932)	130
Фарҳод Мусаҷонов (1933)	131
Ҳусниддин Шарипов (1933)	133
Латиф Маҳмудов (1933)	134
Охунжон Ҳақимов (1934)	136
Ўлмас Умарбеков (1934—1994)	137
Нормурод Нарзуллаев (1934-2006)	139
Учқун Назаров (1934)	141
Тўра Сулаймон (1934—2005)	142
Ҳайриддин Салоҳ (1934—1969)	143
Йўлдош Сулаймон (1935—2003)	145
Эркин Самандар (1935)	146
Раззоқ Абдурашид (1935)	148
Эркин Воҳидов (1936)	149
Юсуф Шомансур (1936—1978)	151
Маъруф Жалил (1936—2004)	153
Миразиз Аъзам (1936)	154
Ҳайдар Муҳаммад (1936)	155
Неъмат Аминов (1937-2005)	156
Барот Бойқобилов (1937-2006)	157
Эрмамат Нурматов (1937)	159
Гулчеҳра Жўраева (1937)	160
Анвар Эшонов (1937—1996)	161
Чўлпон Эргаш (1937)	162
Ўктам Усмонов (1938—1990)	163
Тўлқин (1938—1996)	164
Жамол Камол (1938)	165
Тўлан Низом (1938)	166
Сафар Барноев (1938—2000)	167

Барот Исроил (1938).....	169
Саъдулла Сиёев (1939)	170
Абдуқаҳҳор Иброҳимов (1939)	171
Турсунбой Адашбоев (1939)	173
Шукур Холмирзаев (1940—2005)	174
Маҳкам Маҳмудов (1940)	175
Омон Мухтор (1941)	176
Абдулла Орипов (1941).....	177
Ўткир Ҳошимов (1941).....	179
Муроджон Мансуров (1941)	181
Машраб Бобоев (1941—2003)	182
Муҳаммад Али (1942)	183
Ойдин Ҳожиева (1942)	185
Тошпўлат Аҳмад (1942).....	186
Ҳабиб Саъдулла (1942-2006)	187
Омон Матжон (1943)	188
Рауф Парфи (1943—2004)	189
Абдулла Шер (1943)	192
Дадахон Нурий (1943).....	193
Зокир Аълам (1943).....	194
Турсунной Содикова (1944).....	195
Жонибек Субҳон (1944)	196
Ҳожиакбар Шайхов (1945—2002)	197
Нортўхта Қилич (1946).....	199
Тоҳир Малик (1946)	199
Қамчибек Кенжа (1946)	200
Асқар Қосимов (1946—1985)	202
Тилак Жўра (1947—1994)	203
Анвар Обиджон (1947)	204
Исмоил Тўлак (1947—2003).....	205
Маматкул Ҳазратқулов (1947).....	206
Ҳалима Худойбердиева (1947)	207
Азим Суюн (1948)	209
Мурод Муҳаммад Дўст (1948)	211
Тоғай Мурод (1948—2003)	211
Ўткир Раҳмат (1948)	213
Мирпўлат Мирзо (1949)	215
Эркин Аъзам (1950).....	216
Исмоил Тўхтамишев (1950)	218
Ҳосият Бобомуродова (1950).....	219

Шавкат Раҳмон (1950—1996)	220
Усмон Азим (1950)	221
Икром Отамурод (1951)	223
Хуршид Дўстмуҳаммад (1951)	224
Шароф Бошбеков (1951)	225
Абусаид Кўчимов (1951)	226
Шарифа Салимова (1951)	227
Саъдулла Ҳаким (1951)	228
Хуршид Даврон (1952)	229
Қутлибека Раҳимбоева (1952)	230
Маҳмуд Тоиров (1952)	231
Турсун Али (1952)	233
Эркин Усмонов (1952)	234
Тоҳир Қаҳҳор (1953)	235
Ғаффор Ҳотамов (1953)	236
Нормурод Норқобиллов (1953)	237
Умида Абдуазимова (1953)	238
Муҳаммад Юсуф (1954—2001)	239
Усмон Қўчқор (1955)	240
Хайриддин Султонов (1956)	241
Мирзо Кенжабек (1956)	242
Фарида Афрўз (1956)	244
Ашурали Жўраев (1956)	245
Сирожиддин Саййид (1958)	246
Кавсар Турдиева (1958)	247
Зулфия Мўминова (1959)	248
Шойим Бўтаев (1959)	250
Абдували Қутбиддин (1960)	251
Эшқобил Шукур (1961)	252
Рустам Мусурмонов (1963)	253
Собир Ўнар (1964)	254
Салим Ашур (1964)	255
Иқбол Мирзо (1967)	256
Қўчқор Норқобил (1968)	256
Улғбек Ҳамдам (1968)	257
Хосият Рустамова (1971)	259
Умид ниҳоллари	261

**СОБИР МИРВАЛИЕВ,
РИХСИЯ МИРВАЛИЕВА- ШОКИРОВА**

ЎЗБЕК АДИБЛАРИ
(XX аср ўзбек адабиёти)

Уқув қўлланма
4-нашр

Босишга рухсат этилди 27.12.2006. Бичими 60x90¹/₁₆. Оффсет қоғоз.
Таймс ТАД гарнитураси. Шартли б.т. 15,5. Нашр б. т. 17,0.
Нусхаси 2000. Буюртма № 16. Баҳоси шартнома ассосида.

ЎзР ФА "Фан" нашриёти, 100047, Тошкент, акад. Я.
Фуломов кучасм, 70-уй.

Магн оригинал макети ва муковани ХТ"Б.С.Мирвалиев"
гайёрлади.Тошкент ш., Орипова, 15.

«КО'НИ-NUR» МЧЖ босмахонасида чоп этилди.
Тошкент ш. «Машинасозлар» мавзеси, 4.

Мирваллиев С., Шокирова Р.

Ўзбек адиблари: XX аср ўзбек адабиёти: Масъул муҳаррир:
Н. Каримов. — Т.: ЎзРФА "Фан" нашриёти.